

10

J A A R
CULTUUR- EN JEUGDBELEID
in Vlaanderen

INHOUDSTAFEL

woord vooraf	5
portretten (Ronaldo-broers, Aloui, Goyvaerts)	6,8,10
tekst scw	14
portretten (De Keersmaecker, Maes, Pinoy)	32,34,36
tekst kunsten	40
portretten (B’rock, Dendooven, Van den Bossche)	58,60,62
tekst erfgoed	66
portretten (Labarque, Dierickx, Van Bouwel)	88,90,92
tekst minister over cultuur	94
portretten (Singh, Van Quathem, Tondeur)	104,106,108,
tekst jeugd	112
tekst minister over jeugd	124
portretten (Boutsen, Dullens)	128,130
cultuureducatie	132
LLL	136
E-cultuur	140
portretten (Vervaeke, Himpe)	144,146
communicatie en marketing	148
lokaal beleid	152
portretten (Leconte, Theuwis)	156,158
Zuid-Afrika	160
Brussel	163
portretten (De Vuyst, Balthazar)	166,168
popbeleid	152
kansengroepen	173
interculturaliteit	178
portretten (Slegers, Mertens)	182,184
cultuurindustrie	186
culturele infrastructuur	189
financiën	192

Eerste druk : 2009

Gepubliceerd door
Uitgeverij Acco, Blijde Inkomststraat 22, 3000 Leuven (België)
E-mail : uitgeverij@acco.be - Website : www.uitgeverijacco.be
Voor Nederland :
- Uitlevering : Centraal Boekhuis bv, Culemborg
- Correspondentie : Kemper Conseil, De Star 17, 2266 NA Leidschendam

Vormgeving : undercast - Annelies Vanoost
Copywriter: Patrick De Rynck
Fotograaf: An Nelissen

2009 by Acco (Academische Coöperatieve Vennootschap cvba), Leuven (België)
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means without permission in writing from the publisher.

Beste lezer,

Voor u ligt een boek dat een weids panorama biedt op het Vlaamse cultuur- en jeugdbeleid van de voorbije tien jaar. De cultuur- en jeugdsector evolueerden spectaculair: het aanbod verbreedde, de kwaliteiten ervan groeiden, de verspreiding in Vlaanderen nam toe. Meer en diversere publieken worden beoogd en ook bereikt. Hierdoor zijn we geëvolueerd tot een Europese koploper.

De Vlaamse overheid heeft daartoe bijgedragen. Sinds mijn aantreden in 1999 als Vlaams minister van Cultuur en Jeugd zijn beide sectoren opvallend gegroeid en uitgedijt. De middelen, in het bijzonder de subsidies, zijn verdubbeld. Ze ondersteunen zowel de plaatselijke dynamiek, samen met de gemeenten en provincies, als een uitgebreid veld van Vlaamse instellingen, diensten en projecten. Daarbij gaat de aandacht voor algemene, brede initiatieven hand in hand met scherp gestelde prioriteiten. Het bereiken van een zo ruim mogelijk publiek wordt gekoppeld aan een volgehouden aanpak van drempels en van de achterstelling van kansengroepen. Bij dit alles vormt kwaliteit de ultieme toets.

Dit boek maakt een balans op van het voorbije decennium. Als een vogelvlucht, een prikkelende verkenning, scheert het over en door de vele onderdelen van het cultuur- en jeugdbeleid. Het biedt geen systematische opsomming of een volledige inventaris, maar vertelt en illustreert: met grote en kleine verhalen, op zoek naar inhoud, visie en waarden, maar ook in getuigenissen van praktijken en methodieken. De lezer kan ongedwongen struinen door het boeiende, vaak onverwachte maar ook herkenbare bezig-zijn van kunstenaars en vormings- of jeugdwerkers. In dit boek kunt u kijken of lezen, snel of in de diepte.

In twee eigen bijdragen over het cultuur- en jeugdbeleid vindt u ook mijn verhalen, die zo nauw verbonden zijn met de vele elementen van dit boek. Ik schreef ze met passie, met vele herinneringen aan wilde plannen die werden vertaald in werkzame, degelijke beleidsinstrumenten. Ik herinner me de discussies en meningsverschillen, maar vooral de blijken van vertrouwen en erkenning. Ik verheug me in succesverhalen, zonder de grote uitdagingen en ook wel on vervulde wensen te vergeten. Maar ik voel me vooral gesterkt door de blijvende en niet versagende kracht van ons werkveld, vrijwilligers en professionals, kunstenaars en vormingswerkers, instellingen en toevallige projecten.

Dit boek is een eerbetoon geworden aan de honderdduizenden deelhebbers en deelnemers aan ons cultuur- en jeugdbeleid, voor wie ik mijn grote appreciatie wil uitdrukken. Het vormt een erehaag voor de makers en de smakers die in Vlaanderen met voortdurende kracht en creativiteit de cultuur- en jeugdprojecten inhoud en vorm geven... verbonden met het verleden maar vooral met veel oog voor een hoopvolle toekomst.

Bert Anciaux

Danny en David Ronaldo

zijn in de familie Ronaldo de zesde generatie die de circus traditie voortzet. En de zevende dient zich aan: “In onze nieuwe voorstelling Circenses staan we met drie generaties op scène. Dat is voor ons heel bijzonder.” De Ronaldo’s treden op in tal van landen in Europa en ook daarbuiten. In 1999 waren ze Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen. In november 2008 waren ze met hun voorstelling La cucina dell’arte, die zich in een restaurant afspeelt, te zien tijdens de Week van de Smaak, en wel in Danny’s pleisterplek Lier, de hoofdstad van de Smaak.

“Er is de jongste decennia veel veranderd in het circus, zeker. Maar de mystiek van een troep vreemden die in het dorp of de stad iets opbouwen waar mensen half curieus naar zijn en half angstig, dat willen wij bewaren. Heel die wereld van ouwe woonwagens, de tent waar je ’s avonds in het halfdonker naar binnen gaat, dat rare volk dat het terrein oprijdt, dat willen we ontzettend graag behouden. Dat is het voorspel van onze kunst, nog voor de lichten doven en het spektakel begint. Wij wonen dus ook niet in moderne caravans, omdat we het gevoel willen vasthouden van waar we echt mee bezig zijn. Dat behoort tot de ziel van het circus en het is voor ons minstens zo belangrijk als de kunst die we brengen. Circus hangt voor ons nauw samen met voelen, meer dan met denken. In de jaren 1970 is dat circusgevoel en die traditie door de commercialisering op z’n Amerikaans kapot gemaakt. Het was uit noodzaak, we begrijpen dat wel. Maar de broze, kwetsbare, poëtische circusziel is toen ergens gaan schuilen.”

“Uiteraard is er bij ons ook theaterinvloed van vandaag. En natuurlijk spelen wij anders dan onze overgrootvader. Maar commedia dell’arte blijft voor ons als theatervorm heel hedendaags. Mensen lachen nog altijd om dingen die soms heel oud zijn, van Hongkong tot in Zuid-Italië en Vlaanderen. In commedia dell’arte staat de mens op het toneel in een pure vorm, en die mens is dezelfde gebleven: neem nu meesters die problemen hebben met hun knecht... In commedia dell’arte bekijk je de wereld als het ware door een sleutelgat, waardoor alles veel duidelijker wordt. Je kijk er naar jezelf, maar als derde persoon. En daardoor ontstaan de magie en de poëzie. Mensen voelen dat het over henzelf gaat. Humor, dat is ook jezelf herkennen. Zo ontstaat er vanzelf ontroering. Je moet dat vooral niet willen opleggen. Dat is in wat wij doen belangrijk. In onze kleine tent ontstaat er hierdoor altijd iets speciaals, zonder spectaculaire wereldstunts. Het heeft ook met nostalgie te maken.”

“We zitten in Vlaanderen in het programmatie- en promotie circuit van de cultuurcentra en we treden op tijdens festivals à la Gentse Spelen. Meestal spelen we in onze eigen tent. In Frankrijk brengt bijna elk theater in zijn seizoen aanbod wel een circusvoorstelling, en ook in Vlaanderen begint men dat nu stilaan te doen. Frankrijk liep voorop in het aanvaarden van ‘onze’ mengvorm van circus en theater. Ze hebben daar heel vroeg gezien dat je ook voor circussen als het onze, le nouveau cirque noemen ze het daar, publiek warm kunt en moet maken. Dat het, ook als er geen olifant staat, de moeite waard is. Tegenover theaterachtig circus heeft men hier heel lang gearzeld, ook in het beleid, maar daar is de jongste jaren verandering in gekomen. Dankzij de steun van de overheid kun je ook in het circus de commerciële boot afhouden en je je op het artistieke richten. Het circus als gegeven bloeit de jongste jaren en het is zelfs een trend geworden. Wat dat zal teweegbrengen, is nog moeilijk te zeggen.”

DE KRACHT VAN HET VERSCHIL

Najila Aloui

woont in Brussel en studeerde geschiedenis en vergelijkende cultuurwetenschappen in Gent. Ze is educatief medewerkster bij Citizenne/Vormingplus Brussel vzw en was tot voor kort actief als vrijwilliger in het Brusselselse jeugdwerk.

“Op mijn zestien ben ik begonnen als animator op een speelplein in Brussel. Ik heb daar veel aan gehad: je leert veel mensen kennen en je kan je volledig uitleven. Het waren toffe zomers! Een speelplein is een plek waar je zorgeloos kan rondhangen en er heerst een uitgelaten sfeer. Later ben ik in het vormingsteam voor animatoren gestapt. Het was voor mij een eerste ervaring in het samenwerken met mensen die niet allemaal gelijkgezind zijn. Je leert er dingen verdedigen die jij belangrijk vindt. Ik vind het zonde om je alleen maar te omringen met mensen die dezelfde opvattingen hebben, wat nog te vaak gebeurt. Ik ben er nu mee gestopt omdat het niet te combineren valt met mijn job. Het is ook een beetje een afscheid van m'n jeugd: ik ben 26 en dus jeugd af, zegt mijn Go Pass.”

“Mijn job bij Citizenne omvat twee grote luiken. Ik organiseer educatieve uitstappen voor Brusselaars waarin we de Vlaamse geschiedenis kaderen, met een blik op de actualiteit. We combineren cultuur met een ontspannen stadsbezoek. De groepen zijn erg divers samengesteld: dat is prioritair voor Citizenne en daarom is het ook altijd boeiend. Een van mijn favorieten is het MIAT in Gent, waar het verhaal van de Industriële Revolutie wordt verteld en je met Daens-toestanden wordt geconfronteerd. Op zulke momenten merk je dat er begrip ontstaat voor elkaar en dat mensen nieuwsgierig worden naar deze samenleving en haar geschiedenis. Er zijn dingen die ons allen binden, zoals verantwoordiging over kinderarbeid en uitbuiting van vrouwen. Dan komen de gelijkenissen boven en vallen de culturele verschillen weg.”

“Een tweede groot luik van mijn job is het opzetten van trajecten rond sociale vaardigheden. Ik werk vooral met vrouwen (geheel toevallig!) met een andere origine. We bekijken samen het effect van onze communicatie, onze kwaliteiten, ambities, dromen... Bedoeling is dat ze zelf formuleren wat ze belangrijk vinden en nadenken hoe ze zelf stappen kunnen zetten om dit te realiseren. Hoe kwetsbaarder het publiek, hoe meer nood aan vorming en hoe groter de effecten van het traject. Een moeder kan het idee hebben dat ze 'niks kan' en 'alleen maar' voor de kinderen zorgt. Als je samen begint op te lijsten wat het is om een huishouden te managen, krijg je een lijst van vaardigheden die ze op een sollicitatie kan gebruiken. Dat zijn dingen die mensen nog te weinig valoriseren. Het is een vorm van bewustwording, maar het kan ook confronterend zijn: sommige mensen leggen de verantwoordelijkheid voor hun leven bij anderen, ze horen niet graag dat ze de dingen zelf moeten aanpakken.”

“Ik heb een Tunesische vader en een Belgische moeder. Geheel onbewust hebben ze mij met culturele diversiteit leren omgaan. Het verbaast me soms hoe moeilijk mensen het hebben met verschil. Wat je niet kent, maakt je bang. Het lijkt voor veel mensen bedreigend voor hun eigen identiteit. Je moet kunnen aanvaarden dat mensen mét hun verschillen alleen maar een plaats zoeken...”

“Ik ben een stadsmens en Brussel is mijn thuis. Je kan hier altijd overal terecht en de anonimiteit vind ik ook oké, dat niet elke move die je doet gezien wordt. Hier voel ik mij relax. Dit is mijn kader en mijn context. Ik heb ook het geluid en de dynamiek van de stad nodig, de troost van de eindeloze mogelijkheden.”

EEN HART VAN HOUT

© An Nelissen

Wim Goyvaerts

werkt als hoofdopvoeder in een instelling voor diep mentaal gehandicapten en is een behoorlijk fervente consumer of art. In 1977 maakte hij zijn eerste werk in hout. Daarna bleef het meer dan tien jaar stil, maar begin jaren 1990 flakkerde de oude vlam weer op. Tot op vandaag.

“Het is begonnen toen ik tijdens een jaar werkloosheid na mijn studies niets te doen had. We spreken dan over 1977. Ik wilde iets met mijn handen doen en ben begonnen met het bewerken van hout, zonder veel gereedschap. Ik had een oud leren boekentasje van het eerste studiejaar waar ik aan gehecht was. Dat heb ik in zacht grenenhout gemaakt, met materiaal van mijn overgrootvader die schoenmaker was geweest en met wat linobeiteltjes uit de Brico. Ik was autodidact en wist niets af van soorten hout of ‘de kopse kant’ of ‘tegendraads gaan’. Ik ben serieus aan het prutsen geweest, maar het viel van de eerste keer mee.”

“Dat heeft toen meer dan tien jaar stilgelegen: werken, kinderen, huis... Je kent dat. Ik was onder andere ook met amateurtoneel bezig, een kindermusical ook. Houtsnijden was niet aan de orde. Maar ergens bleef het wel borrelen. Ik ben toen hier, begin jaren 1990, in Antwerpen naar de academie gegaan in avondschool en heb zes jaar de richting restauratie meubelen en houtsnijden gevolgd. Onder meer de lessen kunstgeschiedenis van Johan Pas waren voor mij erg belangrijk. In 2006 ben ik in het Mechelse C.V.O. Crescendo begonnen. Mijn houtsnijkunst zit ergens tussen houtsnijders in de ornamentiek, meer het kunstambachtelijke dus, en beeldhouwers in. Dat vind ik een interessant gegeven.”

“Aan mijn laatste werk ben ik nu anderhalf jaar bezig. Ik ben bijzonder onacademisch, onproductief en traag. (lacht) Maar ik trek me dat niet aan en volg mijn eigen goesting en ritme. Wat ik tot nu toe maakte, bleef ‘binnen de familie’ en de vriendenkring. Ik geef het meestal weg als cadeautje. Maar in 2007 ben ik voor het eerst naar buiten gekomen tijdens de Week van de Amateurkunsten hier in Mortsel. De reacties vond ik plezant: “humoristisch”, “charmant”, “ontroerend”. Het ‘pakt’ blijkbaar wat ik maak.”

“Hoe dat komt? Ik weet het echt niet. Ik zoek naar het leven dat in die dagelijkse voorwerpen zat, naar de ziel die ik naar buiten breng. Het moet realistisch zijn. Een grote boodschap moet je er niet in zoeken. En nieuw is het ook niet, de vervreemding die een houten brood, trui, boekentas, ui... oproepen.”

“Voor zoiets als de Canvascollectie heb ik een push nodig. In dit geval kwam die van mijn echtgenote. De eerste jury zag in de vier voorwerpen waarmee ik meedeed en die toevallig samen stonden een stilleven, wat niet mijn bedoeling was. Er zat onder meer een brood in zacht lindenhout bij: ‘Einde loopbaan’, heet het. Ik had dat gemaakt voor mijn schoonbroer toen die als bakker stopte. En dát is uiteindelijk geselecteerd voor de finale en de tentoonstelling in Bozar, na een nieuwe jurering met onder meer Jan Fabre en Bart De Baere van het MuHKA. Nog eens: blijkbaar spreken de dingen die ik als prutser maak aan en maken ze gevoelens los. Ik vond dat allemaal heel plezant en grappig om mee te maken. Het steunt mij om ermee door te gaan, al ligt de catalogus van de Canvascollectie straks bij De Slegte. Ik twijfel of ik al dan niet moet doorgroeien naar meer ‘kunst met een boodschap’, iets meer abstracte dingen die als beeld krachtig zijn. Dat zoeken was er al vóór de Canvascollectie. Ach, ik werk gewoon door...”

EEN HERTEKEND LANDSCHAP

HET SOCIAAL-CULTUREEL VOLWASSENENWERK

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk is altijd een domein-in-beweging geweest, met een aantal stevige en stabiele actoren (bibliotheken, cultuurcentra, verenigingen...) in een beleidsomgeving waar voortdurend kansen werden gegeven aan nieuwe, kleine en grote, initiatieven. Het grote adagium van het beleid in de afgelopen decennia kan worden samengevat onder één term: 'participatie'. Hierbij stond en staat zowel 'deelnemen' als 'deelhebben' centraal: enerzijds geef je zoveel mogelijk burgers de kans om samen aan zoveel mogelijk (sociaal-)culturele activiteiten deel te nemen en anderzijds creëer je voortdurend mogelijkheden om mee projecten te 'boetseren' en 'eigenaar' te zijn van verenigingen, instellingen, beleidsinitiatieven enzovoort.

I. HISTORISCHE SCHETS

EEN BREDE BENADERING

In de jaren 1970 en 1980 stond voor de invulling van de participatiegedachte vooral de 'spreiding' centraal: tot in de kleinste uithoeken van Vlaanderen moesten mensen de kans krijgen om – dicht bij huis – van cultuur te proeven. Zo zagen de cultuurcentra het levenslicht en werden vanaf 1978 alle gemeenten bij decreet verplicht te beschikken over een volwaardige openbare bibliotheek. Het stevig ingebedde verenigingsleven kreeg krachtige landelijke structuren om ondersteuning te geven aan wat ter plekke leefde. Binnen het brede sociaal-cultureel volwassenenwerk gold steevast

het uitgangspunt dat duizend bloemen mochten bloeien: verenigingen, vormingsorganisaties, diensten, federaties voor amateurkunsten...: elk thema, elk kleurtje, elke frisse wind mocht ondersteuning krijgen. Zo kwam een zeer divers en uiteenlopend landschap tot stand, met nieuwkomers en... afscheidnemers: de basiseducatie is ooit gestart als experiment binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk en maakt nu volwaardig deel uit van het onderwijsbeleid. Samenlevingsopbouw heeft zijn roots bij de vormingsinstellingen en is vandaag de dag een sector onder de bevoegdheid Welzijn... Zo zijn er talrijke voorbeelden van gensters binnen het sociaal-cultureel domein die, als ze eenmaal een flink vuur zijn geworden, verder worden aangewakkerd bij andere departementen en onder andere ministers. Maar ook omgekeerd: wanneer bepaalde thema's en initiatieven (nog) niet bij andere vakministers konden aankloppen, vonden ze dikwijls wel een eerste stek binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Zolang emancipatie, gemeenschapsvorming, maatschappelijke activering, sensibilisatie, niet-formele educatie... maar centraal stonden. De koepels van ouderverenigingen konden zich bijvoorbeeld eerst in het sociaal-cultureel domein ontwikkelen, net zoals de milieu- en natuurverenigingen of de emancipatorische verenigingen van personen met een handicap.

Deze brede benadering geeft ontegensprekelijk kracht aan een sector waar vele verhalen telkens opnieuw worden geschreven, maar houdt tegelijk risico's in:

de decreten moeten kansen blijven geven aan deze beweeglijkheid én tegelijk op zoek blijven gaan naar een duidelijke gemeenschappelijke identiteit. Ze moeten mensen uitdagen om op langere termijn te denken en te werken, én tegelijk moeten ze zoveel mogelijk ruimte geven aan nieuwe initiatieven die zich enten op actuele maatschappelijke tendensen en vraagstukken.

INZETTEN OP KWALITEIT EN PLANNING

Cultuurminister Anciaux verwoordde de grondtoon van het sociaal-cultureel beleid van de afgelopen jaren als "tegelijk meer afstand én meer nabijheid creëren": de overheid stelt zich enerzijds afstandelijk en bescheiden op bij de concrete inhoudelijke keuzes van de autonome verenigingen en besturen. Anderzijds probeert ze meer nabij te komen om – zoveel mogelijk in gemeenschappelijke slagorde – de sector(en) scherper in beeld te krijgen en samen te werken aan belangrijke prioriteiten voor de volgende jaren.

In deze zin werden het afgelopen decennium de decreten grondig aangepakt. Terwijl voordien organisaties vooral kwantitatieve doelen moesten nastreven (minstens X lokale activiteiten, minstens Y vormingsuren, minstens Z centimeter boekenrekken...), werd zowat iedereen nu voor de uitdaging geplaatst om op lange termijn te denken, samen te werken, eerder op kwaliteit dan op kwantiteit in te zetten...

Enkele voorbeelden:

- ✕ Tot 2001 ondersteunde de Vlaamse Gemeenschap het lokaal cultuurbeleid vooral met subsidies aan de cultuurcentra en de bibliotheken. Dit instellingsdenken maakte vanaf 2002 plaats voor een denken in doelstellingen: de subsidies bleven (ze groeiden zelfs), maar er moest lokale beleidsplanning tegenover staan: samen met alle mogelijke lokale actoren en geïnteresseerden moesten er gemeenschappelijke strategische doelen worden uitgezet. Niet langer de instelling stond centraal, wel wat het lokaal cultuurbeleid moest en kon betekenen voor de inwoners van de gemeente. Voor de opmaak en de uitvoering van deze plannen krijgen gemeenten bijkomende middelen.
- ✕ Door een grondige hervorming van het educatief sociaal-cultureel volwassenenwerk zagen vanaf 2004 de volkshogescholen het licht: in dertien regio's in Vlaanderen speelden deze 'Vormingplus-centra' voortaan een coördinerende en stimulerende rol inzake niet-formele educatie: vorming die geen verplichtend karakter heeft (voor de school noch voor het werk). Zij worden hierbij ondersteund door landelijke gespecialiseerde vormingsinstellingen die zowel in de breedte als in de diepte een stevig knowhow ontwikkeld hebben in bepaalde thema's: kunsteducatie, milieu-educatie, persoonlijkheidsvorming... Deze hervorming wilde een einde maken aan de versnippering van de inspanningen en de maatschappelijke impact van de sociaal-culturele educatie doen toenemen.
- ✕ Vanaf 2000 werden de federaties van amateurkunsten uitgedaagd om – minstens – structureel samen te werken. Dit heeft op korte termijn geleid tot het verdwijnen van de kleinere, verzuilde structuren, die plaatsmaakten voor sterke, landelijke organisaties. Zo zijn de christelijke, neutrale en socialistische federaties voor amateurtheater opgegaan in één ondersteuningsstructuur (Open Doek) voor alle theatergezelschappen van liefhebbers. Met meer middelen en meer aandacht voor meer kunstdisciplines (zo werden nieuwe organisaties opgericht voor pop, letteren...) leidde dit tot een doorgedreven kwaliteitsverbetering van de ondersteuning voor wie in zijn vrije tijd met actieve kunstbeoefening bezig is.

1. HET REGELGEVEND KADER

Decretale hervorming
Het Decreet van 4 april 2003 betreffende het Sociaal-cultureel Volwassenenwerk (gewijzigd bij de decreten van 7 mei 2004, 2 juni 2006 en 14 maart 2008) verving drie decreten die elk een eigen werkvorm regelden (het verenigingsleven, het instellingenwerk en de diensten), een decreet met betrekking tot de koepelorganisaties en een decreet dat de subsidiëring regelde voor de politieke vormingsinstellingen.

Het nieuwe decreet wil de slagkracht van de sociaal-culturele organisaties vergroten in een breed kader dat heel wat nieuwe maatschappelijke evoluties kan opvangen en een plaats geven. Een nieuw beleidsinstrumentarium, met beleidsplanning als centrale en voornaamste innovatie, moest dit proces ondersteunen. Tevens werd bij de organisaties de aandacht voor kwaliteitszorg expliciet geïntroduceerd. Na een evaluatie van het decreet in 2006 werden wijzigingen aangebracht met het oog op een vermindering van de planlast.

Aantallen en cijfers
In 2008 werden 57 sociaal-culturele verenigingen gesubsidieerd (43 verenigingen en 14 verenigingen voor migranten), 32 sociaal-culturele bewegingen en 39 sociaal-culturele vormingsinstellingen (13 volkshogescholen, 19 gespecialiseerde vormingsinstellingen, 3 syndicale vormingsinstellingen en 4 vormingsinstellingen voor bijzondere doelgroepen).

Middelen Decreet Sociaal-cultureel Volwassenenwerk

	1999	2009	%99-09
SCW	37.716.000	63.210.000	67,60%

2. AMATEURKUNSTEN

Het Decreet van 22 december 2000 op de Amateurkunsten (gewijzigd door het decreet van 17 november 2006) verving het decreet van 1991, dat 21 organisaties voor amateurkunsten subsidieerde, om beter te kunnen inspelen op de talrijke en wisselende behoeften van de amateurkunstenaar (individueel en in groep). Het nieuwe decreet bracht een nieuw elan tot stand in een sector die jarenlang op dezelfde wijze gestructureerd was geweest.

Het opteerde voor een beleid waarbij schaalvergroting en ontzuiling ten goede komen aan de behoeften van de basis, nog niet erkende kunstvormen een ontwikkelingskans krijgen, de zorg voor kwaliteit een inherent onderdeel van de werking van de organisaties wordt, en de samenwerking met belendende sectoren worden aangemoedigd. Dit leidde tot negen krachtige landelijke organisaties, die elk een verschillende kunstdiscipline ondersteunen: theater, dans, beeld, beeldende kunst, instrumentale muziek, vocale muziek, lichte muziek, volksmuziek en jazz, letteren.

In 2006 is na een aanpassing van het decreet een projectenregeling voor verbreding en vernieuwing rechtstreeks verankerd in de werking van de kunstdisciplinegerichte organisaties. In 2006 werd ook de werking van het voormalige Vlaams Centrum voor Amateurkunsten uitgesplitst. Voor de belangenbehartiging en als centrum voor overleg, samenwerking en coördinatie richtten de kunstdisciplinaire organisaties het Forum voor Amateurkunsten op. De organisatie Zinnema van haar kant staat in voor de ontwikkeling van het amateurkunstenleven in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad

Middelen Decreet Amateurkunsten

	1999	2009	%99-09
Amateurkunsten	2.548.000	7.803.000	206,4

3. LOKAAL CULTUURBELEID

Tot 2002 werd het lokaal cultuurbeleid geregeld op basis van twee decreten: het Bibliotheekdecreet en het Decreet voor de Culturele Centra. Deze twee decreten werden geïntegreerd in het Decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid (het laatst gewijzigd bij het decreet van 13 juli 2007 houdende wijziging van het decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid).

Het decreet plaatst het gemeentelijke bestuursniveau centraal in de sturing van het lokaal cultuurbeleid. Naast een sterke vereenvoudiging van de regelgeving stonden van bij de start de volgende zes doelstellingen voorop:

1. een integraal gemeentelijk cultuurbeleid stimuleren;
2. kwaliteitsbevorderend werken door dynamiek en vernieuwing los te maken;
3. de aandacht voor cultuurbeleid op gemeentelijk vlak vergroten;
4. de cultuurcentra herpositioneren;
5. de taken van de openbare bibliotheek actualiseren;
6. de oprichting van een steunpunt voor het lokaal cultuurbeleid.

Het Decreet Lokaal Cultuurbeleid heeft zijn effect niet gemist. Het betekende niet alleen een stijging van het krediet op de Vlaamse begroting, maar ook van het aantal gemeenten dat daadwerkelijk is ingestapt in het decreet. Van de 327 Vlaamse en Brusselse gemeenten dienden eind december 2008 maar liefst 227 gemeenten een cultuurbeleidsplan in. Bovendien zijn er nog slechts negen gemeenten (waarvan drie Brusselse) zonder een door het decreet gesubsidieerde bibliotheek. In 64 gemeenten is er een door de Vlaamse overheid gesubsidieerd cultuurcentrum.

Middelen Decreet Lokaal Cultuurbeleid

	1999	2009	%99-09
Lokaal cultuurbeleid	50.269.000	94.102.000	87%

Meer informatie is terug te vinden op de website over sociaal-cultureel werk:
<http://www.cjsm.vlaanderen.be/sociaalcultureelwerk/>

Ooit telde Vlaanderen zowat twintig circussen, die volle tenten lokten in alle dorpen die ze aandeden. De opkomst van de televisie leidde echter tot een zware crisis in de circuswereld. In de jaren 1980 onderging het traditionele circus een restyling, met modern 'paardenwerk', eigentijdse muziek en nieuwe clowns die van straat of uit het theater leken te zijn geplukt. De internationale vernieuwing bracht sterke en grote klassieke circussen voort, met Cirque du Soleil als bekendste voorbeeld.

2002: EERSTE ONDERSTEUNING, NIEUWE DYNAMIEK
In 2002 werden zeven Vlaamse rondreizende circussen voor het eerst ondersteund vanuit het cultuurbeleid. Er werd een palet aan ondersteuningsmaatregelen in stelling gebracht om de rondtrekkende circussen extra kansen te geven en om zo – voor een aantal onder hen – te overleven. Ondanks die inspanningen blijft het voor veel rondtrekkende circussen moeilijk. In dezelfde periode ontstond ook een nieuwe en bredere dynamiek. Her en der werd in circusateliers geëxperimenteerd met circuskunsten, het straattheater kwam in een stroomversnelling terecht en de ontmoeting tussen circuskunsten en andere kunstvormen bleek inspirerend te zijn en deed nieuwe circusvormen ontstaan. Ook schouwburgen en cultuurcentra openden stilaan hun deuren voor circusvoorstellingen. Sommige circusfamilies legden resoluut nieuwe artistieke accenten (Ronaldo, Piccolini) of bewandelden andere wegen om hun publiek te verbreden (Rose-Marie Malter). Zij krijgen nu het gezelschap van een nieuwe, professionele circusgeneratie, met spektakels die een kruisbestuiving zijn van podium- en andere kunsten. Sommige onder hen, zoals Circus Plusminus, Hendrik & Co en Circus Marcel, bouwen een eigen nomadisch verhaal uit. Andere, zoals Cirq'ulation Locale, zien we eerder in het circuit van het straattheater en in cultuurcentra. Een aantal, zoals Dirque en Fien of Ronaldo, trekt de wereld rond.

2006: EEN NIEUW BELEID

In 2006 ging een nieuw en geïntegreerd circusbeleid van start dat deze voorzichtige evoluties bundelt. De ambities van 2002 blijven overeind, maar kaderen nu in een bredere, toekomstgerichte en sterk groeiende circuscontext. Kers op de taart was de goedkeuring door het Vlaams Parlement van het nieuwe Circusdecreet, in het najaar van 2008. Het decreet moet alle kansen geven aan de ontwikkeling van een prille en zeer diverse 'circussector'. Nieuwe producties worden ondersteund, maar ook op de 'spreiding' wordt gewerkt door de ondersteuning van nomadische tournees en van circusfestivals-met-internationale-allure. Circusartiesten en -gezelschappen kunnen voortaan ook een subsidie krijgen voor hun aanwezigheid op buitenlandse evenementen en festivals. En de artiesten kunnen zich in gerenommeerde buitenlandse circusscholen vervolmaken. Om het netwerk aan lokale circusateliers verder uit te breiden investeert het decreet ook in de opleiding van docenten. Daarnaast komen er jaarlijks twee krachtige promotieacties voor het 'Circus in Vlaanderen'. Het Circuscentrum moet tot slot alle mogelijke ondersteuning geven om de ontwikkeling van het veld mogelijk te maken.

Het Circusdecreet heeft de ambitie om van Vlaanderen een toonaangevende circusgemeenschap te maken. Het werkt aan de basis, bijvoorbeeld met ateliers waar kinderen zich kunnen laten onderdompelen in de circuswereld. Maar het investeert ook in de top en in de weg ernaartoe. Circus is van iedereen en – net zoals in de muziek of de dans – kan Vlaanderen op termijn en met eigen accenten opnieuw een internationale voortrekker worden.

Daarnaast zag sinds 1999 een aantal reglementen het licht die nieuwe sporen van nieuwe vormen van ondersteuning voor nieuwe ontwikkelingen verkennen. Dikwijls leidde een tijdelijke subsidiëring via reglementen tot een volwaardige decretale steun aan nieuwe subsectoren en praktijken. Een reglement voor sociaal-artistieke praktijken in 2000 werd in 2004 volwaardig ingepast in het Kunstendecreet, het Circusreglement uit 2006 mondde in 2008 uit in een eigen decreet voor de circuskunsten, een ad hoc-ondersteuning van bepaalde bewegingen leidde in 2003 eindelijk tot een bevestiging van deze werksoort (met bijvoorbeeld de Liga voor Mensenrechten, Pax Christi en Netwerk Vlaanderen) in het Decreet op het Sociaal-cultureel Volwassenenwerk...

PARTICIPATIE

'Spreiding' blijft een belangrijk aandachtspunt waarvoor Vlaanderen in heel wat buitenland worden benijd. De jongste jaren werd dit nog aangevuld met een veel sterker accent op het rechtstreeks ondersteunen van meer participatie op het niveau van de mensen zelf. Het beleid stelde immers vast dat het niet voldoende is om zoveel mogelijk lokale cultuurinstellingen te hebben, maar dat er tegelijk en gericht moest worden gewerkt aan het wegwerken van bepaalde drempels voor bepaalde groepen in de samenleving om actief aan die cultuur te participeren. Dit hernieuwde aandachtspunt uitte zich enerzijds in de inspanningen van de bestaande 'huizen', waar de aandacht voor publiekswerking- en werving een steeds centralere plaats krijgt, naast de aandacht voor bijvoorbeeld de programmatie (cultuurcentra) en collectievorming (bibliotheken). Anderzijds werden er specifieke maatregelen genomen om kansengroepen veel dichterbij cultuur (én omgekeerd) te brengen. Het Participatiedecreet gaat uit van vijf kansengroepen: personen met een handicap, etnisch-cultureel diverse groepen, gedetineerden, gezinnen met kinderen en personen in armoede. Elders in dit boek wordt daar dieper op ingegaan. We vermelden dit beleidsaccent hier omdat het een grote invloed heeft gehad op het denken en handelen van de organisaties binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

II. TERUGBLIK

Tijdens een rondetafelgesprek, waarvan hier de neerslag volgt, blikten bevoorrechte getuigen terug op tien jaar Vlaams beleid voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Eerst komen de ervaringen binnen het lokaal cultuurbeleid aan bod (wat korter, omdat dit verder in het boek uitgebreider wordt bekeken) en vervolgens deze van de sociaal-culturele organisaties en de amateurkunsten; aan het eind belanden we bij de 'nieuwe participatiedrive'. Of hoe uiteenlopende spelers zich dikwijls samen herkenden in een gemeenschappelijke rode draad. Er waren tijdens het gesprek opmerkelijke kwalificaties te horen: "heel belangrijk", "spectaculaire evolutie", "enorme impact", "historisch", "spannend", "boeiend".... Wat betekenen deze 'grote' begrippen concreet? Is het wel gepast ze te gebruiken? En wat brengt straks de toekomst?

LOKALE AUTONOMIE EN CONVERGENTIE

Wie tien jaar zou terugkeren in de tijd, zou stoten op cultuurcentra, bibliotheken, musea en andere organisaties en instellingen die sterk sectorgericht denken en werken. De verkokering van toen heeft intussen plaatsgemaakt voor een houding van veel meer samenwerking en voor het zoeken naar verbanden en synergie. Het is een nieuwe mentaliteit die door het beleid wordt aangestuurd en onderbouwd. Terwijl ze vroeger elk apart nadachten over hun toekomst, zie je nu vaak dat gemeentelijke actoren nog maar één beleidsplan maken én dat het gebeurt in interactie tussen het beleid en 'het veld'. Die ontwikkeling is spectaculair. (Dat er bij zo'n historische evolutie ook wat duw- en trekwerk aan te pas komt, is des mensen.) Deze lokale bewegingen worden aangestuurd door de evolutie naar decentralisatie en responsabilisering, en vanzelfsprekend ook door de toegenomen middelen: het lokale niveau heeft veel meer autonomie gekregen, waardoor wat cultuurcentra, gemeenschapscentra, bibliotheken... vandaag de dag doen, meer op maat van de lokale bevolking is gesneden. Men is gevoeliger geworden voor de lokale context en er is meer aandacht voor de vraagzijde: voor wie doen we het? In wat voor een context werken we? Wat willen de burgers? Hier komt ook het participatieverhaal om de hoek kijken.

Van confectie zijn we geëvolueerd naar maatwerk. Wat cultuurcentra, gemeenschapscentra en bibliotheken nu doen, is veel meer toegesneden op de lokale bevolking.

Rita Vandewiele

Je hebt er baat bij bepaalde vormen van sociaal-cultureel werk zo dicht mogelijk bij de burger te laten gebeuren. Zeker als het de bedoeling is te spreiden en zo veel mogelijk mensen te laten participeren.

Hugo De Vos

BACK TO BASICS De Antwerpse cultuurcentra

De Antwerpse cultuurkaart is rijk gevuld. Maar vijf jaar geleden was de rol van de Antwerpse cultuurcentra binnen het cultuurlandschap nog beperkt. De uitdaging was duidelijk: een toekomstgericht en rijkgeschakeerd netwerk van erg diverse cultuurcentra uitbouwen dat rekening houdt met de evoluerende maatschappelijke en culturele context. Back to basics: meer doen, op een kwalitatievere wijze, voor meer inwoners.

Het netwerk werd inderdaad stevig uitgebreid, vanuit de stedelijke ambitie om elk district zijn cultuurcentrum te geven en tevens een netwerk van ontmoetingscentra uit te bouwen. Geografische spreiding is immers belangrijk om zowel cultuurspreidend als gemeenschapsvormend participatie en ontmoeting te realiseren. De uitbreiding van dat netwerk met de Roma in Borgerhout, dat is ontstaan als een privé-initiatief, betekende een belangrijke kentering in het denken over het model 'cultuurcentrum'.

DE ROMA: NIET OP ÉÉN DAG GEBOUWD...

De Roma, anno 2008 al vijf jaar een belangrijke actor in het Antwerpse landschap, is en blijft een opmerkelijk verhaal. Het initiatief van enkelen dat steeds meer mensen begeisterte, maakte het mogelijk dat er met beperkte middelen een fantastische werking ontstond in een al even fantastisch gebouw. Maar hoe zo'n particulier initiatief een plek geven binnen de krijtlijnen van beleidskaders en decreten? Als je alles naar de letter en niet naar de geest interpreteerde, dan hoorde de Roma nergens thuis, ook al was iedereen overtuigd van z'n effectieve waarde. Aan een jarenlange bedeltocht kwam een eind toen de stad Antwerpen en de Vlaamse overheid de oplossing vonden binnen het decreet Lokaal Cultuurbeleid, waarin voor Antwerpen in de vorm van een samenwerkingsovereenkomst wordt bepaald wat de te behalen doelstellingen zijn. Victorie! Het inhoudelijke verhaal en de doelstellingen primeerden boven de formele kaders. Het afgesloten convenant maakt dat de Roma nu niet enkel financieel gehonoreerd wordt, maar daarnaast ook van het verdiende inhoudelijke bestaansrecht kan genieten.

CASA LOUISA: AMBITIEUS IN EEN RECORDTIJD

In 2007 bewees het project Casa Louisa in Hoboken dat het mogelijk is om met personeel en vrijwilligers samen op een wit blad de contouren van een cultuurcentrum te schetsen en in nauwelijks een half jaar tijd een volledige werking te ontplooien. Tijdens de warme zomermaanden werd een leegstaand gebouw opgeknapt en al in het koude najaar presenteerde Casa Louisa een ambitieus en overvol cultureel programma. Het kán dus: binnen de uitgestippelde lijnen van een stedelijke en decretale structuur wervend en met een ruime mate van lokale betrokkenheid aan de slag gaan.

In Antwerpen kiest men resoluut voor de vaak moeilijke weg van verandering. De Antwerpse cultuurcentra merken alvast met vreugde op dat in de stad het lokale cultuurbeleid prominent op de beleidsagenda staat.

Het geïntegreerde samenwerkingsmodel van de Antwerpse cultuurcentra bestaat uit 13 werkingen op maat van de verschillende districten en wijken. Samen zijn de 15 gebouwen en 13 podia goed voor 't grootste podium van 't Stad. Het gaat om: ccBe, cc Luchtbal, cc De Kern (Wilrijk), cc Merksem, cc Deurne, cc Ekeren, Casa Louisa (Hoboken), Roma (Borgerhout), cc De Schelde (Berendrecht-Zandvliet-Lillo), Costa (Sint-Andries), Nova (Kiel), 't Werkhuys (Borgerhout), Linkeroever.

© Koen Broos

Het landschap is totaal hertekend. [...] Ik hoor nu regelmatig in vergaderingen mensen zeggen: 'Je gaat ons dat systeem van beleidsplanning toch niet meer afpakken?'

Hugo De Vos

PROFESSIONALISERING EN BELEIDSINSTRUMENTEN

"Je kunt een aap doorgeven, maar zonder nootjes. In dit geval zaten de nootjes erbij": dit beeld dat Miek De Kepper tijdens het gesprek lanceert, geeft treffend aan dat de budgetten de voorbije jaren sterk zijn toegenomen, ook voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Het geplande en gevoerde beleid kon op die manier ook stelselmatig worden waargemaakt. Dankzij de nootjes.

Dat beleid stuurde aan op strategische planning en kwaliteitszorg, een vernieuwend streven met een verregaande impact: de sector is geëvolueerd van een regelgeving die nogal kwantitatief was naar een beleidsinstrumentarium dat mensen ertoe aanzet om op de langere termijn te denken en waarin de kwaliteitsgedachte opgang maakt. De 'oude' vraag 'Wat doen we?' is vervangen door 'Wat moeten we doen om het goed te doen?' De sector is intussen stilaan gewend geraakt aan de nieuwe manier van denken.

Meer middelen, een nieuw instrumentarium, professionalisering... De tendens naar professionalisering vind je terug op het lokale niveau (cultuurbeleidscoördinatoren), maar ook bij de landelijke organisaties in het sociaal-cultureel volwassenenwerk en de amateurkunsten. De kwaliteit die langs deze weg in de sectoren binnenstroomt is ontegensprekelijk een positief gegeven, maar anderzijds blijkt op een aantal plaatsen de trouw aan een organisatie minder groot te zijn dan hij ooit was. Een groot personeelsverloop, bijvoorbeeld bij de landelijke verenigingen, maakt het moeilijker om een beleid op termijn uit te zetten. En ondanks de overduidelijk gestegen middelen

blijft de vraag: "De huidige 1800 gesubsidieerde werkrachten in het sociaal-cultureel volwassenenwerk, is dat voldoende als investering wanneer je bedenkt dat bijvoorbeeld een stad als Gent 4300 werknemers heeft?" (Hugo De Vos)

In deze context valt ook het begrip 'projectwerking': die was de voorbije jaren bijzonder intens en wierp haar vruchten af. Mensen gingen meer samenwerken rond een bepaald concreet project en er gebeurden dingen die anders niet zouden zijn gebeurd. Het bekende gevaar van te veel projecten is dat het voor kleine, vaak onervaren organisaties veel dossierlast met zich brengt en dat er door personeelsverloop knowhow verloren dreigt te gaan.

Een van de leuke bijeffecten is dat de evolutie op een aantal plekken al sneller gaat dan alles geconcipieerd was. 'Gaan voor een geïntegreerd cultuurbeleid' betekent op een aantal plaatsen al 'gaan voor een integraal vrijetijdsbeleid'.

Miek De Kepper

TREIN

Het resultaat op het terrein is dat cultuur en het cultuurbeleid hoger op de politieke agenda staan en zichtbaarder zijn geworden, ook op niet-evidente plaatsen en in kleinere gemeenten. Ook een 'nieuw' thema als erfgoed en de bijbehorende link met identiteitskwesties speelt daar een rol in. Het is erg geschikt om schotten tussen beleidsdomeinen te doorbreken. (In het jargon: transversaal te werken. Zelfs die beleidsterm lijkt al door te sijpelen...). Dát het snel gaat, blijkt op een aantal plekken: 'we gaan voor een geïntegreerd cultuurbeleid' wordt er al ingevuld als 'we overstijgen enkel cultuur en gaan voor een integraal vrijetijdsbeleid'. Uiteraard gaat dat gepaard met de nodige discussies – hoort jeugd erbij, en sport, en het kunstonderwijs? – maar dát het debat wordt gevoerd is op zichzelf al een bewijs van beweging. Ook op het Vlaamse niveau leidt het stelselmatig doorprikken van beschotten tot nieuwe boeiende praktijken, maar anderzijds ook tot vragen over de 'grenzen' van alles. Subsidies om in verzorgingstehuizen een doorgedreven cultuurverhaal neer te zetten, culturele medewerkers in ziekenhuizen en rusthuizen, participatie aan cultuur voor gevangenen, emancipatorische vorming voor personen met een handicap én hun begeleiders...: het zijn stuk voor stuk noden die er volop zijn en waarop het sociaal-cultureel beleid inspeelt. En het zijn evenveel voorbeelden dat het kán werken om schotten tussen beleidsdomeinen weg te halen, met name tussen gezondheid, welzijn, jeugd, cultuur, justitie... Het sociaal-cultureel beleid zal wat dit betreft dikwijls in de spits spelen, om nadien soms gekopieerd of overschaduwd te worden door andere departementen. Dit leidt wel eens tot vragen bij een aantal organisaties, die zich nu eens in een no man's land dreigen te voelen, dan weer de indruk hebben dat ze worden 'gesandwich't'. Dat is van alle tijden en maakt als vanzelf deel uit van de beweeglijkheid van de praktijken.

Er zal altijd over gemaakt moeten worden dat iedereen 'mee' is met de trein die nu volop aan het rijden is. "Al het nieuwe van de jongste tien jaar is als een tgv door het land gevlogen. Dat heeft het mee opspringen niet gemakkelijker gemaakt, waardoor je nu een landschap krijgt met tgv's, boemeltreinen en helemaal geen treinen." (Marleen Platteau)

Van een dirigistische situatie waarin ons werd gezegd wat er moest en niet mocht, zijn we gegaan naar een grote lokale autonomie. We krijgen nu een kader aangereikt en het is aan ons, de lokale 'kunstenaars', om het schilderij te maken.

Rita Van de Wiele

De minister kon het verenigingsleven, waar het voorbije decennium wat ongeloof rond was, op een zijspoor hebben gezet. Hij heeft dat niet gedaan en dat werd gewaardeerd. Trouwens, net zoals voor jeugdbewegingen groeit opnieuw het geloof in het belang van een goed plaatselijk verenigingsleven.

Luk Verschueren

EXTRAVERTE BIBLIOTHEKEN

Bibliotheeken hebben in tien jaar tijd een grote evolutie meegemaakt: van de twintig jaar oude en volstrekt achterhaalde wetgeving die er tien jaar geleden nog was, is men in 2001 gegaan naar een nieuw decreet, dat de sector fel heeft verrast: het was niet langer uniek voor bibliotheken en niet topdown, maar men ging uit van een integrale en een lokale benadering, en de planningsaanpak deed zijn intrede! Dat was nooit eerder vertoond en het sorteerde grote effecten. Van eerder introverte instellingen – “Een goede bibliotheek is een bibliotheek waar de boeken netjes met rechte ruggen op het schap staan” – zijn bibliotheken geëvolueerd naar centra die meer extravert zijn geworden: zoals al gezegd, hebben ze meer aandacht voor de context waarin ze werken en er wordt al eens over het muurtje gekeken, bijvoorbeeld richting cultuurcentrum. Het planningsdenken kwam in de plaats van het losse-polswerken.

De keuze (en de bijbehorende middelen) voor digitalisering was een noodzakelijke keuze, maar ze mag de sector niet in slaap wiegen. Digitalisering in haar eentje zal de bibliotheken niet ‘redden’. Er komen grote financiële en inhoudelijke uitdagingen op de sector af en de existentiële vraag rijst: hoe zal de bibliotheek van de toekomst eruitzien? “Ik zeg niet dat digitalisering niet belangrijk is, maar het zal niet als enige bijdragen tot de redding van de openbare bibliotheek.” (Rita Vandewiele) Een prangende vraag is bijvoorbeeld waarom bibliotheken er minder in slagen de 45-plussers te bereiken, een groep die gaandeweg meer tijd krijgt om te lezen, zich te informeren enzovoort. Naar het cultuurcentrum gaan deze mensen wél...©

VAN BRUGSE POORT TOT WAALSE KROOK De Gentse bibliotheek

Gent is een stad van kennis en cultuur. Maar die kennis en cultuur moeten ook toegankelijk zijn voor iedereen. In het voorkomen van een duale samenleving met ‘informatierijken’ en ‘informatiearmen’ spelen de Gentse openbare bibliotheken een sleutelrol. Met hun 80.235 leden spreken ze al brede bevolkingslagen aan. Met een groter en functioneler gebouw voor de hoofdbibliotheek, een decentrale aanpak met filialen én een digitale bibliotheek wil Gent dit publieksbereik nog versterken.

DECENTRALE AANPAK MET FILIALEN

Het Gentse netwerk telt momenteel naast de hoofdbibliotheek vijftien filialen. Die worden tot 2015 systematisch vernieuwd. In woongebieden moet elke Gentenaar in de toekomst binnen een straal van 1500 meter een bibliotheek vinden. Om kwaliteitsvolle dienstverlening mogelijk te maken telt elk werkgebied minstens 10.000 inwoners. Minder druk bevolkte stadsdelen zullen met een mobiel dienstencentrum bediend worden.

Stadsdelen waar maatschappelijk kwetsbare groepen sterk vertegenwoordigd zijn, krijgen prioriteit. De bibliotheek op de Brugse Poort (geopend in 2004) vervult hierbij een voortrekkersrol. Het gaat om een gebied met een aantal specifieke problemen van achterstelling, en de bibliotheek ijvert er voor een dienstverlening op maat van de inwoners, mét een groot aantal pc's met internettoegang. Ze biedt ook meer anderstalige boeken, kranten, tijdschriften, taalcursussen, woordenboeken en populaire audiovisuele materialen aan. Er is een speltheek en vrijwilligers houden een leescafé open dat ook toegankelijk is buiten de gewone openinguren. De bibliotheek ontwikkelt een actieve scholenwerking en is partner van de Brede School. Tijdens het Vertelfestival werken verschillende organisaties een week lang samen rond vertellen en voorlezen. Meer permanent van aard is Boek op bezoek, waarbij bibliotheek en Brede School kinderen met een taalachterstand op een prettige manier in contact brengen met verhalen, de Nederlandse taal en de bibliotheek. Vrijwilligers lezen na schooltijd voor bij de kinderen thuis of in de bibliotheek.

DE KROOK, DE BIBLIOTHEEK VAN DE TOEKOMST?

Met gemiddeld 2471 bezoekers per dag (2007) is de huidige hoofdbibliotheek het drukst bezochte stedelijke gebouw in Gent. Op topdagen is het er vaak te druk en het gebouw is verouderd, onaangepast en te klein. Er is dan ook dringend nood aan een nieuwe bibliotheek. Die moet meer zijn dan een verzameling ‘boeken op rekken’. Het wordt een ontmoetingsruimte, een werkplaats en zelfs een belevingsruimte. In een kennisstad als Gent wil de bibliotheek ook voldoende ondersteuning bieden aan het levenslang en levensbreed leren. De nieuwe bibliotheek zal dus naast haar traditionele rol ook een forum bieden voor creatie en uitwisseling. Het project De Krook voorziet daarom in samenwerkingsverbanden met IBBT (Interdisciplinair Instituut voor Breedband Technologie) en mediagerelateerde vakgroepen van de Universiteit Gent. Zij willen in De Krook aanwezig zijn, waardoor er een echte multimediale site kan ontstaan.

DE DIGITALE BIBLIOTHEEK

De Gentse bibliotheek heeft de voorbije decennia een sterke reputatie opgebouwd op het vlak van innovatie: het opstarten en helpen uitbouwen van de Vlaamse Centrale Catalogus (VLACC), de ontsluiting van internetbronnen via de Webwijzer, het beschikbaar stellen van muziek via het internet (Digileen). Zowel binnen het project De Krook als met diensten op het internet (raadplegen van de catalogus, verlengen en reserveren, aanbieden van content) zal de innovatie nog versterkt worden. Niet enkel voor de eigen dienstverlening, maar ook als bijdrage aan de ontwikkeling van de hele Vlaamse bibliotheeksector.

VERENIGINGEN: NIEUW ELAN EN UITDAGINGEN

Gaandeweg is duidelijk geworden dat het geloof in de verenigingen opnieuw toeneemt, ook op beleidsniveau en na toch vrij fundamentele kritiek en een zekere scepsis enkele jaren geleden. Het feit dat mensen zich verenigen wordt op zichzelf terecht als een waarde beschouwd, en ondanks een zekere afkalving bij bepaalde segmenten slagen onze verenigingen er nog altijd in veel mensen bijeen te brengen. Ook hier is er budgettaire sprake van een gunstige evolutie en krijgt het verenigingsleven hefboomen aangereikt, onder meer dankzij projectregelingen. Je merkt de ontwikkelingen ook op lokaal niveau en bij het lokale beleid, opnieuw vanuit die bekommernis 'voor welk publiek werken wij?' Een 'oud' thema als gemeenschapsvorming en de versterking van het sociale weefsel krijgt opnieuw aandacht.

Dit belet niet dat het verenigingsleven voor grote uitdagingen staat. Het is hier niet de plaats om deze maatschappelijke problematiek uitgebreid te analyseren, maar de fenomenen zijn bekend: veroudering (maar net door de aanwezigheid van een ouder publiek blijft de afkalving beperkt), het minder gemakkelijk bereiken van de groep 25-tot 45-jarigen (hardwerkende tweeverdieners), de korter lopende, thematisch gebonden engagementen van mensen, het shopgedrag, de concurrentie met het goedkope en het gratis aanbod in bijvoorbeeld de dienstencentra, het verschil tussen (groot)steden en het platteland, de moeilijkheden om bestuursleden te vinden en mensen die zich structureel en op lange termijn willen inzetten: "Sportclubs bijvoorbeeld hebben nog nooit zo veel jonge leden gehad, maar wat men niet meer vindt, zijn mensen die de woensdagmiddag de kalklijnen op het voetbalveld willen trekken of de truitjes wassen. Iets gelijkaardigs zie je bij het sociaal-cultureel volwassenenwerk." Engagement maakt plaats voor consumentengedrag, wat het draagvlak van het verenigingsleven en het solidariteitsdenken niet ten goede komt. Het feit dat mensen minder vaak lid worden van verenigingen, terwijl ze wel activiteiten bijwonen, zet een financiële domper op de werking. Er wordt op gewezen dat de problematiek verschilt naargelang van het 'karakter' van de verenigingen, die uiteraard een bijzondere brede waaier vormen: zo ligt het voor multithematische verenigingen, anders dan voor éénthemaverenigingen.

Verenigingen hebben traditioneel een doel, een 'vlag', iets waar ze voor staan. Je gaat daar achterstaan of niet. Die vlag, dat is vandaag de dag het probleem.

Gilbert Van Houtven

ZOEKEN NAAR GEDEELDE BETEKENISSEN Het cultuurbeleid in Genk

Genk is in vele opzichten een atypische stad. Tot diep in de 19de eeuw was het niet meer dan een verzameling landbouwgehuchten. Maar begin 20ste eeuw lokte de steenkoolindustrie mensen uit alle windrichtingen. Genk kreeg op korte tijd de typische diversiteit van een stad, en wel in intense mate. In 2000 kreeg het Genk van weleer de titel 'stad', als jongste centrumstad van Vlaanderen. De specifieke economische en sociologische kenmerken werken sterk door en kleuren het Genkse beleid. De stad bekleedt een bijzondere positie in het rijtje Vlaamse centrumsteden, met een woningbestand dat voor 33% uit (van oorsprong) sociale woningen bestaat, met een recent geboortecijfer van bijna 50% kinderen van allochtone afkomst en met een werkgelegenheids- en werkloosheidsstructuur die sterk door het recente verleden wordt bepaald.

INSPIRATIEBRON

Tegen deze achtergrond ontwikkelt zich het cultuurbeleid, vanuit het besef dat met name de sociaal-culturele dimensie ervan een belangrijke katalysator én hefboom kan zijn in de snelle stadsontwikkeling. Dit besef groeide parallel met het (her)denken van de fysieke ruimte. Het huidige cultuurbeleidsplan (2008-2013) zegt het zo: "Om het cultuurbegrip in Genk te definiëren willen we net deze stad op zich, met de bijhorende geschiedenis, fysieke kenmerken, gebeurtenissen en inwoners als uitgangspunt nemen. Belangrijke plekken, momenten, verhalen en gebeurtenissen van Genkse inwoners zijn een belangrijke inspiratiebron."

BIJSTUREN

De afgelopen jaren stuurde het Genkse stadsbestuur de ondersteuning van sociaal-culturele verenigingen dan ook drastisch en structureel bij in de richting van interculturaliteit. Bestaande circuits vanuit het stedelijk minderhedenbeleid (naar zelforganisaties) en vanuit het cultuurbeleid (naar het verenigingsleven) werden samengevoegd tot één integraal sociaal-cultureel beleid, aangestuurd vanuit cultuur. De samenstelling van de nieuwe cultuurraad (2007) weerspiegelt perfect de etnisch-culturele samenstelling van de Genkse bevol-

king en is een eerste resultaat van deze aanpak. Een sociaal-cultureel forum, waarin naast ruim tweehonderd 'autochtone' sociaal-culturele organisaties ook een honderdtal migrantenzelforganisaties een plaats vinden, is een bijzonder geschikt dragend én wervend netwerk voor het project.

Naast het klassieke verenigingsleven hanteert het bestuur in zijn sociaal-cultureel beleid een duidelijk thematische insteek. Men tracht nieuwe groepen te vormen rond gedeelde bekommernissen en onderwerpen. De aandacht – met bijbehorende middelen – die via het wijkontwikkelingsbeleid besteed wordt aan bewoners als actoren en partners in het verhogen van de leef- en woonkwaliteit van hun buurt, vervolledigt het stedelijke netwerk met bestaande en nieuwe groepen van georganiseerde burgers.

IDENTITEIT

De inwoners van Genk en de stedelijke realiteit zijn de voortdurende toetssteen van het cultuurbeleid. De jonge geschiedenis van de stad wordt weerspiegeld in de jonge bevolking met haar verschillende culturen en achtergronden. Toch slaagt deze nieuw samengestelde populatie van Genk erin zich te identificeren met de stad als woonplaats én als thuis. Genkenaren hebben een sterke identiteit en het wij-gevoel, dat is gestoeld op gedeelde betekenissen, overstijgt de strikt culturele grenzen. Het is net die zoektocht naar gedeelde betekenissen waar het cultuurbeleid op focust, over de traditionele gemeenschaps- en leeftijds grenzen heen.

EEN LEVEN IN HET LANG EN HET BREED LEREN

Ook de benadering van de – traditioneel belangrijke – educatieve functie van het sociaal-cultureel volwassenenwerk is aan allerlei evoluties onderhevig. Er is het Lissabonrapport, dat participatie aan vorming naar voren schuift: 12,5% is het doel. Vlaanderen zit aan 8% en het cijfer... daalt. Met de regionale volkshogescholen is het fundament gelegd om goede resultaten te bereiken, maar zij zoeken momenteel nog een duidelijke plaats en een manier om greep te krijgen op 'hun' regio en om het verleden van zich af te schudden. De decretale regelgeving laat aan de spelers de openheid om hun functie zelf in te vullen, en dat gaat bij de ene al sneller dan bij de andere...

Waarom boert kunsteducatie wel goed? Kiezen mensen gericht? Hoe belangrijk blijft in de toekomst de educatieve functie van het verenigingsleven, maar ook van een instelling als de bibliotheek, een bastion van 'lering en scholing'? Is het meer dan 'vertier en vermaak' wat de hedendaagse klok slaat? "Het is een uitdagende vraag voor de toekomst. Hebben meer en meer mensen genoeg aan hun zetel en internet? Hoe kunnen we de kundigheid van mensen valoriseren, zoals je nu bijvoorbeeld in het erfgoed ziet gebeuren? Hoe nemen we als sector de draad van het maatschappelijk debat en de educatie weer explicieter op?" (Hugo De Vos)

Tot slot: hoe gaat het sociaal-culturele volwassenenwerk om met alternatieve platforms die met name in steden ontstaan: wijk- en buurtwerkingen, 'spontane' initiatieven van bewoners... Wordt dit het nieuwe, nog lang niet altijd georganiseerde, gesubsidieerde en erkende sociaal-cultureel volwassenenwerk, de nieuwe invulling van gemeenschapsvorming? Is het tij aan het keren, zoals je ook ziet dat jeugdbewegingen en vakbonden nog nooit zoveel leden hadden? Zoeken mensen (weer) naar gelijkgezinden? "We hebben te lang ons Vlaams 'genetisch materiaal' als 'dorpelingen' laten doorwerken. We moeten nu ook in een grootstedelijke context een oplossing vinden voor sociale cohesie, het samenbrengen van mensen. Als dat lukt, kan het een nieuw en vernieuwend model worden, met nieuwe vormen van dynamiek." (Miek De Kepper)

Dit zijn vragen waar de sociaal-culturele verenigingen van vandaag allerlei praktijken voor verkennen en uitprobe-

ren. De Vlaamse overheid wil hier – vanuit een geloof in de sterke rol die de verenigingen hierin (moeten blijven) spelen – mee(r) rond stimuleren. Daarom werd in 2008 een projectreglement voor de erkende verenigingen van kracht. Met de extra middelen worden ze ondersteund in het uittesten van methodes om meer aansluiting te vinden bij (organisaties van) jongvolwassenen, om toenadering te zoeken tot andere relevante lokale actoren en om nieuwe doelgroepen aan te spreken.

© Charles Bresseleers

In harmonies zie je vandaag de dag twaalfjarige kinderen die muziekschool volgen naast zeventigjarige anciens zitten. Dat was vroeger niet het geval. Ik vind dat een positieve kentering in het kader van plaatselijke gemeenschapsvorming.

Luk Verschueren

DE EUROPESE BRASSTOP IN OOSTENDE Brassbands in Vlaanderen

Veel amateurkunstengroepen hebben een zeer lange traditie. Heel wat dateren uit de negentiende eeuw en bleven in dorpen en wijken hardnekkige artistieke fenomenen. Toneelgezelschappen, koren, instrumentale muziekgezelschappen en andere verenigingen pasten zich met vallen en opstaan aan nieuwe maatschappelijke tendensen en tijdsgeesten aan. Sommige groepen slaagden er zelfs in om in het buitenland artistieke ambassadeurs van de Vlaamse overheid te worden en scheerden er de hoogste toppen. Dat geldt ook voor de Vlaamse brassbands. (Ter info: brassbands doen het alleen met koperblazers en slagwerk.)

GROOT-BRITANNIË RULES

In 2009 heeft de brassbandwereld voor de tweede maal in de geschiedenis een Europese afspraak in Vlaanderen. Na Brussel in 2002 is nu Oostende de gaststad voor het Europese brassbandkampioenschap. Dat Vlaanderen opnieuw gastheer mag zijn is opmerkelijk, al was het maar omdat Groot-Brittannië sinds mensenheugenis... de eerste viool speelt. In de film *Brassed Off* van Mark Herman (1996) wordt dit treffend verbeeld: de speciale treinen die einde 19de, begin 20ste eeuw werden ingelegd om duizenden toeschouwers naar de wedstrijden van naar schatting 40.000 brassbands te brengen, de fabrieken die dikwijls broodheren waren van de brassbands... Nog altijd werkt een flink deel van de resterende 4000 Britse bands als semiprofessionele orkesten, dankzij sponsoring. Ook het repertoire is sterk geëvolueerd: van eenvoudige korallen, hymnen en transcripties naar – sinds begin 20ste eeuw – belangrijke werken van befaamde componisten.

VLAAMSE BRASSBANDS

In Vlaanderen raakten de brassbands pas bekend vanaf de jaren 1970. De meeste ontstonden uit een transformatie van een fanfare waarvan het ledenaantal was teruggevallen, andere uit enthousiasme voor het genre, op basis van een individueel initiatief of vanuit een muziekacademie. Voorbeelden zijn de BB Willebroek en de A.M. Brassband uit Mol. Nu zijn er vierendertig brassbands actief en genieten de Vlaamse brassbands op Europees

vlak een bijzonder goede faam. De Kortrijk Brassband zette als eerste de stap om deel te nemen aan het Europees kampioenschap. Brassband Midden-Brabant volgde en sinds 1985 is Brassband Willebroek toonaangevend: in 1995 werd Willebroek in Plymouth voor het eerst Europees kampioen, een prestatie die in 2006 (Belfast) en 2007 (Birmingham) werd herhaald.

STEUN

De Vlaamse overheid verleent aan deze kwaliteitsvolle amateurkunstengroepen subsidies voor hun deelname aan internationale festivals en wedstrijden. En steunend op het Decreet op de Amateurkunsten werd vanaf 2002 ook een ondersteuningsorganisatie opgericht voor instrumentale amateurmuziek: Vlamo. De brassbands konden voortaan rekenen op een sterkere ondersteuning en omkadering. Dat was belangrijk om de sector verder te laten groeien, zowel kwantitatief als kwalitatief. Bovendien is een krachtige landelijke organisatie ook voor de buitenlandse collega's een aangewezen speler om grote internationale evenementen op te zetten. En zo komt ook dit aspect van het Vlaams amateurkunstenleven steeds meer op de internationale kaart.

Het Europese brassbandkampioenschap vindt elk jaar plaats tijdens het laatste weekend van april of het eerste weekend van mei (in 2009 is dat van 30 april tot 2 mei). In principe kunnen enkel de winnaars van de nationale wedstrijden hun land vertegenwoordigen. In 2009 nodigt de Vlaamse overheid dus via Vlamo de crème de la crème uit in Oostende, een gelegenheid om de hele stad in een vrolijk muzikaal bad te dompelen en om de twee krachten van het amateurkunstenlandschap in één evenement te verenigen: de gedrevenheid en het artistieke plezier van honderdduizenden mensen, én de kwaliteit van heel wat liefhebbers.

© Erik Van Cauter

AMATEURKUNSTEN: OPBLOEI

De amateurkunsten hebben het voorbije decennium nieuwe krachten opgedaan: schotten tussen disciplines zijn weggevoerd en maakten plaats voor een overkoepelende werking en manier van denken, er zijn nieuwe (financiële) mogelijkheden ontstaan, de doelgroep van veel organisaties is ruimer geworden en er worden her en der banden gelegd met het cultuurcentrum. Er kwam ruimte en interesse voor het kwaliteitsdenken. En er is ook een verjonging merkbaar, in tegenstelling tot sommige andere segmenten van het sociaal-cultureel volwassenenwerk. “De amateurkunsten zijn een wijdvertakt en boeiend domein waar Vlaanderen en het Vlaamse beleid internationaal bekeken uniek in zijn. Dat heeft veel te maken met de bijzondere plaats van het middenveld in Vlaanderen, iets wat in andere landen veel minder bestaat.” (Luk Verschueren)

Een kwart van de Vlaamse bevolking is actief als liefhebber. Het gaat dus om ruim 1,5 miljoen actieve kunstbeoefenaars. Binnen de amateurkunstensector werken ruim 10.000 lokale verenigingen en het aantal participanten en groepen neemt toe. Het traditionele *dédain* over ‘de amateurs’ maakt plaats voor veel meer respect. Steeds meer cultuurcentra geven –letterlijk – ruimte aan de sector en ook internationaal scheren de Vlaamse amateurkunsten steeds hogere toppen. Zowel de gemeenschapsvormende rol van vele amateurkunstengroepen (samen spelen is plezieranter dan alleen) als de kwaliteit van wat wordt gepresenteerd wordt dus meer naar waarde geschat.

Veel heeft ook te maken met de rol die de landelijke organisaties spelen én met de stimulansen vanuit het beleid. Zo zijn er in het Amateurkunstendecreet extra subsidies per landelijke organisatie, op voorwaarde dat ze activiteit organiseert met andere organisaties. Dit leidt tot veel vernieuwing en creativiteit: zo vinden bijvoorbeeld beeldende kunstenaars, fotografen en schrijvers elkaar in een samenspel dat zij nooit alleen hadden kunnen realiseren. Het gevolg van dit sterkere en kwaliteitsvollere profiel is zelfs dat binnen een aantal kunstdisciplines de samenwerking tussen de amateur- en professionele kunsten er één van gelijkwaardigheid wordt: zij kunnen van elkaar leren. Deze evoluties worden mee begeleid door het Forum voor Amateurkunsten, het overlegcentrum dat door de negen landelijke organisaties wordt gerund. Deze steun voor de werking wordt door de sector sterk gewaardeerd.

DE NIEUWE PARTICIPATIE-DRIVE

Het Participatiedecreet is volgens de gesprekspartners een zeer belangrijk decreet. Het verankert een politiek die de voorbije jaren steeds opnieuw op de voorgrond trad: het beleid streefde er voortdurend naar openingen te maken voor doelgroepen die niet (meer) of te weinig werden bereikt, onder meer door het verenigingsleven. Het is een opmerkelijk dikke rode (beleids)draad. Maar het blijft een moeilijk en soms moeizaam werk. Dit is meteen een bevestiging van de pleidooi om beleidsmaatregelen gepaard te laten gaan met gedegen en periodiek onderzoek naar de effecten van een beleid, een noodzakelijke vorm van 'zakelijkheid' die ook in het decreet is ingebouwd.

Ook het werken rond interculturalisering hoort thuis onder de noemer 'participatie', en ook hier heeft de minister de sector keer op keer gewezen op zijn plichten, een verdienste op zichzelf. Er zijn acties opgestart en criteria ingevoerd die 'meetellen' bij de beoordeling. Je kunt het in zekere zin vergelijken met de genderproblematiek tot voor enkele decennia, waar quota ook nodig zijn geweest. De initiatieven die interculturalisering willen stimuleren, hebben hun effect niet gemist. Verenigingen zoeken zich een houding en zijn ermee bezig, op zeer diverse manieren en niveaus: het gamma gaat van divers samengestelde raden van bestuur tot de klassieke couscousdagen. Misschien zullen de verplichting, de dwang en het 'wortelgedrag' – 'we doen het omdat er subsidies mee verbonden zijn' – mettertijd omslaan in een 'natuurlijke' reflex. Denk aan de evolutie in de houdingen bij de invoering van het beleidsplandenken. Zo'n ferme ommezwaai blijft een conditio sine qua non, bijvoorbeeld in de selectiemechanismen bij aanwervingen.

Het begrip 'participatie' is ook in andere betekenissen van toepassing op het cultuurbeleid. Zo verliepen de dialogen

en het overleg van de overheid met de sector soepel en open: het gesprek was nooit eindig. Bij momenten kon je spreken van een 'positieve chaos'. Anders is het gesteld met de participatie van de burgers aan het beleid via (sociaal-)culturele raden. Die laat soms te wensen over – mede door de professionalisering – hoewel de tools en de mogelijkheden om te kunnen participeren er voor het verenigingsleven wel degelijk zijn.

ELAN

Alles welbeschouwd werken de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk en de overheid in 'onderlinge aanneming': de sector voert maatschappelijke opdrachten en taken uit en de overheid investeert in een voortdurende beweeglijkheid. Zo'n relatie veronderstelt vertrouwen en een hecht bondgenootschap. Als de samenleving inderdaad snel en ingrijpend aan het veranderen is, dan moet het mogelijk blijven dat er een debat ten gronde wordt gevoerd over nieuwe concepten en doelstellingen, én over de bijbehorende middelen en steun. Dat is onder meer belangrijk voor het imago van de sector, samen met de verloning een noodzakelijke voorwaarde om goede mensen aan te werven én te houden. Het gaat in de sector veelal om veeleisende – betaalde en vrijwillige – 'jobs', waarvan de inhoud voor de buitenwacht soms maar moeilijk onder woorden te brengen is.

De tijd lijkt rijp en de maatschappelijke tekenen zijn gunstig voor een nieuw elan bij het verenigingsleven, zoals ook het jeugdwerk na een dip zo'n nieuw elan heeft gekregen. Het is nu zaak greep te krijgen op dat elan, méér dan nog verder te focussen op organisatorische kwesties en alweer nieuwe decreten. De aanzetten zijn er alvast.

GESPREKSPARTNERS

Marleen Platteau, cultuurbeleidscoördinator Ternat

Miek De Kepper, directeur LOCUS (steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid vzw, vroeger Cultuur Lokaal)

Hugo De Vos, directeur FOV (Federatie van Organisaties voor Volksontwikkelingswerk vzw)

Luk Verschueren, adjunct-algemeen secretaris ACW, algemeen voorzitter Raad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Gilbert Van Houtven, voormalig administrateur-generaal van het Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen

Rita Van de Wiele, bibliothecaris Mechelen

De minister heeft wat participatie betreft accenten gelegd die het werkveld niet meer legde en heeft een drive van enkele decennia geleden opnieuw aangewakkerd. De poort naar alle burgers in Vlaanderen is opengezet om mee te doen en het lokale niveau speelt daar een grote rol in.

Gilbert Van Houtven

DE WERELD IN EEN LICHAAM

© An Nelissen

Anne Teresa De Keersmaeker

breekt na studies in New York internationaal door en richt een eigen gezelschap op: Rosas. De eerste productie, Fase uit 1981, wordt gevolgd door een lange reeks wereldwijd succesvolle en 'klassiek' geworden voorstellingen die zeer verscheiden zijn en met als constante de nauwe band tussen muziek en dans. Van 1992 tot 2007 was Rosas het huisgezelschap van De Munt / La Monnaie. In 1995 richtten zij samen het internationaal onderwijsproject P.A.R.T.S. op: "Een school is bij uitstek de plek waar heden, verleden en toekomst samenkomen. Welke ervaringen wil je doorgeven aan een generatie jonge mensen?"

"Het werk spreekt in de eerste plaats voor zich. Dat het op relatief korte tijd zo verspreid raakte, heeft allicht ook te maken met het feit dat de juiste mensen elkaar op het juiste moment hebben gevonden. Er was bijvoorbeeld mijn ontmoeting met Hugo De Greef van het Kaaitheater. De verankering hier in Brussel heeft mij geholpen om in de beginperiode – toen nog zonder subsidies – bij de juiste mensen steun te vinden. Het was een sterk vertrekpunt waar geen artistieke compromissen werden gesloten. Later is ook dankzij het cultuurbeleid de mogelijkheid gecreëerd om op langere termijn verder te werken."

"Dansgezelschappen zijn meestal cultureel heterogeen. Dat komt natuurlijk omdat het medium 'dans' een taal op zich is die grenzen overstijgt. Dans is de taal van het lichaam en dat is misschien wel het meest universele en het meest individuele tegelijkertijd. *You carry the world within your body*. Het lichaam is verankerd in de wereld waarin we leven en die wereld is vandaag complexer en moeilijker vatbaar dan ooit. In de geschiedenis van de mensheid zijn we op een punt gekomen waarop grote gevaren maar ook grote uitdagingen en kansen samenkomen."

"Brussel is als hart van Europa en van dit land een *cas à part*. In Brussel komen zoveel problematieken samen, de complexiteit van dit land België, de socio-economische moeilijkheden typisch voor grootsteden, migratie, ... De stad worstelt er zich *malgré soi* doorheen en zoekt haar identiteit, zonder echt harmonieus beheer. In principe is Rosas verplaatsbaar: als ik morgen moet verhuizen, zal ik niet stoppen met dans. Aan de andere kant is het verhaal van Rosas ook verbonden met deze stad, met alle ups en downs. Het is hier geworden wat het is. Het zou in een andere stad gekund hebben, maar dan was het een ander verhaal geweest."

"Dat de dingen waaraan je gestalte geeft, worden erkend is niet onbelangrijk. Ik doe daar niet smalend over, dat zou leugenachtig zijn. Erkenning van het werk maakt de voortzetting ervan mogelijk en is ook een bevestiging van je identiteit. Dat wil niet zeggen dat het creëren van iets nieuws comfortabel wordt. Het blijft zoeken naar de juiste absolute vormen, de juiste communicatie, constructie en deconstructie... Je neemt dingen van het verleden mee en laat dingen achter je. In die 25 jaar is er bij Rosas een grote continuïteit geweest – de opbouw van een repertoire is belangrijk: goede kunst gooi je niet zomaar weg – maar er was ook steeds een spanningsveld tussen het verder uitdiepen van hetzelfde materiaal en het vinden van nieuwe vormen."

Ives Maes

(1976) is beeldend kunstenaar en fotograaf. Hij volgde in Hasselt middelbaar kunstonderwijs en studeerde aan de Academie van Gent en Athene en aan het Hoger Instituut te Antwerpen. Hij verblijft momenteel te Berlijn in het Künstlerhaus Bethanien, met een beurs van de Vlaamse Gemeenschap. Maes stelde o.a. tentoon in San Francisco, Zürich, Mexico, Zuid-Afrika. In 2008 had hij een grote solotentoonstelling in het Hasseltse Z33: "Een uitdaging om tentoon te stellen op een plek die ik al sinds mijn veertiende bezoek en beschouw als de mooiste kunsthall van België."

"Toen ik vijf jaar geleden begon met het Recyclable Refugee Camp project was er in Europa een grote vraag naar sociaal engagement in de kunst. In andere werelddelen werd engagement anders benaderd, minder moraliserend. Ik heb daar een denkoefening over gemaakt: wat is het verschil tussen sociaal engagement en moralisme? Recyclable Refugee Camp stoelt op de principes van sociaal-geëngageerde kunst, maar dan vanuit een ironisch hoek bekeken. Het project is na jaar 2008 afgesloten met een boek."

"Ook het participatiebeleid heeft me tot het project bewogen. Volgens mij is de kloof tussen 'het volk' en de 'elite' iets volledig abstracts. Door het proberen te dichtten van die kloof bevestig je het bestaan ervan en ga je ze alleen maar vergroten. Voor mij is 'elite' een positief woord. Vergelijk het met wetenschap: toponderzoek waar in het begin niemand iets van snapt, is nodig en niemand betwist dat. In de kunst is het net hetzelfde. Kunst heeft een vanzelfsprekende sociale rol. Als kunstenaar maak je iets dat geen duidelijk aanwijsbaar nut heeft maar je creëert beelden en met die beelden geef je langzaam vorm aan de wereld en een nieuwe samenleving."

"Werkbeurzen zijn tot nu toe cruciaal geweest in mijn loopbaan, omdat ze jonge kunstenaars een stimulans geven die je elders niet vindt. Ze betekenen tijd en ruimte, en dat is ongelooflijk belangrijk in de periode tussen het verlaten van de Academie en het starten van een professionele carrière."

"Ook mijn werkbeurs voor Berlijn is nu erg belangrijk. Het is een belangrijke schakel naar een internationaal werkvlak. Ik heb al veel in het buitenland tentoongesteld, maar nog nooit zo lang in een echte cultuurmetro-pool verbleven. Berlijn is een heel boeiende werkplek. Er loopt veel interessant volk rond en er zijn bijzonder veel goede tentoonstellingen te zien. Maar vooral de afzondering is interessant, namelijk dat je jezelf in zo'n grote stad kan terugtrekken in een atelier en je veel geconcentreerder kan werken. Natuurlijk is netwerken ook belangrijk, maar voor mij is netwerking toch meer de uitstraling die van je werk komt. Het gaat er niet zozeer om of je fysiek de juiste mensen tegenkomt, maar dat je op een andere manier gaat nadenken en je wereldbeeld gaat verruimen."

"We zijn in België soms nogal negatief en cynisch en er gaat veel potentieel verloren door haantjesgevechten. Er zijn zoveel goede kunstenaars, curatoren, galleries, musea, theaterzalen en muzikanten in dit kleine landje. We zijn op een erg hoog niveau bezig en toch slagen te weinig mensen erin de grenzen te overstijgen. Dat komt door de versplintering. Ik kom bijvoorbeeld van Limburg en word dus bij voorbaat niet serieus genomen." (lacht) "Ik vind dat raar. In het geïsoleerde Zuid-Afrika bijvoorbeeld is er een intens netwerk en werkt men veel meer samen. Je ziet de resultaten. Dat is wat je hier in Berlijn ook ziet gebeuren. En dat is wat België misschien nog moet leren, om wat beter samen te werken."

DE ZIN VAN NUTTELOOSHEID

THEATER MOET DE DINGEN DOEN BOUGEREN

Actrice **Marijke Pinoy**

heeft, sinds ze in 1985 afstudeerde aan het Gentse conservatorium, een wat heet 'rijke staat van dienst' opgebouwd. Ze speelde onder meer in tientallen stukken van Theater Zuidpool en vele andere theaters. In 2006 richtte ze, samen met Johan Heldenbergh en Arne Sierens, Compagnie Cecilia op. Ze is ook bekend van belangrijke filmrollen (recent onder meer Ben X, De smaak van De Keyser), regisseert, ontwerpt kostuums en speelt in talloze kortfilms: "Dat móet je doen om jonge mensen te helpen. Ik vind dat super. Ik houd echt van het contact met de nieuwe generatie."

"Het is onder meer door Tone Brulin en zijn manier van leven en toneel spelen dat ik voor het conservatorium heb gekozen. Ik wilde ageren tegen racisme en vooroordelen. Dat is een constante gebleven in wat ik heb gedaan, tot op vandaag. Zo heb ik recent in Soeur Sourire die thema's wat aangedikt: ik laat het hoofdpersonage bewust erg domme uitspraken doen. Mensen die naar zo'n stuk komen kijken, gaan misschien wel even nadenken als ze bepaalde dingen horen. Dat wil ik als artiest aanbrenge."

"Met Compagnie Cecilia proberen we de man in de straat in onze zaal te krijgen, en dat lukt ook: het gaat over emoties die mensen verstaán, ook mensen uit andere culturen. We zijn heel bewust met die politiek bezig. Ons devies is dat we verstaanbaar zijn, en dat wat we brengen, voor ons noodzakelijk is om te brengen. Versta je? We doen heel actief aan publiekswerking. Ook dat kost tijd en energie, en de middelen zijn beperkt. Ik ga hier zelf in de buurt soms briefjes flyeren... Tegelijk hebben we internationale ambities en worden we in Frankrijk gevraagd."

"Theater en film maken heeft een maatschappelijke en sociale functie. Ik zeg dat ook aan mijn jongere collega's. Ik ben als kind van de jaren 1970 in het theater gestapt om dat waar te maken: om mensen aan te spreken die iets willen veranderen, die de dingen willen doen bougeren. We moeten daar blijven aan werken, maar de tendensen zijn niet positief: als we niet oppassen, glijden we af naar plat racisme. Respect voor je medemens, daar gaat het om, met of zonder papieren."

"Daarom is de sociale denkoefening die het beleid gemaakt heeft, zeer goed geweest. Ik weet wel dat er reactie is gekomen, maar dat heb je met elke verandering. Ik kan me zeer goed in dat gedachtegoed vinden, en ik maak daarbij abstractie van persoonlijke ervaringen. Ik vind het een voorrecht om er deel aan te hebben en ik vind het goed dat ook beleids mensen zich kwetsbaar opstellen."

"Jonge acteurs, van wie ik er bij hun studies probeer te begeleiden, kunnen veel meer dan 'in onze tijd' op zoek gaan naar wat ze willen: spelen, maken, teksten analyseren, toneel of/en film... Het blijft natuurlijk moeilijk om je plek te vinden, dat was toen ook zo. Ofwel was je eigenzinnig, dopte je en kreeg je nu en dan projectsubsidies, ofwel stapte je in een structuur en moest je veel geluk hebben om als speler een vorm van verantwoordelijkheid te krijgen. Nu is er meer respect voor eigenzinnige jonge acteurs, al zie je nog te veel mensen die iets te vertellen hebben in soaps stappen, 'voor de zekerheid'."

"Wij zijn ongelooflijk bevoorrecht, hoe hard we met de Compagnie ook moeten werken: ik mag boeken lezen voor mijn job! Spreek eens met de meeste mensen van vijftig... We hebben dan ook een taak. Kunst heeft een heel zinnige functie. Dat wordt nog veel te weinig gezegd. Het is alsof je gemarginaliseerd bezig bent in vergelijking met wie in de economie zit, terwijl wij mensen beroeren en raken."

(H)ART VAN DE SAMENLEVING

DE KUNSTEN

Cultuur in het algemeen, en de kunsten in het bijzonder, hebben het voorbije decennium niet alleen aan gewicht en belang gewonnen, maar stonden ook met stip genoteerd op de politiek-maatschappelijke agenda. De middelen ter ondersteuning van de kunsten zijn in tien jaar meer dan verdubbeld. Maar een beleid voeren is uiteraard veel meer dan 'geld' genereren. De toename van de budgettaire mogelijkheden, op zichzelf een uiterst belangrijke verwezenlijking, ging gepaard met ingrijpende hervormingen en met het lanceren van nieuwe visies, thema's en ideeën. Een overzicht, uitgaande van een rondetafel over tien jaar kunstenbeleid. Daar vielen adjectieven als 'spectaculair', 'enorm', 'veel'.

I. ALGEMEEN

Een nieuw Kunstendecreet: naar nieuwe beleidskavels

Tot in de jaren 1990 was het kunstenbeleid versnipperd. De ondersteuningsvormen en beleidsinitiatieven waren eerder beperkt en focusten in hoofdzaak op de 'grote' podiumkunstensector (theater en muziek). Op dit ogenblik kunnen we spreken van een geïntegreerd en integraal kunstenbeleid. Veel is vandaag de dag, met een jargonwoord, 'transversaal': oude grenzen en 'valse plafonds' zijn gesloopt, waardoor er meer ruimte is gecreëerd en er minder beslotenheid is.

In 2004 keurde het Vlaams Parlement het Kunstendecreet goed, dat voor het eerst een open en samenhangend kader bood voor alle kunstvormen: podiumkunsten, muziek, beeldende en audiovisuele kunst, nieuwe media, publica-

ties, architectuur en alle mengvormen daarvan. Het decreet verving een aantal sectorale decreten en tijdelijke reglementen door één globale benadering van alle kunsten, met het oog op meer transparantie en objectiviteit. Naast de vereenvoudiging van de regelgeving bood het decreet gelijkberechting en rechtszekerheid voor sectoren die voordien ad hoc of via experimentele reglementen werden ondersteund.

Organisaties kunnen kiezen voor een projectmatige ondersteuning of een subsidie voor het geheel van hun werking in de vorm van twee- of vierjarige financieringsbudgetten. Individuele kunstenaars kunnen beurzen aanvragen of subsidies voor de realisatie van artistieke projecten. Verder wordt ook de ondersteuning van internationale initiatieven, kunsteducatieve of sociaal-artistieke projecten, publicaties en steunpunten voor alle sectoren op dezelfde leest geschoeid.

Alles is hervormd, en de sector werd wakker en werd door elkaar geschud.

Ann Olaerts

Sociale maatregelen

Naast de verfijning van ondersteuningsvormen voor organisaties en individuele kunstenaars was ook de invoering van het kunstenaarsstatuut op 1 juli 2003 een belangrijke ontwikkeling. Het statuut staat voor een aantal specifieke regels in de socialezekerheidswetgeving die het de kunstenaar gemakkelijker moeten maken om een sociale zekerheid op te bouwen. De positieve verhalen vanuit de sociale bureaus voor kunstenaars tonen het cruciale belang aan van dit statuut, al is een permanente bijstelling noodzakelijk. Kunstenaarspraktijken kennen hun eigen wetmatigheden, die niet altijd stroken met de aanpak vanuit de diverse sociale en fiscale diensten. Een verdere verfijning en beter op elkaar afstemmen van de diverse diensten is dan ook aan de orde.

Vanuit deze beleidsaandacht voor de sociale positie van individuele kunstenaars werden in 2008 aanvullende beleidsmaatregelen uitgewerkt. Naast de introductie van een levenslang eregeld voor verdienstelijke kunstenaars op oudere leeftijd zijn de maatregelen vooral gericht op een steviger pensioen voor kunstenaars. In samenwerking met het Kunstenloket is ook een systeem uitgewerkt van kleine financiële leningen aan individuele kunstenaars voor de uitbouw van hun artistieke praktijk.

Professionalisering

Het Kunstendecreet zorgde onmiskenbaar voor een professionalisering van de kunstensector. Dit gaat gepaard met een aangroei van de overhead en de ondersteunende diensten. Hier moeten organisaties en beleid een subtiel evenwicht nastreven. In alle disciplines heeft de professionalisering zich doorgezet. Net als de andere sectoren heeft ook de kunstensector de voorbije jaren leren denken 'op termijn' en aan de hand van doelstellingen, meerjarige actieplannen, meetbare resultaten en beschikbare middelen. Er is meer ruimte voor continuïteit, de velden bouwen zich op, het proces van uitkristallisering is bezig. De kunstensectorpunten binnen het Kunstendecreet – VTi (Vlaams Theaterinstituut), Muziekcentrum Vlaanderen, BAM (Beeldende, Audiovisuele en Mediakunst) en VAI (Vlaams Architectuur Instituut) – verrichten onderzoek, zijn een schakel tussen het beleid en 'het veld', en verspreiden in hun sector expertise en knowhow.

Kunstenaars hebben nood aan een kader. Er is ondersteuning nodig om in kaart te brengen waar zich succesfactoren bevinden. Daar hoeft de kunstenaar zelf niet mee bezig te zijn.

Carlo Van Baelen

Iedereen mee?

De dadendrang was groot. Naast de invoering van het Kunstendecreet werden vanuit het beleid nieuwe visies en aandachtspunten vooropgesteld. Het meest gemediatiseerde voorbeeld van een beleidskeuze was en is het participatiedebat. Meer mensen en groepen aan cultuur laten deelnemen en deelhebben was gedurende het voorbije decennium van meet af een belangrijk aandachtspunt en streven. Er werd campagne gevoerd om cultuurmakers en cultuurdenkers meer bewust te maken van de nood aan een bredere maatschappelijke inbedding. De jongste jaren trad in deze context het facet 'interculturaliteit' in de beleidsvoering nadrukkelijker op de voorgrond.

Dat volgehouden streven naar meer participatie heeft er in elk geval voor gezorgd dat er processen zijn opgestart en mensen aan het denken zijn gezet. In de kunstensector heeft dit tot intense en soms verhitte discussies geleid, bijvoorbeeld over de (volgens sommigen scheefgetrokken) verhouding tussen 'het sociale' en 'het artistieke'. Dat de discussie is gevoerd, los van de uitkomsten van het debat, is op zichzelf al een verdienste. Het is in dit verband nog uitkijken wat de effecten zullen zijn van de flankerende initiatieven binnen het Participatiedecreet.

1. HET REGELGEVEND KADER

Kunstendecreet van 2 april 2004
De periode 1999 – 2008 werd gekenmerkt door een gestage decretale verankering van alle sectoren binnen de Kunsten. In 1999 vervoegde het Muziekdecreet het reeds bestaande Podiumkunstendecreet om vanaf 2004 geïntegreerd te worden binnen het omvattende, schottenloze Kunstendecreet. Het Kunstendecreet van 2 april 2004 heeft bij de aanvang van deze legislatuur een duidelijk kader geschapen voor subsidiëring van de verschillende kunstvormen en regelt projectmatige ondersteuning, kunstenaarsbeurzen en de erkenning en meerjarige subsidiëring van een uit-eenlopende reeks professionele organisaties en werkingen in het beleidsveld kunsten. Uit de resultaten van de vorige beslissingsrondes is gebleken dat vele initiatieven uit diverse disciplines nieuwe kansen kregen. De advies- en beslissingsmomenten zijn een interessante praktijktest geweest voor het decreet. Een aantal vastgestelde technische en inhoudelijke tekortkomingen hebben mee richting gegeven aan de decreetwijziging in 2008.

Bij de aanvang van deze legislatuur werd het Kunstendecreet van 2 april 2004 voor de eerste keer uitgevoerd. In juni 2005 nam de Vlaamse Regering de beslissing betreffende de meerjarige subsidies in de periodes 2006-2009 en 2006-2007 en het jaar daarna voor de subsidiëring van de muzieksector in de periode 2007-2009. In juni 2007 werd de beslissing genomen voor de meerjarige subsidies in de periode 2008-2009. In 2009 wordt decretaal opnieuw een beslissing verwacht voor 2-jarige én 4-jarige structurele aanvragen, inclusief muziek.

In 2008 kende de overheid de volgende subsidies toe in het kader van de uitvoering van het kunstendecreet:

- 234 meerjarige subsidies voor organisaties (eerste werkjaar van een tweejarige cyclus of derde werkjaar van een vierjarige cyclus);
- 5 meerjarige subsidies voor steunpunten;
- 146 projectsubsidies aan organisaties;
- 121 ontwikkelingsgerichte beurzen;
- 41 projectbeurzen;
- 17 creatie-opdrachten;
- 388 internationale initiatieven.

KUNSTENBELEID	1999	2009	% 99-09
STRUCTUREEL KUNSTENDECREET			
Organisaties	34.686.737	85.850.000	+ 143,79
Instellingen Vlaamse Gemeenschap	29.100.219	42.150.000	+ 44,84
Steunpunten	909.769	3.095.000	+ 233,49
PROJECTMATIG KUNSTENDECREET			
Projecten	11.601.275	6.544.000	- 44,83
ANDERE			
buiten Kunstendecreet	0	42.880.500	0
Totaal	76.298.000	180.519.500	+ 136,6

Meer informatie op de website van het agentschap Kunsten en Erfgoed:
www.kunstenenerfgoed.be. De beleidsnota's en –brieven zijn terug te vinden op <http://www.cjsm.vlaanderen.be/cultuurbeleid/kader/documenten/>.

Er is een aanzet tot een groter bewustzijn en men kan het zich vandaag de dag niet meer permitteren niet met participatie bezig te zijn.

Ann Olaerts

Een belangrijk uitgangspunt van de kunstensector is de autonomie van de kunstenaar. Tegelijk leeft die kunstenaar niet zonder publiek. Kunstenaars kunnen een venster zijn, vaak meerlagig, vaak minder doorzichtig. Inzicht in de kunsten hoeft geen privilege van de intellectueel te zijn, en is zeker geen voorwaarde tot genieten.

Het debat over de toegankelijkheid van de kunsten raakt de artistieke integriteit van de kunstenaar. Maar de kunstenaar wil hoe dan ook een publiek. Met of zonder hoed. Rond kunstenaar en publiek vormt zich meer en meer een weefsel van bemiddeling en confrontatie. Ook de ruimte, de omkadering, de inleiding en het glas voor en na winnen aan belang. De ontmoeting tussen kunstenaar en publiek hoeft dan ook geen toegeving in te houden ten opzichte van de artistieke inhoud of een rem te zetten op de vrijheid van de kunstenaar. Het vraagt wél om een zo goed mogelijke match tussen een specifiek aanbod en een (potentieel) publiek, en om een optimale omkadering daarvan.

Het primaat van de kunstenaar en van het artistieke aanbod is één gegeven, de vrije ruimte die programmatoren en directies van kunstinstituten hebben een ander. Aan hen wordt gevraagd om die vrije ruimte tussen de kun-

stenaars en het publiek te bespelen, gericht in te vullen en te omkaderen. Zij moeten ook het 'secundaire product' (onthaal, faciliteiten, café, ...) optimaal afstemmen op zowel het kernaanbod als het potentiële publiek voor dat aanbod.

Kwaliteit en publieksbereik

Het participatiedebat gaat in de kunsten niet in de eerste plaats over het halen van streefcijfers en het nastreven van een bevolkingsmix door individuele organisaties, maar vooral over het werken rond publieksbereik binnen een regio en een sector. Het beleid koos er dan ook voor om een humus van diversiteit aan te leggen in het kunstenveld, waarbij participatie en publieksbereik aan twee kanten worden geactiveerd. Zo kan een breed en pluriform kunstenveld met een ruim aanbod leiden tot participatie en publieksbereik van een brede en diverse doelgroep. Maar evenzeer heeft het diversiteitsbeleid op aanbodvlak geleid tot het sensibiliseren niet enkel van het kunstenveld maar ook van het publiek. En hoewel het nog enige jaren zal duren vooraleer men hiervan volop de vruchten plukt, is het waarschijnlijk dat wanneer het potentieel publiek ruimer wordt (in de brede zin van het woord), de sector zich hiernaar natuurlijk zal vormen. Het is op deze manier dat men kwaliteit en publieksbereik tegenover elkaar moet zetten, zonder ze tégen elkaar te willen uitspelen. Participatie, haast en het streven naar kortetermijneffecten gaan lang niet altijd samen: projecten die qua maatschappelijk potentieel uiterst belangrijk zijn, hebben in veel gevallen een 'laboratoriumfase' nodig waarin ze maar een beperkt publiek aanspreken en waarvan de output niet meteen 'genietbaar' en 'mediatiseerbaar' is. 'Waardevol' is dan ook geen synoniem met 'veel volk' en met 'kijkcijfers'.

© Het Paleis

Het gaat er bij participatie over hoe je betekenissen en zingeving die de kunsten produceren in de samenleving zet en met mensen deelt. Dat is iets anders dan dat 'zoveel mogelijk mensen naar iets komen kijken'. Participatie betekent daarom ook dat je het proces tijd moet geven. Het gaat vaak om kettingreacties.

Dirk De Wit

BUITENGEWOON Victoria Deluxe

Halverwege de jaren negentig werden, los van elkaar maar ongeveer gelijktijdig, in heel wat Vlaamse steden en gemeenten sociaal-artistieke projecten opgezet, vaak ver weg van de klassieke theaterzaal en de therapeutische begeleidingsruimtes. Kunstenaars en welzijnswerkers gingen op een collegiale en verbindende manier met elkaar samenwerken, vanuit de wil om buitengewone mensen ook als kunst- en cultuurmaker te beschouwen. Meestal vertrok men van de leefwereld en de 'lijfstijlen' van deze buitengewone mensen, omdat hun verhalen en hun kwaliteiten zelden of nooit de kans kregen om artistiek te worden bewerkt.

MAATSCHAPPELIJK UITGESLOTEN

Nadat Dominique Willaert in Menen eerst vijf jaar lang het sociaal-artistieke project De Figuranten had getrokken, kreeg hij onder impuls van Dirk Pauwels van theaterproductiehuis Victoria de kans om in Gent Victoria Deluxe op te zetten. Van bij de start koos het team rond Victoria Deluxe ervoor om een brede beweging rond deze nieuwe sociaal-artistieke werking te ontwikkelen. Opererend in een middelgrote stad en temidden van een bloeiende kunst- en cultuursector werd uitdrukkelijk gekozen om de aandacht in het bijzonder te richten op mensen en groepen die lijden onder diverse vormen van maatschappelijke uitsluiting. Victoria Deluxe haakte in op de traditie en organiseerde Bal Populaires voor de Gentse senioren, werkte onafgebroken met anderstalige nieuwkomers en politieke vluchtelingen, en koos ervoor om het audiovisuele medium in te zetten voor jongvolwassenen bij wie theater niet aansloeg. Vertrekkend van een doelgroepgerichte benadering werd vrij gauw de keuze gemaakt om die heel diverse groepen met elkaar in contact te brengen op de tweewekelijkse ontmoetingsavonden die nog steeds onder de noemer 'Soirée Deluxe' worden georganiseerd. Tot op vandaag bepalen de participanten de richting die de sociaal-artistieke werking uitgaat.

KANSEN

Met het Kunstendecreet in 2006 kwam er ruimte om een maatschappelijke experimenteerruimte te ontwikkelen die meer mensen de kans biedt om tot artistieke creatie en expressie te komen.

In het sociaal-artistieke werkveld blijft de indruk bestaan dat een deel van de kunstensector de artistieke autonomie te pas maar ook te onpas inzet om nieuwe vormen van kunst- en cultuurcreatie naar de marge te verbanen. Dat houdt een werking als Victoria Deluxe niet tegen om er bewust voor te kiezen om nieuwe vormen van stedelijke solidariteit te ontwikkelen. En met succes. Meestal tussen vergeten en verzwegen burgers van wie de sociaal-artistieke werking hoopt dat ze de kracht zullen blijven vinden om via cultuur- en kunstcreatie zin en betekenis aan het leven te geven en sociale rechtvaardigheid als een van de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen te blijven beschouwen.

© Serbos

Educatie en communicatie

Communicatie en marketing spelen zowel in de productie als voor de ontwikkeling van de participatie een cruciale rol. Ook deze aspecten hebben de voorbije jaren toenemende beleidsaandacht gekregen, en ze zullen in de toekomst inspanningen blijven vragen van het veld en het beleid. Samen met een kwalitatief hoogstaand en pluriform aanbod gaat er steeds meer aandacht naar communicatie-inspanningen die het publiek in aanraking brengen met de kunsten (het proeven) en die dankzij educatie-inspanningen tot een beter begrip van de kunsten (het smaken) leiden. Educatie is dus niet gelijk aan communicatie en vice versa. Ze vullen elkaar aan.

De versterkte positie van de kunsteducatie is al een stap in die richting. Bij kunsteducatie in het kader van het Kunstendecreet staan de kunsten centraal in de werking. Dat wil zeggen: kennismaken met de kunsten, beleven van de kunsten, komen tot een beter begrip van de kunsten... Kunsteducatie gaat over veel meer dan kennisoverdracht of het aanleren van technische vaardigheden. Het kan ook gaan om het stimuleren van de eigen creativiteit en competentie. De link met het artistieke veld, het contact met professionele kunstenaars, vormt hierbij een belangrijk gegeven.

Bemiddeling en toeleiding kunnen op diverse manieren. In de opvoeding van jonge mensen, zowel in de verplichte schooltijd als in de vrije tijd, zijn er vele mogelijkheden om de kunsten van nabij te leren kennen. De voorbije jaren heeft kunsteducatie binnen het kunstenveld een prominentere plaats verworven bij het beleid. Een aanzienlijk deel van de kunstenuorganisaties ziet educatie als een onmisbaar element van de werking en neemt dit uitdrukkelijk op als optie in hun beleidsplanning. Educatie vormt een belangrijke schakel in de brugfunctie tussen aanbod en publiek, en is dus een belangrijk instrument om de participatie binnen de kunsten te bevorderen. De educatieve werkingen spreken overigens niet enkel jongeren en kinderen aan, maar ook volwassenen. De waarde van deze kunsteducatieve werkingen binnen organisaties laat zich dan ook sterk voelen op het vlak van diversiteit en participatie.

Sociaal-artistiek: incontournable

Wanneer men spreekt over participatie, kan men niet om de sociaal-artistieke praktijk heen. Gemeenschapsvorming en omgaan met diversiteit vindt plaats in processen, ontmoetingen en interactie op maat. Het is precies daar dat de artistieke creatie een meerwaarde kan betekenen, en de sterktes en talenten van deelnemers – al dan niet uit kansengroepen – doet opbloeien. Na enkele jaren van experimenteel beleid werd deze jonge werkvorm in 2006 opgenomen in het Kunstendecreet. Ondanks een krappe enveloppe werd een voorwaardenscheppend beleid gevoerd dat de praktijken de kans gaf om zich te ontwikkelen. Er werd zowel voorzien in projectsubsidies als in structurele ondersteuning. Nu is het sociaal-artistieke niet meer weg te denken binnen het beleidsdomein Cultuur. Steeds vaker wordt een beroep gedaan op sociaal-artistieke methodieken in sociale processen of educatieve projecten.

Open deuren

Het beleid voor de kunsten heeft zich ook uitgebreid buiten de traditionele subsidievelden en heeft deuren helpen openzetten. De kunsten bewegen zich ook op de markt, waar ‘commerciële’ partners of concurrenten actief zijn. Er is de jongste jaren ook een grote dynamiek in de omgang met cultureel erfgoed tot stand gekomen. Dat tradities hierdoor levend worden gehouden, is ook voor de hedendaagse kunsten van vitaal belang. De samenleving is gevoelig en vatbaar voor de vernieuwende kracht die van kunstenaars uitgaat. Ze worden dan ook gretig en graag ‘in huis’ gehaald door bijvoorbeeld universiteiten en bedrijven, om bij te dragen tot innovatie en creativiteit en om nieuwe uitdrukkingsvormen te lanceren. Een goede relatie met het onderwijs, met de buurt, met privépartners en met creatieve industrieën wordt essentieel voor de toekomst.

Een klein land heeft veel buitenland. Een blik op de kunsten leert dat de voorbije tien jaar het proces van internationalisering is versterkt. Kunstenaars en gezelschappen uit Vlaanderen boeken internationale successen, Vlamingen belanden op cruciale beleidsposities in internationaal gerenommeerde instellingen, literaire werken van Vlamingen worden de jongste jaren meer en meer vertaald,

VLAANDEREN INTERNATIONAAL Vlaams werk op het Festival van Avignon

Het Festival van Avignon werd in 1947 opgericht door toneelregisseur Jean Vilar. Meer dan twintig jaar bracht hij er zijn eigen opvoeringen en vanaf midden jaren zestig nodigde hij ook andere artiesten uit, zoals Maurice Béjart, Ariane Mnouchkine of het Living Theatre. Zijn opvolgers gingen op deze weg verder en maakten van Avignon een groot internationaal podiumkunstenfestival. Vanaf de jaren tachtig tekende ook de nieuwe Vlaamse stroming present, met Anne Teresa de Keersmaecker (in 1983 en 1992), Jan Fabre (in 1988 en 2001), Wim Vandekeybus (1990) en Alain Platel (1996).

VLAAMSE VITALITEIT

Toen Vincent Baudriller en Hortense Archambault in 2004 de leiding overnamen, kozen ze ervoor om die typische openheid nog meer te beklemtonen. Om het theater elk jaar opnieuw uit een andere invalshoek te bekijken, werken ze voor elke editie samen met een of twee kunstenaars die met hen overleggen over het programma. Avignon houdt van de vitaliteit die de Vlaamse dans- en theaterscène uitstraalt. Baudriller en Archambault willen die vernieuwende wind uit Vlaanderen delen met het publiek van hun Festival.

EEN IMPOSANTE LIJST

Voor hun eerste editie in 2004 nodigden ze Jan Lauwers uit om in openlucht, in het Klooster van Carmes, *De kamer van Isabella* te creëren. Na het grote succes in Avignon ging de voorstelling verschillende keren op wereldtournee. De Needcompany keerde terug naar het Festival met een Needlab in 2005, en in 2006 met twee creaties: *Alles is ijdelheid* met Viviane de Muynck en *Le bazar du homard*. Frankrijk ontdekte Luk Perceval met *Andromak* en Meg Stuart.

De editie van 2005, met Jan Fabre als vennoot-kunstenaar, lokte in Frankrijk een groot debat uit over de zin en de definitie van theater en dans. Fabre presenteerde zijn grote choreografieën op de Cour d'honneur – *L'histoire des larmes* en *Je suis sang* – maar pakte ook uit met een theaterstuk met Dirk Roefthoof en zijn visuele kunst. Hij keerde in 2008 terug met een solo voor Ivana Jozic. Jan Decorte, en ook Anne Teresa de Keersmaecker, Wim Van-

dekeybus en verschillende Vlaamse auteurs, onder wie Peter Verhelst, tekenden in 2005 (nog eens) present in Avignon.

Nadat Alain Platel *Wolf* door de annulering van het festival in 2003 niet had kunnen voorstellen in het Palais des Papes, kwam hij in 2006 terug met *vsprs*.

Guy Cassiers werd voor het eerst uitgenodigd voor het festival van 2006, met *Rouge décanté*. Een jaar later brak hij echt door met zijn *Mefisto for ever*, geschreven door Tom Lanoye en gespeeld in het Nederlands.

Het festival opent ook zijn deuren voor de nieuwe generatie Vlaamse artiesten. Sidi Larbi Cherkaoui, die in 2004 *Tempus fugit* maakte, kwam in 2008 terug met *Sutra*, geschreven voor de Shaolinse monniken. Benjamin Verdonck trad in 2007 op met *Fumiyo Ikeda* en in 2008 met *Wewillivestorm*. Kris Verdonck verbaasde met zijn installatieparcours in het kartuizerklooster van Villeneuve-les-Avignon.

Vlaamse kunstenaars hebben een stempel gedrukt op de recente geschiedenis van het Festival van Avignon en zijn toeschouwers. Ze kregen een grote zichtbaarheid en kwamen in contact met tal van Europese en internationale kunstenaars. De directeurs van het festival willen die dialoog tussen vormen en talen maar wat graag voortzetten.

Kunstencentrum Z33 – de afkorting van het adres: Zuivelmarkt 33 – huist sinds 2002 in het voormalige beejnhof te Hasselt, een ommuurde site die in 1958 werd vervolledigd met een museale vleugel. Thema- en onderzoekstentoonstellingen worden er afgewisseld met solo-exhibities.

KRITISCH

Z33 is uniek in België: het is de enige kunstorganisatie die tentoonstellingsprojecten creëert in het veld van de hedendaagse beeldende kunst én de vormgeving. Ze vult die projecten bovendien in uitgaande van de aandacht die het centrum heeft voor de maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen. Z33 kiest bewust voor twee artistieke disciplines en onderzoekt zowel de grensgebieden van beide als de kruisbestuivingen. Z33 gaat hiervoor op zoek naar nationale en internationale kunstenaars en vormgevers die een kritische positie innemen tegenover maatschappelijke ontwikkelingen én tegenover hun eigen discipline. Ook kunstenaars die niet binnen de vakjes 'hedendaagse kunst' of 'vormgeving' thuishoren, maar een onderzoekende en kritische attitude aan de dag leggen, worden bij de projecten van Z33 betrokken.

© Z33

CENTRALE SPELER

Het kunstencentrum hecht veel belang aan het uitbouwen van netwerken en samenwerkingsverbanden waar zowel kunstenaars, organisaties, onderzoekers als bedrijven bij worden betrokken, op nationaal en internationaal niveau. Daarenboven wil Z33 een centrale speler zijn in de uitbouw van deze netwerken, zeker in de Euregio, waar het kunstencentrum verscheidene projecten geïnitieerd heeft en aan andere projecten participeert. Anno 2008-2009 draait Z33 op volle toeren: jaarlijks worden zes tentoonstellingsprojecten van verschillende omvang aan het publiek voorgesteld. Ze bieden gemiddeld aan veertig kunstenaars een platform en brengen jaarlijks zowat 30.000 bezoekers uit Vlaanderen en de Euregio naar Hasselt.

“Z33 heeft een satellietrol gespeeld voor mij, hier heb ik de diversiteit van mijn werk kunnen tonen. [...] Ik had de tijd om mijn werk filosofisch te laten ontwikkelen en te ontplooien. [...] Z33 is een eigenzinnig museum, zit niet in een keurslijf, zit niet vast in een discipline en brengt een nieuwe kijk op de dingen... Z33 heeft geografisch gezien een interessante ligging, dat wordt niet zo vaak gezien: het ligt op een kruispunt van verschillende landen en kan daardoor voor anderen eenzelfde satellietrol vervullen als ze bij mij hebben gedaan.”

(Kunstenaar Koen van Mechelen over Z33)

de Vlaamse Film is hot en de beeldende kunst is per definitie een internationaal opererende en zeer mobiele sector... Vaak is zo'n internationale doorbraak het resultaat van hard werken, persoonlijk initiatief en goede netwerking, eerder dan van beleidsvoering. Omgekeerd bevestigde Vlaanderen zijn traditionele culturele openheid door tal van mensen en cultuurproducten uit het buitenland 'binnen te halen' zodat het Vlaamse publiek er kennis mee kan maken.

Wat internationale kwaliteit en internationalisering betreft, zijn er nog een aantal beleidskansen: de internationalisering moet verder geïntegreerd, structureel onderbouwd en gecoördineerd worden, bestaande (Europese) structuren worden nog onvoldoende ingezet en instrumenten worden nog te weinig ontwikkeld in samenspraak met andere landen... Het is blijvend zoeken, in een context die voortdurend wisselt.

II. DE DISCIPLINES

Architectuur en vormgeving

De sector Architectuur en Vormgeving vormt een buitenbeentje in het kunsteneleid. De creatie van architectuur en vormgeving speelt zich af binnen de vrije markt en meestal op vraag van een opdrachtgever. Het kunsteneleid focust voor deze sectoren dan ook niet op de creatie en productie, maar op de meer toeleidende functies van presentatie, reflectie en debat over hedendaagse architectuur en vormgeving. Daarom werden achtereenvolgens het Vlaams Architectuurinstituut (VAi, 2001) en het Centrum voor Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa, 2003) opgericht. Het VAi kreeg twee belangrijke publieksopdrachten: het tweejaarlijkse Jaarboek Architectuur en de tweejaarlijkse Dag van de Architectuur, die intussen zijn uitgegroeid tot belangrijke katalysatoren van het architectuurdebat bij een breder geïnteresseerd publiek. Ook de aandacht voor vormgeving en design is de jongste tien jaar spectaculair toegenomen. De tentoonstellingen, prijzen en ondersteuningsprogramma's van Design Vlaanderen gaven impulsen aan jonge ontwerpers. Vlaamse mode en design is in het buitenland een 'merk' geworden en de interieurbiënnale in Kortrijk lokt een groot publiek. Dankzij subsidies van de cultuuroverheid openden de modemusea in Antwerpen en Hasselt hun deuren en

kon het Designmuseum zijn werking verder uitbouwen. Dankzij ad hoc-projectsubsidies kwamen talloze tentoonstellingen tot stand en de tweejaarlijkse Cultuurprijs voor Vormgeving brengt de belangrijkste vormgevers voor het voetlicht. Ten slotte is er de introductie van de beurzen aan individuele ontwerpers, gericht op reflectie en presentatie, een belangrijke nieuwe ondersteuningsvorm. De subsidiemogelijkheden voor deze sector – die tussen 1999 en 2009 verdubbeld zijn – werden vanaf 2006 opgenomen in het Kunstendecreet. Er werden voor het eerst meerjarige werkingssubsidies toegekend aan een aantal architectuurorganisaties, zoals Stad en Architectuur, Archipel, Labau..., en vanaf 2008-2009 ook aan twee vormgevingsorganisaties. Ondertussen blijft de projectmatige steun een belangrijke hefboom voor ad hoc-initiatieven.

Hoort architectuur thuis binnen het kunsteneleid? Ja, want het is nodig dat de culturele aspecten van architectuur onder de aandacht worden gebracht. Architecten die dat deden, bewezen zich vaak ook als kunstenaar. Deze artistieke impuls is heel belangrijk geweest.

Stefaan Siffer

Beeldende kunst, audiovisuele kunsten en mediakunst

Het veld van de beeldende kunst is samengesteld uit een veelheid aan publieke en private actoren. Tot publieke actoren worden, naast de cultuuroverheid, degene gerekend die cruciaal zijn voor het veld maar zonder overheidssteun moeilijk kunnen overleven. Voorbeelden zijn onafhankelijke curatoren en critici, instellingen voor beeldende kunst (zoals musea voor hedendaagse beeldende kunst, organisaties, werkplaatsen, residenties en bepaalde publicaties) en hogere kunstonderwijsinstellingen. Private actoren zijn eerder commercieel georiënteerde initiatieven die zich onafhankelijk van enige overheidssteun binnen het veld bewegen en op die manier over een aanzienlijke slagkracht beschikken: galeriehouders, privéverzamelaars, bedrijfsleiders die begaan zijn met beeldende kunst, artistieke events en kunstbeurzen kunnen allen tot deze categorie gerekend worden.

De spilfiguur van het hedendaagse beeldende kunstveld

is de individuele scheppende kunstenaar. Hij beweegt zich als actor tussen het publieke en het private domein: een kunstenaar kan immers direct of indirect gesubsidieerd worden door de cultuuroverheid, terwijl hij – bijvoorbeeld door middel van een galerie die hem vertegenwoordigt – zijn kunstwerken ook verkoopt.

Dit 'marktaanvullend beleid' werd eind jaren 1990 uitgewerkt in een predecretaal reglement, met daarbij een uitgebreid reglement voor de ondersteuning van kunstenaars. Dat diende als basis voor het hoofdstuk Ondersteuning van kunstenaars in het Kunstendecreet. Het budget voor de ondersteuning van beeldende kunstenaars ligt nu zowat 2,5 keer hoger dan tien jaar geleden.

Ook het ondersteuningsbeleid voor organisaties onderging in de aanloop naar het Kunstendecreet enkele wijzigingen. Terwijl er in 1999 enkel subsidies voor jaarwerking en projectwerking waren, betekende de erkenning in 2001 van een beperkt aantal organisaties als 'beeldend-kunstcentrum' een belangrijke structurering van het veld. Hun werkingssubsidies lagen gemiddeld drie tot vijf keer hoger dan die van 'gewone' organisaties voor beeldende kunst. Hun opdracht was ook verschillend: doel was om verschuivingen binnen de sector – zowel in Vlaanderen als internationaal – snel te detecteren en een gepaste werking en omkadering te ontwikkelen. Door deze internationale oriëntatie en vernetwerking markeren ze fundamenteel het landschap. Sinds het Kunstendecreet zijn ze opgenomen binnen de werkvorm 'Kunstencentra en werkplaatsen'. Het gaat om een derde van de organisaties en ze vertegenwoordigen 3/5 van het budget, wat het belang van deze werkvorm voor de sector illustreert. De internationale werking wordt verder aangemoedigd met projectsteun aan internationale tentoonstellingen, deelname van kunstenaars aan buitenlandse werkplaatsen en residenties, en tegemoetkomingen aan promotiegalerijen bij deelname aan belangrijke buitenlandse kunstbeurzen.

Anders dan bij de andere kunstensectoren is de verweving met het erfgoedbeleid zeer sterk: de ondersteuning van belangrijkste toonplekken van beeldende kunst, de musea – SMAK, Muhka, PMMK nu Kunstmuseum-aan-zee, Middelheim, ... – wordt namelijk geregeld door het Erf-

goeddecreet. Toch is de actuele werking voor beeldende kunst van musea, al dan niet projectmatig, ook subsidiëerbaar binnen het Kunstendecreet. De sector omspant dus de beide decreten.

Eind 2001 is ten slotte de oprichting van het steunpunt BAM van bijzonder belang gebleken voor het zelfbewustzijn van de sector. In opdracht van het steunpunt publiceerden Rudi Laermans en Pascal Gielen in 2004 Een omgeving voor actuele kunst, dat een eerste grondige doorlichting van de sector betekende en tegelijk kan gelden als een soort 'geboorteakte' van een veld dat onder tusschen in volle expansie is.

© IF9PI1B

Film

Door de oprichting van het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) in 2002 creëerde de overheid nieuwe mogelijkheden voor de omkadering en ondersteuning van de audiovisuele creatiesector. Dit was niet mogelijk binnen het voormalige Fonds Film in Vlaanderen, dat in de regelgeving een minder proactieve rol kreeg toebedeeld. Door de uitbouw binnen het VAF van een ruim palet aan vormingsinstrumenten werd een grotere doorstroming van nieuw talent gerealiseerd. De gegeerde 'wildcards' voor pas afgestudeerden en het recente atelier 'interculturaliteit' springen daarbij in het oog. Fictie, documentaire en animatie kregen en krijgen binnen het VAF een aangepaste en volwaardige omkadering en met het 'FilmLab' worden kansen gegeven aan vernieuwend en eigenzinnig werk dat de grenzen van het filmmedium aftast.

Wat televisieproducties betreft, werd de aanvankelijke, eerder 'mechanische' bestedingsverplichting in coproducties met de omroepen recent vervangen door een meer selectief systeem voor de ondersteuning van hoogwaardige tv-dramareeksen. Hiervoor werden bijkomende middelen ter beschikking gesteld. Met deze extra steun werd ook een aanzet gegeven voor een ruimer plan ter bevordering van de samenwerking met televisie rond kwalitatieve 'content'-creatie waarin ook andere genres aan bod moeten komen.

Het promotieorgaan Flanders Image werd verder uitgebouwd, onder meer met de coördinatie van het Vlaams filmloket Location Flanders, dat Vlaanderen actief zal promoten als filmlocatie. De professionalisering van de sector en de gestructureerde bondgenootschappen met binnen- en buitenlandse fondsen heeft tot een meer uitgesproken internationalisering en een grotere zichtbaarheid van de 'Vlaamse film' geleid, zowel bij het grote publiek als bij de gespecialiseerde pers en op filmfestivals. Nooit eerder haalden Vlaamse films zulke hoge bezoekersaantallen en kregen ze zoveel buitenlandse erkenning als nu.

Het zogenaamde 'fileprobleem', een liquiditeitsprobleem als gevolg van een versnelde opname van de toegezegde VAF-steun (onder meer wegens het succes van de tax shelter), dat het vernieuwde elan van de Vlaamse audiovisuele sector dreigde te verstikken, werd opgelost door een

eenmalige bijkomende subsidie. Het VAF is na turbulente beginjaren in rustiger vaarwater gekomen. Zijn nieuwe stek in Brussel, omgedoopt tot het 'Huis van de Vlaamse Film', moet een begrip en een trekpleister worden voor al wie in Vlaanderen professioneel met film bezig is.

Letteren

De boekensector, met zijn uitgevers en boekhandels, bevindt zich als vanzelfsprekend voor een groot deel in een marktomgeving. Die markt kan echter niet zonder een sterk letterenbeleid, en vice versa.

In 2000 ging het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) van start, met als kerntaak de ondersteuning van auteurs, vertalers en illustratoren. Vandaag de dag genieten een honderdtal auteurs van werkbeurzen die hen in staat stellen hun tijd maximaal aan hun artistieke werk te besteden. De laatste jaren kregen illustratoren en stripauteurs daarbij steeds meer aandacht. Het Fonds kon rekenen op een substantiële verhoging van de middelen, waardoor het niet alleen zijn reguliere werking kon optimaliseren en verfijnen, maar ook specifiekere opdrachten kon ontplooiën, zoals een geïntegreerde aanpak van het buitenlandbeleid. Daarbij springt de toegenomen ondersteuning van beginnende vertalers in het oog.

Behalve aan de productiezijde werkt het letterenbeleid ook aan de leesbevordering en vooral aan het leesplezier. Het dichte landelijke netwerk van bibliotheken werd in 2001 versterkt met Stichting Lezen, die de participatie aan het literaire gebeuren moet bevorderen en werkt aan het leesplezier bij jong en oud, ook buiten de school of de bibliotheek. Videogetuigenissen over lezen, boekentips in trein, tram en bus, de Jeugdboekenweek, de Voorleesweek, Fahrenheit 451, Gedichtendag... maar vooral ook de steun aan vele kleinschalige projecten in Vlaanderen springen in het oog. De Erfgoedbibliotheken en het vernieuwde AMVC-Letterenhuis leggen daarnaast het accent op het beheer, de ontsluiting en de conservering van ons collectief literair geheugen.

Dit letterenbeleid wordt geflankeerd door steun aan organisaties als Ons Erfdeel en de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde en, binnen het Kunstendecreet, aan culturele publicaties. De recente overeenkomsten met Stripcentrum Vlaanderen in Turnhout en

het Poëziecentrum in Gent geven deze twee unieke genres de middelen om een eigen dynamiek te ontwikkelen. In 2008 werd ook gestart met een beleid dat de boekhandels als cruciale tussenschakel in de boekenketting ondersteunt en versterkt.

Muziek

De muzieksector is de voorbije tien jaar op meerdere vlakken sterk gegroeid. Met het Muziekdecreet van 1999 was er voor het eerst sprake van een afzonderlijk beleid voor de sector. Dat maakte een verdere professionalisering mogelijk en het ondersteunende beleid werd ook toegankelijk gemaakt voor niet-klassieke muziek. Dit decreet is intussen een onderdeel van het Kunstendecreet.

Het nieuwe steunpunt Muziekcentrum Vlaanderen beleefde een gestage groei en ondersteunt zowel de uitgebreide sector als de verschillende overheidsinstanties. Ook de amateurscène kreeg een betere omkadering. Via het Decreet voor de Amateurkunsten werden Koor en Stem, Vlamo, Poppunt en MuziekMozaiek opgericht en/of ondersteund.

Door de aanzienlijke groei in middelen voor de muziekensembles en -podia kon zich een meer divers en kwaliteitsvoller landschap ontwikkelen. Ook ondersteunende of begeleidende structuren, zoals managementbureaus en muziekeducatieve organisaties, krijgen bijkomende middelen. De twee grote orkesten en de Vlaamse Opera kregen een belangrijke financiële injectie, waardoor ze artistiek konden en kunnen doorgroeien.

Ook op het vlak van de infrastructuur ging de muzieksector erop vooruit: extra middelen voor oude en nieuwe clubs, concertzalen, festivals... hebben een stevige basis gelegd voor het livecircuit. Mede daardoor kan een groot potentieel aan jonge rock- en popgroepen voor het voetlicht treden.

Twintig jaar geleden plantte ik een boom in een woestijn. Nu staat die boom in een dik begroeid bos. Alsof de eerste bomen anderen aantrokken of hun wortels zich ondergronds verspreidden en nieuwe bomen genereerden, zo veranderde de leegte in een landschap van veelheid en variatie. We mogen trots zijn op wat dat landschap allemaal heeft voortgebracht en de wereld heeft ingestuurd tijdens het laatste decennium.

Wim Vandekeybus

De professionalisering van de kunstensector maakt een permanente dialoog tussen overheid en artistieke organisaties noodzakelijk. De overheid reikt een algemeen beleidskader aan waarzonder en waarbuiten de kunsten zich maar moeilijk kunnen ontwikkelen. Tegelijk moet het duidelijk zijn dat de energie die de kunsten genereren dat kader steeds onder druk zet en soms zelfs te buiten gaat. Overheid en kunstensector kunnen daarom nooit twee handen op één buik zijn.

Guy Cassiers

© Ken Lau

THEATER VOOR KINDEREN EN ANDERE NIEUWSGIERIGEN

luxemburg

luxemburg is een klein gezelschap in het landschap van het jeugdtheater, met aan het hoofd de tandem Arlette Van Overvelt (artistiek) en Nele Gernaey (zakelijk). Het startte in 1997 als huisgezelschap van Villanella en maakte tot 2001 voorstellingen met projectsubsidies. Sinds 2001 ondersteunt de Vlaamse Gemeenschap luxemburg structureel. De kleinschaligheid is een troef om bijvoorbeeld een participatieproject als Bij de burenen te kunnen opstarten.

TABULA RASA

In De Gans en zijn Broer (2007) zeggen twee broers: “Om iedereen zit vel. Om iedereen zitten veren of pels. Dichterbij dan vel op vel kan niemand komen.” Dat is van een durf en een tederheid die de voorstellingen van luxemburg typeert. De durf om ook aan kinderen te zeggen dat iedereen alleen achterblijft. Twee broers halen zelfs daaruit de verborgen tederheid boven.

luxemburg maakt voorstellingen op maat van kinderen. Zonder ze te onderschatten, maar ook zonder blind hun smaak te volgen. Communicatie met het publiek is de rode draad door de voorstellingen. Zo krijgen kinderen de kans om te luisteren, te kijken en te begrijpen, en om gevoelens te ventileren die ze nog niet kunnen plaatsen. Het gezelschap gaat haast vanzelfsprekend op zoek naar kruisbestuivingen met andere kunst disciplines, die onderdeel worden van de voorstelling. luxemburg maakt telkens opnieuw tabula rasa en gunt zichzelf geen herhaling. De vernieuwende voorstellingen hebben een heel eigen ‘keurmerk’ in het Vlaamse theaterland. Het gezelschap neemt met zijn projecten en voorstellingen in het jeugdtheater een centrumplek in.

BROEDPLAATS

Verwondering en nieuwsgierigheid maken van luxemburg ook een broedplaats voor jong talent. Sinds 2006 wil het gezelschap met het ‘lanceerplatform’ jonge mensen verleiden om jeugdtheater te maken. Door hen een kader en coaching te bieden en door het platform niet meteen te koppelen aan een lange tournee wordt de druk van de jonge makers weggenomen. In 2008 bracht Arne Leurentop (toen nog student Studio Herman Teirlinck) Stop-peltje (woke up this morning) op het lanceerplatform. De voorstelling, die slapstick moeiteloos combineert met de gelaagdheid van twee parallelle werelden, gaat in 2010 op tournee door Vlaanderen.

Communicatie met het publiek en kansen voor jong talent – de twee rode draden – komen samen in Bij de burenen. Met dit project wil luxemburg cultuurparticipatie bij allochtonen en kansarmen stimuleren. Een voorstelling van Bij de burenen gaat op zoek naar de essentie van de theatrale taal. Jonge makers bewerken een prentenboek tot theatertekst en brengen in een minimale vorm goed theater in huiskamers.

Podiumkunsten

Toen een nieuwe generatie kunstenaars in het begin van de jaren 1980 een zeer vernieuwende theater- en dans taal ontwikkelde, stonden de grote theaterhuizen en het toenmalige Theaterdecreet daar niet meteen voor open. De vernieuwing, die noodgedwongen in de marge verliep, bereikte pas met het Podiumkunstendecreet van 1993 het centrum van de podiumkunsten. Samen met het theater werden op dat moment ook dans en muziektheater decretaal verankerd en structureel erkend en gesubsidieerd. Ook de kunstencentra, waar podiumkunsten gecreëerd en getoond worden, wonnen sindsdien aan belang en droegen sterk bij tot het dynamische en gediversifieerde podiumkunstenlandschap dat in Vlaanderen tot stand kwam. Het zijn ook de ontmoetingsplekken bij uitstek waar (internationale) netwerken worden aangegaan en uitwisseling ontstaat. Ook voor de binnenlandse spreiding, zowel van jong talent als van de gevestigde waarden, werden de kunstencentra samen met de cultuurcentra de belangrijkste spelers.

Een spectaculaire subsidieverhoging zorgde in 2001 voor een inhaaloperatie. Theater- en dansgezelschappen die jarenlang op projectsubsidies aangewezen waren, konden voortaan hun werking op langere termijn uitbouwen. Dat zorgde niet meteen voor spectaculair meer producties, maar gaf de podiumkunstensector ook de kans om te investeren in de diepte. Het droeg bij tot meer kwaliteit en professionalisme. De sector werd ook gestimuleerd om te investeren in communicatie en participatie, thema’s die vanaf 2001 meer dan ooit op de agenda werden gezet. Het Kunstendecreet in 2006 zorgde ervoor dat het podiumlandschap verder kon blijven groeien. Behalve naar de gezelschappen ging er nu ook meer en meer aandacht naar individuele kunstenaars en naar kunsteducatieve en sociaal-artistieke praktijken.

Vlaanderen ‘bezit’ een uiterst divers en rijk palet aan podiumkunstenaars, die ook in het buitenland hoge toppen scheren. Vlaamse gezelschappen en kunstenaars zijn een vaste waarde in het programma van het vermaarde theaterfestival in Avignon. Onze stadstheaters hebben een enorme verandering ondergaan en zijn zowel in Brussel, Gent als Antwerpen opnieuw belangrijke bakens in de

stad. Ze brengen niet alleen hoogwaardig theater, maar stralen ook een groot engagement voor hun stad uit. Behalve de grote huizen en vermaarde gezelschappen timmeren steeds meer individuele kunstenaars op verschillende plekken en op verschillende manieren aan hun artistieke carrière. Er is een gestage instroom van nieuwe gezelschappen, die het theater-, dans- en muziektheaterpalet telkens opnieuw verrijken. En niet te vergeten: ook de opvallende kwaliteit én het grote engagement van het kinder- en jeugdtheater vormen een enorme meerwaarde voor het podiumlandschap. Ten slotte zien we in dit landschap ook steeds meer kunstenaars van niet-westerse oorsprong opduiken.

III. DE TOEKOMST EN DE KEUZES

Het gaat in de kunsten in de eerste plaats om het talent van de kunstenaar. Dat wordt te vaak onderbelicht. Het is niet zo dat eerst de overheid van alles doet en dat daar vervolgens dankzij wat een kunstenaar tot stand brengt de vruchten van worden geplukt. Het is omgekeerd.

Ann Olaerts

Middelen en keuzes. scherp blijven!

Voldoende middelen en goedwerkende beleidsinstrumenten zijn bijzonder belangrijk bij het streven naar meer kwaliteit. Ze zorgen voor een positief en dynamisch kader, en ze helpen om historisch gegroeide achterstanden weg te werken. Toch stellen beleidsmakers zich het best bescheiden en terughoudend op: de hoeksteen van een kunstenbeleid is en blijft de creativiteit, het talent en de inzet van kunstenaars in de meest brede betekenis van het woord. Creativiteit laat zich niet echt sturen en ontstaat bij wijze van spreken altijd sui generis. De overheid

De voorbije tien jaar van kunstencentrum STUK in Leuven, dat is groei en evolutie, dat zijn artistieke highlights en interessante projecten in de marge, continuering en herprofilering... Altijd met bijzondere aandacht voor het nieuwe in de kunst. Omwille van de helderheid delen we het decennium op in drie min of meer coherente periodes.

NIEUW GEBOUW, ARTISTIEK IJKPUNT

De eerste drie jaar (1999-2002) staan grosso modo voor de aanloop naar het nieuwe gebouw van architect Willem Jan Neutelings, de fusie van (toen nog) Stuc en KLAP-STUK, en een substantiële verhoging van de subsidies. Een artistiek ijkpunt is ongetwijfeld KLAPSTUK#9, dat een serie van drie controversiële KLAPSTUKfestivals inluit, telkens met een kunstenaar als curator. De formule zal in het hele kunstenveld opgang maken. Markant is overigens dat STUK als kunstencentrum met wortels in de podiumkunsten al in 2000 een autonome werking beeldende kunst lanceert.

SPRONGEN VOORWAARTS

De volgende vier jaar (2002-2006) worden alle mogelijkheden van het prachtige huis uitgetest. Het surplus aan kansen blijkt nog groter dan verwacht. De 'klassieke' disciplines in STUK (theater, dans en film/video) worden meer dan geconsolideerd, jongere disciplines als muziek, beeldende kunst en mediakunst zoeken hun plaats en scherpen het artistieke verhaal van STUK aan. De nieuwe locatie geeft daarenboven een sterk elan aan de bereidheid tot samenwerking met andere spelers. De sprong in publieksbereik van circa 48.000 naar bijna 73.000 bezoekers is zonder meer significant. De meer gediversifieerde programmatie spreekt niet langer vooral de studentenbevolking aan, maar ook de brede regionale en vooral bovenregionale bevolking. Zo mogelijk nog belangrijker is de kwalitatieve kant van de publieksparticipatie: STUK investeert veel tijd en middelen om de bezoeker zo goed mogelijk te informeren, te begeleiden en omkadering te bieden. Vaak is dit een aanzet tot reflectie en levert het een boeiende dialoog op tussen kunstenaar en publiek.

DRAAISCHIJF VAN VERNIEUWING

De jongste jaren (2006-2009) herprofileert STUK zijn artistieke werking, ook met het aantreden van een nieuwe artistieke ploeg. De cluster beeldkunst (film, beeldende kunst en mediakunst) haalt zijn historische achterstand in op de podiumkunsten en ontwikkelt een volwaardige en autonome werking, zowel receptief als productioneel. Meer kunstenaars worden beter geholpen. De internationale positionering gebeurt met name via twee relatief nieuwe festivals: Artefact en Playground. Die opereren bewust in integraal innovatieve en disciplineoverschrijdende velden: mediakunst en het (speel)veld tussen podium- en beeldkunst. STUK is een draaischijf in de regio dankzij samenwerking met de meeste lokale spelers binnen het vernieuwende, professionele kunstenveld. En het zet met meer dan 85.000 bezoekers weer een stap vooruit in zijn publieksbereik. STUK is niet zozeer opgetogen met de cijfers op zich, wel met het feit dat de stijging zich doorzet in een jaar (2007) met veel aandacht voor artistieke vernieuwing en begeleiding van jonge kunstenaars, kerntaken van het kunstencentrum.

OPEN HUIS

De eerste bestaansreden van STUK blijft het verlangen om een kunstenhuis te zijn dat flexibel kan inspelen op de noden van kunstenaars, over de disciplines heen, voor een ruim en geïnteresseerd publiek, met een energieke en bezielde stijl-van-het-huis die getuigt van een open houding en brede interesse. Een huis met vele kamers, maar steeds op mensenmaat.

© L. Bernaerts

heeft als taak in te spelen op de kansen die zich mede dankzij de creatieve kunstenaar aandienen, en moet een zo gunstig mogelijk kunstklimaat scheppen. De uitdaging dient zich straks aan om dit dynamische klimaat, na tien jaar van groei en hervorming, te bestendigen. De overheid moet daarom scherpe keuzes blijven maken. De mogelijkheden scheppen, zoals bekend, de noden: hoe meer uitzicht op subsidies, hoe hoger de verwachtingen van de kunstensector. Ook in die context moet de overheid artistiek-kwalitatieve krijtlijnen blijven trekken, versnippering tegengaan, correcties aanbrengen, onrealistische verwachtingen temperen, de relatie aanbod-publiek bewaken. Het systeem van kwaliteitsbewaking, met commissies van experts en een goedwerkende administratie, moet zijn werk blijven doen.

Ook in de toekomst blijft een goed samenspel tussen de overheid en het veld noodzakelijk. Meer nog dan vandaag moeten we erin slagen kennis over te hevelen naar de vol-

gende generaties. Hoe kan bijvoorbeeld een combinatie van succesfactoren een internationale doorbraak mogelijk maken? Waarom is het verhaal van sommige Vlaamse actoren zo succesvol? Wat maakt dat iemand doorbreekt, tentoonstellingen krijgt, internationaal voor opdrachten of opvoeringen wordt gevraagd, wordt vertaald enzovoort? Meer wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van het cultuurbeleid zou evoluties en beslissingen beter kunnen staven, de kwaliteit van het beleid ten goede komen en de continuïteit van dat beleid bevorderen. Kennis moet worden gedeeld, en dat veronderstelt dat er netwerken van kennis en expertise tot stand komen. Meer en meer krijgen die netwerken ook een internationaal karakter, in alle sectoren. En meer en meer zie je dat sectoren in elkaar overvloeien. Deze evolutie veronderstelt een wendbaar beleid dat, behalve aan het structurele, ook aan projecten volop kansen geeft: zij zorgen ervoor dat de structurele tanker niet alleen op kruissnelheid blijft maar ook de juiste koers kiest.

GESPREKSPARTNERS

Ann Olaerts, directeur Vlaams Theater Instituut

Dirk De Wit, directeur BAM (Instituut voor beeldende, audiovisuele en mediakunst)

Stefan Siffer, projectleider Vlaams Architectuurinstituut

Carlo Van Baelen, directeur van het Vlaams Fonds voor de Letteren

Pierre Drouot, Intendant Vlaams Audiovisueel Fonds

Jari Demeulemeester, voorzitter Muziekcentrum Vlaanderen

© SMAK

A photograph of two men on a modern staircase. One man is standing on a higher step, looking towards the camera, while the other is sitting on a lower step, also looking towards the camera. They are both wearing dark clothing. The staircase has a metal railing and a wooden handrail. The background shows a modern interior with a glass railing and some hanging lights.

BAROK ROCKS

B'Rock

Belgian Finest Baroque, is een barokensemble dat in 2005 werd opgericht en in Gent zijn thuisbasis heeft. Nu al heeft B'Rock een stevige en groeiende internationale reputatie. In oktober 2008 verscheen een eerste cd met suites van Telemann. B'Rock wordt omschreven met begrippen die je niet meteen met barokmuziek associeert: gretig, spontaan, direct, geïnspireerd, inspirerend, dynamisch... Gesprekspartners Tomas Bischof en Hendrik Storme zijn zakelijk en artistiek verantwoordelijk, maar eigenlijk is het hele orkest dat...

“Het initiatief is begonnen bij twee muzikanten die in bekende barokensembles speelden: Frank Agsteribbe en Tom Devaere. Zij draaien al jaren mee en stelden vast dat ze als uitvoerende musici weinig in de pap te brokken hadden. Wij kenden elkaar, we zijn samengekomen en we hebben meteen een muzikaal én een artistiek-zakelijk verhaal kunnen maken. In korte tijd is er een flexibele structuur opgezet, waar we overigens voortdurend aan schaven. Zo zijn we een van de weinige nieuwkomers in het wereldje. Dé vraag voor ons is hoe we barokmuziek in een hedendaagse context kunnen brengen.”

“Wij werken zonder artistiek leider of vaste chef-dirigent. De besluitvorming ligt bij de muzikanten zelf. B'Rock staat ook voor een directe manier van spelen en we hechten veel belang aan emoties en de retoriek in de muziek, aan muzikale interactie met het publiek. De communicatie tussen de muzikanten, de oogopslag, dat is zeer mooi om naar te kijken. En daar gaat muziek over: emotie, vonken. Ons gevoel is dat dit aspect bij veel orkesten op de achtergrond is beland.”

“Flexibiliteit, op het podium en in het beleid, is misschien wel het grootste kenmerk van B'Rock. Het is hier volop artistieke democratie. Alle musici behoren tot een nieuwe generatie en kregen veel knowhow mee van de pioniers in de historische uitvoeringspraktijk. Die kennis brengen ze mee, maar hier krijgen ze ruimte en tijd om ermee te experimenteren. Dat zie je ook in onze programmakeuze en ons instrumentarium. We rekruteren mensen uit heel Europa, waardoor diverse scholen, interpretatiewijzen en leefwerelden samenkomen. Ook dát creëert een eigen dynamiek. We maken van die diversiteit een voordeel, terwijl veel orkesten aan één school zijn gelieerd.”

“We beperken ons niet tot oude muziek, en ook dat is uniek. Zo vragen we componisten om werken voor onze historische instrumenten te schrijven: onze blazers en violen hebben kwaliteiten die moderne instrumenten niet hebben. Onlangs vroeg Stef Kamil Carlens ons op zijn Carte blanche-weekend in de AB. Hij had de operavoorstelling *Dido en Aeneas* van ons en Jan Decorte gezien en wilde zijn publiek onze niche leren kennen om bepaalde connotaties rond klassieke muziek weg te werken. Schotten tussen muziek zijn niet van belang, zolang het om goede muziek gaat. *All art has been contemporary*, zoals het op het museum in Berlijn staat. Dat doorbreken van schotten en het integreren van kunstdisciplines is overigens een verdienste van het recente Vlaamse beleid.”

“We zijn voorlopig een jong orkest met weinig middelen. We zijn zeer tevreden over de media-aandacht, ook internationaal, maar we gebruiken in onze communicatie ook guerrillatechnieken, zoals een spot op YouTube, een kanaal dat erg goed werkt. Je moet als barokorkest de vinger aan de pols houden bij wat er maatschappelijk leeft. Een baroklounge in het Gentse Museum voor Schone Kunsten, een poging om in een informele clubsfeer een jonger publiek van bijvoorbeeld studenten te bereiken, is daar een recent voorbeeld van. Ook dat vinden wij onze taak.”

Gerda Dendooven

debuteerde in 1990 met het illustreren van (intussen tientallen) boeken. Zelf schrijven en ook acteren kwam later (sinds 2000). Ze kreeg zowat alle denkbare prijzen, tot de Gouden Uil en de Vlaamse Cultuurprijs (2005) toe. In 2007 stelde Stichting Lezen haar aan als Kinderconsul. Gerda Dendooven doceert ook Grafische vormgeving aan het Sint-Lucasinstituut: “Als je de dingen beter bekijkt, worden ze vreemd, irreëel, abstract soms.”

“Voor wat ik doe heb je verwondering en nieuwsgierigheid nodig. Dat is een karaktertrek: ik keer elke evidentie binnenstebuiten. En als ik dat gedaan heb, mis ik het dat de dingen niet langer evident zijn. Als je leeft van je fantasie, is verbazing een vereiste. Het houdt de dingen mooier en het behoedt je voor vastgeroeste ideeën. Door de verwondering bekijk je dingen van een andere kant.”

“Tegelijk ben ik een controlefreak. Er is bij mij een permanente onzekerheid, misschien meer nog na al die tijd. Dat heeft te maken met het steeds opnieuw verleggen van je grenzen. Ik verbaas mij over mensen die niet onzeker zijn. Als ik ergens ‘ja’ heb gezegd, slaat vaak de twijfel toe, ook omdat ik in de tijd die mij rest geen foute keuzes wil maken en geen dingen wil doen die niets te betekenen hebben.”

“Toen ik begon, werd de illustrator vaak niet op het omslag vermeld. Er is nu meer aandacht. Mijn generatie heeft mee het belang van illustraties geïntroduceerd. Maar de smaak van mensen is vreemd. Vroeger dacht ik: ‘Ze zullen onze experimenten wel volgen.’ Zo naïef of overmoedig was ik, maar het is natuurlijk niet zo. Er is een veel grotere mainstream dan vroeger. Niches bestaan nog, maar dat mensen breder zijn gaan denken, nee. Ze staan minder open, naar mijn gevoel. De commercialisering en de mediatisering, ook in de uitgeverswereld, hebben daar veel mee te maken. De middelmaat is veel dwingender en de druk van de verkoopcijfers maakt experimenteren moeilijk. Ik kan en wil mijn ogen niet sluiten voor de dictatuur van het geld en de commercie, voor hoe het onderwijs verbazing vaak de kop indrukt... Ik móet daar vragen over stellen en soms word ik er somber van. Een ideologie kun je nog bevechten, maar het is zo moeilijk om de dictatuur van het geld te bevechten.”

“Gelukkig investeert de overheid in literatuur. Ook illustratoren worden nu bij het Fonds voor de Letteren au sérieux genomen. Goed dat er zo iets is, als je kijkt naar je royalties en bedenkt hoe lang je aan boeken werkt... Mensen die experimenteren, zijn een laboratorium. Je merkt dat de commerciële naar ons kijken.”

“Sinds een aantal jaar is er inderdaad een Europese wave van Vlaamse illustratoren, maar niet voor iedereen. Misschien wordt het grootser voorgesteld dan het is – alles is tegenwoordig zo ‘fantastisch’! –, maar ik zie toch ook op Sint-Lucas een boom. Ik probeer jonge mensen inzichten en métier mee te geven, zonder ze klaar te stomen voor de commerciële markt zoals hij nu is. Je legt de nadruk op artistieke producten en je hoopt dat die twee ooit samenvallen. Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp hebben dat in andere tijden gerealiseerd.”

“Cultuur en kunst is een basisrecht, een evidentie. Een school heeft de plicht om jonge mensen die misschien thuis geen kansen krijgen er gevoelig voor te maken. In die zin ben ik een groot voorstander van schoolvoorstellingen, hoe lastig het ook is. Er zijn kinderen die hierdoor een wereld zien opengaan. Er móet een basispakket zijn waardoor scholen dit kunnen doen zonder te hoeven rekenen. Kunst en cultuur kunnen mensen ‘redden’ en op andere gedachten brengen. Daarom vind ik ‘leermeesters’ enorm belangrijk. Verwondering en nieuwsgierigheid kunnen overbrengen is zo’n mooi cadeau...”

DE FANTASIE EN DE DICTATUUR

EEN ZEE VAN KUNST

Phillip Van den Bossche

is sinds 1 oktober 2007 directeur-conservator van het Oostendse Kunstmuseum aan Zee, het vroegere Provinciaal Museum voor Moderne Kunst (PMMK). Voordien werkte en woonde deze 'aangespoelde Oostendenaar' twaalf jaar in Nederland, de jongste zes jaar als conservator in het Van Abbemuseum in Eindhoven.

"Als conservator ben je met het inhoudelijke en de productie bezig. Bij mij werden de kriebels groter om zelf beleid te maken. Wat is een museum, wat zou het kunnen zijn? Het grote verschil is dat ik nu hoofdzakelijk met management bezig ben, en met de vertaling van het artistieke beleid: hoe zet je dat om in een organisatie-model met mensen en middelen? Het creatieve werk doe je 's avonds. Tijdens de afwas, bij manier van spreken."

"In mijn ogen werden musea de jongste tijd tentoonstellingsmachines. Het Kunstmuseum aan Zee wil, met zijn luxueuze 12.000 vierkante meter, 'meer museum worden' en zowel tentoonstellingen organiseren als actief omgaan met de collectie. Je moet die een context geven: ik wil verhalen vertellen met de collectie. Dat kan bijvoorbeeld door archiefmateriaal te gebruiken: je toont werk van Permeke, maar ook foto's van zijn huis, van hemzelf, zijn familie..."

"Ik vergelijk altijd met het buitenland. Dat is cruciaal. Dan zie je dat de evolutie in ons museumlandschap maar een eerste stap is. We hebben een achterstand! Veel van onze musea kunnen nog niet in dialoog gaan met buitenlandse musea, bijvoorbeeld voor bruiklenen. We zijn niet even professioneel, we hebben niet de middelen en de mensen, én we hebben niet geleerd dat we een ruilwaarde hebben. Wij hebben zélf 'een valies' en dat beseffen we niet genoeg. We moeten trotser zijn op onze grote kunstenaars. Vandaar ook de nadruk die ik op de collectie leg. Buitenlanders moeten weten waar ze permanent onze grote namen kunnen zien. Je merkt die trots al als het om mode gaat, ook bij de overheid. Of neem onze illustratoren en jeugdschrijvers: ze zijn wereldberoemd! Kijk ook naar het grote aantal succesvolle kunstenaars, naar dans, theater. Dat is niet uitsluitend de verdienste van onze instellingen... . In Vlaanderen woont ook een grotere concentratie kunstliefhebbers dan in welk ander Europees land ook. Dat zijn mensen die verzamelingen aanleggen, vaak wereldcollecties. Blijkbaar zit dat in onze genen... Het kan op termijn een opening zijn voor de internationale uitstraling waar de musea voor moderne en hedendaagse kunst in Vlaanderen samen aan werken."

"Ik zie de jongste jaren vooral een openheid en politieke wil om vooruit te gaan, ook bij de provincie. De nadruk op publiekswerking heeft resultaten geboekt. Het Vlaamse publiek voor moderne en hedendaagse kunst is erdoor verjongd, meer dan in Nederland. Dat is de wet van de remmende voorsprong. De sector wil nu vooral dat dingen die zijn opgestart, kunnen doorgroeien."

"Kunstonderwijs, een van mijn prioriteiten, moet je vanaf de kleuterklas meegeven. De verantwoordelijkheid ligt dus niet alleen bij de musea. Kunst moet een dagelijks onderdeel van het onderwijs worden en dat is volgens mij geen utopie. Peuters moeten al wennen aan begrippen als 'museum', 'kunstenaar', 'kunstwerk'... Ik kijk in dat verband met verwondering naar het succes van de jeugdateliers die het museum al lang organiseert. Er is nauwelijks promotie voor, maar de reserveringen van scholen stromen binnen."

"Het mooie van kunst is dat het je aanzet tot denken. En denken creëert een buitenland in je hoofd, zoals Bernard Dewulf schreef. Mijn droom is dan ook dat we een actief museum zijn dat tot nadenken stemt, zeer open, en van en voor de kunst en de kunstenaars."

VAN TERRA INCOGNITA TOT PLACE TO BE

CULTUREEL ERFGOED

Het cultureel erfgoed trad de voorbije tien jaar prominent op de voorgrond. De spectaculaire revolutie had invloed op de beleving van al wie bij het erfgoed in Vlaanderen betrokken was. Vrijwilligers en professionals kregen meer slagkracht en er werd een nieuw denkkader aangereikt en een groter draagvlak gecreëerd. En het brede publiek, dat keek ernaar en genoot ervan.

VAN SECTOREN NAAR EEN VELD

Natuurlijk waren er ook vóór 1999 al honderden vrijwilligers en beroepsmensen actief in de diverse cultureel erfgoedsectoren: musea, archieven, erfgoedbibliotheken, organisaties voor volkscultuur, klein en groot. Maar een van de belangrijkste evoluties van het voorbije decennium is het ontstaan van één samenhangend 'cultureel erfgoedveld' waarin al die 'sectoren' als complementaire spelers worden erkend en ingezet. De voorbije tien jaar groeide dat discours geleidelijk aan. De vele discussies en debatten hierover werden gevoerd voor de totstandkoming van (weer) een nieuw decreet of een bundeling van decreten. Die ontwikkeling werd in 2008 'bekroond' met het Cultureel-erfgoeddecreet, het eerste integrale decreet voor het hele cultureel erfgoedveld. Het zorgt voor de verankering van een aantoonbare integratie én van tal van grote en kleine dwarsverbanden: cultureel erfgoed is vandaag de dag een noemer die tal van praktijken, organisaties en mensen bindt.

Binnen dat decreet werd het begrip ook breder gedefinieerd en opengebroken. Zo eiste, onder invloed van het internationale Unesco-discours en van wereldwijde ontwikkelingen, het immaterieel cultureel erfgoed – alles wat te maken heeft met tradities, verhalen, mondelinge cultuur... – zijn plaats krachtig op. Dit leidde onder meer tot een eerste lijst van Vlaams immaterieel erfgoed en tot de voordracht van het carnaval van Aalst en de Heilig Bloedprocessie in Brugge voor de representatieve Unesco-lijst. Een van de nieuwere Vlaamse instrumenten, de cultureel erfgoedconvenants met lokale besturen, laat zich niet alleen in met dat volksculturele erfgoed, maar ook met wat 'zwerfgoed' wordt genoemd, erfgoed dat zich niet in de bekende bewaarinstellingen bevindt: privéarchieven en -collecties, erfgoed in de openbare ruimte enzovoort. Binnen deze convenants werden recent de Culturele Erfgoedfora ontwikkeld: plekken waar de geschiedenis van de stad of de streek vanuit een integrale benadering wordt verteld; daarbij worden verschillende methodes gebruikt. Kortom, nieuwe thema's, actoren en concepten maakten opgang, en ook nieuwe vormen om met cultureel erfgoed om te gaan. De grote toegankelijkheid van de nieuwe thema's, actoren en concepten zorgde ongetwijfeld voor een grotere belangstelling en een groter draagvlak voor het hele cultureel erfgoedveld bij het brede publiek.

Van een bescheiden
wimpeltje dat je bij manier
van spreken aan je fiets
hing is erfgoed geworden
tot een vlag waar mensen
achter willen opstappen.
En die vlag wappert volop.

Marc Jacobs

1. HET REGELGEVEND KADER

De voorbije tien jaar werden belangrijke instrumenten gecreëerd waardoor het cultureel-erfgoedveld zich op een hedendaagse en professionele manier kan ontwikkelen. We kunnen **drie grote sporen** onderscheiden: een ondersteuningsbeleid voor cultureel-erfgoedorganisaties, een beschermingsbeleid voor belangrijke cultuurgooderen en de Vlaamse overheid als eigenaar en beheerder van een belangrijk patrimonium.

Middelen voor cultureel erfgoed 1999-2009

	1999	2009	% 99-09
Cultureel erfgoed	10.521.540	38.702.000	268%

1. Ondersteuningsbeleid voor cultureel-erfgoedorganisaties

Decreet van 23 mei 2008 houdende de ontwikkeling, de organisatie en de subsidiëring van het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid
Op grond van het Museumdecreet (1996), het Decreet op de Volkscultuur (1998), het Archiefdecreet (2002), het Erfgoeddecreet (2004) en thans het geïntegreerd Cultureel-Erfgoeddecreet (2008) werden tussen 1996 en 2009 in toemende mate cultureel-erfgoedorganisaties ondersteund: musea, archiefinstellingen, organisaties voor volkscultuur, landelijke expertisecentra, een erfgoedsteunpunt (FARO), de Archiefbank Vlaanderen, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en cultureel-erfgoedconvenants met steden en gemeenten en met provincies ontvangen vandaag de dag subsidies voor hun structurele werking. Projectsubsidies zijn er voor internationale projecten, ontwikkelingsgerichte projecten en periodieke publicaties.

Voorziene middelen voor ondersteuningsbeleid cultureel erfgoedorganisaties 1999-2009

	1999	2009	% 99-09
Cultureel erfgoed	5.848.804	28.832.000	393%

2. BESCHERMINGSBELEID

Decreet van 24 januari 2003 houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang
In 2003 werd het Topstukkendecreet een feit. Topstukken worden nu wettelijk beschermd, kunnen gerestaureerd worden en wanneer ze naar het buitenland dreigen te vertrekken, heeft de Vlaamse Gemeenschap een recht van aankoop.

Middelen voor de aankoop van kunstwerken 1999-2009 (exclusief middelen voorbehouden binnen het zogenaamde Fonds voor Eenmalige Uitgaven en restkredieten van voorgaande jaren).

	1999	2008	2009
Aankoop van Kunstwerken	562.717	3.456.000	560.000¹

(1) Het bedrag voor 2009 ligt lager dan in 2008. Dat komt omdat voor de aankoop van cultureel-erfgoedgoederen en kunstwerken middelen worden vrijgemaakt in functie van de opportuniteiten die er zijn. Zo was er in 2008 oorspronkelijk slechts 452.000 euro op de begroting voorzien. In de praktijk was er – door het aanwenden van de restkredieten van voorgaande jaren, middelen uit het Fonds voor Eenmalige Uitgaven, begrotingswijzigingen... - een bedrag van maar liefst 5.172.000 euro beschikbaar voor aankopen.

3. DE VLAAMSE OVERHEID ALS EIGENAAR EN BEHEERDER VAN EEN BELANGRIJK PATRIMONIUM

Het patrimonium van de Vlaamse overheid bestaat uit de volgende instellingen en hun collecties: het Kasteel van Gaasbeek, het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen, de Landcommanderij Alden Biesen, het beheer van de eigen collectie van de Vlaamse Gemeenschap en het medebeheer van de collectie van de Belgische Staat. Ook het Museum voor Hedendaagse Kunst in Antwerpen (MuHKA) wordt als een Vlaamse instelling gezien.

Middelen voor deze instellingen 1999-2009

	1999	2009	% 99-09
Alden Biesen ²	180.962	284.000	+ 57%
KMSKA	1.792.270	2.909.000	+ 62%
Gaasbeek	138.820	673.000	+ 385%
Muhka	1.474.967	4.488.000	+ 204%
Totaal	4.110.019	8.354.000	+ 103 %

Meer informatie op de website van het agentschap Kunsten en Erfgoed: www.kunstenenerfgoed.be.
De beleidsnota's en –brieven zijn terug te vinden op <http://www.cjsm.vlaanderen.be/cultuurbeleid/kader/documenten/>.

Erfgoed is teruggegeven aan wie er de dragers van zijn. Het participatieve denken heeft daar een heel belangrijke rol in gespeeld. Er is een ‘democratisering’ van erfgoed en van het publiek bezig.

Vera De Boeck

NIEUWE INSTRUMENTEN EN COMPLEMENTAIR BELEID

De onderscheiden cultureel erfgoedsectoren zijn dus een samenhangend veld geworden, met de bijbehorende beleidsaandacht en -instrumenten. De drie ‘oude’ decreten versmolten tot het al genoemde Cultureel-erfgoeddecreet, de bevoegde administraties zijn samengebracht in het agentschap Kunsten en Erfgoed en de prille steunpunten Culturele Biografie Vlaanderen (voor de collectiebeherende instellingen) en het Vlaams Centrum voor Volkscultuur versmolten tot één steunpunt, Faro, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, dat praktijkondersteuning biedt aan het gehele veld.

De cultureel erfgoedconvenants, tot voor kort afgesloten met gemeenten of intergemeentelijke samenwerkingsverbanden (het zijn er 17 vanaf 2009), en tegenwoordig ook met provincies, zijn de vertaling van het complementaire beleid vanuit drie beleidsniveaus. De binnen deze convenants verankerde erfgoedcellen claimden een stevige plaats in het lokale erfgoedlandschap, ontwikkelden nieuwe methodes en brachten cultureel erfgoedspelers op het lokale veld samen. Ze zorgden ontegensprekelijk voor een nieuwe dynamiek, verspreidden knowhow en zorgden voor een breder draagvlak, onder het motto: ‘Iedereen heeft iets met erfgoed’.

Het samengaan van het Vlaamse cultureel erfgoedbeleid en het lokale beleid, onder meer dankzij het decreet op het Lokaal Cultuurbeleid, is een bijzonder gelukkige ontwikkeling gebleken. Het introduceerde met de cultuurbeleidscoördinatoren en de erfgoedcellen de professionalisering, de participatiegedachte en de kruisbestuiving in de sector. De bijbehorende lokale beleidsplannen brachten het langetermijndenken binnen.

Binnen de Vlaamse Overheid en binnen het cultureel erfgoedveld werd dus constructief gezocht naar zinvolle vormen van complementariteit en subsidariteit. Er werd op dit vlak belangrijk pionierswerk afgeleverd. Voor de toekomst wacht nu een andere uitdaging: ook afstemming of samenwerking met de niet onbelangrijke erfgoedinstellingen die onder het federale niveau ressorteren, zal ongetwijfeld een meerwaarde bieden. Deze federale instellingen zijn als het ware ‘eilanden’ in het culturele landschap, terwijl ze potentieel over veel deelbare kennis, knowhow én erfgoed beschikken. Het zijn jammer genoeg

nog niet de gidsen in de nieuwe evoluties, een functie die men van hen zou mogen verwachten.

Geleidelijk aan groeit er samenwerking. Recente voorbeelden zijn de bruikleen (tot 2010) van de precolumbiaanse collectie-Janssen aan het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis en de tentoonstelling Continental Superstar met de door de Vlaamse overheid aangekochte orgelcollectie-Ghysels in het gelijknamige museum; het betrekken van de Bozar bij het internationale promotiebeleid voor de Vlaamse Kunstcollectie en de 1 euromaatregel, de spotgoedkope toegangsprijs tot musea voor jongeren onder de 26 jaar. Maar het kan vanzelfsprekend nog intenser en de wederkerigheid kan groter worden.

De beleidsplanning heeft bijgedragen tot het nieuwe elan en zette musea op de kaart.

Marina Laureys

PLANNEN, PROFESSIONALISEREN EN VRIJWILLIGERS

Net als elders in de culturele en jeugdsector heeft het denken in termen van beleidsplanning ook in het cultureel erfgoed ingang gevonden. Beleidsplanning en professionalisering zijn nauw met elkaar verbonden: mensen en middelen worden ingezet in een ‘gedragen’ verhaal met doelstellingen en acties, het ad hoc-handelen maakt plaats voor beargumenteerd langetermijndenken en –werken. Beleidsplannen verantwoorden de keuzes die worden gemaakt, zowel voor de buitenwereld als binnen een sector zelf. Het planningswerk droeg ertoe bij dat musea en andere cultureel erfgoedinstellingen en –organisaties ook lokaal van een vernieuwde aandacht genieten.

Had dit alles een positieve invloed? Zijn er nu meer vrijwilligers actief in de sector? Welke impact had de professionalisering op hun functioneren? Is er een dynamische relatie tussen vrijwilligers en professionals? En wat met de vergrijzing, bijvoorbeeld in de wereld van de volkscultuur? Het zijn moeilijk te beantwoorden vragen en er zijn plus- en minpunten in de ‘relatie’. Vaststaat dat schotten verdwenen, dat men in meer of mindere mate vertrouwd raakte met elkaars werking, dat men steeds intenser de handen in elkaar sloeg, en dat daardoor nieuwe generaties vrijwilligers werden aangesproken en er wederzijds respect groeide tussen oud en jong, professioneel en vrijwilliger, gevestigde instelling en prille vernieuwer. Ook in het cultureel erfgoedveld is een ander type van vrijwilliger opgestaan. Mensen voelen zich aangesproken door een thema of een project, zonder dat ze zich ‘voor het leven’ met een organisatie willen verbinden. Dat is een algemene maatschappelijke tendens.

Professionals en vrijwilligers smeedden nieuwe banden: de knowhow en specifieke vaardigheden zitten uiteraard bij de twee en kunnen gedeeld worden. Alle twee hebben ze baat bij een stevige organisatie en bij kwaliteitsstreven. Een en ander kan ongetwijfeld nog worden versterkt. Zo staan het onderwijs, het steunpunt Faro en de vormingssector voor de uitdaging om blijvend en sterker te blijven inspelen op de snelle ontwikkelingen in het cultureel erfgoedveld.

© Bart Van Der Moeren

We weten nog altijd niet wat zich hier allemaal bevindt, laat staan in welke toestand. Dat blijkt uit studies in functie van het samenstellen van de Topstukkenlijsten. Er zijn dus nog grote achterstanden weg te werken om de basisfuncties goed uit te oefenen. In die zin blijft de nood heel groot.

Marina Laureys

MEER MIDDELEN, GROTE UITDAGINGEN

Dat de middelen voor het cultureel erfgoed zijn toegenomen, is overduidelijk, en ook dat die toename gepaard gaat met een vorm van erkenning en legitimering. Maar op een aantal vlakken was en is de achterstand in Vlaanderen van die aard dat de huidige toename niet volstaat om op korte termijn alle uitdagingen aan te pakken. Rome is niet op één dag gebouwd... De noden blijven groot, bijvoorbeeld wat de inventarisering betreft, het begin van alles: wie niet weet wat hij heeft, kan bezwaarlijk een volwaardige cultureel erfgoedwerking uitbouwen. Nog te veel delen van collecties zijn niet of nauwelijks geïnventariseerd. Er zijn hier nog grote lacunes. Trouvailles, zoals de provocerende 14de eeuwse verzen verborgen in de Mechelse archiefregisters, bevestigen dat.

Er wordt in de cultureel erfgoedsector dan ook hard gediscussieerd over de inzet van de (nieuwe) middelen en de verhouding tussen de diverse functies. Volledige ontsluiting vergt in elk geval een langetermijndenken en –werk. Dat is anders bij een tijdelijk project dat een deelcollectie in beeld moet brengen. Voor landelijke organisaties en instellingen werd hieraan in belangrijke mate tegemoetgekomen door de projectmatige ondersteuning bij de structurele subsidie te integreren. Meer middelen blijven nodig en samenwerking met andere domeinen dringt zich op. Wetenschapsbeleid is een goed voorbeeld: goed ontsloten bronnen, dankzij inventarisering en digitalisering, komen niet alleen rechtstreeks het wetenschappelijk onderzoek ten goede, maar dat onderzoek kan ook helpen om op een goede wijze te inventariseren en te digitaliseren. De uitdaging is nu dan ook om nieuwe en minder evidente verbindingen aan te gaan en bruggen te leggen met ‘andere’ domeinen, waaronder wetenschappen, toerisme en onroerend erfgoed, maar ook met welzijn, jeugd, ruimtelijke ordening, integratie enzovoort. De huidige bewustwording en de positieve vibes rond cultureel erfgoed kunnen daarbij een positieve rol spelen.

Ik heb het gevoel dat de sterke nadruk op publiekswerking in het nieuwe Erfgoeddecreet is bijgesteld en dat er nu meer evenwicht is tussen de diverse functies.

Bruno Vermeeren

Het is niet omdat je werkt aan een presentatie voor het publiek, en dus aan een product dat je wilt tonen, dat je niet tegelijk en structureel kunt werken aan behoud en beheer en inventarisatie. Het is niet of/of, maar en/en.

Vera De Boeck

In ons dagelijks leven komen we voortdurend in contact met erfgoed. Met dat erfgoed hangt vaak de connotatie samen dat het 'iets typisch van bij ons' is. Maar er zijn ook tal van getuigen van de dynamische wisselwerking tussen culturen, in (kleine en grote) tradities. Erfgoed is met andere woorden geen statisch gegeven: door reizen, handel en migratie kreeg en krijgt het doorlopend interculturele impulsen. Toch blijft het 'ons erfgoed' en gaat het vaak behoren tot de cultuur van alledag.

ALGEMEEN-MENSELIJK

In-fusion had als taak netwerken op te zetten tussen allochtone en erfgoedorganisaties. Als centraal thema richtte het project zich op ziekenhuizen, plekken waar dag in dag uit een groot en divers publiek aanwezig is. In-fusion speelde daarop in door dat publiek op een laagdrempelige, niet-opdringerige wijze te confronteren met de gemeenschappelijkheid en de diversiteit tussen mensen, interculturaliteit dus. Het project probeerde met algemeen-menselijke thema's die verband houden met het ziekenhuis (geboorte en dood, pijn, troost...) ontmoetingen tot stand te brengen met de ander en met andere belevingen. Dat gebeurde met een centrale opstelling waarbij telkens twee getuigen vertellen over een van de thema's, uitgaande van een belangrijke gebeurtenis in hun leven.

OP CONSULTATIE

De ontmoeting en netwerking die bij In-fusion centraal stonden, werden in de praktijk gerealiseerd in het lokale aanbod van het project. Elke maand ging In-fusion op consultatie bij lokale erfgoedorganisaties en allochtone verenigingen om samen passende activiteiten bij de ziekenhuisverhalen te ontwikkelen. Er vonden rechtstreekse ontmoetingen tussen organisaties plaats die op lange termijn een blijvende samenwerking kunnen betekenen. Een niet-onbelangrijk aspect van het project was de plaats van het sociaal-cultureel kunstwerk De cosmogolem, dat ook kinderen, jongeren en omwonenden bij het proces betrok.

DRIE ONDERDELEN

In-fusion bestond uit drie onderdelen:

- de centrale rondreizende luistertentoonstelling Uit vele levens gegrepen, een opstelling van negatoscopen waar je getuigenissen kon beluisteren;
- het lokale aanbod van extra activiteiten opgezet door lokale organisaties met het oog op netwerking. Het interculturele ontmoetingsverhaal vond plaats in Gent, Aalst, Kortrijk, Genk, Brussel (twee locaties), Leuven, Brugge, Mechelen en Antwerpen;
- een werking voor en met kinderen op alle locaties, aan de hand van *De cosmogolem*.

In-fusion liep van maart tot eind december 2008. De gebundelde bevindingen laten iedereen die interesse heeft om zelf netwerken op te zetten of een pril netwerk wil bestendigen, delen in de ervaringen van het project.

www.in-fusion.be

VOOR WIE EN WAAROM? EEN NIEUWE BALANS IN WORDING.

De sector van het cultureel erfgoed heeft de jongste tien jaar in Vlaanderen een nieuw publiek en een breed maatschappelijk draagvlak verworven, zoals het onroerend erfgoed dat eerder al deed, onder meer dankzij de Open Monumentendagen. (Het onroerend erfgoed is binnen de Vlaamse overheid een gewestbevoegdheid en bijgevolg een ander beleidsdomein met andere beleidsinstrumenten.) Dat het concept 'cultureel erfgoed' echt 'gemeengoed' is geworden, is wellicht te veel gezegd, maar toch mogen we spreken van een democratisering.

De bewustwording maakt dat de stem van het cultureel erfgoed en zijn vertegenwoordigers sterker wordt, bijvoorbeeld in het lokaal (cultuur)beleid, maar ook in kringen die erfgoed lang niet als hun core business zien, terwijl ze er wel mee te maken hebben. Denk aan het onderwijs en het toerisme.

De eerste jaren stonden begrippen als communicatie, sensibilisering, publiekswerking en participatie bewust centraal in het cultureel erfgoedbeleid. De strategische gedachte was immers dat je door het vergroten van het maatschappelijk draagvlak, het aantonen van het brede maatschappelijk belang, het gebruik van nieuwe methodes en het bereiken van een (ver)nieuw(d) publiek, met reden een beroep kunt doen op meer beleidsaandacht en beleidsmiddelen om zo een nieuwe dynamiek te creëren en achterstanden weg te werken. Een zeer zichtbaar Vlaams evenement als het Erfgoedweekend, dat in 2004 werd omgevormd tot Erfgoeddag, speelde een belangrijke rol in die bewustwording.

Er was bij deze duidelijke publiekskeuze enig gemor te horen, als zou het zo noodzakelijke werk 'achter de schermen' door het beleid niet voldoende gewaardeerd worden en als zou de druk om 'mee te doen' met evenementen en voortdurend producten af te leveren datzelfde 'onzichtbare werk' zelfs hypothekeren. De vrees was onterecht. Tegenwoordig is de balans met de andere basisfuncties – met name inventariseren en behoud en beheer – opnieuw in evenwicht.

Hoe dan ook, de participatiegedachte ontpopte zich tot een blijver, ook in het cultureel erfgoedveld. Dat geldt zelfs voor de interculturaliseringsgedachte. Ook hier worden gaandeweg positieve ervaringen opgebouwd: het In Flanders Fieldsmuseum focust op de niet-Europese frontsoldaten in de Eerste Wereldoorlog, het Groeningemuseum op de vreemde en gekleurde invloeden bij de Vlaamse Primitieven. En het project In Fusion bracht het immaterieel erfgoed van verschillende culturen binnen een ziekenhuiscontext in beeld. Het Vlaamse erfgoed is meer divers dan vaak wordt gedacht, het erfgoed van nieuwkomers maakt deel uit van 'ons' erfgoed en de sector is er zich van bewust dat hij het aan zichzelf verplicht is de diverse groepen in de bevolking aan te spreken.

Het moet vaak 'leuk' zijn en 'aangenaam' en 'mooi'. Dat beïnvloedt de selectie van wat je toont en vertelt: we tonen wel een klasje, maar kinderarbeid wordt niet 'uitgebeeld'. Of je toont wat sowieso al bekend is. Evenementen, die tijd en middelen opsloppen, kunnen hierdoor zelfs ten koste gaan van de ontsluiting. Dat is een dreigende paradox.

Martine De Reu

© Bart Van Der Moeren

SECTOREN IN EEN VELD I: DE MUSEA

De musea waren aan het begin van de voorbije tien jaar, ondanks de ook voor hen bescheiden Vlaamse middelen, de meest geprofessionaliseerde sector binnen het erfgoed, en die professionalisering is de voorbije tien jaar nog versterkt. De vereiste beleidsplanning, de filosofie van de erkenning op diverse niveaus – lokaal, regionaal en Vlaams – en de bijbehorende financieringsmechanismen zijn daarin essentiële elementen gebleken. Ook de ondersteunende werking van de Vlaamse erfgoedconsulenten binnen de steunpunten en de provinciale erfgoedconsulenten was en is in dit licht belangrijk, zeker voor de lokaal en regionaal ingedeelde musea. Musea blijven dan ook een erg belangrijke en herkenbare pijler in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet. Het zijn ankerpunten waar hele ‘erfgoedgemeenschappen’ zich mee associëren. Geleidelijk aan zagen de musea ook in dat onderlinge strategische samenwerking in een globaliserende omgeving noodzakelijk was. De Vlaamse KunstCollectie (VKC) als samenwerkingsverband van drie grote musea voor schone kunsten – en helemaal op het eind van het decennium Collecting Flanders als hedendaagse tegenhanger – zagen het licht. Toch verloor de museumsector ook een belangrijke troef. Door de implosie van de Vlaamse Museumvereniging verloor hij zijn representa-

tieve, vertegenwoordigende stem en bleef hij daardoor in een aantal belangrijke debatten zelfs lange tijd afwezig. Mogelijk speelde hier het fenomeen van de remmende voorsprong: zag de bij het brede publiek lange tijd (en waarschijnlijk nog altijd) meest toegankelijke cultureel erfgoedsector de meerwaarde van de kruisbestuiving niet in? Een aantal nieuwe beleidsinstrumenten bracht een ommekeer. Het succes van de lokale erfgoedcellen leidde tot een vernieuwd partnerschap met de lokale bevolking en met andere lokale spelers. Ook het principe van de kernexpertis(e)s en de responsabilisering van landelijke musea naar de erfgoedgemeenschappen die rond deze expertise werken, zoals die uiteindelijk werd verankerd in het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet, bracht soelaas. Musea beschikken opnieuw over alle troeven om zich te ontpoppen tot genereuze kenniscentra voor al wie met het cultureel erfgoed begaan is. Dit pact werd uiteindelijk bezegeld met de structurele subsidieronde in 2008. Nooit eerder in Vlaanderen waren er zoveel musea erkend en de structurele werkingsmiddelen kenden een ongeziene explosie. Een nieuwe inhoudelijk-structurele ‘opsplitsing’ moet in elk geval worden vermeden. ‘Contrareformatie’ is een begrip dat dienst kan doen in geschiedenislessen, niet in een eigentijds cultureel erfgoedverhaal...

DE BRITSE BLIK British Vision

Het Museum voor Schone Kunsten van Gent werd in mei 2007 heropend, na een grondige renovatie die vier jaar duurde. In oktober van hetzelfde jaar werd zowat de helft van het vernieuwde museum gevuld met een toptentoonstelling: *British Vision. Observatie en verbeelding in de Britse kunst, 1750-1950*. De tentoonstelling beantwoordde aan de ambitie van het museum om over de grenzen te kijken en belangrijke internationale kunstuitingen in beeld te brengen. **British Vision** was voor ruim 90.000 bezoekers een ware ontdekking. Ook de opbouw van de tentoonstelling, waarvoor de zalen van het museum in historische Engelse kleuren waren geschilderd, werd fel gewaardeerd. Een Britse krant sprak zelfs van “*visual drama*”.

VISIE EN VISIONAIR

British Vision was niet zomaar een overzichtstentoonstelling van twee eeuwen Britse kunst. Het was een zoektocht naar wat de Britse kunst zo bijzonder maakt. Daarbij werden twee sporen gevolgd: aan de ene kant werd ingezoomd op het Britse talent voor observatie, aan de andere kant op de Britse neiging tot het visionaire en het excentrieke.

De typische zin voor observatie zien we in de landschapsschilderkunst, met boegbeelden als John Constable en J.W.M. Turner, in de schitterende aquareltraditie en in de detailrealistische voorstellingen van de Prerafaëlieten. Ook het confronterende realisme van modernistische kunstenaars als Walter Sickert, Stanley Spencer, Francis Bacon en Lucian Freud is er een uiting van. De scherpe observatie van de maatschappij ligt ook aan de basis van de typische zin voor humor en het groteske in de Britse kunst.

Schijnbaar tegengesteld aan dit observatietalent is de Britse neiging naar het visionaire en het extreme. Een groot aantal Britse kunstenaars zocht inspiratie in de literatuur en de filosofie om de mythes en legendes van de mensheid picturaal of sculpturaal vorm te geven. In hun werk verkennen zij het mysterieuze, het poëtische en het excentrieke. De ‘peetvader’ van deze visionaire kunst was William Blake.

GROEPSWERK

Dankzij de originele invalshoek konden niet alleen bekende meesterwerken uit de Britse kunst worden getoond, maar ook talrijke onbekende werken, die soms in verrassende combinaties werden gepresenteerd. 87 musea en talrijke privéverzamelaars gaven werken in bruikleen. De tentoonstelling werd samengesteld door Robert Hoozee, conservator van het museum en specialist Engelse kunst. Hij werd bijgestaan door drie eminente Engelse kenners: Andrew Dempsey, John Gage en Timothy Hyman. Aan de catalogus, gepubliceerd in het Nederlands en in het Engels (Mercatorfonds), werkten 21 auteurs mee.

© XXX

SECTOREN IN EEN VELD II: ARCHIEVEN EN ERFGOEDBIBLIOTHEKEN

Ook de sector van de archieven heeft een belangrijk traject afgelegd. Archiven zijn veel zichtbaarder geworden en de kennis van wat ze doen en kunnen betekenen is toegenomen, ook op lokaal niveau. Ook de archiven zijn zichzelf veel meer bewust geworden van het belang van een goede en eigentijdse publiekswerking, die als een basisopdracht wordt erkend. Hun rijke vakkennis en het wetenschappelijk onderzoek worden erdoor verzilverd. Ook hierin speelden de ontwikkelingen binnen het lokaal cultuurbeleid en de erfgoedconvenants een expliciete rol. Op het vlak van de ontsluiting werden nieuwe pistes verkend: gecentraliseerde digitale databanken, fotobanken op internet, verhalenbanken... : het zijn allemaal recente methodes. Leeszaal krijgen hoe langer hoe meer een annex in een tentoonstellingsruimte. In het voorbije decennium genoten, naast de kleurenarchieven, ook de thema-archieven voor het eerst van een overheidssubsidie. Zij evolueerden geleidelijk aan tot heuse expertisecentra die archiven van verschillende omvang en verschillende statuten met raad en daad bijstaan bij het verzamelen, bewaren, onderzoeken en ontsluiten.

Veel archiven zijn wel nog steeds publiekrechtelijk van aard en worden voor hun structurele werking niet 'gevat' door het Cultureel-erfgoeddecreet. Om dat te verhelpen werd op initiatief van minister Anciaux een 'proeve van decreet voor publiekrechtelijke archiven' geïnitieerd. Het is aan de ministers bevoegd voor binnenlandse aangelegenheden en ambtenarenzaken om dit ook kracht van wet te geven. Ook de subsidiekanalen staan thans open voor culturele projecten van publieke bewaarbibliotheken of archiven.

Ondertussen kregen ook de erfgoedbibliotheken hun plek in het Cultureel Erfgoeddecreet. Dankzij de oprichting van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek krijgt de sector de kans om een stevige relatie met het publiek op te bouwen. Ook de vakspecifieke kennis rond behoud en beheer, collectieopbouw, digitalisering... moet bewaarbibliotheken overal te lande nieuwe impulsen geven. Zij moeten nu verder uitgroeien tot een volwaardige sector, die op dezelfde hoogte staat als de archief- en de museumsector.

Architectuurarchieven vormen de neerslag van een bouwproces. Ze vertellen de geschiedenis van een huis, straat, stad en een gemeenschap. Of ze getuigen van utopische, soms nooit gerealiseerde projecten. Het zijn onmisbare schatten voor restauratoren, architecten en onderzoekers. Maar veel schetsen, collages, maquettes... zijn ook boeiend voor een breed publiek.

INFORMEREN EN SENSIBILISEREN

Het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) ging in 2003 van start onder de koepel van het Vlaams Architectuurinstituut. Een grootschalig onderzoek bracht het veld van de architectuurarchieven in Vlaanderen in kaart en resulteerde in 2006 in de publicatie van *Architectuurarchieven in Vlaanderen. Kwalitatieve veldbeschrijving en analyse van het Vlaamse architectuurarchief* door Tom Avermaete, Annelies Nevejans en Bregje Provo.

Om de expertise over architectuurarchieven te ontwikkelen en door te geven stimuleert het centrum onderzoek naar archieftechnische thema's waarvan de resultaten in de reeks Handleiding Architectuurarchieven worden gebundeld. Elke publicatie gaat gepaard met workshops die een brede groep erfgoedbeheerders sensibiliseren over architectuurarchieven.

NAAR HET PUBLIEK

Het CVAa vertaalt de speurtocht naar archiefmateriaal en architectuurhistorisch onderzoek ook in thematische publieksprojecten. Zo opende in november 2006 in deSingel in Antwerpen de tentoonstelling *Wonen in welvaart. Woningbouw en wooncultuur in Vlaanderen, 1948-1973*. Ze werd in 2007 hernomen in Leuven, Waregem en Oostende. In 2008 zijn de delen van de tentoonstelling over de Modelwijk (Laken) en Sledderlo (Genk) heropgesteld om bewoners inzicht te geven in de geschiedenis van hun wijken, die momenteel grondig veranderen. In 2007 volgde een tweede groot publieksproject rond de wederopbouw in de Westhoek. Een website maakt de architectuurstukken in de gemeentearchieven van de Westhoek voor iedereen toegankelijk.

ARCHIEVEN SAMENBRENGEN

Architectuurarchieven worden wel vaker gefragmenteerd bewaard, wat hun ontsluiting niet bevordert. Daarom registreert het CVAa zo veel mogelijk archieven in Archiefbank Vlaanderen. De overdrachtenpolitiek van het centrum is ook gericht op regionale of thematische concentraties. Tot slot brengt de reeks *Focus Architectuurarchieven* voor een bepaald architecturaal thema de bewaarde archieven virtueel samen.

Ook hier is het de bedoeling een breder publiek met de culturele rijkdom van architectuurarchieven te laten kennismaken. Want pas wanneer meer mensen toegang krijgen tot deze archieven, kan hun maatschappelijke meerwaarde bij hedendaagse ruimtelijke projecten gevaloriseerd worden.

We komen van ver en we hebben nu een kader. Daar kunnen uiteraard nog meer middelen voor komen. Maar internationaal bekeken zijn we inhoudelijk mee en lopen we zelfs voorop, in tegenstelling tot tien jaar geleden.

Hans Feys

© Bart Van Der Moeren

SECTOREN IN EEN VELD III: VOLKSCULTUUR

De sector van de volkscultuur is van oudsher grotendeels een vrijwilligerssector en maakte tien jaar geleden dan ook deel uit van het zogenaamde sociaal-cultureel volwassenenwerk. Dit had meer te maken met het ontkennen of miskennen van de waarde van het immaterieel erfgoed of de volkscultuur dan met de kwalitatieve inzet van haar vrijwilligers. Het cultuurbeleid van de voorbije tien jaar zorgde ervoor dat ook volkscultuur als pijler binnen het cultureel erfgoed erkenning kreeg. De verdienste van het steunpunt Vlaams Centrum voor Volkscultuur (VCV, ondertussen opgegaan in Faro) hierin is niet min, en een koepelorganisatie als Heemkunde Vlaanderen onderging een stevige facelift. Maar ook de cultureel erfgoedconvenants en de eigentijdse praktijk van goed werkende musea met een volkskundige inslag (met het Gentse Huis van Alijn als prominent voorbeeld) zijn er niet vreemd aan. De sector verjongde en het begrip 'volkscultuur' kristal-

liseerde zich uit, net als het koepelbegrip 'cultureel erfgoed'. Het imago van de volkscultuur is lang niet meer archaïsch, het is zelfs hip. De culture locale is weer in.

Een aparte vermelding verdient het religieuze erfgoed, dat in Vlaanderen, en bij uitbreiding in heel Europa, als cultuurdrager steeds een bijzonder belangrijke plaats innam. Door het versnipperde karakter van dat erfgoed, de vele eigenaars en de leegloop van kerken, kloosters en abdijen is het bedreigd en heeft het een steeds grotere aandacht nodig. De vrij recente oprichting van het Centrum voor Religieuze Kunst en Geschiedenis moet ervoor zorgen dat ook dit erfgoed blijvend de nodige zorg en aandacht krijgt.

TAPIS PLEIN VZW * Heritage is a living room

MADE IN BRUGGE: LOKAAL BEGINNEN * NIEUWE DINGEN / CULTUREEL JEUGDWERK

1992. Een mens groeit niet ongestraft op in Brugge... Veertien jaar waren ze, en met een hele bende – een zestigtal jongeren – op het dak van de stad. Een studie naar de publieksparticipatie aan de Open Monumentendag had net aangetoond dat de deelname en interesse van jongeren bedroevend laag lag. In Brugge werd stante pede het startschot gegeven voor de 'Brugse Erfgoedjongeren'.

Het jonge erfgoedgeweld ontpopte zich tot een straffe pionierswerking. De publieke ruimte en leegstaande monumenten in de stad werden geadopteerd om er innovatieve locatieprojecten op te zetten: expo, installatie, video, literatuur, luisterspel, parcoursprojecten, muziek, mode... Zowat elke cultuurvorm passeerde de revue. Met steeds dat ene centrale uitgangspunt: jongeren inspireren door / actief aan de slag laten gaan met ERFGOED.

MADE IN BRUGGE, VLAANDEREN & EUROPA: ERFGOED * PUBLIEK GOED / VAN VRIJWILLIGE NAAR PROFESSIONELE DOE-HET-ZELVERS

Die eerste generatie 'erfgoedjongeren' studeerde af omstreeks de eeuwwisseling. Een perfecte timing om mee op te stappen in de dynamiek van Brugge 2002 Culturele Hoofdstad van Europa. Het was de tijd van het nieuwe Vlaamse cultuurbeleid, een tijd van grootse projecten, nieuwe thema's en aandachtspunten, in Brugge én Vlaanderen.

Brugge 2002 was gauw voorbij. En daar stonden ze... Met een rugzak bol van prikkelende projectervaringen en actief burgerschap, de rusteloosheid van een bruisend vat vol ideeën en de drijfveer om hun visie en inzet te delen met het brede Vlaamse erfgoedveld. De tijd was er rijp voor, nu de erfgoedsector volop een nieuwe dynamiek ontwikkelde. Tapis plein vzw was geboren: een projecthuis voor frisse en experimentele publiekspunten rond erfgoed in een breed netwerkverband.

<<Een pittig collectief dat u verrast met creatieve acties in het straatbeeld, ondeugende voetnoten en knipogen bij de feiten, stukjes geschiedenis die normaal de boeken nooit halen. // Diep uw gevleugelde herinneringen op, haal die 8mm-filmpjes uit de frigo en veeg uw gekoesterde kiekjes van het dressoir. // tapis plein is overal en altijd op zoek naar Uw verhaal!>>

MADE IN DE 21STE EEUW: DE WERELD * BOL VAN ERFGOED / VAN EXPERIMENT NAAR EXPERTISE

Het begin van de 21ste eeuw lijkt ook het begin van een ware erfgoed-boom. De eerste jaren van tapis plein vzw zitten helemaal in deze tijdsgeest, met een imposant en divers programma aan publiekspunten, veelal focussend op immaterieel cultureel erfgoed en actuele volkscultuur. Tapis plein vzw is bovendien een uiterst hedendaags type netwerkorganisatie van samenwerkingsverbanden rond erfgoed die wisselen in duur, plaats, breedte en intensiteit. Met een gevarieerd menu aan experimentele projectervaringen wil tapis plein vzw vooral een methodische expertise aanleggen die al deze losstaande initiatieven overspant en onderbouwt.

Sinds januari 2007 is tapis plein vzw erkend door de Vlaamse overheid als landelijke organisatie voor volkscultuur. De vraag is groot en de werking komt dan ook onverhoopt snel op kruissnelheid. Gemeentebesturen, scholen, buurtverenigingen, jeugdwerkingen enz. nemen contact op voor informatie, feedback of samenwerking. 2007 wordt ook een jaar met een kroontje op: bij de overgang naar 2008 valt bij tapis plein vzw een nominatie voor de Vlaamse Cultuurprijzen - categorie Erfgoed in de bus. Intussen neemt tapis plein vzw volop haar rol op in het kader van het nieuwe cultureel-erfgoeddecreet.

Om het met de volksmond te zeggen: *Vroeg geleerd is oud gedaan.*

© tapis plein vzw

Omstreeks 1900 werd Antwerpen naast Parijs een belangrijk productiecentrum van mechanische orgels. Mortier, Verbeeck en Decap maakten de dienst uit in de Belgische, Zuid-Nederlandse en Noord-Franse danszalen, in cafés en op de kermis. De productie, verhuur en verkoop van de honderden orchestrions, dans-, straat- en carrouselorgels en de uitgave van duizenden orgelboeken was big business.

GERED!

Door de opkomst van de jukebox, de radio en de fono-industrie raakte dit patrimonium in verval. Vanaf de jaren vijftig werden de oude glories gesloopt of voor een appel en een ei verkocht aan – meestal Angelsaksische – collectioneurs. Heel dit patrimonium? Nee, in een kleine Brusselse deelgemeente bood Joseph Ghysels dapper weerstand tegen de verwaarlozing en de uitverkoop. Met een hart voor muziek en een gewiekst handelsinstinct kon hij, samen met z'n kompaan Arthur Prinsen, enkele pronkstukken redden en restaureren. De loodsen van Jefs schrijnwerkerij raakten snel vol. Als vanouds schitterden de namen Mortier, Fasano, Decap, Hooghuys en Bursens op de fronten.

Het Schaarbeekse Orgelmuseum was geboren. Dertig jaar lang hebben 'orgelzotten', liefhebbers van mechanische muziekinstrumenten, verenigingen en families heerlijke tijden beleefd 'chez Jef en Jeannine'.

PRONKSTUK

In de zomer van 2007 kocht de Vlaamse overheid, in het kader van het Topstukkendecreet, het grootste deel van de collectie-Ghysels. Met haar straatpiano's, straatorgels, saloninstrumenten (orchestrions en pianola's), dansorgels en verwante voorwerpen biedt ze een uniek overzicht van dit zo goed als verdwenen volkscultureel erfgoed. Zowel belangrijke Vlaamse namen als buitenlandse bouwers zijn in de collectie vertegenwoordigd. Uniek is ook dat alle instrumenten speelklaar zijn en dat de collectie vergezeld is van een waardevolle bibliotheek orgelboeken. Dankzij het Topstukkendecreet en de inbreng van het Muziekinstrumentenmuseum kon deze

indrukwekkende en internationaal zeer begeerde orgelcollectie in eigen land gehouden worden. Het is aan Joseph 'Jef' Ghysels dat we het behoud van dit schitterende patrimonium te danken hebben.

De collectie mag niet verdwijnen in een of ander depot en ook in de toekomst moeten de orgels ten dans blijven spelen. In afwachting van een definitief ontsluitingsplan werd de collectie van 9 oktober 2008 tot 8 maart 2009 in alle glorie opgesteld in de Continental Superstar, een speciaal ingerichte danszaal met bar en verlichting in het Brusselse Jubelparkmuseum. Elke dag tussen 14 en 16 uur speelden ze ten dans.

'The Continental Superstar' was de titel die producer C. John Mears bedacht voor zijn vinylplaat met opnames van het pronkstuk van de Ghysels-verzameling, wier faam toen al wereldwijd verspreid was: het grote dansorgel van Theophiel Mortier uit 1927.

DE BELANGRIJKSTE STUKKEN

Dit zijn de belangrijkste stukken uit de collectie-Ghysels: een kermisorgel L. Hooghuys 'L'Alexandre', 57 toetsen (1907); een kermisorgel Vander Beken, 60 toetsen (1910); een Orchestrion Mortier, 84 toetsen (1928); destijds erg populair in cafés, vrijwel uniek; een kermisorgel Th. Mortier, 80 toetsen (1905); een kermisorgel Th. Mortier, 'Continental Superstar', 92 toetsen (1923); een Organ Jazz Decap, 121 toetsen (1946); uit de reeks van de grootste dansorgels die ooit gebouwd zijn; een Decap-orgel (1946); een dansorgel Orchestre moderne Breveté SGD G Eusèbe Fasano & Cie, 78 toetsen (1912); voor zover bekend het enige Fasano-orgel dat in zijn oorspronkelijke staat de tijd heeft doorstaan.

TOPSTUKKEN EN HET PRIJSKAARTJE VAN CULTUREEL ERFGOED

Het Topstukkendecreet is de expliciete vertaling van de wens van de Vlaamse overheid om de objecten die tot ons cultureel erfgoed behoren en daarin een uitzonderlijke waarde hebben, te beschermen. In de beleidspraxis van de Vlaamse ministers van Cultuur bleef deze overweging lang afwezig. Pas het voorbije decennium kreeg de thematiek ook in Vlaanderen enige weerklank. Het Topstukkendecreet wil dit bijzondere erfgoed in optimale omstandigheden voor onze cultuurgemeenschap bewaren. Fysische ingrepen op een topstuk kunnen enkel na een voorafgaande toelating, en voor de restauratie van topstukken worden subsidies toegekend. Dreigt het topstuk naar het buitenland te verdwijnen, dan heeft de Vlaamse overheid een vorm van voorkooprecht.

Dit soort van cultuurgoederen heeft niet alleen een erfgoed- en cultuurhistorische waarde. Al te vaak hangt er ook een hoog prijskaartje aan vast. De voorbije jaren werd dat prijskaartje alleen maar – en snel – hoger. Niettemin voerde de Vlaamse overheid recentelijk een succesvol en actief aankoopbeleid. De publieke collecties in Vlaanderen werden met belangrijke stukken voor hun collectie ('sleutelwerken') verrijkt: het ging van de PROVA-car van Panamarenko (MUHKA), over het Antifonarium Tsgrooten (erfgoedbibliotheek Universiteit Gent) en het enigmati-

sche Pense-bête van Marcel Broodthaers (SMAK), tot de aankoop van een werk van Adriaen Brouwer (KMSKA) en drie zijpanelen van het Sint-Niklaasretabel van de Meester van de Sint-Lucialegende (Groeningemuseum). Met de aankoop van de mechanische orgelcollectie-Ghysels gaf de Vlaamse overheid aan dat ook volksculturele artefacten voor een gemeenschap topstukken kunnen zijn. De verwerving medio 2008 van het topstuk Les enfants à la toilette, een cruciaal werk binnen het oeuvre van James Ensor, bekroont voorlopig deze aankoopreeks.

Door het inzetten op uitzonderlijke stukken – die op zich al een (internationale) marktwaarde hebben – werkt het verwervingsbeleid van de Vlaamse regering niet marktverstoring. De Vlaamse overheid stelt zich ook terughoudend op om zo de automatische gelijkstelling van erfgoedwaarde met financiële waarde te ontcrachten. Zeker bij documentair erfgoed dreigt er op dit vlak een probleem. De problematiek is onder meer merkbaar in het geval van kunstenaarsarchieven, die steeds vaker vermarkt worden. Zelfs de makers van lokale beeldbanken – zoals een aantal erfgoedcellen – merken deze tendens op bij particuliere eigenaars. Voor de Vlaamse overheid genoot 'het in depot geven' voor dergelijke archieven in de voorbije beleidsperiode verreweg de voorkeur.

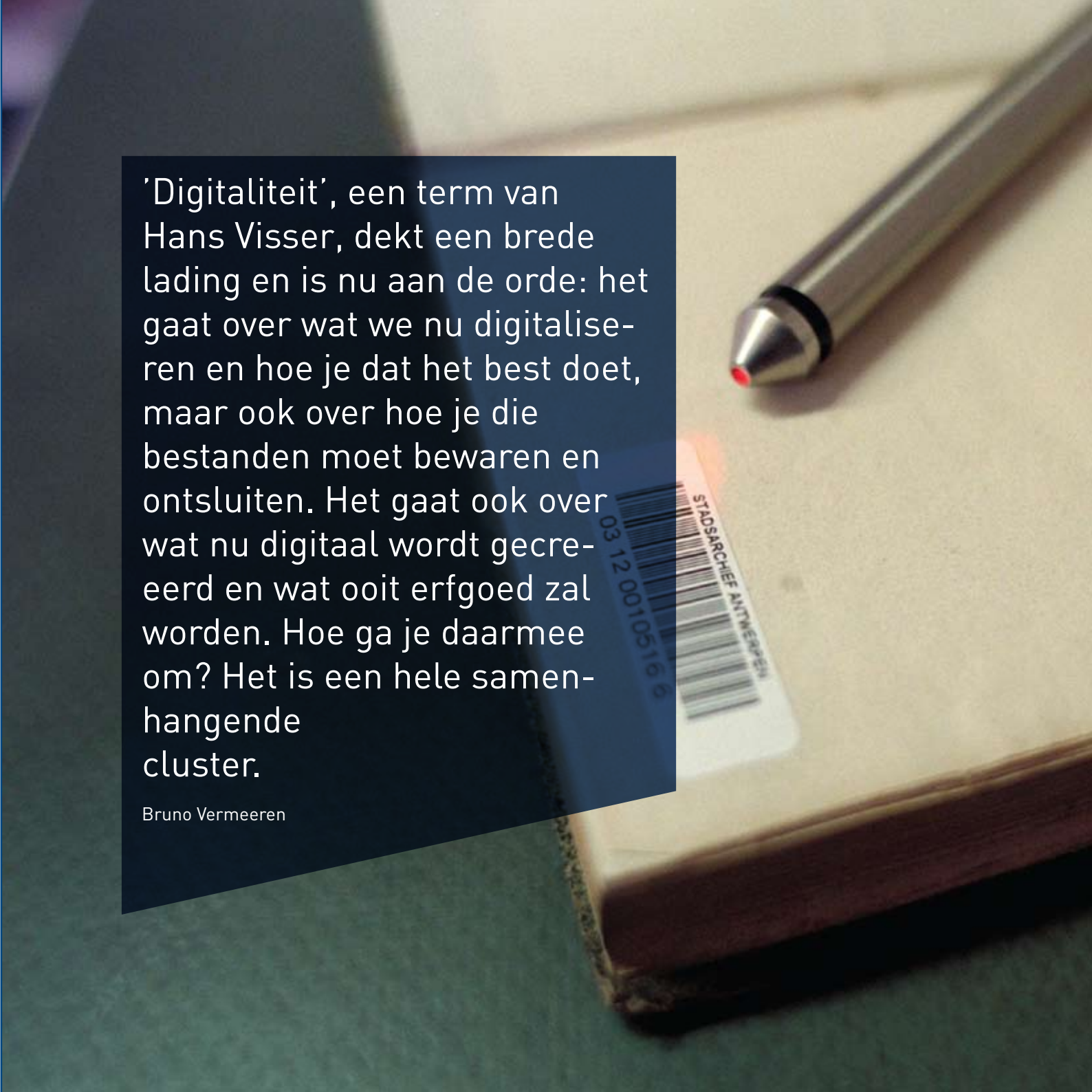
DIGITALISERING

Het cultureel erfgoedveld kan stilaan bogen op diverse digitaliseringsprojecten. Iedereen is er op een of andere manier mee bezig. Dat zorgt geleidelijk aan voor een ruimere verspreiding van de technische en juridische know-how. Digitalisering kan dan ook zorgen voor een betere bescherming van kwetsbaar erfgoed: zo hoeft van gedigitaliseerde documenten het originele exemplaar niet langer te worden geraadpleegd door wie de inhoud ervan wil kennen of bestuderen. De digitale mogelijkheden nemen hand over hand toe. Maar de uitdagingen blijven groot. Prominent is het probleem van de duurzaamheid. Hoe houd je digitale bestanden leesbaar in een wereld van steeds wijzigende softwarepakketten? Hoe organiseer je voldoende opslagcapaciteit, en wie zorgt daarvoor?

Er zijn dus goede aanzetten, maar ze zijn versnipperd en kunnen meer coördinatie gebruiken. In Nederland zijn de grootste instellingen de trekkers, in België zou dat van de federale instellingen verwacht mogen worden, maar zij kampen met een chronisch middelengebrek, met alle gevolgen van dien. Hier speelt de staatsstructuur ons parten.

Toch bleef de Vlaamse overheid niet bij de pakken zitten. In de recentste decreet teksten is er in een heel aantal artikels aandacht voor de digitaliseringsuitdaging. In theorie staat niets een doorgedreven coördinatie in de weg en in de praktijk wordt veel verwacht van het onderzoeksproject BOM Vlaanderen, een project waarvoor vanuit het wetenschapsbeleid maar liefst vier miljoen euro werd vrijgemaakt. Het is tot op heden het meest omvangrijke project waarbij alle aspecten (technische duurzaamheid, opslagcapaciteit, opslagstandaarden, auteursrechten, ontsluiting, betaalbaarheid...) van digitalisering voor een specifieke vorm van erfgoed (in casu het audiovisueel erfgoed) aan bod komen.

Het digitaliseringsverhaal heeft ook een ranzig kantje. Het zet de deur open voor een verregaande commercialisering. Op zich is daar niets mis mee, maar het kan niet de bedoeling zijn dat de digitalisering ertoe leidt dat wat voorheen tot het publiek raadpleegbare domein behoorde, nu door allerlei rechten wordt afgeschermd en alleen tegen betaling raadpleegbaar is.

‘Digitaliteit’, een term van Hans Visser, dekt een brede lading en is nu aan de orde: het gaat over wat we nu digitaliseren en hoe je dat het best doet, maar ook over hoe je die bestanden moet bewaren en ontsluiten. Het gaat ook over wat nu digitaal wordt gecreëerd en wat ooit erfgoed zal worden. Hoe ga je daarmee om? Het is een hele samenhangende cluster.

Bruno Vermeeren

VLAANDEREN INTERNATIONAAL

Als we het hebben over de internationale positie van Vlaanderen, is het plaatje divers. Landen als Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk beleefden in de jaren 1980 een boom. Het recente inhaalmanoeuvre in Vlaanderen bood de kans om onmiddellijk aan te sluiten bij de meest recente ontwikkelingen, zoals de Conventie van Faro. Van het derde peloton fietsten we naar de inhoudelijke kopgroep.

Met het nieuwe overkoepelende decreet, de brede invulling van het begrip 'cultureel erfgoed' en de 'creatie' van één breed integraal en schottenloos cultureel erfgoedveld loopt Vlaanderen internationaal voorop. De nieuwe notie 'erfgoedgemeenschap' als kernbegrip voor allerlei groepen van mensen die zich in verschillende gradaties betrokken voelen bij het erfgoed is veelbelovend, en instrumenten als de erfgoedconsulenten en de cultureel erfgoedcellen, de cultureel erfgoedconvenants, het Topstukkendecreet en de 'erkenning' van erfgoedinstellingen met de bijbehorende criteria zijn internationaal vooruitstrevend. Bij zoverre dat men vanuit het buitenland ten zeerste geïnteresseerd is in het 'Vlaamse model'. Men kijkt met grote ogen hoe bijvoorbeeld de integratie in één veld en één beleidssystematiek werkt. Traditioneel is ook de vrijwilligerswerking hier een sterk punt.

Anderzijds kunnen we niet ontkennen dat de achterstanden groot waren. Ze kunnen onmogelijk in een handom-

draai weggewerkt worden. Belangrijke uitdagingen blijven de achterstand op het vlak van inventarisatie, een decretaal en Vlaams antwoord op de archaische federale Archiefwet uit 1954, en het gebrek aan een voldoende grote depotinfrastructuur die aan eigentijdse bewaarcondities voldoet. Wat dat depotbeleid betreft, geeft het recente beleid een aanzet. Deze kerntaak werd expliciet aan de provinciebesturen toegewezen, omdat zij als regiobestuur het best een integrale antwoordstrategie kunnen bieden op de noden die diverse spelers in een bepaalde regio formuleren. Geleidelijk aan moeten hier ook de middelen voor volgen.

Er blijft in het buitenland uiteraard heel veel inspiratie en knowhow te halen. Ook op dat vlak moet het cultureel erfgoed in Vlaanderen de wereld blijven binnenhalen.

Internationaal ging het debat vooral tussen onroerend erfgoed en de sector van het immaterieel cultureel erfgoed. Dat laatste is in de Unesco en daarbuiten bijzonder sterk naar voren getreden, zeker de jongste jaren.

Marc Jacobs

De hitwaarde die cultureel erfgoed kreeg, moet nu blijvend en duurzaam worden. Dat veronderstelt een blijvende reflectie op de eigen werking.

Jorijn Neyrinck

KIJKEN NAAR MORGEN

Een sector die een dergelijk ingrijpend transitietraject doorliep moet de tijd krijgen om de vernieuwingen verder te consolideren, te verankeren en uit te diepen, zonder in te dommelen. Cultureel erfgoed heeft duidelijk 'gescoord'. Het is nu zaak die hitwaarde te verduurzamen en de samenleving en andere sectoren (wetenschap, onderwijs, toerisme, jeugd, welzijn) van zijn waarde en belang te overtuigen. De sector heeft er in dat licht ook alle baat bij om zijn gezamenlijk belang te blijven nadrukken: de diverse functies hangen van elkaar af. Ook de discussie 'wat is erfgoed?' moet blijvend worden aangegaan.

GESPREKSPARTNERS

Vera De Boeck, coördinator erfgoedcommunicatie bij de stad Antwerpen

Martine De Reu, conservator van handschriften en kostbare werken, Universiteitsbibliotheek Gent

Marc Jacobs, directeur FARO (het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw)

Jorijn Neyrinck, medewerkster vzw Tapis Plein (projecthuis actueel erfgoed vzw)

Bruno Vermeeren, coördinator VVBAD (Vlaamse vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen vzw)

Lizet Klaassen, Ineke Labarque, Stef Antonissen, Gwen Borms en Barbara Schoonhoven

vormen samen – met de nadruk op ‘samen’ – het enthousiaste Restauratieatelier van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. Een bekend project is de restauratie van Memlings drie panelen Christus met zingende en musicerende engelen. Ook topstukken van Rogier van der Weyden, Rubens en Ensor werden of worden gerestaureerd. Maar er is meer...

“Veel mensen hebben een romantisch beeld van ons werk. Het is ook een fantastisch vak, al is het fysiek en mentaal behoorlijk zwaar om je de hele dag zo te concentreren. Veel werk gebeurt achter de schermen, zoals het onderzoek dat aan een restauratie voorafgaat. Daar zijn vaak veel mensen bij betrokken, elk met zijn eigen kennis: dendrochronologen die panelen dateren aan de hand van de jaarringen, mensen die pigmenten chemisch onderzoeken, kunsthistorici... Je brengt die kennis samen en communiceert erover. Na de behandeling wil je het resultaat van je werk ook aan het publiek overbrengen; dat is weer een aparte opdracht. Voordat je iets aan de mensen kunt tonen, gaat er dus heel veel werk aan vooraf.”

“Restauratie is het meest zichtbare deel van ons werk en steelt natuurlijk de show: je ziet de verschillen tussen ‘voor’ en ‘na’. De kwaliteit van een schilderij wordt door een reiniging beter zichtbaar. Dat kan helpen bij de beoordeling van de authenticiteit van het werk, bijvoorbeeld of het om de hand van een meester of leerling gaat. Ook hierbij werk je samen met andere specialisten. Tijdens je werk kun je ook ontdekkingen op het spoor komen zoals een signatuur of een datering. Een veel minder zichtbaar facet is conservatie: dat zijn minimale ingrepen die doorgaans minder tijd kosten en waardoor je verdere beschadiging voorkomt. Conservatie is voor een collectie minstens even belangrijk. Zo worden alle schilderijen die in bruikleen zijn gevraagd voor tentoonstellingen geconserveerd en zo mooi mogelijk gemaakt. Loszittende verf fixeren wij. De schilderijen krijgen een conditierapport, ze worden heringelijst en indien nodig in een klimaatbox geplaatst. Kunstobjecten moeten immers veilig kunnen reizen en tentoongesteld worden. Ook daarover geven wij adviezen. En onze job heeft nog meer facetten, zoals transport van kunstwerken binnenshuis, het aanbrengen van systemen voor diefstalpreventie en conditiecontroles van inkomende bruiklenen. Die veelzijdigheid maakt het boeiend. Alleen dreigt soms het ‘papierwerk’ in onze ogen wel wat te veel te worden...”

“Als je ziet hoe groot onze verantwoordelijkheid voor het kunstpatrimonium is, dan is het toch opmerkelijk dat ons beroep niet erkend is? Er zijn wel erkende opleidingen, maar erkenning van het beroep zou een grote vooruitgang zijn.”

“Wij werken nu volop voor de op handen zijnde renovatie van het museum. We streven ernaar om alle drieduizend schilderijen te bekijken en indien nodig te behandelen. Dit is een unieke kans om alles door onze handen te laten gaan en om achterstanden in te halen. Het is een grote hoeveelheid werk en natuurlijk komen we handen te kort en moeten we, met de middelen die er zijn, prioriteiten stellen. Maar we vullen elkaar in al die taken goed aan. We zijn echt een team dat flexibel op elkaar inspeelt. Tien jaar geleden zijn we hier begonnen. Als je ziet waar we nu staan...”

LEDEN? EEN PAAR HONDERDDUIZEND

Herdersemnaar **Fons Dierickx**

is al van jongs af met veel dingen bezig: cultuur, sociaal engagement, schoolbestuur, erfgoed... Deze oud-leraar, intussen met pensioen, is sinds 2002 voorzitter van Heemkunde Vlaanderen vzw. Hij is ook de drijvende kracht achter de lokale heemkring De Faluintjes – “Daar is het allemaal begonnen” – en voorzitter van de sectorale deelraad Erfgoed in Aalst. In 2003 kreeg hij de allereerste Prijs van de Vrijwilliger van de Vlaamse Gemeenschap.

“Tweeëntwintig jaar geleden heb ik de lokale kring De Faluintjes mee opgericht om de lokale geschiedenis te bestuderen en bekend te maken. Ik ben daar nog altijd een van de drijvende krachten, maar ik had na een tijd de behoefte om verder te gaan en structuren te helpen opbouwen, in de provincie en later in Vlaanderen. Het was voor mij een uitdaging om het toenmalige Verbond voor Heemkunde, dat een crisis beleefde, te hervormen. Hoe meer men mij zei dat het hopeloos was, hoe groter de uitdaging werd. We hebben eigenlijk een nieuwe vereniging gemaakt. Dat is de koepelorganisatie Heemkunde Vlaanderen geworden, een vzw met momenteel drie vaste personeelsleden en drie projectmedewerkers. Wij werken voor iedereen die met heemkunde en lokale geschiedenis bezig is: kringen, individuen, musea, documentatiecentra... Dat zijn in Vlaanderen en Brussel zeker een paar honderdduizend mensen. Met De Faluintjes alleen al hebben we op dit ogenblik ruim 1270 gezinnen.”

“Tot rond 2000 was een typische heemkundige iemand die onderzoek deed, vaak degelijk en onderbouwd, en die daar vervolgens in het lokale tijdschrift of jaarboek iets over schreef. Daar gebeurde verder niet veel mee. Nu is de ontsluiting veel breder en beter, mede onder invloed van het beleid en dankzij de toegenomen middelen. Je ziet bijvoorbeeld dat ook het toerisme er sterk op inspeelt. Dat is nieuw. Die trend is nu algemeen aanvaard, al is er hier en daar nog argwaan. Maar ik merk bijvoorbeeld dat al onze cursussen veel belangstelling krijgen.”

“Je voelt dat erfgoed, alles wat overgeleverd is, stilaan ook door de bevolking gedragen wordt, na een periode van verwaarlozing. Ook lokale politici aanvaardden dat ervoor gezorgd moet worden en dat het tot het dagelijks leven behoort. Wie met erfgoed bezig is, bereikt nu een groter publiek. Het wordt ook stilaan academisch ernstig genomen. En dankzij het beleid zijn er hefbomen aangereikt en werden vrijwilligers betrokken bij het beleid, zoals bij de voorbereiding van het Erfgoeddecreet. Ook het steunpunt is voor ons echt een steunpunt, psychologisch, op het vlak van kwaliteitszorg en ook met z’n effectieve steun.”

“Spanningsvelden tussen vrijwilligers en professionelen zullen er altijd zijn. Maar als professioneel en als beleidsmaker moet je de vrijwilliger het gevoel geven dat hij iets betekent, ook als er dingen beslist worden. Anderzijds moet je je als vrijwilliger ook professionaliseren. De meeste vrijwilligers zien dat ook wel in.”

“Er zijn nog voldoende mensen die vrijwillig een bepaalde taak op zich willen nemen, maar structureel verantwoordelijkheid opnemen vermindert. Dat is een gevaar voor vrijwilligersverenigingen, die anders zullen moeten gaan werken. Ik zie wél dat, zeker met de huidige belangstelling, jongeren zin hebben om met volks-cultuur bezig te zijn. Over de opvolging ben ik dus vrij optimistisch, maar het zal anders zijn. Die evolutie zal zich de komende jaren voltrekken. Ik hoop dat wij met Heemkunde Vlaanderen zullen kunnen voortzetten wat de voorbije jaren opgebouwd is...”

Nele van Bouwel

is sinds zes jaar stafmedewerker bij Mooss vzw, een kunsteducatieve organisatie die in Leuven is gevestigd maar over heel Vlaanderen werkt. Mooss, dat al 27 jaar actief is en tot de 'groten' in de sector behoort, is bekend van initiatieven voor de jeugd en gezinnen, zoals Lichtgekanteld (jongeren die in Leuven hun eigen kunstfestival organiseren) of de Kinderhoogdagen en Supervlieg. De organisatie richt zich ook tot volwassenen die jongeren in contact brengen met cultuur.

"Ik ben binnen Mooss een buitenbeentje. Iedereen heeft hier een medium of genre – theater, dans, muziek, beeldende- en audiovisuele kunsten, erfgoed, kadervorming – maar zelf organiseer en coördineer ik projecten in alle media. Het dankbare aan mijn job is dat ik met heel verschillende sectoren en mensen in contact kom, met allemaal hun eigen ervaringen en ideeën. Ik vind dat super. Het is niet altijd makkelijk – er leven nog veel clichébeelden over elkaar – maar dat soort gesprekken geeft veel nieuwe energie en inzichten."

"Goesting' is ons centrale woord, voor al onze projecten en producten. Wij willen kinderen en jongeren goesting doen krijgen in kunst en cultuur. Ze ermee in aanraking brengen, op zoveel mogelijk manieren tonen en laten weten wat er allemaal is. We werken voor kleuters, kinderen en jongeren, maar ook voor mensen van 77, bij manier van spreken. Want we richten ons ook tot de (groot)ouders en tot al degenen die kinderen en jongeren begeleiden bij cultuurprojecten."

"Mooss werkt graag en veel samen met andere partners. Supervlieg, dat wij mee begeleiden, is een recent en mooi voorbeeld. Dat is basisidee begonnen als de Kinderhoogdagen hier in Leuven, aan het begin van het cultureel seizoen. Het heeft zich uitgebreid naar Vlaams-Brabant en nu vindt het over heel Vlaanderen plaats. Het aspect 'samenwerken' heb ik de voorbije jaren grondig zien veranderen: er zijn minder hokjes, het is prettig samenleven met de dichte en verre burens en er is veel overleg. Supervlieg is overigens iets dat pas recent mogelijk is geworden, dankzij de snelle ontwikkeling van het lokaal cultuurbeleid. Ik merk nu dat cultuurcentra, jeugdcentra, andere jeugdactoren en bibliotheken vaak voor het eerst samen zitten."

"Binnen kunsteducatie voor jongeren heeft iedereen zijn eigenheid, en dat werkt. Je ziet ook dat men stilaan weet wie met wat bezig is. De verscheidenheid moet wat mij betreft zeker blijven. Ik ben absoluut voor creativiteit en het respecteren van bijvoorbeeld de lokale contexten."

"Erg opvallend de jongste jaren is de opkomst van erfgoed. Wij werken vraaggestuurd en je ziet het aantal vragen om iets met erfgoed te doen enorm toenemen. Ons meest recente initiatief in dat verband is onze Erfgoedmobiel. Die hebben wij gemaakt naar aanleiding van het jubileum van de Chiro. Het is een instrument voor jeugdbewegingen om het verhaal van hun eigen groep en het eigen dorp te leren kennen en te exploreren."

"Ik ben zelf altijd een cultuurmeisje geweest. Sinds kort vergelijk ik cultuur graag met sport. Zoals je heel verschillende sporten, sportinstanties en manieren om aan sport te doen hebt, zo moet dat ook voor cultuur het geval zijn. Van Start to run tot topsport: dat is er ook in cultuur. Cultuur mag dus ook best prettig en instapklaar zijn. Er is ook het gemeenschapsaspect dat bij sport én bij cultuur hoort, terwijl je er net zo goed in je eentje van kunt genieten. Ik zie bij sport en cultuur dus dezelfde mechanismen en sociale processen."

EEN GELUKKIG CULTUURMEISJE

© An Nelissen

VAN TOEN EN STRAKS

In september 2000 bracht ik, als kersvers minister vol principes en plannen, mijn eerste State of the Union over cultuur in het Kunstencentrum Vooruit in Gent. In deze inleidende bijdrage aan dit beleidsboek, een decennium later en op het einde van een tweede legislatuur, denk ik daaraan terug. Hoe anders is mijn positie nu: principes werden gewikt en gewogen, plannen al dan niet verwezenlijkt. Wat gebleven is, zijn de goesting en de drive...

EEN BETERE WERELD

De voorbije jaren kreeg ik als minister van Cultuur de kans om de veelheid aan ideeën van toen om te zetten in tastbare beleidsvoering. Terugblikkend overheerst een mengeling van bescheidenheid en ook fierheid en relatieve tevredenheid. Als politicus ben ik me elke dag opnieuw bewust van de relativiteit van het overheidsbeleid. Onze middelen en wettelijke systemen zijn slechts één speler in het schouwspel van en voor onze burgers, en die speelt dan nog vaak een bijrol. Natuurlijk scheppen we voorwaarden voor welvaart en creëren we condities voor welzijn. We doen dat evenwel in een stuk waarin andere maatschappelijke spelers, zoals de economie of de media, een prominente rol spelen. Tegelijkertijd voel ik – nog steeds gelukkig vrij van cynisme, meestal toch: het is een gevaarlijke vijand – hoe wij als Vlaamse overheid en ik als minister van Cultuur wel degelijk verschil kunnen maken. Mijn geloof in de politiek wordt belaagd, doch houdt stand.

Elke dag kijk ik naar die prachtige gravure van de Vlaming Thierry De Cordier aan de muur van mijn werkplek. Een eenzame man, gevaarlijk en wankel tegen een woeste rotswand geprangd, kijkt uit over een desolaat landschap en roept vol overtuiging, niet gehinderd door zijn heikele situatie: “J’ai décidé de changer le monde.” De wil en de zin om de wereld beter te maken vormen nog steeds de stevige bodem van mijn bestaan. Uitgaande van dat ada-

gium volgt hier een korte reconstructie van de voorbije jaren. Deze bladzijden ambiëren geen volledigheid. We voeren een vogelvlucht uit. Dit wordt niet de ultieme evaluatie (daar zijn we nog niet aan toe), wel een referentiekader, een verkenning van wat nu uitdagingen en kansen voor de nabije toekomst zijn.

WAT VOORAFGING

Medio 1999 kon ik als nieuw Vlaams Cultuurminister terugblikken op bijna drie decennia Vlaams cultuurbeleid. De vormgeving van de Vlaamse deelstaat startte immers met de bevoegdheid Cultuur. De jaren zeventig, in de slipstream van de golden sixties, dreven nog op optimisme, met een relatieve overvloed aan middelen. Het cultuurbeleid kreeg in een hoog tempo vorm. Decreten en subsidiesystemen groeiden alom, met cultuurspreiding en democratisering als overheersende waarden. De gevolgen waren duidelijk en indringend, met veel nieuwe cultuur- en sportinfrastructuur en een eerste golf van professionalisering. Het Cultuurpact beoogde de gelijkberechtiging van en de verstandhouding tussen de toen nog overheersende machtsblokken.

De jaren tachtig worstelden met een vooral economische depressie. De verzorgingsstaat stond onder druk, cultuur overleefde moeizaam in een plotse en scherpe beleids-schaarste. In deze periode vind je de eerste sporen van een kunstenaarsbeleid. De diepgewortelde verzuiling stond (eindelijk) onder druk, grote systemen en dito verhalen verloren hun spanning en kracht. De risicosamenleving ontplooidde zich ten volle, met ontvoogde mensen die niet altijd hun autonomie beheersen. Economische problemen zorgden, een beetje paradoxaal, voor een ontegenwoordige reeks ‘nepstatuten’ die een onverwachte tewerkstelling, ook in de cultuursector, genereerden. En met de campagne Vlaanderen Leeft kreeg het cultuurbegrip plots een verruimde invulling, met elementen van ‘het goede leven’ en de nadruk op het genieten van cultuur.

De jaren negentig vormen een echt bestuurlijke periode. De ondertussen volwassen Vlaamse overheid wil op een gedegen wijze regelen en ordenen. De lokale besturen maken hun entree en er komen afspraken over gedeelde verantwoordelijkheid. Diverse subsectoren in het cultuur- en zeker in het kunstenlandschap krijgen een eigen decreta-ale ruimte. Via het systeem van beoordelingscommissies worden de veldactoren mee geresponsabiliseerd bij het creëren van een normatief referentiekader: wat is goed, wat is mooi en vooral: wat verdient overheidssteun?

EEN BREDE DEFINITIE

Zo beland ik bij het begin van mijn eerste legislatuur, met een ondertussen sterk, mondig en alert cultuurveld. Ik deelde met dat veld de grote verwachtingen, want er bleken nog zoveel behoeften, noden en uitdagingen. Mijn persoonlijk politiek en maatschappelijk project vormt ui-

terwaard de basis waarop ik mijn mandaat vorm gaf. Daarbij stonden – en staan – enkele belangrijke uitgangspunten absoluut centraal. Ze geven mij een stabiele bodem, ik som ze graag en met overtuiging op.

Voor mij is cultuurbeleid, met inbegrip van de aandacht voor de kunsten, een wezenlijke opdracht van elke overheid. Ik nam eerder al afstand van de soms gemakkelijke beeldspraak dat cultuur de kers op de taart is. Cultuur vormt een wezenlijk onderdeel van elke menselijke gemeenschap en is veeleer het gist in het deeg. Cultuur zorgt voor de vorm, de smaak en de luchtigheid, en zeker ook voor substantiële veerkracht. De overheid wil de gemeenschap sturen en boetsen, en dat kan niet zonder een weloverwogen en stevig gefundeerd cultuurbeleid. Dit uitgangspunt heeft me aangezet om vol overtuiging de overheidsmiddelen voor cultuur met een soortgelijke se-

rieux aan te pakken. De Vlaamse begroting voor cultuur is in 2009 verdubbeld.

Daarbij verheug ik me over de invulling die Vlaanderen steeds gaf aan het begrip ‘cultuur’, ook al zijn we een beetje een Europees buitenbeentje. In Vlaanderen bestrijkt cultuur zo’n heerlijk breed en vooral zinvol spectrum: de kunsten, het erfgoed, het sociaal-cultureel werk met het vormingswerk en de amateurkunsten. We koesteren zowel de professionals als de honderdduizenden vrijwilligers. We regelen op Vlaams niveau en behouden tegelijkertijd stevige, gestructureerde relaties met onze gemeenten en provincies.

Deze brede definitie betekent veel meer dan een semantisch spel. Er is voor mij een link tussen het bloeiende verenigingsleven en het succes van onze professionele kunsten. Heel belangrijk is onze betrokkenheid bij het lokale cultuurbeleid, waarbij de sturing en ondersteuning van bibliotheken en cultuurcentra, en ook de affectie voor en de ondersteuning en erkenning van de plaatselijke verenigingen, centraal staan. En er is voor mij ook een organisch verband tussen vormingswerk en maatschappelijke emancipatie en cultuurcompetentie: wezenlijk daarvoor zijn performante volkshogescholen, een professionele bovenbouw van onze sociaal-culturele organisaties en het optimaliseren van de competenties van lokale spelers. Deze brede cultuurdefinitie maakt de communicatie er niet makkelijker op. Te vaak wordt ons cultuurbeleid herleid tot een pars pro toto. Niet zelden lopen journalisten verloren of beperken ze zich tot de professionele kunsten, zoals ook de topsport de aandacht voor sport-voor-allen overwoekert. Tegelijkertijd geeft zo’n brede definitie alle kansen aan de eigenheid van de subsectoren, die zich moeiteloos handhaven in dit ruime perspectief.

Een levendig middenveld

Het is mijn stellige overtuiging dat een cultuuroverheid niet zonder een krachtig middenveld kan. Daar huist vooral het sociaal-cultureel werk, in het rijke, diverse en wijdvertakte netwerk van plaatselijke verenigingen met vaak een stevig gestructureerde bovenbouw. Het lijkt soms bon ton om wat smalend te doen over dit verenigingsleven. Het wordt dan vergeleken met een uitstervende diersoort,

totaal onaangepast aan onze heerlijke nieuwe wereld. Ik hoed me voor deze valstrik, om twee fundamentele redenen: het verenigingsleven is springlevend en het is een absolute voorwaarde voor een levende democratie. Het verenigingsleven is onmiskenbaar sterk geëvolueerd. Familiale tradities en zuilgebonden trouw maakten plaats voor een minder dwingend, en toch vaak even overtuigd en overtuigend engagement. In vele wijken en parochies leeft dit zogenaamd klassieke middenveld nog volop. Daarbij spelen de amateurkunsten letterlijk de boven-ton: toneel, koren, fanfares, popgroepjes, bonte avonden... Hier bloeit de creativiteit, de goesting om op een plezierige manier en vaak in groep projecten op te zetten en veel publiek te plezieren. Daarnaast, en dikwijls met mensen uit verenigingen, ontstaan er steeds meer tijdelijke, weinig gestructureerde en toch erg slagkrachtige vrijwilligersprojecten. Ze vormen een bewijs van een levendig engagement, een geactiveerd burgerschap en een rijke vrijwilligerswerking. Via ons lokaal cultuurbeleid krijgt dit rijke leven ook extra zuurstof, in de vorm van middelen, en ook steun en appreciatie van gemeentebestuurders. Daarnaast blijf ik apetrots op dat rijke net van bibliotheken en cultuurcentra, het koninginnenstuk in ons breed en democratiserend cultuurbeleid.

Zo beland ik bij de tweede motivering: het maatschappelijke middenveld is voor mij zowel een voorwaarde voor als een gevolg van een echte democratie. In het middenveld nemen mensen de vrijheid om hun eigen projecten vorm te geven. Ze tonen zich als actieve burgers. Niet zelden verruimt hun horizon zich: ze vertrekken van de eigen hobby of vrijetijdsbesteding en evolueren naar het nemen van verantwoordelijkheid in een vereniging of adviesraad. Honderdduizenden mensen investeren hun energie en hun talenten om ‘samen’, in en met hun gemeenschappen, mooie dingen te doen. Via de gemeentelijke cultuurbeleidsplannen, zoals ook voor jeugd en sport, krijgen al deze spelers voortdurend prikkels om zich ook met het plaatselijke beleid te ‘bemoeien’. Communicatieve planning, interactief beleid...: het zijn zware begrippen die een heel belangrijke visie uitdragen. Cultuurbeleid is geen zaak van ‘wij’, de overheid, en ‘zij’, het middenveld. Ik houd geen pleidooi voor een verdeelde verantwoorde

lijkheid. Ik pleit voor een gedeelde verantwoordelijkheid, met het cultuurbeleid als gemeenschappelijk project, als resultaat van het samenspel tussen overheid en middenveld. Goed bezig, zeggen we dan sloganesk. Het sociaal-cultureel werk overtreft deze slogan con brio.

Ter ondersteuning van de bloeiende plaatselijke praktijk investeerden we sterk in bovenstructuren. In een versneld tempo werden de restanten van de verzuiling omgebouwd tot een armada van steunpunten en belangenverdedigers. Aanvankelijk leidde dit tot een niet-overzichtelijk geheel, maar door de recente fusies hebben de sectoren zichzelf geherstructureerd. Ik bewonder de rustige en slimme wijze waarop de bovenbouw zichzelf transformeerde tot een overzichtelijk en slagkrachtig geheel van partners.

Een onverbrekelijk koppel

Behalve op deze belangrijke uitgangspunten is mijn visie op cultuurbeleid gebaseerd op twee cruciale doelstellingen. Ze vormen een onverbrekelijk koppel waarvan de partners elkaar nodig hebben en versterken: een breed en divers aanbod, gekoppeld aan een even ruim en uiteenlopend publiek. Op deze twee betrachtingen mikt het cultuurbeleid, ze zijn de toetsstenen en vormen de essentie van wat we willen verwezenlijken. Daarbij speelt het begrip participatie een sleutelrol: actieve burgers die zich individueel, en eigenlijk nog veel liever als groep, profileren als deelnemers en deelhebbers, als smakers en makers van cultuur – in zijn brede betekenis.

De alinea’s hierboven schetsten met snelle borstelstreken de krachtlijnen en doelstellingen van mijn cultuurbeleid. Ik had ze kunnen lardereren met vele voorbeelden: nieuwe decreten, geactualiseerde instrumenten, beduidend meer middelen. Denk aan de emancipatie van het erfgoed, het actieplan Interculturaliseren, de evolutie van een stevige sectorale bovenbouw, het schottenloze Kunstendecreet, de ontdekking van de circuskunsten, de bloei van de amateurkunsten, de actualisering van het sociaal-cultureel en het vormingswerk, de impact van het Decreet Lokaal Cultuurbeleid en – last but not least – de geboorte van het Participatiedecreet, flankerend, stimulerend en toch een beetje de sluitsteen van een mooie beleidsboog. In

2008 vulden we deze inspanningen aan met twee actienota’s: Open Grandeur, een visie en groeimodel voor de grote Vlaamse cultuurinstellingen, en Smaakmaker, waarin de cultuureducatie opnieuw in het volle spotlicht wordt geplaatst. In het voorjaar van 2009 is er een soortgelijke beleidsoefening rond de bestrijding van armoede.

ONVOLKOMENHEDEN EN UITDAGINGEN

Deze beknopte reconstructie stemt me hoopvol en verleidt me tot tevredenheid en trots. Zelfvoldaanheid staat echter haaks op politiek en op cultuur. In de volgende alinea’s waag ik me daarom aan kritische reflecties. Na de toch hoopvolle terugblik en de misschien wat zelfgenoegzaam klinkende afwegingen voel ik meteen de kriebels van onvoldaanheid, zie ik uitdagingen en ervaar ik prikkels om te handelen. We hebben ontegensprekelijk belangrijke en wezenlijke stappen voorwaarts gezet en de beleidspositie van cultuur was nooit tevoren zo sterk qua middelen en instrumenten. De betrokkenheid van het veld en de overheden blijft hoog. Toch zie ik nog heel wat fundamentele tekorten, onvolkomenheden, uitdagingen. Ik som ze kort op, in willekeurige volgorde, en belicht ze hieronder systematisch.

Waar zijn de mensen gebleven? Moeten we niet meer van cultuur ‘voor’ naar cultuur ‘van’ mensen evolueren?

Waar zijn de kunstenaars gebleven? We creëerden zoveel sterke structuren, maar de geest van de gist komt van de kunstenaars. Zijn ze wat overwoekerd door dit ‘structurele geweld’?

Het publieksbereik van onze Vlaamse instellingen.

Nog meer koppigheid in de strijd tegen onrechtvaardige en onrechtmatige participatiedrempels.

Kan ons middenveld nog volgen of leven we in pedagogisch optimisme?

Creativiteit in beleidsinstrumenten: met mijn volle respect voor het instrument ‘subsidiering’ kijk ik reikhalzend uit naar verdere ontwikkelingen.

Oog voor balorigheid en toptalent. Leidt onze scherp gehanteerde weegschaal van criteria niet tot het fnuiken van cultuurrebellie?

Hoe scherp zijn onze internationale speerpunten, hoe diep dringen zij door in de internationale weefsels? En waar zit onze bovenste beste buurman, Nederland?

1. Waar zijn de mensen gebleven?

In mijn terugblik defileert een lange stoet van decreten, regels en structuren. Terecht, want besturen is regelen. Maar misschien heeft dit legistische geweld de rol en betekenis van de mensen wat verduisterd. Zo'n effect is het tegendeel van wat ik beoogde, want in mijn ideaal van cultuurparticipatie staan geëngageerde mensen centraal. Daarom willen we meer dan ooit het aspect 'deelhebben aan cultuur', de actieve en creatieve betrokkenheid van mensen, beklemtonen. We kunnen dit concreet maken door onder andere het vrijwilligerswerk nog meer te stimuleren en te belonen, ook in sterk geprofessionaliseerde sectoren, en door meer accenten te leggen op cultuureducatie. Daarvoor hanteer ik graag het begrip 'toeleiding': toeleiding naar de actieve kunstbeoefening en naar de amateurkunsten. Er moeten meer toonplekken komen voor iedereen die zich artistiek wil uiten. En we moeten blijven hameren op de vele bedreigingen, vooral van bureaucratische aard, die het verenigingsleven belagen. In deze context blijft het belangrijk dat de Vlaamse regering de federale instanties onder druk zet voor een veel meer adequate regelgeving en voorafgaand overleg. We moeten het brede, steeds meer diverse publiek meer betrekken bij wat goede en waardevolle kunst is en op welke manier de overheid hiermee kan omgaan. Een grote diversiteit aan deskundigheden en invalshoeken kan het noodzakelijke draagvlak voor kunst en cultuur enkel vergroten.

2. Waar zijn de kunstenaars gebleven?

De budgetstijgingen voor het kunstenbeleid waren absoluut nuttig en noodzakelijk. En toch werden we nooit méér geconfronteerd met de precaire sociale situatie van de individuele kunstenaar. Dat lijkt contradictoir en paradoxaal in het licht van de budgetevolutie. De harde cijfers geven mij helaas gelijk. Niettegenstaande de verdubbeling aan overheidsmiddelen blijkt het loon van de kunstenaar nauwelijks te zijn toegenomen. Bovendien is het aantal tewerkgestelde acteurs en kunstenaars nauwelijks gegroeid. Er gaat geen week voorbij zonder dat ik word aangesproken door een oudere acteur in nood en er gaat geen maand voorbij zonder dat een nochtans bekende kunstenaar mij vertelt hoe hij of zij amper overleeft. Zelfs met een kunstenaarsstatuut en bijna tweehonderd professio-

neel gerunde kunstorganisaties staat de kunstenaar er blijkbaar slechter voor dan tien jaar terug. Natuurlijk zijn er uitzonderingen en voelen velen zich uitverkoren, niettemin ben ik ervan overtuigd dat er méér rechtstreekse ondersteuning zal moeten komen voor die actoren om wie het uiteindelijk allemaal begint en draait.

Het is overduidelijk dat de laatste jaren in het teken stonden van een doorgedreven professionalisering van onze kunsthuisen en organisaties. Anderzijds wijzen alle analyses erop dat het aandeel van de artistieke loonmassa binnen de algemene uitgaven nauwelijks is toegenomen. Er zijn grote verschillen tussen de diverse sectoren, maar wat de traditionele podiumartiesten betreft, ben ik formeel: we kunnen nauwelijks van een vooruitgang spreken. Vandaar dat we aan de organisaties expliciet hebben gevraagd om in hun nieuwe subsidiedossier voor 2010-2012 gedetailleerd op te lijsten welke inspanningen ze zullen leveren voor de kunstenaars qua loon en qua begeleiding. Concreet zullen we kunstorganisaties daarop afrekenen. Daarnaast zullen we ook specifieke maatregelen nemen die de sociale situatie van hoofdzakelijk oudere kunstenaars moeten verbeteren. Daarbij is de vrees voor een vervlakking van het kunstenaarsaanbod, zoals boze tongen in een soort mantra verkondigen, onterecht. Nooit voordien bood Vlaanderen zoveel kwaliteitsvolle verscheidenheid en kregen zoveel kunstenaars kansen, podia en fora. We willen echter niet langer dat een te groot aandeel van het budget voor kunsten wordt besteed aan zakelijke omkadering. De grote kunstinstellingen moeten hier voluit hun verantwoordelijkheid nemen. Zij zijn de broedplaatsen voor jonge kunstenaars. De instellingen zijn er voor de kunstenaar, niet andersom. Ook kunstenaars verdienen vrijheid, ruimte en mogelijkheden.

Vier maatregelen moeten intussen de sociaaleconomische situatie van de kunstenaar verbeteren: de invoering van een eregeld, een aanvullend pensioen voor kunstenaars die een beurs ontvangen, een verbetering van het pensioenstelsel van kunstenaars in loonverband en het begin van een eenvoudig systeem van minikredieten.

3. Naar een nog breder publieksbereik van onze Vlaamse instellingen

De vrijheid van onze gesubsidieerde cultuuractoren is onaantastbaar, ook al betekenen subsidies eigenlijk het aangaan van een contract tussen twee partners: de overheid en de gesubsidieerde. Deze verhouding ligt gevoelig en moet streng worden bewaakt. Heel uitdrukkelijke aandacht is er wel voor de bijzondere rol en status van huizen die zowel in de feiten als in de geest behoren tot de Vlaamse Gemeenschap: onze grote cultuurinstellingen en bij uitbreiding ook onze drie stadstheaters. Het predicaat 'Vlaamse instelling' is veel meer dan een eretitel, zoals ook onze beleidsnota Open Grandeur stelt. Zoveel mogelijk mensen horen zich te herkennen in hun instellingen. Dat betekent vooral dat het programma, de communicatie, de stijl, kortom de affectie vanwege deze instellingen, zich nog veel meer moeten richten naar groepen die nu veel te weinig deze – toch ook hun – instellingen bezoeken. Deze verwachting vind ik vanzelfsprekend en ik erken de inspanningen die sommigen nu al leveren. Het mag echter zeker iets meer zijn, ook van de kant van de stadstheaters. Als grote instelling moeten zij zekerheid krijgen, maar tegelijk moeten ze huizen zijn van het volk, heel het volk.

4. Nog meer koppig verzet tegen onrechtvaardige en onrechtmatige participatiedrempels

Zelden was er zo'n tegenstand als bij de geboorte van het Participatiedecreet, dat uiteindelijk begin 2008 zonder één tegenstem is goedgekeurd. Dat is verbazingwekkend, want dit decreet creëert vooral nieuwe kansen. Het biedt aan heel wat partners ofwel rechtszekerheid ofwel nieuwe middelen. Het flankiert de bestaande regelgeving en pleegt geen roofoverval, maar het versterkt juist de bestaande inspanningen én instellingen. Deze tegenkanting heeft me gefascineerd. Ik weet ondertussen dat veel tegenstanders niet gestoord worden door dossierkennis. En toch bloeit hun cynisme bloeit op de kap van juist die mensen die het in onze samenleving moeilijk hebben. Het Participatiedecreet biedt immers structurele antwoorden op even structurele maatschappelijke ongelijkheden. Je hoeft geen straffe wetenschapper te zijn om de significante relatie tussen bijvoorbeeld sociaal-economische

of etnisch-culturele kenmerken en sociaal-culturele uitsluiting te onderkennen. Het Participatiedecreet ontwikkelt hiervoor specifieke mechanismen die specifieke participatiedrempels aanpakken, in een continue en voorurende dynamiek. Het is veel te vroeg om de effecten te beoordelen, omdat de 'systematiek' pas in 2009 volop tot uitwerking komt. Toch voel ik me hier bijzonder aangesproken en ook verantwoordelijk: ik wil absoluut, meer dan ooit, dat deze bijzondere inspanningen krachtig en creatief gestalte krijgen en blijven krijgen. Altijd opnieuw, maar nooit routinematig. Laat het publieke debat hierover maar aanzwellen. Ik kies hier niet voor de weg van de minste weerstand. Op de tweede Actiedag Interculturaliteit begin 2008 voelde ik de positieve en constructieve energie van mijn sectoren. Een opluchting én een boost van mijn vertrouwen in 'ons' beleidsveld.

5. Kan ons middenveld nog volgen, of leven we met pedagogisch optimisme?

Eerder in deze bijdrage getuigde ik met passie over mijn geloof in het middenveld. Geen geloof zonder twijfel echter, niet zozeer over de noodzaak aan krachtige verenigingen, wel over het gewicht dat we alsmaar meer op de schouders van onze verenigingen en vrijwilligers leggen. We koesteren hoge verwachtingen: verenigingen moeten grote en diverse publieken bereiken. 'Vinden en binden', klinkt het devies. Daarbij moeten ze optornen tegen een overweldigende commerciële vrijetijdsindustrie, uitgerust met de nieuwste verleidingstechnieken en enthousiast ondersteund door de media. Vrijwilligers vechten vooral met hun enthousiasme, en met de warmte en authenticiteit van hun projecten. Daarbij zetten ze een lange neus naar het propagandistische geweld, want in hun projecten worden energie en inzet niet op de apothekersweegschaal afgewogen. Toch weegt de strijd zwaar. Hoe lang kan het vrijwilligerswerk deze energie blijven opbrengen?

We moeten hier zelfkritisch zijn. Met onze lokale cultuurbeleidsplannen zijn we zo 'pedagogisch optimistisch'! We hopen op een prachtig communicatief proces met politici, ambtenaren en middenvelders. Wegen onze verwachtingen niet te zwaar? Vinden al die vrijwilligers wel tijd en zin om zich in die beleidsdiscussies te storten... hoe belangrijk ook? Zijn wij als overheden wel klaar om onze

macht te delen met ‘insprekers’ en beleidsparticipanten, en om tijd te steken in voortdurende processen, alsmaar opnieuw?

Tegelijk kreunt het verenigingsleven onder de regelneve-rij van de overheid, en laat me toe hier vooral het federale niveau te viseren. Met een onrustbarende systematiek slaagden onze federale regeringen erin om de verenigin-gen te verontrusten met oneigenlijke, amper toepasbare en irrelevante regelgeving. De kreupele totstandkoming van de Vrijwilligerswet, de ondeugdelijke operationalise-ring van Sabam en de Billijke Vergoeding... Het zijn maar enkele voorbeelden, waarbij ik moet toegeven dat we niet over de nodige hefboomen beschikken om ze weg te wer-ken. Af en toe kunnen we remediëren, zoals bij onze re-geling Billijke Vergoeding. Maar het blijft dweilen met de kraan open.

Ik erken de grote verantwoordelijkheid die we hier dragen, want we spelen het moeilijke spel van toegepaste demo-cratie. De inzet is hoog, want als mensen en verenigingen hier hun geloof verliezen, dan verzakt het fundament van onze maatschappijvisie. Hoewel deze analyse me zorgen baart, geniet ik vooralsnog van de kracht en impact van ons middenveld.

6. Creativiteit in beleidsinstrumenten

Tijdens de eerste legislatuur timmerden we vooral aan een meer omvangrijke subsidieruimte. Deze aanpak kreeg, zoals al eerder vermeld, ook recent sterke aandacht. Bij de aanvang van de tweede bestuursperiode beloofden we een uitbreiding van de ondersteuningsmogelijkheden, en wel op een nieuw en wat onbekend terrein: we zochten een structurele link met de profitsector, een kanaal voor een nieuwe financiering via middelen die marktecono-misch worden aangeboord.

Hoewel we de mogelijke gevaren onderkennen, lieten we ons niet afschrikken door vooroordelen of koudwater-vrees. Samen met de Participatiemaatschappij Vlaand-eren ontwikkelden we CultuurInvest. We verzamelden een stevige kapitaalsbasis en creëerden een instrumentarium van begeleiding en beoordeling. Het blijkt te werken, weliswaar nog niet op kruissnelheid, maar toch al performant en relevant. Dat is verheugend, want het bewijst dat deze

brug naar de markteconomie absoluut niet weegt op de subsidiemogelijkheden, die we ook de voorbije jaren ver-der en stevig lieten aangroeien. Tegelijk stijgen het ver-trouwen en de competenties bij cultuurspelers die over een reëel marktpotentieel beschikken. Met CultuurInvest slagen we erin nieuwe middelen voor nieuwe spelers te generen. Het cultuurbeleid groeit daardoor, het wint aan kracht en impact en behoudt toch zijn eigen, aparte iden-titeit.

Ook hier kunnen we nog niet op onze lauweren rusten en wacht er nog veel werk. We zitten nog niet op de ver-hoopte snelheid, halen nog niet de nodige omvang en de competenties van onze veldspelers vereisen nog zorg en vorming. Ook het instrumentarium zelf is nog lang niet gestabiliseerd. Wellicht zijn er naast Cultuurinvest nog andere mogelijkheden; ik denk aan minikredieten, moge-lijkheden om taxshelters in nieuwe markten en met nieu-we spelregels te ontwikkelen. Het grensgebied tussen het Kunstendecreet (de gesubsidieerde ruimte) en Cultuur-Invest biedt nog mogelijkheden voor overgangsvormen en het samenspel kan nog een pak beter. Dit vraagt om originele denkers en doeners.

7. Oog voor balorigheid en toptalent

Is onze scherp gehanteerde weegschaal van criteria fnui-kend voor cultuurrebellie en dwarsheid? Geconfronteerd met de door mezelf gecreëerde stoet van decreten en regels voel ik vaak een opstandige reflex, een blijkbaar diepgewortelde aversie tegen strakke regels. Ik aanvaard deze paradox, want als bestuurder betracht ik beheers-baarheid en voorspelbaarheid en billijke verwachtingen naar vergelijkbaarheid. Tegelijk voel ik hoe bij uitstek het culturele veld zo vaak haaks staat op deze regeldrift. Ik begrijp intuïtief en rationeel hoe moeilijk en moeizaam kunstenaars zich in een korset van ambtelijke en be-stuurlijke logica laten disciplineren. Het besef van deze schijnbare en wellicht ook tastbare tegenstellingen heeft mijn beslissingen steeds bepaald. Bewust heb ik balorig-heid gekoesterd, ondefinieerbaar toptalent extra kansen gegeven en uitzonderlijke uitdagers zuurstof geboden. Deze spanning ligt gevoelig en bekommert me zeer. Ik vind niet meteen een pasklaar antwoord en hoop dat mijn opvolgers de contramine herkennen en de politieke moed

blijven opbrengen om in dergelijke gevallen ook als be-stuurder buiten de lijntjes te kleuren. Het wordt je zelden in dank afgenomen, maar blijft broodnodig.

8. Hoe scherp zijn onze internationale speerpunten?

Vaak stel ik me de vraag hoe diep onze inspanningen voor een internationaal cultuurbeleid doordringen in de inter-nationale weefsels. Met diverse regelgevingen honoreren we onze gesubsidieerde instellingen voor hun autonome keuzes, waaronder de optie (overigens met stip gepro-moot) voor internationale profilering. Zonder opgepompt chauvinisme durf ik me hierover erg tevreden te tonen. Vlaamse cultuurgezelschappen en kunstenaars verove-ren met opvallend succes en dito gemak de internationale podia en media.

Daarbij leggen we als overheid, aanvullend en gericht, een aantal accenten. Mijn ideaal daarin is de samenwer-kingsontwikkeling, een begrip dat stoelt op wederzijds respect en engagement. Ik koos hier bewust voor onder andere Zuid-Afrika en Marokko, met voorzichtige try-outs in Congo, China en Turkije. Daarnaast faciliteren wij inter-nationale toonplekken die als megafoon voor de Vlaamse kwaliteit dienstdoen.

Ook bij deze aanpak besluipt me enige twijfel, want zelfs na bijna een decennium gewroet en geëxperimenteer vonden we naar mijn gevoel de juiste formules nog niet. In Zuid-Afrika, waar we onze inspanningen bundelden in vier lokale gemeenschapscentra, boeken we wellicht suc-cessen, al is het nog te vroeg om van een rijke oogst te mogen spreken. Zeker hier voel ik ten volle dat het werk niet af is: niet bij ons en niet ginder. In deze context pro-jecteer ik ook Daarkom, het Vlaams-Marokkaans cultu-renhuis in Brussel. Dit fascinerende project is momenteel in volle pioniersfase. Het vraagt veel zorg en toewijding, en biedt tegelijk hoopvolle perspectieven. Ook hier vraag ik tijd, ruimte en vooral een positieve betrokkenheid van zoveel mogelijke bondgenoten.

En dan zijn er nog onze meest nabije burens: Nederland en de Franse Gemeenschap, beide zo krachtig met ons verbonden. Ik voel voor hen een affectie zoals voor naaste familieleden. We voelen vaak een onthutsende gelijkheid en wederzijdse herkenning, en tegelijkertijd zijn we soms

zo meedogenloos in ons oordeel. Een typische hardheid voor diegenen die we zo graag zien? We doen veel samen, meestal succesvol en naar ieders meug, maar tegelijker-tijd blijven de kloven zo diep en groeien we – in deze als-maar kleinere wereld – niet meteen sterker naar elkaar toe.

Ik heb ondertussen geleerd om mijn genegenheid te ont-doen van complexen en projecties. Als Vlamingen bevrijd-den we ons van de eeltlaag die we hebben gekweekt in een decennialang gekoesterde rol van underdog, vooral in ons eigen land, ook versus Nederland en de Franse Gemeen-schap. De Vlaamse Gemeenschap staat nu met groot zelf-vertrouwen op het internationale schaakbord. We banen ons een weg naar grote welvaart en onze Bourgondische inborst laat ons daar volop van genieten. Cultuur, ooit de eerste echte Vlaamse bevoegdheid, legde hiervoor de ge-droomde én werkzame basis.

HOOP

Hopelijk gunt u me aan het eind een korte moraliserende uitschuiver. Er steken gevaarlijke tendensen de kop op: toenemende onverdraagzaamheid, de angst voor het ver-lies van comfort, bekrompen kleinburgerlijkheid. Willem Vermandere parafraserend: “de somtijds bange Vlaamse mens” sluit graag deuren en vensters voor wat anders en dus bedreigend lijkt. Hij laaft zich aan zijn overvloed en misgunt zo vaak anderen het meest noodzakelijke. Hij verengt zijn culturele erfenis tot hopeloos conservatisme en haalt hierdoor de gist uit zijn cultuur en samenleving. Hij cocoont zelfgenoegzaam in zijn eigen burcht, maar vereenzaamt en gaat gebukt onder de gekende bescha-vingsziekten. (We zijn blijkbaar kampioenen in het ge-bruik van antidepressiva.) Ook hiervoor mobiliseer ik mijn cultuurbeleid zonder te veel schroom, als instrument voor maatschappelijke verbetering, en tegelijkertijd met veel respect voor de ingebakken en gelukkig nauwelijks te beheersen kracht van kunst en creativiteit. Daarin vind ik steeds opnieuw mijn hoop, geloof en liefde voor het cultuurbeleid. Deze overtuiging biedt me de kracht om steeds opnieuw met volle goesting de prachtige job van Vlaams minister van Cultuur te vervullen.

Tine Van Quaethem

(1988; totemnaam: Rustige Kraanvogel) studeert in Kortrijk orthopedagogie en staat in het thuisfront, het West-Vlaamse Gistel, in de leiding van 't Rakkersnest, een scoutsbeweging voor mensen met een fysieke of mentale beperking. In scoutstaal heten die groepen 'Akabe', 'Anders kan best'. 't Rakkersnest richt zich vooral tot kinderen, jongeren en jongvolwassenen, maar heeft ook een afdeling Masters, voor mensen van 25 tot 65 jaar. In totaal telt de groep een vijftigtal 'gasten' en negentien leiders.

"Heel veel scoutsafdelingen voor jongeren met een beperking zijn er niet. In West-Vlaanderen gaat het om een tiental, verspreid over de provincie. Daarnaast werken een aantal 'gewone' scoutsgroepen met een inclusietak. Onze leden komen van Oostende, Gistel, Brugge, Diksmuide, Torhout, Bredene..."

"Wij hebben geen leeftijdsbeperking, en dat is niet overal het geval. Je bent bij ons welkom van '6 tot 65 jaar'. Voorlopig lukt dat. Die keuze heeft een reden: veel van onze jongeren kunnen door hun beperking geen leiding of nadien oud-leiding worden, maar we willen voor hen toch een aanbod blijven creëren. Niet van alle activiteiten, maar van kleinere activiteiten waardoor ze er wel nog bijhoren en niet volledig moeten stoppen: ik denk aan dingen als bowling, naar de cinema gaan..."

"Ik ben een enorme voorstander van inclusie. Maar met sommige handicaps lukt dat volgens mij niet. Onze gasten komen gewoon graag bij elkaar. Ze hebben het gevoel dat ze gelijk zijn en dat ze mogen zijn wie ze zijn. Is dat beschermend? Het werkt in elk geval goed. Wij hebben daar in de groep nooit echt discussies over. Het is gewoon mooi om al die jongeren bij elkaar te zien en elkaar te zien helpen, met al hun verschillende handicaps. In een gewone groep zullen ze meer het gevoel hebben dat ze alleen zijn."

"De opsplitsing in groepen gebeurt op basis van twee criteria: leeftijd en aard van de handicap. Wie er niet klaar voor is, hoeft niet naar een volgende groep. De gasten moeten zich goed voelen, dat is voor ons belangrijk. Overgaan wordt individueel bepaald, en dat geeft een andere dynamiek dan in 'gewone' jeugdbewegingen. Bij het begin van het jaar discussiëren we grondig over al dan niet overgaan, hoewel het in veel gevallen duidelijk is voor wie feeling voor jongeren heeft. We betrekken ook de ouders bij het gesprek. Mijn studies komen me daarbij goed van pas. Het is opvallend hoeveel mensen uit de leiding studeren voor kleuterleidster, opvoeder, verpleger... De huidige ploeg telt overigens vier jongens, en daar zijn we erg blij mee. Het maakt echt een verschil."

"Onze activiteiten zijn de traditionele scoutsactiviteiten: maffiaspel, pleinspelen, drugsspel, sportdag... Alles op het niveau van de gasten en wat trager, maar we proberen veel van wat typisch scouts is erbij te betrekken. Sjorren, vlottentocht, een jaarlijks kamp, soms met de tent... Noem maar op. Echte scouting. Dat is de er de jongste jaren weer meer in gekomen. Vorig jaar zijn we uitzonderlijk naar Disneyland geweest, dankzij sponsorgeld van een vereniging. Ook onze jaarlijkse uitstap naar de Zoo van Antwerpen gebeurt met steun, in dit geval van de Rotaryclub en de Fifty One. Andere middelen komen van scholen, verenigingen en bedrijven in de buurt die iets organiseren voor een goed doel. Je moet dan wel voortdurend dossiers aanleggen waarin je verantwoordt waarom je extra geld nodig hebt en daar kruipt tijd in."

ONBEPERKT SCOUTEN

© An Nelissen

HULP AAN DE LIJN

Stijn Tondeur

is sociaal assistent en werkt als preventiewerker bij CAW Mozaïek in hartje Brussel. Op zijn huidige werkplek heeft hij 'een verleden' als vrijwilliger bij de Kinder- en Jongerentelefoon (KJT), waar hij nog altijd vorming geeft aan vrijwilligers (gesprekstechnieken, chatten) en de lokale afdelingen ondersteunt: "Ik heb van mijn hobby, bezig zijn met kinderen en jongeren, mijn beroep gemaakt."

"Ik ben gegroeid uit het Brusselse jeugdwerk, van kinds af: de KLJ, de KAJ, de Chiro van Anderlecht/Neerpede... Ik was animator en hoofdanimator, en heb cursussen hoofdanimator gegeven. Voor mij was een kantelmoment het volgen van een cursus 'omgaan met signalen', die jeugdwerkers weerbaarder wilde maken in het omgaan met problemen die ze bij kinderen en jongeren zien."

"Een tijdje later zag ik, tijdens mijn studies, in de Brusselse bibliotheek een aankondiging dat men bij de Kinder- en Jongerentelefoon vrijwilligers zocht. Dat was bij dezelfde mensen als degenen die mij de 'signalcursus' hadden gegeven, in hetzelfde huis. Ik vond dat vanuit mijn verleden in de jeugdbeweging en mijn studies boeiend en leerrijk, en had genoeg vrije tijd om één avond in de week twee uur aan de telefoon te zitten, en nu en dan een 'beantwoordersvergadering' bij te wonen. Zo ben ik een tiental jaar geleden vrijwilliger geworden bij KJT Brussel, na een opleiding. Ik ben dat drie à vier jaar geweest en begon toen bij het CAW te werken. De twee waren niet te combineren: werken en tegelijk vrijwilliger zijn, waardoor je in je job mensen zou kon tegenkomen die je aan de telefoon hebt doorverwezen, dat kan niet vanwege de anonimiteit."

"Chatten is een van mijn dada's. De jongste jaren is het enorm toegenomen en de problemen die je er krijgt zijn anders. Aan de telefoon gaat het over pesten, liefdesproblemen, de school... Bij de chat krijg je meer te maken met zelfverminking, misbruik, eetstoornissen, een zware pestproblematiek... Mensen geven zich makkelijker bloot op internet, waar de anonimiteit groter is. Daardoor bereiken we nu ook jongeren die we voordien niet bereikten, ook in kansengroepen."

"Anonimiteit is inderdaad het belangrijkste voor veel jongeren. Wij vragen hun naam niet en kennen hun nummer niet. Individuele opvolging is er dus niet, maar dat ons werk zin heeft, merk ik als ik in scholen kom. En we krijgen natuurlijk ook bedankjes na een goed gesprek. Vooral het feit dat ze blijven bellen, is het beste bewijs van de zin. Er is in dat verband nog een facet: als we merken dat thema's vaak terugkeren, signaleren we dat aan het beleid en het Kinderrechtencommissariaat, en via de nieuwsbrieven ook aan leerkrachten en andere intermediairs."

"Jongeren kunnen op veel plaatsen terecht met hun vragen en problemen. Maar wij hebben onze professionaliteit: de KJT-vrijwilligers zijn goed opgeleid en zeggen niet zomaar wat. Wij luisteren in de eerste plaats: dát ze hun verhaal kwijt kunnen, is voor veel jongeren al belangrijk. We gaan samen met hen op zoek naar oplossingen en vertrekken daarbij van hun eigen kracht, om hen zelfredzaam te maken. Het is dus maatwerk. Doorverwijzen doen we als het moet en als het realistisch is. Maar doorverwijzen staat voor jongeren vaak gelijk met afwijzing."

"Onze vrijwilligers zijn met ongeveer 120 over heel Vlaanderen. Op dit moment zijn er veel in opleiding, maar Brussel is qua rekrutering een probleem. En een overkoepelend KJT-probleem is dat wij, sinds ons nummer gratis is, veel scheld-, giechel- en kliktelefoons krijgen. Dat weegt op vrijwilligers."

"Ik ben ongerust als ik kijk naar het aantal jongeren die zichzelf verminken, eetproblemen hebben, zelfmoordpogingen doen. We hebben hier alle luxe en toch hebben veel jonge mensen het moeilijk. Maar ik ben ook blij als ik zie dat zoveel jongeren hun problemen willen aanpakken en telefoneren naar de Kinder- en Jongerentelefoon."

BEZIGE BIJEN*

© An Nelissen

Kishan Singh

(1986), podiumtechnicus van beroep, is sinds enkele jaren lid van de raad van bestuur van Jeugdhuis 't Biejke vzw, dat al dertig jaar een jeugdwerking heeft in een pand in het centrum van Borgloon: "Dit is een jeugdhuis, niet zomaar een café. We gaan veel verder." Het jeugdhuis telt meer dan tweehonderd officiële leden én veel bezoekers zonder lidkaart.

"Onze structuur zit zo in mekaar dat we een jongerenraad hebben van gasten die heel actief zijn in het jeugdhuis, en een raad van bestuur, waar ik nu in zit. De leden van de jongerenraad organiseren activiteiten en vormingsweekends, en ze staan mee in voor de permanentie en het onderhoud van de instuif. Ik ben zo'n zeven jaar geleden ook begonnen in de jongerenraad en ben doorgegroeid. Ik voel mij hier al 'oud', maar ga nog enkele jaartjes door."

"Met 't Biejke gaan we op stap, organiseren we activiteiten en werken we samen met anderen. Zopas hebben we bijvoorbeeld een voetbalploeg voor dames opgericht die meedoet aan het tornooi van Formaat, de federatie voor jeugdhuisen. We doen ook aan cultuur en werken rond thema's waar jonge mensen mee bezig zijn, zoals drugspreventie, seksualiteit, vriendschap... 't Biejke heeft een sterke traditie van engagement en maatschappelijke betrokkenheid, daar proberen we trouw aan te blijven. De Oxfam-Wereldwinkel huist hier en de 11.11.11-actie wordt van hieruit gecoördineerd. We doen samen met de horecazaken en het buurt-comité ook mee aan het plaatselijke stratenfestival Loon Swingt, en we werken samen met de plaatselijke gehandicapteninstelling, de cultuurdienst en andere jeugdverenigingen. Die lokale verankering is voor ons essentieel: het jeugdhuis mag geen eiland zijn. Sinds vier jaar hebben we ook een muziekfestival dat we zo goedkoop en laagdrempelig mogelijk houden, met een mooi aanbod van lokale groepen en grotere namen, zoals bijvoorbeeld de Van Jets en Buscemi."

"Met de jeugddienst en de jeugdconsulent van het stadbestuur hebben we een goede band, op logistiek en financieel vlak, maar ook qua beleidskeuzes. Zo hebben we vorig jaar met de jeugdraad het jeugdwerkbe-leidsplan besproken. Wij waren daar volop bij betrokken en tussen de verenigingen onderling is er constant overleg."

"Het is soms moeilijk om jongeren hier te krijgen, maar het blijft ook fantastisch hoe je steeds weer nieuwe generaties ziet aantreden. Ondanks het ongelooflijke aanbod waar jongeren naartoe kunnen, blijven ze komen. Ze voelen dat het bij ons verder gaat; het jeugdhuis is van hen. Ze kunnen de ruimte en de werking naar hun hand zetten. Toch is het ook veranderd. Jongeren warm maken om zelf iets te organiseren is moeilijker geworden. Ze staan er niet altijd bij stil dat het initiatief bij henzelf ligt, dat het aanbod geen hapklare brok hoeft te zijn. Dat is bij ons een issue geweest de jongste maanden."

"Formaat is een bron van informatie. Zij organiseren kadervorming, informeren ons over de wetgeving rond personeel en vzw's, en zijn een luisterend oor. Dat is ook nodig. De werking is niet meer zo 'speels' als vroeger; het vereist meer professionalisme. Je moet je meerwaarde ten opzichte van de lokale gemeenschap en dus ook het stadsbestuur constant bewijzen. Dat maakt het ook uitdagend."

"Je ziet hier jonge mensen echt opbloeien. Dat is de handleiding van het huis: met respect voor de eigenheid die jonge geesten zo typeert, ze toch zichzelf laten zijn, in een misschien chaotische omgeving met veel uitgesproken opinies. We willen in hun tempo en op de eigen manier hun vaardigheden aanspreken: om te tap-pen of te poetsen, een debat te organiseren, voor het ledenblad te schrijven of met de band te repeteren."

"Ik ben heel blij dat ik in mijn jeugd het jeugdhuis heb leren kennen. Het heeft bijgedragen tot het vormen van mijn persoonlijkheid en het ontwikkelen van verborgen talenten. Er is nog zoveel jeugd die niet bereikt wordt. Daarom wil ik vanuit de raad van bestuur een dynamische werking voor de komende generaties blijven verzekeren."

*: 'biejke' is dialect voor 'bij'

DE JEUGD VAN TEGENWOORDIG

HET JEUGDBELEID

Binnen het beleid van de Vlaamse overheid was er altijd al veel aandacht voor 'de jeugd'. Eerst en vooral is er het jeugdwerkbeleid, dat in Vlaanderen kan terugblikken op een rijke traditie. Daarnaast gaat er uiteraard veel aandacht naar kinderen en jongeren in het onderwijs, maar ook in het welzijnsbeleid en in tal van andere sectoren. Sinds het begin van de jaren 1980 klonk er een oproep om deze beleidsvoering in een meer samenhangend verband te brengen, maar pas in 1999 duidde de nieuwe Vlaamse regering een minister aan die expliciet bevoegd is voor jeugdbeleid. Daar begint het verhaal over de grote tendensen in het recente jeugdbeleid en in de sector. Het vormde het voorwerp van een rondetafel met een aantal betrokkenen.

Het loutere feit dát er sinds 1999 in de Vlaamse regering een minister is bevoegd voor jeugd, is bijzonder belangrijk. Jeugd kreeg hierdoor in het beleid een 'gezicht'.

Inge Van De Walle

WAAR HEBBEN WE HET OVER?

Jeugdbeleid is geen eenduidige term. Met een gemakkelijke omschrijving is het 'het geheel van expliciete inspanningen van een overheid voor de doelgroep jeugd'. Ook dat begrip 'jeugd' wordt op verschillende manieren ingevuld. Zo spreken juristen van minderjarigen, en gebruikt het onderwijs eigen indelingen. Maar algemeen wordt afgesproken dat de jeugd zich situeert tussen 0 en 25 of 30 jaar.

Jeugdbeleid bestrijkt dus heel wat bevoegdheden, van onderwijs over mobiliteit tot tewerkstelling, welzijn, gezondheid en natuurlijk ook cultuur en sport. Daarom spreekt men soms van 'breed jeugdbeleid'.

Jeugdwerk is een beperkter begrip. Het staat voor het sociaal-cultureel werk voor of door de jeugd, in jeugdverenigingen of jeugthuizen bijvoorbeeld. Het jeugdwerk situeert zich op het beleidskruispunt tussen enerzijds het sectorale cultuurbeleid en anderzijds het categoriale jeugdbeleid. Het jeugdwerkbeleid is dan ook een onderdeel van een ruimer jeugdbeleid en wordt traditioneel bij het Vlaamse cultuurbeleid ondergebracht. In dit beleidsboek zetten we naast de specifieke maatregelen voor het jeugdwerk ook het brede jeugdbeleid in de kijker.

Vanuit het jeugdwerkbeleid evolueerde Vlaanderen de jongste tien jaren geleidelijk naar een veel bredere en geïntegreerde aanpak: jeugdbeleid.

Patrick Mangelinckx

1. HET REGELGEVEND KADER

Het Decreet van 29 maart 2002 op het Vlaams Jeugdbeleid (gewijzigd bij decreten van 8 juli 2005 en 22 december 2006)
De inhoud van het decreet werd na een bevraging van de sector vastgelegd in het eerste Vlaamse jeugdwerkbeleidsplan. Voor het landelijk jeugdwerk betekende het nieuwe decreet een vernieuwing van het subsidiesysteem: er kwam een enveloppefinanciering gebaseerd op een planmatige werking met een beleidsnota, met als doelstelling deregulering en responsabilisering. In 2007 werden 69 landelijk georganiseerde jeugdverenigingen gesubsidieerd.

Daarnaast werden in het decreet nieuwe subsidieregelingen uitgewerkt rond projecten voor het landelijk georgani-seerde jeugdwerk, experimenteel jeugdwerk, participatie en communicatie, jeugdcultuur en internationale projecten. Andere vernieuwingen hebben betrekking op de afschaffing van de subsidiëring van levensbeschouwelijke koepels in het jeugdwerk en de oprichting van een Steunpunt Jeugd. Ook werd de opmaak van een Vlaams jeugdbeleidsplan in het eerste jaar van een nieuwe legislatuur verplicht.

Het Decreet van 18 juli 2008 houdende het voeren van een Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid
In het tweede Vlaamse jeugdbeleidsplan kreeg het Decreet van 18 juli 2008 vorm met het oog op de integratie van het kinderrechten- en jeugdbeleid. Met dit nieuwe decreet beschikt de Vlaamse overheid over een eerste volbloed catego-riale wetgeving. Het Vlaams jeugdbeleid betreft daarmee een nieuwe en volwaardige beleidsruimte, die qua visie en beleidsmethodiek zijn gelijke niet kent, ook niet in het buitenland. Het decreet beschrijft en ordent een aantal Vlaamse instellingen voor een jeugd- en kinderrechtenbeleid (Vlaamse Jeugdraad, Steunpunt Jeugd, Jint, Kenniscentrum Kinderrechten, een ondersteuningsorganisatie voor de gemeen-telijke en provinciale jeugddiensten en het Vlaams Informatiepunt Jeugd), en ook basisinstrumenten als het Vlaamse Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan, de Kind- en Jongereneffectenrapportage, de aanspreekpunten en de monitor-ing. Het nieuwe decreet behoudt daarnaast uiteraard de grote aandacht voor het Vlaamse jeugdwerk en de subsidiesyste-men zoals die door het decreet van 2002 zijn ingesteld.

Middelen Decreet Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid

	1999	2009	%99-09
VVJ	117.000	343.000	+ 193%
Jint	389,000	903.000	+ 132%
Vlaamse jeugdraad		655.000	
Steunpunt jeugd		1.021.000	
Jeugdonderzoeksplatform		265.000	
VIP jeugd		663.000	
Kinderrechtenbeleid		944.000	
Bovenlokaal jeugdbeleid (landelijk jeugdwerk, internationaal, particitpatie, experimenteel, jeugdcultuur)	16.477.00	28.579.00	+ 73%
Totaal	16.983.00	33.373.00	+ 97%

2. LOKAAL JEUGDBELEID

Basis van het lokaal jeugdbeleid is vandaag de dag het Decreet van 14 februari 2003 houdende de ondersteuning en de stimulering van het gemeentelijk, het intergemeentelijk en het provinciaal jeugd- en jeugdwerkbeleid (gewijzigd bij de decreten van 23 december 2005 en 15 december 2006).

Sinds 1999 was het decreet op het gemeentelijk en provinciaal jeugd- en jeugdwerkbeleid het voorwerp van soms verregaande wijzigingen. De centrale doelstelling – “een kwalitatief jeugd(werk)beleid in alle Vlaamse gemeenten en Brussel, ten dienste van alle kinderen en jongeren” – bleef al die jaren onverminderd geldig.

In 2001 werd het decreet van 1993 gewijzigd met het oog op een verankering van de ondersteuning van jeugdwerki-nitiatieven die werken met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren, en op de mogelijkheid tot het voeren van een echt prioriteitenbeleid. Allerlei maatregelen worden genomen om het jeugdwerk zo laagdrempelig mogelijk te maken, zonder te raken aan de eigenheid ervan. Gemeenten die hoger dan gemiddeld scoren op een aantal so-ciaaleconomische indicatoren ontvangen extra middelen ter ondersteuning van het doelgroepspecifieke jeugdwerk. Het jeugdwerkbeleidsplan is vanaf 2001 opgedeeld in acht inhoudelijke hoofdstukken en er wordt gestreefd naar een betere afstemming met andere beleidsplannen. Dit ging gepaard met een sterke budgetverhoging.

De bestaande decreten (gemeentelijk en provinciaal) werden in 2003 samengevoegd in een nieuw decreet, waardoor de versterkte kwaliteitsvereisten in het Decreet Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid werden doorgetrokken naar het pro-vinciaal jeugdwerkbeleid. Voor de ondersteuning van de regionale jeugdwerkinitiatieven die werken met kinderen en jongeren met een handicap betekende het decreet een structurele oplossing. De wijzigingen in 2005 en 2006 stonden in het teken van planlastvermindering.

Met de ingevoerde prioriteitenregeling is in de verschillende planperioden ingespeeld op jeugdruimte, met aandacht voor jeugdwerkinfrastructuur en ruimte voor kinderen en jongeren (2002-2004 en 2005-2007) en jeugdwerkinfra-structuur en jeugdinformatie (2008-2010). Er is sinds de inwerkingtreding van het decreet een sterke groei merkbaar van het aantal gesubsidieerde (particu-liere en gemeentelijke) speelpleinwerkingen en jeugthuizen, twee laagdrempelige werkvormen bij uitstek.

Opvallend is dat het aantal gesubsidieerde gemeentebesturen over de hele periode zo goed als ongewijzigd is geble-ven. De gemeentebesturen van de faciliteitengemeenten in de Vlaamse rand rond Brussel stellen geen jeugdbeleids-plan op. Daar verbindt het jeugdwerk er zichzelf toe om een jeugdwerkbeleidsplan voor subsidiëring voor te leggen.

Middelen Decreet Lokaal Jeugdbeleid

	1999	2009	%99-09
Lokaal jeugdbeleid	12.501.000	20.402.000	+ 63%

Meer informatie is terug te vinden op de website over jeugdbeleid:
<http://www.cjsm.vlaanderen.be/jeugdbeleid/>

GEÏNTEGREERD EN VERBREED

Het jeugdwerkbeleid is de jongste tien jaren geleidelijk aan geëvolueerd naar een geïntegreerd jeugdbeleid, waarin de behoeften en belangen van kinderen en jongeren centraal staan. Daar zijn lokale impulsen voor geweest van de kant van jeugdconsulenten en hun jeugdbeleidsplannen. De Vlaamse overheid heeft er een stevige decretale basis voor gelegd en middelen voor gecreëerd, en ze is blijven hameren op openheid, ook naar andere sectoren. De hervormde Vlaamse Jeugdraad (zie verder) staat symbool voor deze evolutie. Een belangrijk symptoom van de verbreding is dat in Vlaanderen nu ook kinderrechten deel uitmaken van het jeugdbeleid. Dat is een positieve evolutie volgens de gesprekspartners, die er tegelijk op wijzen dat ook een goede kinderopvang beter onder Jeugd dan onder Welzijn zou ressorteren. Hoe dan ook, Jeugd is een sector geworden en die sector verheft zijn stem, niet alleen over het vrijetijdsbeleid, maar over alle beleidsthema's die kinderen en jongeren rechtstreeks of onrechtstreeks aanbelangen. Zo laten de verschillende jeugdramen, zowel op lokaal als op Vlaams niveau, vandaag de dag van zich horen als het gaat over thema's zoals ruimtelijke ordening, mobiliteit of tewerkstelling, en wordt er intersectoraal geëxperimenteerd met cultuur, sport, onderwijs...

De rechten van kinderen zijn een ultieme toetssteen voor de morele waarden in het overheidsbeleid. Daarom zijn ze zo cruciaal in het jeugdbeleid.

Jan Van Gils

JEUGD(WERK)BELEIDSPLANNEN

In 2000 kwam er een eerste Vlaams Jeugdwerkbeleidsplan, naar analogie van wat de Vlaamse overheid ook vraagt aan gemeente- en provinciebesturen. Het plan bevatte alle inspanningen voor het jeugdwerk en betekende een belangrijke budgettaire groei.

Het Decreet op het Vlaams Jeugdbeleid (2002) plaatste ook het 'breed jeugdbeleid' van de Vlaamse overheid in een planmatig kader. Het eerste Vlaams jeugdbeleidsplan (2001-2005) poogde om in bijna alle Vlaamse beleidsdomeinen een duidelijk 'jeugdaccent' te leggen. Het tweede plan (2006-2009) verlegde de ambities. Het koos voor een beperkt aantal beleidskruispunten of -rotondes, waarbij elke betrokken minister een aantal prioriteiten concreet invult. Dit maakte dat het plan meer en breder politiek gedragen werd, en dat het veel meer is gestoeld op haalbaarheid. Zo wordt de laatste jaren op verschillende vlakken samengewerkt tussen de Vlaamse beleidsdomeinen bevoegd voor het ruimtebeleid en het jeugdbeleid, bijvoorbeeld in de taskforce zonevreemde jeugdverblijfsinfrastructuur.

Voortaan komen ook de kinderrechten aan bod, en wordt de regering elk najaar ter verantwoording geroepen in het Vlaams Parlement over de stand van zaken voor elke doelstelling in het jeugdbeleidsplan.

Er is een geheel nieuwe bovenbouw gekomen: ontzuild, 'geontideologiseerd' en verruimd met nieuwe organisaties.

Dries De Wit

NAAR EEN WARMER FUIFKLIMAAT Het fuifbeleid

Er wordt in Vlaanderen massaal gefeest en gefuifd. Jaarlijks brengen honderden vrijwilligers vooral jonge mensen bij elkaar op hun feesten en fuiven. Toch is fuiven niet evident. De organisatoren lijken meer en meer verstrikt te raken in allerlei regels en wetten, of worden geremd door een gebrek aan geschikte fuifinfrastructuur. Regels en wetten zijn nodig, maar fuiforganisatoren mogen ook wel eens aangemoedigd worden. Fuifpunt bundelde na een onderzoek heel wat tips voor een positief fuifbeleid. Die willen iedereen die mee de schouders wil zetten onder een fuifbeleid inspiratie bieden om van zijn gemeente een feest- en fuifvriendelijke gemeente te maken.

HET VLAAMSE FUIFKLIMAAT IN KAART GEBRACHT

Tussen 2000 en 2002 werd in opdracht van de minister van Jeugd een onderzoek gevoerd naar het 'fuiven' in Vlaanderen. Veel organisatoren wezen er immers op dat fuiven organiseren moeilijker was geworden. Uit het onderzoek bleek dat Vlaamse jongeren fuiven ontzettend belangrijk vinden. Naast bioscoopbezoek is het de meest favoriete uitgaansvorm van Vlaamse (schoolgaande) jongeren tussen 13 en 25 jaar. Ze maken er in een gemiddelende sfeer plezier met vrienden, met hun favoriete muziek. Fuiven zijn voor jongeren een ideale plek om mensen te ontmoeten en nieuwe contacten te leggen.

KNELPUNTEN

De onderzoekers wilden ook weten welke problemen jonge fuifbezoekers en -organisatoren ondervinden. Het fuifklimaat bleek verre van optimaal, en een fuif organiseren absoluut niet vanzelfsprekend. Het engagement van jonge organisatoren botst te vaak met een veelheid aan complexe regels; die komen van verschillende beleidsdomeinen en overheidsniveaus. Dat lokale besturen de federale en Vlaamse wetgeving nogal willekeurig interpreteren en op hun beurt vaak nog bijkomende regels opleggen, heeft een ontmoedigend effect. Ook het gebrek aan geschikte fuifinfrastructuur en de negatieve beeldvorming rond fuiven kwamen als aandachtspunt uit het onderzoek naar voren.

AANBEVELINGEN

De onderzoekers formuleerden beleidsaanbevelingen voor het Vlaamse, provinciale en gemeentelijke beleid. Communicatie en overleg staan daarbij centraal. Of het nu gaat over regelgeving en de vereenvoudiging ervan, het voorzien in geschikte fuifinfrastructuur...: alleen als alle partners rond de tafel gaan zitten is een gedragen fuifbeleid mogelijk.

In het onderzoek klomk ook een oproep naar een positieve houding van de politie en het beleid ten aanzien van fuiven. Lokale beleidsmakers moeten zich bewust zijn van het belang en de betekenis van fuiven voor jongeren. Dat zou het uitgangspunt moeten zijn van hun fuifbeleid.

FUIFPUNT EN JEUGDBELEIDSPLAN

In 2004 werd met de steun van de Vlaamse overheid Fuifpunt opgericht. (www.fuifpunt.be) Deze organisatie neemt de beleidsaanbevelingen uit het onderzoek over het fuifbeleid ter harte, en is hét centrale informatie- en aanspreekpunt voor fuiven en het fuifbeleid. Ze informeert fuiforganisatoren, beleidsverantwoordelijken en zaaluitbaters, en ondersteunt initiatieven voor een positief fuifbeleid.

Het tweede Vlaamse Jeugdbeleidsplan (2006-2009) zet hoog in op het belang van fuiven voor jongeren. Het thema 'fuiven' werd dan ook opgenomen als een van de beleidsrotondes. De strategische doelstellingen binnen het Vlaams Jeugdbeleidsplan met betrekking tot fuiven zijn 'het scheppen van een positief fuifklimaat', 'de vereenvoudiging van de regelgeving' en 'stimulansen voor lokale fuifzalen'. Fuifpunt neemt initiatieven om deze doelstellingen te realiseren.

HET FUIFBELEID VANDAAG

Uit een analyse van de jeugdwerkbeleidsplannen (2005-2007) blijkt dat al meer dan 180 lokale besturen werk maken van hun fuifbeleid. De tendens om te voorzien in ruimte voor jongeren zet zich dus door tot op het lokale niveau. Toch blijft een aantal knelpunten actueel: de dreiging van 'regulitis' blijft, er bestaat nog steeds een negatieve beeldvorming rond fuiven en het tekort aan fuifinfrastructuur is nog altijd een probleem. We zijn het juiste fuifpad ingeslagen, maar de weg is nog lang.

De stem van kinderen en jongeren versterken en vertolken naar het beleid, dat moet de sterkte en de eigenheid van de Vlaamse Jeugdraad zijn.

Stefaan Mariën

BOUWEN AAN DE BOVENBOUW

De uitbouw van de zogeheten 'bovenbouw' is voor de partners die deelnamen aan de rondetafel een van de belangrijkste evoluties van de jongste tien jaar. Die bovenbouw kreeg in 2002 tegelijk meer structuur en minder structuren. Het Decreet op het Vlaams Jeugdbeleid maakte namelijk een einde aan de subsidiëring van de levensbeschouwelijke koepels en bracht hun ondersteuningstaken onder in een nieuwe vzw: het Steunpunt Jeugd. Ook de subsidiëring van het toen ongeveer vijftien jaar oude Jint, de organisatie die de internationale mobiliteit en samenwerking van jongeren en jeugdorganisaties stimuleert en ondersteunt, kreeg een aparte plaats. De reeds enkele decennia bestaande jeugdraad werd verzelfstandigd: wat een raad van jeugdwerkers was die door ambtenaren werd ondersteund, werd een zelfstandige vzw die als taak heeft de belangen van de jeugd en het jeugdwerk te behartigen en advies te verlenen aan de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement over alle aangelegenheden die betrekking hebben op de jeugd. Tegelijk werd de samenwerking van de Vlaamse Jeugdraad verbreed. Het Steunpunt en de raad werden belangrijke actoren in het recente jeugdbeleid.

Het Decreet op het Vlaams Jeugdbeleid uit 2008 werkt in deze geest verder. Het behoudt en versterkt de subsidiëring van de Vlaamse Jeugdraad, het Steunpunt Jeugd en Jint. Daarnaast wordt ook voorzien in de subsidiëring van nog enkele andere 'instellingen voor het Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleid': een kenniscentrum Kin-

derrechten, een ondersteunings-organisatie voor de gemeentelijke en provinciale jeugddiensten en het Vlaams Informatiepunt Jeugd.

We moeten het geheel van deze instellingen samen zien met de basisinstrumenten voor een jeugd- en kinderrechtenbeleid: het Vlaams Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan, de Kind-en-Jongere-effectenrapportage, de aanspreekpunten en de coördinerende administratie, en de monitoring. Deze basisinstrumenten en de Vlaamse instellingen voor het jeugd- of kinderrechtenbeleid zijn een basisuitrusting om als overheid aan een samenhangend beleid te kunnen werken.

Naar onze sterke bovenbouw wordt onder meer in Nederland met enige afgunst gekeken. Al moet volgens de deelnemers aan de rondetafel in het oog worden gehouden dat de output van een zware bovenstructuur opweegt tegen de input en wat je er als overheid aan besteedt, dat er voldoende kruisbestuiving is en dat er zo weinig mogelijk 'eigen levens' worden geleid. De afstemming – nieuwe spelers, nieuwe organisaties – verdient een permanente evaluatie, in het licht van de verwachtingen. Tegelijk moeten die verwachtingen realistisch zijn: veel is nog pril en kleinschalig, en de middelen beperken zich niet zelden tot één beroepskracht. Belangrijk is in elk geval dat de opgebouwde expertise niet verloren gaat, een oud zeer in de jeugdsector. De kennis is er vaak persoonsgebonden en het verloop en de doorstroming zijn intens.

NOG EEN HIGHLIGHT VAN JEUGD HIER

XXX

DE VLAAMSE JEUGDRAAD

Een belangrijk actor binnen de jeugdsector is de Vlaamse Jeugdraad. Die wil als adviesorgaan en belangenbehartiger aan de overheid laten weten wat kinderen en jongeren denken en willen. Maar wat is het statuut van de adviezen van de raad? Er is discussie bij de gesprekspartners: vertolkt de raad de stem van alle kinderen en jongeren, of gaat het om een aantal mensen die met de nodige expertise en met kennis van zaken hun gefundeerde mening geven over bepaalde kwesties en standpunten innemen? Het tweede lijkt het geval, maar de ambities van de Vlaamse Jeugdraad gaan verder. Het is zijn taak om aan beleidsmakers vragen te stellen en beleidsaanbevelingen te formuleren, en om zich zoveel mogelijk als spreekbuis van de Vlaamse kinderen en jongeren op te stellen. Dat kan door kinderen, jongeren en hun organisaties op kleine of grotere schaal te betrekken bij de werking van de Vlaamse Jeugdraad, bijvoorbeeld door bevragingen op speelpleinen en in jeugdbewegingen (zoals de Klets-on-Tour! tijdens de zomervakanties), of in evenementen en weekends waar men met elkaar in discussie gaat over allerlei thema's en zijn mening kan ventileren. Van dat laatste kan het inspraakevenement Klets!, dat de Vlaamse Jeugdraad in 2008 in het station Antwerpen-Centraal organiseerde, als schoolvoorbeeld gelden. Kort gezegd: de stem van kinderen en jongeren versterken en vertolken naar het beleid, dat moet de sterkte en de eigenheid van de Vlaamse Jeugdraad zijn. Dankzij het hoe langer hoe meer geïntegreerde beleid krijgt de raad trouwens steeds meer gehoor bij diverse beleidsmakers: zijn suggesties wegen op de beleidsagenda, ontwerpen van decreten worden bijgesteld na adviezen van de raad...

De vraag rijst (en de discussie wordt gevoerd) hoe ver de Vlaamse Jeugdraad moet gaan in de keuze van zijn thema's: is er te weinig verontwaardiging bij 'de jeugd van tegenwoordig' rond thema's als het tekort aan plaatsen in de jeugdpsychiatrie, kinderen in gesloten asielcentra enzovoort? In welke mate leven deze thema's in de jeugdsector? Is hij te weinig een maatschappelijke actor die ook op straat durft te komen? Wat zijn eigenlijk de belangrijkste belangen? Of is het meer aangewezen dat andere sectoren, organisaties en belangengroepen dit soort thema's behartigen, mede voor en in naam van de jeugd? Dat ook volwassenen voor de jeugd 'werken', lijkt geen slechte zaak.

PLANNEN IN DE VINGERS

Het is een dikke rode draad in dit boek: het begrip 'beleidsplanning' en de bijbehorende praktijk is ook in de jeugdsector volop doorgedrongen, tot ieders tevredenheid. Er is hierdoor veel meer aandacht voor langetermijndenken, er is een professionalisering (in goede zin) gaande en onder meer het steunpunt behartigt de kwaliteitszorg. Organisaties hebben leren denken in termen van doelstellingen en de bijbehorende acties, en hebben dat denken gaandeweg ook beter 'in de vingers' gekregen. Ook de enveloppefinanciering wordt in deze context als een positieve evolutie ontvaard, net als – dat hoeft geen betoog – de uitgebreide en meer diverse subsidieregeling. Met een boutade: terwijl er vroeger geredeneerd werd in termen van 'hoe meer kosten we indienen, hoe meer subsidies we krijgen', is er nu iets meer denk- en planningswerk nodig om aan middelen te komen... Als het besef blijft dat beleidsplanning ook haar grenzen en mogelijke neveneffecten heeft, dan is dit zonder meer een positieve evolutie.

We zijn met zijn allen smart geworden.

Bie Van Craeynest

KINDEREN EN JONGEREN INFORMEREN, INFORMEREN OVER KINDEREN EN JONGEREN Jeugdinformatie

Een goed informatiebeleid voor kinderen en jongeren heeft de volgende uitgangspunten: het zorgt ervoor dat alle kinderen en jongeren gelijke toegang hebben tot informatie en dat die informatie divers, op maat, ruim verspreid, up to date, aantrekkelijk en toegankelijk is. Het informatiebeleid moet ook in belangrijke mate participatief en vraaggestuurd ingevuld worden, en het aanbod moet zo omvattend mogelijk zijn. Alle beleidsdomeinen moeten in functie van de vragen van kinderen en jongeren aan bod komen.

VIP EN ANDERE SPELERS

In 2006 werd de vzw Vlaams Informatiepunt Jeugd (VIP) opgericht. Het VIP speelt een coördinerende rol op het vlak van jeugdinformatie in Vlaanderen en kiest voor een leeftijdgericht informatiebeleid. Op drie websites en dankzij drie gidsen met een gelijkaardige inhoud kunnen kinderen (<12jaar), tieners (12-15 jaar) en jongeren (>15 jaar) kwaliteitsvolle en passende informatie vinden over allerlei vragen en thema's.

Naast het VIP worden nog andere spelers ondersteund door de Vlaamse overheid, zoals In Petto, Use-It, JAVI vzw, Jeugd en Seksualiteit vzw, CJP vzw, de Kinderrechtenwinkels en de Kinder- en Jongerentelefoon. Sinds 2007 ondersteunt de Vlaamse overheid ook de jongerenjournals Jam (VT4) en Zoom (VTM).

SMAKERS EN HET LOKALE NIVEAU

In samenwerking met Cultureel Jongerenpaspoort ontwikkelde de Vlaamse overheid drie edities (2004, 2006, 2008) van Smakers, jongeren en cultuur; een tweejaarlijkse publicatie boordevol verhalen, getuigenissen en feiten, en met bijdragen van jongeren zelf, onderzoekers, journalisten en allerlei deskundigen over jongeren en cultuur.

Ook op lokaal niveau wordt werk gemaakt van een degelijk jeugdinformatiebeleid. Voor de planperiode 2008-2010 heeft de Vlaamse overheid jeugdinformatie naar voren geschoven als prioriteit voor het brede jeugdbeleid. Het merendeel van de gemeenten en steden tekende in op deze prioriteit en krijgt daartoe steun van het VIP.

INFORMATIE OVER KINDEREN EN JONGEREN

Niet alleen informatie voor jongeren is van belang. Om informatie over kinderen en jongeren te verkrijgen werd in 2003 het interuniversitair Jeugdonderzoeksplatform (JOP) opgericht. Het JOP heeft drie doelstellingen: de inventarisatie en synthese van het Vlaamse jeugdonderzoek, de periodieke ontwikkeling van een jeugdmonitor en het inbedden van deze beide doelstellingen in een internationale dimensie. Dat mondde de afgelopen jaren uit in drie lijvige publicaties. Jongeren van nu en straks (2006) gaf een overzicht van het recente onderzoek in Vlaanderen, met gegevens over kinderopvang, onderwijs, werk, media, vrijetijdsbeleving, politiek bewustzijn enzovoort. Jongeren in cijfers en letters (2007) was het resultaat van de eerste jeugdmonitor die door het JOP zelf werd afgenomen bij 2503 jongeren tussen 14 en 25 jaar. Hij bevatte een schat aan informatie over de gezinsrelaties, het (school)welbevinden, het werk, de mobiliteit, de participatie aan het verenigingsleven, het ethnocentrisme, de delinquentie... van jongeren. Een derde publicatie (voorjaar 2009) koppelt deze cijfers aan recent Vlaams onderzoek en plaatste ze in een internationaal perspectief. Al deze resultaten zijn van cruciaal belang bij het ontwikkelen van het derde Vlaams Jeugdbeleidsplan, dat door de volgende Vlaamse regering gepresenteerd zal worden.

© Erik Van Cauter

Het Vlaamse jeugd-
werk heeft een grote
en zelfs unieke kracht
in vergelijking met
veel andere landen in
Europa en daarbuiten.

Patrick Mangelinckx

HIER NOG EEN HIGHLIGHT OVER JEUGD

XXX

IN 'T WIT OF IN KLEUR?

Is de jeugdsector nog altijd een witte middenklassesector? Duidelijk is in elk geval dat op vraag van het beleid het debat over interculturaliteit gevoerd wordt, én dat dit ook broodnodig is: een overwegend witte sector in een gekleurde samenleving móet zich onvermijdelijk over dat gegeven bezinnen. Dat bracht en brengt de nodige debatten met zich mee, maar er zijn hoe dan ook bakens verzet. Dat was nodig, want terwijl je eind jaren 1980/begin jaren 1990 kon spreken van jeugdbewegingen als voortrekkers inzake 'de gekleurde samenleving', is die ontwikkeling halfweg de jaren 1990 stilgevallen, terwijl de samenleving steeds gekleurder wordt. Het debat moest dus wel worden heropgestart. Dat is in 2006 ook gebeurd.

Hoe staat het in de jeugdsector met interculturalisering? En hoe moet het verder? De meningen zijn niet unaniem en het beeld blijft genuanceerd. Sommigen hebben het gevoel dat de tijd van de grote verontwaardiging en de grote visies voorbij is, en dat 'de jeugd' in dit verband vooral dingen wil dóen, als het kan samen met sport, cultuur enzovoort. Er is bewustwording en er wordt in de praktijk geëxperimenteerd, maar wellicht springen die experimenten nog te weinig in het oog, in tegenstelling tot de meer zichtbare pogingen in de cultuursector. De bovenbouw is in elk geval nog nagenoeg geheel 'wit'. Via zelforganisaties worden wel grote groepen bereikt – de vraag rijst of dit intercultureel werken is en om welk soort werking het gaat – maar dat proces verloopt merkkelijk moeizamer bij jeugdbewegingen en -huizen, ondanks de geleverde inspanningen. Ook een aantal speelpleinen slaagt erin een heel divers publiek aan te spreken. Aansluiting zoeken bij sport en vrije tijd kan een manier zijn om zo'n meer divers publiek aan te spreken. Anderzijds moet er blijvend worden geëxperimenteerd, moeten die experimenten goed worden begeleid en moeten de verwachtingen realistisch zijn.

GESPREKSPARTNERS

Stefaan Mariën, voorzitter Vlaamse Jeugdraad

Inge Van De Walle, medewerkster jeugdbeleid en Krax bij Steunpunt Jeugd

Patrick Manghelinckx, directeur JES

Dries De Wit, coördinator bij de Humanistische Jongeren

Dylan Peere, coördinator Jeugdwerknnet, voorzitter Steunpunt Jeugd

Bie Van Craeynest, stafmedewerker Chicago, werking met allochtone kinderen in het Brusselse

Jan Van Gils: directeur onderzoekscentrum Kind en Samenleving

IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

De kracht van het jeugdwerk in Vlaanderen is uniek in vergelijking met veel andere landen. Een groot deel van de begeleiding van kinderen en jongeren gebeurt door jongeren zelf, terwijl elders volwassenen doorgaans een grotere rol spelen. Jongeren leren dus zelf verantwoordelijkheid opnemen. Het Vlaamse jeugdgebeuren steunt op duizenden vrijwilligers en op de professionele ondersteuning van die vrijwilligers. Anders gezegd: nergens is er zoveel participatie van jongeren als... in de jeugdsector.

Is de jeugdsector nog altijd een witte middenklassesector? Het antwoord is complex.

Inge Van De Walle

DE WAARDEN ACHTER HET VLAAMSE JEUGDBELEID

Een overheid die een jeugdbeleid voert, probeert dit vooral te doen door goede, performante instrumenten en regelingen uit te werken: ook jeugdbeleid moet werken. Toch is het meer dan ooit belangrijk om de waarden te beschrijven die dit jeugdbeleid torsen. Het Vlaams Jeugdbeleidsplan (2005) formuleert de volgende missie: "Het Vlaamse jeugdbeleid wil bijdragen tot de optimale participatie, ontplooiing en ontwikkeling van alle kinderen en jongeren, als individu en in formele en informele groepen. Het besteedt bijzondere aandacht aan het belang van maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid. Het is gebaseerd op vertrouwen in de mogelijkheden en geloof in de grote diversiteit van de jeugd. Die wordt beschouwd als volwaardige actor in en mede-eigenaar van de samenleving."

Deze missie wordt gekoppeld aan een visie: "De Vlaamse overheid wil deze ontplooiing vormgeven op een actieve, systematische, duurzame en samenhangende wijze, in alle facetten, geledingen, structuren en niveaus van haar beleidsvoering, en op een interactieve, participatieve en dialogerende wijze."

Elk element uit deze missie en visie illustreert de waarden waarop het Vlaams jeugdbeleid drijft:

1. Optimale participatie: participatie wordt hier gebruikt met een dubbele betekenis en bedoeling: participatie is deelnemen in de zin van 'gebruikmaken, genieten', maar ook deelhebben in de betekenis van 'aandeelhouder zijn van de samenleving'. Dat wordt in de missie beklemtoond door begrippen als volwaardige actor en mede-eigenaar.

2. Optimale ontplooiing en ontwikkeling: hier wordt de nadruk gelegd op het creëren van ruimte om talenten, aspiraties, potentieel, creativiteit enzovoort van jonge mensen zo veel mogelijk kansen te geven, zodat ze elk op hun ritme en met hun specifieke persoonlijkheid kunnen groeien.

3. Alle kinderen en jongeren: het jeugdbeleid wil deze ontplooiingskansen in de mate van het mogelijke bieden aan individuele jonge mensen, maar zeker ook aan de informele en formele groepen (verenigingen) waarin ze zich organiseren.

4. Het belang van maatschappelijke betrokkenheid: het jeugdbeleid wil expliciet bijdragen tot gemeenschapsvorming, benadrukt de noodzaak van sociaal engagement en streeft naar een kritische maar positieve hechting in de gemeenschap.

5. Gebaseerd op vertrouwen in de mogelijkheden: jeugdbeleid is gebaseerd op het geloof dat de jeugd prima in staat is om zowel op het persoonlijke vlak als in een sociale ruimte haar verantwoordelijkheid op te nemen.

6. De grote diversiteit binnen de doelgroep jeugd: het beleid combineren met de hedendaagse diversiteit is een van de prioritaire doelstellingen. Diversiteit is een begrip met een ruime inhoud: het gaat van het verschil in leeftijdsgroepen (van kleuters tot jongvolwassenen), woonplaatsen (verstedelijkte en meer landelijke gebieden), scholingsgraad, geslacht, seksuele voorkeuren, etnische afkomst, hobby's, projecten... Kortom: de veelheid van de verscheidenheid moet worden gecombineerd met een beleid dat toch slagkrachtig is.

Een interactieve, participatieve en dialogerende benadering staat bij dit alles centraal. Het Vlaamse jeugdbeleid moet vorm krijgen in systematisch, voortdurend en intensief overleg met de vele betrokkenen. Hierbij is het jeugdmiddenveld een bevoorrechte partner, maar ook het peilen van de meningen, opvattingen, noden enzovoort van individuele kinderen en jongeren is een aandachtspunt.

© Erik De Cauter

“JEUGD. NATUURLIJK, MIJN BELANGRIJKSTE BEVOEGDHEID IS JEUGD.”

Zo vaak gaf ik dit antwoord. Zonder terughoudendheid, intuïtief maar ook gebaseerd op een diepe en doordachte overtuiging. Toen ik in 1999 Vlaams minister werd, koos ik er bewust voor om ‘jeugd’ expliciet aan mijn bevoegdheden toe te voegen: voor het eerst kwam er een Vlaamse minister van Jeugd.

In deze bijdrage vindt de lezer geen reconstructie van het Vlaams jeugdbeleid, geen opsomming van maatregelen en belangrijke beslissingen. Daar biedt de voorgaande tekst voldoende informatie over. Met deze tekst wil ik wel ingaan op mijn motivering, de basis en de argumentatie voor mijn keuze voor jeugd als prioriteit.

Allemaal ervaringsdeskundigen

Denken en spreken over jeugd leidt snel tot de bekende platitudes: de toekomst, de schattigheid van jonge kinderen, het fantasievolle creatieve en de charmante balorigheid van tieners en jongeren. Zelfs in deze uitgemolken frases schuilt veel waarheid. Jonge mensen vertederen, ze wekken ook bij mij automatisch herinneringen op aan de eigen jeugd, met z’n mengelmoes van plezier en verdriet, van vele geloven en liefdes. Als chiroleider ervoer ik voor het eerst bewust wat omgaan met kinderen en jongeren betekent. Ik begeleidde hen, speelde en avontuurde samen. Het was een kliek, een bende, een minigemeenschap waar het warm en tof was. Ik denk natuurlijk ook meteen aan mijn eigen kinderen, zo nabij en soms veraf. Natuurlijk... binnen enkele jaren verwijderen ze zich van hun nest, om er straks zelf een te bouwen.

Zo blijken we allemaal door onze eigen geschiedenis experts en ervaringsdeskundigen in het jong-zijn. En vertedering grenst aan kwetsbaarheid, appelleert aan onze beschermingsbehoeftes, maakt ons sterk en soms ook macho. Maar even snel steken ergernis en ongeduld de kop op. Waarom maken jonge mensen altijd maar weer dezelfde fouten? Waarom luisteren ze (gyvdomme) niet

naar onze (mijn) zo goedbedoelde raadgevingen? Waarom knabbelen of beuken ze steeds opnieuw tegen of zelfs dwars door de grenzen van fatsoen en goede smaak?

Al deze troebele subjectiviteit, een potpourri van gevoelens, herinneringen en dromen, kleuren mijn (onze) visie op jonge mensen. Ze bepalen ook, ongetwijfeld, het invullen van de functie ‘minister van Jeugd’.

Een categoriale aanpak

Er is meer. Als minister van Jeugd heb ik bewust geprobeerd om het jeugdbeleid een goed afgewogen, stevige basis te geven, gebouwd op een maatschappelijke en pedagogische visie op de rol die de overheid moet vervullen naar jonge mensen. In de verschillende beleidsnota’s en –brieven concretiseerden we deze visie, vertaalden we principes in beleidsinstrumenten. Graag wil ik de kernbegrippen hiervan even toelichten, in enkele alinea’s.

Mijn jeugdbeleid wordt gedragen door één overheersend principe: kinderen en jongeren dragen in zich een ‘hoop’ kracht (dus geen klacht). Jonge mensen hebben veel te bieden en zijn volwaardige mede-eigenaars van de samenleving. Als dragers van rechten én plichten vragen ze terecht medezeggenschap. Dit principe omzetten in een beleid is complex, want de beleidsvoerder vertrekt hierbij vanuit het leefwereldperspectief van jonge mensen. De werkelijkheid wordt gescreend vanuit het blikveld van kinderen en jongeren, zonder de beleidschotten die wij als volwassenen aanbrachten. Daarom loopt deze aanpak dwars door zowat alle klassieke beleidssectoren. De inspanningen binnen onderwijs, welzijn, mobiliteit, ruimtelijke ordening krijgen zo een zinvolle verbinding, ze krijgen vorm in een samenhangend geheel. Ik heb heel bewust voor deze moeilijke categoriale aanpak gekozen. Het alsmaar opnieuw leggen van dwarsverbindingen vraagt veel inspanningen, want met deze visie beweegt een minister, maar ook een schepen of gedeputeerde van

© Erik Van Cauter

Jeugd, zich permanent op het terrein van collega-politici. Zo ontstaan er constant beleidskruispunten of –rotondes, met daarop allerlei beleidsmakers die zich vanuit hun eigen logica naar de jeugd richten. Het aanleggen van deze jeugdrotondes en het stimuleren van een vlot verkeer behoren tot de meest wezenlijke maar ook meest ingewikkelde opdrachten van het jeugdbeleid. Hopelijk zijn we erin geslaagd om deze visie op jeugd & beleid meer concreet en werkzaam te maken.

Perspectief

Jong zijn betekent groeien. Groeien staat gelijk aan het innemen van steeds meer ruimte. Dat is zo voor bomen. Dat is zo voor mensen. Vooral bij kinderen is deze groei spectaculair. Lichaam en geest ontwikkelen zich in een ongehoofd tempo, van hulpeloos en immobiel naar beweeg-

lijk, met steeds meer eigenheid, persoonlijkheid. Zowat alle wetenschappers hebben ons, in een uitzonderlijke unanimiteit, overtuigd dat de kindertijd van fundamenteel belang is voor de verdere evolutie naar een gelukkige volwassenheid. Met resultaat: blijkbaar stonden kinderen nooit tevoren in een meer affectieve centrumpositie. Ook de georganiseerde samenleving investeert alsmaar meer in onderwijs, welzijn en zelfs de vrijetijdsbesteding van jonge mensen. Het lijkt wel een successtory, het verhaal van een welvarende gemeenschap met een gelukkige jeugd. En ik wil deze uitspraak zeker niet ironisch laten klinken, want de grote meerderheid van onze kinderen en jongeren doet het echt wel prima, voelt zich geborgen en gerespecteerd, geniet volop van de vele kansen op ont-plooiing die vaak dankzij gemeenschapsmiddelen worden aangereikt.

En toch. Er blijven aspecten die als hinderlijke muggenbeten steeds opnieuw deze tevredenheid koppig verstoren. Natuurlijk zijn er de excessen van diep gestoorde mensen die de fragiliteit van jonge mensen, soms met geweld, kwetsen of vernietigen. Deze aberraties, hoe verschrikkelijk ook, behoren blijkbaar tot de meest donkere aspecten van alle culturen en alle tijden. Het mediageweld hierover geeft soms aanleiding tot een algemeen pessimisme of een verstikkende argwaan tegenover een overwegend rustige en vreedevolle samenleving. Verontrustend vind ik de signalen over een stijgend aantal ziektebeelden bij de jeugd. Depressies en leerstoornissen, zelfverminking... vaak kreten om aandacht, tekenen van verwarring. Een cumula van deze vaststellingen begint te klinken als Radio Deprimò, want als een samenleving haar geloof in het geluk van jonge mensen verliest, dan valt elk perspectief weg.

Ruimte voor de jeugd

We kunnen met ons Vlaams jeugdbeleid geen recept voor algemene verbetering voorschrijven. Ik wil ook niet doordrammen op onheilsberichten of moraliseren over tweeverdieners, achterbankgeneraties en carrièregekke ouders. Neen. Maar ons jeugdbeleid betekent vooral een sterk pleidooi voor meer ruimte voor jonge mensen, een hooglied voor het spel en het plezier van het bewegen. Het is een oproep om te ravotten, te sjotten en te sjorren. Want spelen betekent voor kinderen niet zomaar een bezigheid; het is helemaal hun manier van leven, de essentie van hun zijn. In een mijmerende bui denk ik soms dat onze opvoeding niet veel meer doet dan het omzetten van lustig spel naar onrustige ernst, als het ware een toch wat trieste overgang van amuseren naar presteren... Daarbij geeft de aanwezigheid van jonge mensen in de publieke ruimte regelmatig aanleiding tot onrust en onmin. Kinderen en jongeren die spelen maken lawaai, natuurlijk. Maar de grens van wat aanvaardbaar is, lijkt zich steeds nauwer rondom deze activiteiten te sluiten. Warrig protest neemt dan snel de vorm aan van het miskennen van jeugdig plezier. Daarbij wil ik het begrip 'ruimte voor de jeugd' een dubbele inhoud geven: fysieke ruimte in de zin van vierkante meters en plaats voor eigen bezigheden, maar ook mentale ruimte, de openheid van anderen om

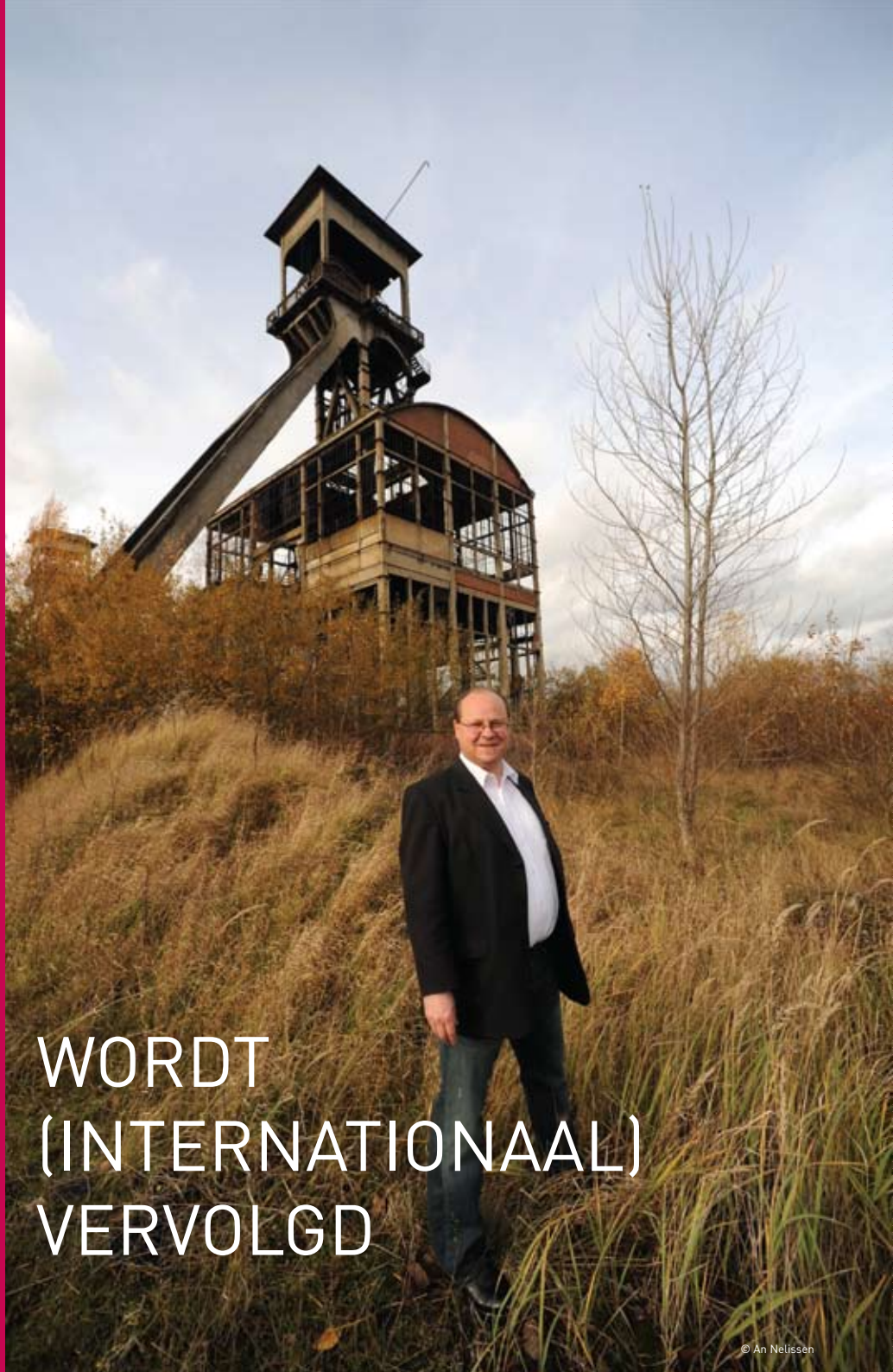
minstens de eigen-aardige uitingen van jonge mensen te verdragen. Centraal draait het immers om respect voor de wijze waarop kinderen en jongeren zich manifesteren, hun identiteit uiten en daarmee – daardoor – ook belangrijke stappen zetten op weg naar volwassenheid.

Gouden medaille

Onze prioritaire keuze voor jeugd kan niet anders dan besluiten met een ode aan het jeugdwerk. In mijn jonge jaren betekende de Chiro voor mij alles. Meer dan in de school vond ik er mijn biotoop, speels, plezant, met respect voor anderen, zelfs voor de hele wereld. Als leider, zelf jong en onervaren, nam ik verantwoordelijkheid en was ik aansprakelijk. Vanzelfsprekend, met veel intuïtie en vooral met een oeverloos enthousiasme. Het Vlaamse jeugdwerk is en blijft super. Dwars tegen de stroom van rauwe commercialisering en overvloedig gecultiveerd egoïsme in, blijven jonge mensen, generatie na generatie, bereid om zich vrijwillig in te zetten voor kinderen en jongeren. Met bijna zesduizend plaatselijke jeugdverenigingen (jeugdbeweging, jeugdhuis, jeugdatelier, speelpleinwerking, vormingsprojecten enz.) behalen we in Vlaanderen wellicht het wereldrecord 'jeugdwerk'. Daarvoor reik ik, als minister van Jeugd, graag een gouden medaille uit. Daarin vind ik een solide basis voor mijn optimisme.

Bert Anciaux

A photograph of a man in a dark suit and glasses standing in a field of tall, dry grass. In the background, a large, multi-story industrial structure, likely a coal mine headframe, rises against a cloudy sky. The structure has a prominent vertical shaft and a smaller structure on top. The man is standing in the foreground, slightly to the left of the center.

WORDT (INTERNATIONAAL) VERVOLGD

Heusden-Zoldernaar **Paul Boutsen**

leidt Het Vervolg, een in 1990 opgerichte vzw in de Mijnstreek. Al sinds de finale strijd voor de koolmijnen eind jaren 1980 is hij betrokken bij het 'mijngegeven': als buurtwerker in Zwartberg, coördinator van het streekbuurtwerk, oprichter van het streekplatform voor reconversieprojecten en visievorming... Hij werkte en werkt nog als zelfstandige onder meer voor Monumenten & Landschappen, gemeentebesturen, Provincie Limburg en privéontwikkelaars, altijd rond de herbestemming van het mijnpatrimonium. Een opgemerkt initiatief van Het Vervolg was in 2006 het Kolenspoorfestival.

"Mijn uitgangspunt en ook dat van Het Vervolg is al die tijd hetzelfde gebleven: je moet de cultuur van de mensen meenemen als bron voor de maatschappelijke omschakeling van deze streek. Cultuur is een drijvende kracht en een wezenlijke schakel. Ook de sociale eigenheid van de mijnstreek behoort voor mij tot 'cultuur'. De mensen die er nu zijn, waren er niet voor de koolmijnen! Dit was honderd jaar geleden een arme zandstreek met keuterboeren. Het is nu de meest multiculturele smeltkroes van Vlaanderen. Je moet iets doen met zo'n cultuurgegeven. Het is een kracht, niet alleen een zorg, zoals het te vaak wordt benaderd. Cultuur, ook immateriële cultuur, kan een enorme hefboom zijn. Voor Het Vervolg is er met zo'n uitgangspunt wel een probleem: door onze ruime opvatting van 'cultuur' horen we in geen enkele sector thuis. 'Het beleid' beseft dat. Er is voor ons geen instrumentarium. Vandaar het werken met projecten."

"De streek is zichtbaar getekend door en gebouwd rond het mijngegeven. Ook dat is een cultuurgegeven waar je mee aan de slag kunt. Toen in 1992 zowat zestig mijngebouwen werden beschermd, beschouwden sommigen dat als een inbreuk op hun macht. In mijn ogen is het na de sluiting een van de allerbelangrijkste beslissingen geweest."

"Door je culturele eigenheid ben je ook verbonden met lotgenoten overal ter wereld in 'vergelijkbare' mijnstreken. Je kunt die met elkaar in verbinding brengen vanuit een andere energie dan 'compassie'. Wij willen daarom voortaan vooral werken rond de internationalisering van de streek. Binnen het Erfgoeddecreet kregen we hiervoor een internationaal project, om het netwerk met andere Europese koolmijnstreken uit te bouwen. Het Coalface-project – coalface betekent 'kolenfront', dat is de ondergrondse laag die ontgonnen wordt – dat we nu ontwikkelen, wordt daarvan het gezicht. We proberen daarin naar de essentie te gaan, naar waar het om gaat: Identity under Construction is niet toevallig de ondertitel. We gaan op zoek naar de identiteit van al die streken, maar vanuit een hedendaags perspectief, niet alleen vanuit een erfgoedperspectief. En we zetten samenwerkingstrajecten op."

"Erfgoed is onwezenlijk belangrijk in identiteitsvorming, maar niet als het beperkt blijft tot herinnering en nostalgie. Sommigen zouden rechtstreeks van de sluiting van de mijnen naar 'Limburg Groen Vakantieland' willen gaan, een sprong die de tienduizenden mensen vergeet die nog 'actief' weten wat de koolmijnen betekenen. De essentie is dat erfgoed verleden, heden en toekomst met elkaar verbindt. Ik schrijf dat in al mijn dossiers. Wij zoeken naar die verbindingen, maar ze worden vaak vergeten."

"Ik zou van Het Vervolg een not for profit ontwikkelingsorganisatie willen maken, een speler die goede maatschappelijke ideeën laat groeien. Een development agency, zoals ze die in Engeland kennen. Er zal altijd een link zijn met erfgoed, kunsten en cultuur, maar het zal niet langer de hoofdmoot zijn."

Ingrid Dullens

(Sittard) woont sinds 1987 in Vlaanderen en studeerde aan Studio Herman Teirlinck. Ze is regisseur, schrijfster en actrice en ze coacht acteurs en ook sporters. Tot 2000 was ze in het duo De Dulle Roeckers actief als stand-up comedian ("Wij waren onze tijd vooruit") en in 2001 richtte ze het jeugdtheaterhuis Padarijs op, waar ze tot op vandaag artistiek leider is. Ze werkt momenteel aan het boek Saïda, een bewerking van het succesvolle toneelstuk met dezelfde naam (Manteau, najaar 2009).

"Contacten tussen culturen en mensen die 'anders' zijn, zijn in mijn werk belangrijke thema's. Als kind had ik al interesse voor andere culturen. Dat heeft waarschijnlijk met mijn nieuwsgierigheid te maken, ik vind het alledaagse snel saai en heb veel variatie nodig. In allochtone culturen ontdek ik veel nieuws. Dat ik vijftien jaar in Borgerhout heb gewoond, is daarbij erg inspirerend geweest."

"Vrijheid in jezelf staat bij mij op de eerste plaats, ook in mijn coaching. Ik voel in hoe mensen uit allochtone culturen met elkaar omgaan, dat daar vaak enorm veel vrijheid, plezier en humor in zit. De clichés zeggen het tegenovergestelde en daarom juist is het voor mij belangrijk dat ik met mijn toneelwerk en mijn boeken naar buiten kom. Saïda bijvoorbeeld is een humoristische voorstelling over hoe ik, met al m'n clichés, in de Marokkaanse cultuur belandde, mij probeerde aan te passen en altijd weer nieuwe fouten maakte. Een anekdote in dat verband: ik was met mijn vriend op bezoek bij een Marokkaans gezin en op een moment geef ik hem een zoen op de wang. Gigantisch fout was dat. De kinderen gingen in de keuken staan lachen en de vader maakte mij duidelijk dat zoiets niet hoorde. Ik vernam pas nadien wat er aan de hand was geweest en dat ze er eens goed om hadden gelachen. Dat soort situaties heb ik in de voorstelling verwerkt. Het gaat bij mij altijd om het menselijke en de verhalen, niet om de grote systemen."

"Ik weet nog dat ik mijn zus meenam naar een Marokkaans gezin. Ik zei haar dat ze van de vader bij het binnenkomen op haar knieën moest zitten. Een grapje natuurlijk. Maar ze deed het! Ik heb veel geleerd door mijn contacten, voor mij is dat een soort van opleiding. Ik snap wel dat mensen van hier andere mensen dingen kwalijk nemen, maar ik heb dat niet. Ik wil leren, begrijpen en daar iets mee doen: dingen doorgeven zodat mensen het kunnen opnemen. Met veel humor. Dat is een rode draad. We moeten zoeken naar wat ons bindt, niet naar wat ons doet verschillen. Ik ga op zoek naar de warmte in huizen, de liefde van ouders voor hun kinderen bijvoorbeeld. Empathie, interesse hebben, daar zit het hem. En begeestering, ergens vol van zijn, daar begint alles mee. Je moet ten dienste staan van wat je te vertellen hebt. De dingen die ik doe komen voort uit wat ik meemaak en wat ik hoor, bijvoorbeeld bij jongeren. Door zo te werken kun je mensen, ook jonge mensen, echt raken met toneel."

"Het Participatiedecreet is voor mij erg belangrijk. Wat ik allemaal doe gaat breed, en daardoor vind ik geen plaats in sectordecreten: kunsten, jeugd, erfgoed, welzijn... Ik wil ook niet in een vakje gestopt worden. Voor mensen als mij is het Participatiedecreet, dat sectoren overstijgt, dan ook goed en nodig. Onlangs zei iemand me: 'Mensen die het beleid veranderen, leven altijd eerst in de marge.' Ik geloof dat dat klopt. Ik zoek nu mijn eigen weg en de dingen groeien organisch: er komt een voorstelling op mijn weg, een uitgever belt... Waarom het dan zoeken op wegen die nergens toe leiden? Waarom het ingewikkeld maken?"

MAKERS EN SMAKERS

CULTUUREDUCATIE

In september 2008 werd met Smaakmaker een beleids- en actienota gepresenteerd over cultuureducatie in het Vlaamse cultuur- en jeugdbeleid. De nota belicht uitgebreid een van de meest fundamentele aspecten binnen de beleidsvelden cultuur en jeugd: het begeleiden, stimuleren, faciliteren en ondersteunen van zo veel mogelijk mensen naar participatie aan en in cultuur. Cultuureducatie sluit naadloos aan bij het participatiebeleid, dat accenten legt op zowel het deelhebben als het deelnemen, op de 'makers' en de 'smakers'.

(Voor een goed begrip: als we over 'cultuureducatie' spreken, gaat het niet alleen over jeugd. Educatief werk wordt niet begrensd door leeftijdscategorieën. En we baseren ons op de brede invulling van het begrip 'cultuur' in de Vlaamse beleidsvoering.)

TOEGENOMEN AANDACHT

De aandacht voor de begeleiding – of 'toeleiding' – is de voorbije tien jaar sterk toegenomen en heeft zich in zowat alle geledingen van het cultuur- en het jeugdbeleid verspreid en genesteld. Dat is een bewuste keuze, die in de lijn ligt van het recente advies over kunst- en cultuureducatie van de Jeugdraad. Die pleit ervoor ons niet vast te zetten in enge definities en kaders, en schuift het 'Gouden Gids-principe' naar voren. "Dat de kunst- en cultuursector zeer breed en verscheiden is, moet niet meer gezegd worden," stelt de raad: "Deze verscheidenheid is juist de sterkte van de sector en moet dan ook uitgespeeld, maar tegelijk bewaakt worden." Cultuureducatie is dus meer dan een gesprek over onderwijs en media, hoewel die uiteraard een belangrijke rol spelen. Diverse programma's op de VRT, waaronder De Canvascollectie, maar ook de jongerenjournals op VT4 en BE2 zijn concrete voorbeelden van cultuureducatieve samenwerking met mediapartners.

ONDERWIJS EN CULTUUR: OVER DE MUURTJES KIJKEN

Ook de samenspraak tussen onderwijs en cultuur evolueerde goed. De hernieuwde afbakening en de sterke ontwikkeling van het 'speelveld' cultuur en jeugd hebben het de afgelopen jaren mogelijk gemaakt om met minder ongemak over de eigen muurtjes te kijken: zo sluit het decreet Vlaams Jeugdbeleid bijvoorbeeld het werken voor andere sectoren niet langer uit. Ook de cultuurcentra en de kunsteducatieve organisaties leggen belangrijke bruggen naar, bijvoorbeeld, het onderwijs. Er is het rapport Gedeeld/Verbeeld dat in september 2008 werd voorgesteld en dat concrete voorstellen bevat voor een betere kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen, er is het vlottere samenspel tussen de amateurkunsten en het deeltijds kunstonderwijs, dat een sterk ontwikkeld veld is binnen cultuur en jeugd, er is een kwaliteitsvolle partner bij Canon... Onderwijs speelt een uitzonderlijke – maar geen exclusieve – rol bij cultuureducatie. Het onderwijsperspectief mag in een discussie over cultuureducatie dan ook niet ontbreken, maar een benadering vanuit het cultuur- en jeugdbeleid steunt op een fundamenteel andere, en wellicht ook bredere, benadering.

VRIJE TIJD?

Het Vlaamse cultuur- en jeugdbeleid speelt zich grotendeels, maar niet uitsluitend, af in de vrije tijd, het zogenoemde 'derde opvoedingsmilieu'. (Het gezin is het eerste en de school/het werk het tweede milieu.) Deze beperking lijkt soms kunstmatig en vooral vanuit een overheidslogica ingegeven. Dat klopt deels, maar toch biedt het oude vormingsideaal (de 'volksverheffing') argumenten om de investeringen in de vrije tijd sterk te blijven bewaken. Het emancipatorisch werken, de mate van vrijwilligheid, de andersoortige relaties tussen begeleiders en doelgroep zijn enkele belangrijke klemtonen van waaruit zich een breed en tastbaar veld kan ontwikkelen.

AUTONOMIE EN DECRETALE STIMULI

Cultuureducatie kreeg in het verleden in de regelgeving dikwijls een wat stiefmoederlijke plaats. In het kunsten- en erfgoedlandschap stond vooral het streven naar een kwaliteitsvol aanbod centraal en de sociaal-culturele regelgeving vertrok exclusief van de autonome keuzes van organisaties om zich al dan niet op bepaalde thema's te richten. De belangrijke klemtoon op die autonome keuzes is er nog altijd, maar werd door decretale aanpassingen aangevuld met thematische stimuli.

Decreet Vlaams Jeugdbeleid; Sociaal-cultureel volwassenenwerk

Het decreet op het Vlaams Jeugdbeleid kreeg een afzonderlijk spoor rond jeugdcultuur. Hierdoor kon bijvoorbeeld de organisatie Jeugd en Poëzie (Prijs voor de Vrijwilliger 2007) ondersteuning krijgen, net als een evenement als De Kunstbende, dat nieuw en jeugdig artistiek talent extra kansen geeft. Daarnaast erkent en subsidieert dit decreet een aantal jeugdorganisaties die een belangrijke rol vervullen in de verbinding tussen kunst en kinderen en jongeren. Moos, Artforum en Jekino-films zijn hiervan enkele voorbeelden. Moos stimuleert vooral het zélf doen, de actieve kunsteducatie, maar werkt ook aan de toeleiding van kinderen, jongeren en hun begeleiders naar kunstmanifestaties. Artforum laat kinderen, jongeren en jonge kunstenaars actief en/of receptief deelnemen aan professioneel omkaderde kunst- en cultuuractiviteiten en Jekino-Films helpt hen in de ontwikkeling van een gezonde, kritische houding tegenover de media. Naast de evidente en niet te onderschatten rol van de organisaties voor amateurkunsten zijn er binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk een aantal gespecialiseerde vormingsinstellingen actief rond cultuureducatie. Zo heeft Wisper een vormingsaanbod rond de verschillende kunstdisciplines, focust Amarant eerder op de kunstbeschouwing en enthousiasmeert Atelier Cirkel zo veel mogelijk Vlamingen voor beeldende kunst.

Kunstendecreet en Erfgoeddecreet

Binnen het Kunstendecreet werd een nieuw en apart spoor rond kunsteducatie ontwikkeld. Dit betekende voor een aantal krachtige spelers vanaf 2006 eindelijk een

meer structurele erkenning. Enkele voorbeelden: Jeugd en Muziek richt zich tot een actieve en muziekminnende groep mensen van 3 tot 26 jaar. De Veerman is een multidisciplinaire organisatie die langs vele wegen creativiteit en kunstbeleving in de samenleving wil stimuleren. Art Basics for Children richt zich dan weer vooral op architectuur en audiovisuele kunsten.

Ook de sociaal-artistieke werkingen kregen in het Kunstendecreet een specifiek spoor. Zij verbinden sociale en artistieke doelstellingen op een evenwaardige manier met elkaar. Van daaruit hebben zij ook een belangrijke educatieve meerwaarde. Zo werkt Els Dietvorst al vele jaren in de Brusselse Anneessenswijk aan sterke artistieke producties met zowel vluchtelingen als oorspronkelijke Brusselaars. Een ander voorbeeld is de Unie der Zorgelozen, een organisatie die ontstaan is uit wijkprojecten en in de oeroude traditie van de Commedia dell'Arte een heruitvinding wil zijn van de aloude banden tussen familie, gezelschap, engagement, kunst en samenleving. Ook het recent goedgekeurde Cultureel Erfgoeddecreet kiest veel nadrukkelijker voor erfgoededucatie en -bemiddeling. Hiermee bevestigt én versnelt het een evolutie die in de sector al langer opgang maakt: een krachtige publiekswerking. Die ligt bijvoorbeeld bij het Gentse museum Huis van Alijn aan de basis van hun bestaan. De collectie wordt er voor verschillende doelgroepen leerrijk en toegankelijk gemaakt. Ook het Poperingse Talbot House heeft een actieve publiekswerking. Het Vlaamse steunpunt Faro zet in op de ondersteuning van het cultureel erfgoedveld in zijn cultuureducatieve opdrachten.

CULTUUR OF KUNSTEN OF PARTICIPATIE?

Kunsteducatie is een stevig en volwaardig onderdeel van cultuureducatie, maar het is slechts een deel van een breder verhaal. En cultuureducatie vormt een stevige tandem met het participatiebeleid. Dat begrip 'participatie' behelst zowel het deelnemen als het deelhebben: de deelnemers zijn de smakers van een aanbod, de deelhebbers de makers van cultuur. Het participatiebeleid speelt in op de twee en op hun onderlinge relaties. Het gaat dus niet enkel over gebruikers of bezoekers, maar evengoed over bestuurders, vrijwilligers, programmatoren, professionele kunstenaars en liefhebbers. Het participatiebe-

leid, en in zijn kielzog het cultuureducatiebeleid, beperkt zich dus niet tot het ijveren voor meer publieksbereik. Het actief en zelf produceren van cultuuruitingen staat minstens even centraal. Zo'n beleid vereist overkoepelende aandacht – met als rode draad de vele regelgevingen – en tegelijk weloverwogen specifieke klemtonen: bijzondere maatregelen om bijzondere participatiedrempels te bestrijden of om uitsluiting of achterstelling tegen te gaan.

OVER INSTRUMENTEN EN MIDDELEN

Cultuureducatie is een beetje zoals het goddelijke: het is overall aanwezig maar zelden concreet vatbaar. De creatie van een referentiekader en een inventaris moeten deze paradox wegnemen. De nota Smaakmaker biedt zo'n kader: hij vertrekt van de makers en de smakers, en maakt ook een onderscheid tussen actoren en maatregelen uit het beleidsinstrumentarium (decreten, richtlijnen...). Een nog moeilijker oefening was de inschatting van het globale financiële plaatje. De nota geeft ook hiervoor een eerste, gedetailleerde aanzet. De expliciete actoren in het financieel overzicht opnemen was niet ingewikkeld: de kunsteducatieve organisaties en bijvoorbeeld Stichting Lezen krijgen hun hele subsidiebedrag voor cultuureducatie. Iets moeilijker was het om een inschatting te maken van het financiële gewicht van de eerder impliciete actoren. De gemaakte oefening is wellicht voor verfijning vatbaar, maar we kunnen nu wel de volgende jaren de evoluties in kaart brengen en opvolgen.

Alles bij elkaar kwamen we voor het jaar 2008 uit op een totale uitgave van 57,3 miljoen euro voor cultuureducatie. In 1999 was dat nog 18,7 miljoen euro. Op tien jaar tijd betekent dat een verdrievoudiging. Maar omdat de hele cultuur- en jeugdbegrotingen in die periode fors stegen, vonden we het ook belangrijk na te gaan of het aandeel van de middelen dat naar cultuureducatie ging, in dezelfde mate mee is gestegen. Uit de berekeningen blijkt dat in 1999 het budget voor cultuureducatie 7,3% van de jeugd- en cultuurbegroting innam. In 2008 was dat 11,8%. Er is dus niet enkel een betekenisvolle toename van de middelen, maar cultuureducatie kreeg binnen de begroting van de Vlaamse overheid ook nadrukkelijker aandacht. Het werd 'veelpuntig verankerd' in het beleid.

BESCHEIDENHEID OVERBOORD!

Het maatschappelijk belang van cultuureducatie kan niet genoeg worden onderstreept. Natuurlijk staat dit 'pedagogische' werk – zeker als je het mediamatig bekijkt – altijd een beetje in de schaduw van nieuwe kunstproducties, nieuwe theatervoorstellingen of nieuwe tentoonstellingen. Groepswerk met kinderen, jongeren of specifieke doelgroepen springt minder in het oog. Men mag echter de invloed niet onderschatten van dit werk in de breedte. Veel potentieel blijft onaangeroerd als men er niet mee naar buitenkomt. Kinderen, jongeren en volwassenen, maar evengoed onderwijs- en welzijnsinstellingen, zijn nog te weinig op de hoogte van de rijkdom in onze sectoren. Vandaar de nood aan communicatie en beeldvorming rond cultuureducatie. Dat was ook het streefdoel van Smaakmaker: in kaart brengen wat er bestaat aan cultuureducatie, in woorden én in cijfers. Cultuureducatie was, is en blijft een van de belangrijkste accenten van het cultuurbeleid en er heeft zich de afgelopen jaren een sterk en veelkleurig landschap ontwikkeld, met deelsectoren, disciplines en soms leeftijds- en kansengroepen. Dat biedt de grootste garantie voor een verdere groei en bloei.

LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN

Onze snel veranderende samenleving stelt heel wat eisen en verwachtingen aan mensen, zowel op professioneel als op persoonlijk vlak. Wie mee wil zijn, moet levenslang en levensbreed – zeg maar: op alle terreinen – bijleren. Het gaat zowel over formeel leren (op de schoolbanken of op het werk) als over leren in een niet-formele (bv. via cursussen in het sociaal-cultureel werk) of informele context (bv. thuis of in een vereniging).

Het thema was het afgelopen decennium zeer actueel en staat steeds hoger op de Vlaamse en internationale politieke agenda's. Hier zoomen we in op enkele accenten uit het Vlaamse cultuur- en jeugdbeleid. De verhalen van Cyprien, Laurent en Oliver maken concreet wat levenslang en levensbreed leren voor mensen kan betekenen. Stuk voor stuk bewijzen ze het belang en de waarde van niet-formeel en informeel leren. Een terrein waarop het cultuur- en jeugdbeleid de afgelopen tien jaar op verschillende manieren heeft ingezet, en waar ook in de toekomst nog heel wat uitdagingen liggen.

DOELGROEPEN: HET VERHAAL VAN CYPRIEN

Het sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen heeft een sterke traditie op het vlak van niet-formeel en informeel leren. De Vormingpluscentra – een nieuwe werkvorm van 13 regionale volkshogescholen – krijgen alle kansen om zich tot een belangrijke speler te ontwikkelen in het domein van levenslang en levensbreed leren, in het bijzonder inzake niet-formele educatie. Zij zetten bijzonder sterk in op kansengroepen (gaande van mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond of met een handicap tot mensen in armoede), maar ook

op senioren en jongeren. De bijzondere aandacht voor deze thema's en doelgroepen vindt men ook terug in de dagelijkse werking van andere (sociaal-)culturele organisaties, zowel op structurele basis, via cursussen en dergelijke, als onder de vorm van projecten. Dit blijkt ook uit het verhaal van Cyprien.

Cyprien Urunaniye (54) komt uit Rwanda en studeerde

in zijn thuisland voor onderwijzer. Nadien behaalde hij in de Verenigde Staten een master leraar Engels, tweede taal. Sinds juni 2002 woont hij in België. Hij leerde met een Nederlands en startte een opleiding Basisadministratie aan de VDAB. Een geschikte job vinden bleek niet eenvoudig, tot hij in 2005 op een vacature stootte bij Citizenne (Vormingplus Brussel). Deze volkshogeschool wil "een bijdrage leveren tot de versterking van de sociale samenhang in Brussel door het aanbieden van educatieve, gemeenschapsvormende en cultuurspreidende activiteiten in het kader van het levenslang en levensbreed leren".

Toen Cyprien bij Citizenne aanklopte, stelde men hem voor om eerst een paar maanden als vrijwilliger kennis te maken met het sociaal-cultureel werkveld. Hij greep die kans met beide handen. Van november 2005 tot mei 2006 werkte hij mee aan Bruxelles Afrique, een project waarbij de ontmoeting tussen de Vlaamse en de Afrikaanse inwoners van Brussel centraal stond. Zo leerde Cyprien op informele wijze heel wat over sociaal-cultureel werk, maar ook over het gewone leven in Brussel.

Tijdens zijn vrijwilligerstraject werd Cyprien begeleid door de medewerkers van Citizenne. Hij deed ervaring op in verschillende domeinen en kon zich bijscholen op alerhande cursussen, zoals 'spreken voor publiek'. In mei 2006 trad Cyprien vast in dienst bij Citizenne als educatief medewerker/diversiteitsmanager. Intussen leidt hij zelf vrijwilligers op, o.a. in het kader van het Bantaba-project, de opvolger van Bruxelles Afrique. Bantaba is genoemd naar de traditionele plaats in een Afrikaans dorp waar de bewoners elkaar ontmoeten. Het project brengt Brusselaars met een diverse achtergrond samen en nodigt hen uit om met elkaar een gesprek aan te gaan.

Cyprien is erg positief over het sociaal-cultureel volwassenenwerk en in het bijzonder over zijn eigen leerervaringen: "Het niet-formele of informele aspect is belangrijk, want mensen leren uit hun dagelijkse manier van leven. Dat proberen wij in dit project te doen. Het is geen academische, strikte vorming, maar eerder ludiek en aangepast aan hun levenswijze." Na elke workshop polst Cyprien naar de indrukken van de deelnemers. Niet alleen om de activiteiten in de toekomst te verbeteren, maar ook om te zien of hijzelf geslaagd is in zijn doelstellingen: "Het is voor mij evengoed een leerproces: een leraar leert altijd bij."

Cyprien volgt momenteel een opleiding Bemiddeling aan de Brusselse universiteit Saint-Louis. Hij heeft de smaak van het 'levenslang en levensbreed leren' te pakken: "Ik wil verder gaan met de cursussen, met vormingen om mijn competenties te verbeteren, om nog meer te leren en nog meer te geven."

INFORMEEL LEREN: HET VERHAAL VAN LAURENT

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk kan zich na een recente decreetswijziging nog beter inpassen in belangrijke ontwikkelingen inzake levenslang en levensbreed leren, in het bijzonder inzake de 'erkenning van verworven competenties' (EVC). Het sociaal-cultureel (volwassenen) werk wordt nu ook publiek erkend als kernactor inzake 'informeel leren'. Mensen leren immers niet alleen bij door deel te nemen aan niet-formele educatie. Ook langs informele weg – thuis, op de werkvloer, in het verenigingsleven of door engagementen in de vrije tijd – verwerven zij competenties. Het verhaal van Laurent is daar een mooie illustratie van.

Laurent Stalpaert (78) is een model op het vlak van levenslang en levensbreed leren. Tijdens zijn rijk gevulde professionele carrière van 37 jaar behaalde hij diploma's boekhouden en Franse handelscorrespondentie, en volgde hij een seminarie voor productiviteitsstudie bij Vlerick. Na zijn pensioen in 1989 bleef Laurent binnen de volwasseneneducatie cursussen volgen rond tekstverwerking, internet en multimedia.

Laurent is een bezige bij. In Zottegem, waar hij schepen van Financiën en Cultuur was, is hij nog steeds voorzitter van de stedelijke seniorenraad en lid van de cultuurraad. Sinds 1995 is Laurent ook actief binnen de seniorenvereniging S-plus, als voorzitter van de regio Aalst-Oudenaarde én als plaatselijk voorzitter van S-plus Zottegem. Zijn beroepservaring komt hem daarbij goed

van pas. Maar ook zijn functies als bestuursvrijwilliger hebben hem heel wat competenties bijgebracht die hij nu nog goed kan gebruiken.

Over het belang van informeel leren laat hij geen twijfel bestaan: “Eerst en vooral, je bent met van alles bezig. Neem nu alleen S-Plus hier plaatselijk in Zottegem: je moet een jaarprogramma opstellen, uitnodigingen maken, al die data bepalen, lokalen, sprekers...” Laurent geeft toe dat hij zich de laatste jaren meer en meer toelegt op activiteiten waarbij enige mentale inspanning vereist is: “Daar ben je meer met je brein bezig, je staat niet stil. Want als je stilstaat als oudere, is het gedaan. Ook als ik tv kijk, wil ik kijken naar dingen waar ik iets van bijleer.”

Levenslang leren verrijkt je niet alleen op geestelijk vlak, voegt Laurent eraan toe, maar heeft ook een positieve invloed op je sociaal leven en je maatschappelijk engagement. Hij illustreert dat met verschillende voorbeelden uit zijn eigen carrière. Zo werd hij door zijn lidmaatschap van de nationale beleidswerkgroep van S-Plus ook betrokken in de Vlaamse Ouderenraad. Ook van de Hoge Raad voor Vrijwilligers maakt hij deel uit.

Laurent kan andere senioren alleen maar aanraden om zich in te zetten in het verenigingsleven, als bestuurder of als deelnemer. Als je hem vraagt naar de voornaamste reden en motivatie voor zijn inzet, vermeldt Laurent, die zichzelf een overtuigd “fulltime vrijwilliger” noemt, de voldoening die hij ervan terugkrijgt. Ook in de toekomst staat er nog heel wat op stapel. Een studie naar de vrijwilligers op initiatief van de Hoge Raad voor Vrijwilligers, in samenwerking met de universiteiten van Gent, Antwerpen en Luik, wordt zijn volgende opdracht. Ophouden met leren is nog lang niet aan de orde.

COMPETENTIES: HET VERHAAL VAN OLIVER

De Vlaamse administraties Onderwijs, Vorming, Werk, Cultuur en Jeugd hebben de afgelopen tien jaar gewerkt aan een versterkt en geïntegreerd onderwijs- en vormingsbeleid. Heel belangrijk daarbij zijn de maximale erkenningsmogelijkheden voor de competenties die mensen verworven hebben, ongeacht in welke context (formeel, niet-formeel of informeel). Een gecoördineerd en coherent EVC-beleid in Onderwijs, Werk en Cultuur moet hier toe bijdragen. Binnen de beleidsvelden Cultuur en Jeugd hebben een aantal organisaties het voortouw genomen om tot een eigen, herkenbare invulling van het EVC-concept te komen. Zo hebben SoCiuS en het FOV een traject rond visieontwikkeling opgezet, wat resulteerde in een visietekst rond ‘Erkenning van Verworven Competenties in het sociaal-cultureel werk’. In het jeugdwerk speelden onder andere Steunpunt Jeugd, Formaat Jeugdhuiswerk Vlaanderen en JES vzw op dit vlak een pioniersrol. Een van de jongeren die zich dankzij JES bewust werd van zijn competenties is Oliver.

Oliver Nimet (15) woont al jaren tegenover de Antwerpse thuisbasis van JES. Vorig jaar kwam hij via een simpele flyer bij de organisatie terecht. JES had fotoreporters nodig voor het jaarlijkse straatvoetbaltoernooi Shoot, een jeugdcultuurproject. Oliver trok zijn stoute schoenen aan. Hij stapte mee in het project maar nam niet alleen foto's tijdens het toernooi zelf: ook de tentoonstelling nadien gaf hij mee vorm.

Sindsdien heeft hij een heel traject afgelegd. Toen bleek dat Oliver talent had, stuurde JES hem door naar STAMP Media. Bij dit jongerenpersagentschap, waar hij deel uitmaakt van de redactieraad, verbetert Oliver zijn artistieke en fotografische capaciteiten en heeft hij intussen al verschillende opdrachten tot een goed einde gebracht.

Oliver besliste ook om van studierichting te veranderen. Zo ruilde hij een tijdje terug Kantoor-verkoop voor Publiciteit, een richting waar hij zich veel meer op zijn plaats voelt. Maar ook op sociaal vlak heeft het hele traject bij JES vruchten afgeworpen: “De andere jongeren in het project zijn allemaal vrienden, je hebt hun gsm-nummers, je ontmoet elkaar op MSN, je praat er eens mee, je komt samen op vergaderingen... Je doet dus eigenlijk van alles en nog wat samen. En je kunt zeker veel leren van elkaar.”

Oliver heeft niet alleen competenties verworven op het technisch-creatieve domein van de fotografie, maar ook op persoonlijk vlak. Stipt zijn, initiatief nemen, luisteren en kritiek aanvaarden zijn enkele dingen waar hij aan heeft gewerkt.

Olivers verhaal is een mooi voorbeeld van de trajecten die JES met jongeren aflegt. Inez Hoefnagels is EVC-medewerkster bij JES Antwerpen. Ze doet regelmatig een beroep op de C-stick®, een door JES ontwikkeld pedagogisch instrument in de vorm van een USB-stick die jongeren helpt om zicht te krijgen op hun eigen leertraject, waardoor ze hun leer- en loopbaan actief in handen kunnen nemen, de jongere bewaart er allerlei relevante informatie op en krijgt er reflectievragen aangereikt. Zo'n stick kan tot een soort cv uitgroeien.

De begeleiding gebeurt op een heel informele, laagdrempelige manier, volgens Inez een belangrijke troef van dit soort jongerenwerking: “Als je heel laagdrempelige feedbackgesprekken voert, vraagt wat ze leuk vinden, waar ze iets aan gehad hebben, komen jongeren nogal snel met hun dromen op de proppen. En dan gaan we samen bekijken hoe we die dromen kunnen realiseren.” Ook de benoeming en erkenning van competenties aan de hand van de C-stick kadert binnen deze filosofie: “Ik zet op hun portfolio een hoop filmpjes en foto's als bewijs dat ze ef-

fectief hebben deelgenomen aan die activiteiten of aan die vormingen. Voor hen is dat een beloning, een fotoalbum dat ze eraan overhouden. Maar het geeft hen ook het gevoel dat ze gezien en gehoord worden en dat hun initiatieven erkend worden.”

Vandaag heeft Oliver al een goedgevuld portfolio en volgt hij allerlei evenementen op als reporter. Recent heeft hij als een van de enige minderjarigen een perskaart gekregen. Hij blijft zich ook bijscholen, onder andere in een mediakamp, een masterclass Fotografie, een cursus fotoshop... Als je Oliver naar zijn beste herinneringen vraagt, antwoordt hij: “Aan die opdracht van Shoot eigenlijk, het begin van alles. En ook aan Inez. Ik had wel een oog voor fotografie en ben altijd al creatief geweest, maar ik heb het nooit gebruikt. Nu, door één simpele opdracht, ben ik vertrokken.”

MET DE IE VAN E-CULTUUR

E-CULTUUR

We zoeken informatie op via het internet of de mobiele telefoon, we reageren op nieuws op fora of blogs, we kopen producten of schrijven ons eigen verhaal via diezelfde media. Ook hoe we cultuur maken, verspreiden, bewaren en eraan participeren is onder invloed van de informatie- en communicatietechnologie grondig veranderd. De impact van die verandering wordt wel eens vergeleken met de uitvinding van de boekdrukkunst, die niet alleen van beslissende betekenis was voor de verspreiding en toegankelijkheid van kennis en cultuur, maar ook voor de ontwikkeling ervan.

De nieuwe netwerkruimte en haar dialoogstructuur stimuleert allerlei ontwikkelingen: samenwerking over de disciplines heen, gedecentraliseerde productieprocessen, zelforganisatie, actieve participatie... Deelnemers worden consument én producent. In de netwerkruimte wordt culturele inhoud of content meer en meer digitaal aangeboden en duiken nieuwe spelers op, met wie er nieuwe verhoudingen ontstaan. De culturele veranderingen onder invloed van de informatie- en communicatietechnologie omschrijven we als 'e-cultuur'.

E-BELEID

De cultuurpraktijk verandert dus. Ook het beleid stond niet stil. De voorbije legislatuur (2004-2009) kwam het thema e-cultuur op de kaart. Zo schetste het boek E-cultuur. Bouwstenen voor praktijk en beleid uit 2006 het internationale en Vlaamse kader. Het bracht aan de hand van praktijkvoorbeelden de impact van e-cultuur in kaart en deed voorstellen voor een Vlaams e-cultuurbeleid. Er werden ook werkingsmiddelen e-cultuur vrijgemaakt met het oog op meer wetenschappelijk of innovatief onderzoek, voor studiedagen rond gaming of voor leertrajecten zoals de Verhalentafel en het thema 'interculturaliteit en e-cultuur'. Er gebeurde beleidsvoorbereidend werk rond breedband voor cultuur en de digitalisering, online-ontsluiting en de digitale archivering van het cultureel erfgoed. Streefdoel was niet alleen meer kennisdeling

binnen het culturele domein. Waar mogelijk werden ook linken gelegd met andere beleidsdomeinen: Onderwijs en Vorming, en Economie, Wetenschap en Innovatie.

BELEID IN WORDING

De voorbije jaren werd er ook meer deelgenomen aan vernieuwend onderzoek: een stijgend aantal culturele actoren nam deel aan Europese projecten in het kader van de Europese Digitale Bibliotheek (de Europese toegangspoort tot digitaal erfgoed) of aan projecten van het Vlaamse Interdisciplinair Instituut voor Breedband Technologie, zoals Pokumon en Erfgoed 2.0. Pokumon zoomt in op de problemen van online distributie en de archivering van multimedia in de podiumkunsten en de (klassieke) muziek. Erfgoed 2.0 onderzoekt een interactieve erfgoedbeleving ter plekke met mobiele toestellen en binnen een netwerk van erfgoedsites. Of nog: hoe kun je bezoekers een digitale erfgoedroute aanbieden met een mobiel toestel zoals een pda? Ook het grootschalige IWT-project 'BOM-Vlaanderen' bracht tal van media- en cultuurpartners samen rond de ontsluiting en archivering van multimediale data en werd van nabij opgevolgd door de overheid, die in de stuurgroep van het project vertegenwoordigd was.

Het beleid beschouwt e-cultuur als een maatschappelijke uitdaging die iedereen aangaat en een aangepaste beleidsvoering vraagt. Vragen over de onafwendbare impact van nieuwe technologieën moeten expliciet aandacht krijgen en op termijn worden beantwoord. De centrale doelstelling van het beleid 2004-2009 bestond er dan ook in de eerste bouwstenen te leggen voor een e-cultuurbeleid in wording en ontwikkeling. Daarom waren de inspanningen van het Vlaamse cultuurbeleid voor e-cultuur in deze periode in hoofdzaak gericht op kennisopbouw en -deling, op informeren en sensibiliseren, en op het zoeken naar kansen binnen en buiten ons beleidsdomein.

E-CULTUUR IN DE PRAKTIJK

1. Erfgoedlimburg.be

In 2005 startte de Provincie Limburg met de bouw van de digitale erfgoeddatabank ErfgoedLimburg.be. Toen eind 2007 ook Vlaams-Brabant in het project stapte, werd het project omgedoopt tot ErfgoedPlus. De verzameling wordt voortdurend uitgebreid, zowel in kwantiteit als wat de soorten erfgoed betreft, en het project beïnvloedt de werking van erfgoedorganisaties. Zo kunnen beheerders van kleinere collecties met dit instrument hun inventaris op een efficiënte manier aanmaken en onderhouden. Lokale collectiebeheerders zijn ook extra gemotiveerd omdat de zichtbaarheid van hun werk groter wordt. ErfgoedPlus is uitgegroeid tot een krachtig instrument om de participatie en de kennis van de lokale erfgoedgemeenschappen te vergroten.

www.erfgoedlimburg.be

2. Workspace Unlimited

Workspace Unlimited (WU) werd in 2001 opgericht onder impuls van mediakunstenaar Thomas Soetens en architecte Kora Van den Bulcke. De organisatie is als experimenteel en interdisciplinair gamelab actief op het kruispunt van kunst, architectuur en technologie. Concreet verkent WU op basis van geavanceerde gametechnologieën het creatieve en socio-culturele potentieel van digitale omgevingen. Elk project van WU ontstaat in een transdisciplinaire context, waarbij telkens naar synergie wordt opgezocht met culturele organisaties, kunstencentra en onderzoeksinstellingen in binnen- en buitenland. WU is binnen het Kunstendecreet erkend als audiovisuele organisatie die technologisch toegepast onderzoek en ontwikkeling heeft opgenomen in haar structurele werking.

www.workspace-unlimited.org

3. Digileen

Sinds oktober 2008 kunnen alle Vlamingen gratis digitaal muziek lenen met DigiLeen. Dankzij de steun en investering van de Vlaamse overheid werd een succesvol proefproject in de bibliotheek van Gent uitgebreid naar heel Vlaanderen. Met DigiLeen kun je thuis per week honderd tracks downloaden en zeven dagen (enkel) beluisteren op je pc. DigiLeen is software die werd ontwikkeld door de Centrale Discotheek Rotterdam, de grootste muziekbibliotheek van Europa. Zij richten zich vooral op de minder hitgevoelige genres als jazz, klassieke muziek en wereldmuziek. Het enige wat men moet doen om digitaal muziek te lenen is de gratis software installeren. De muziek hoeft niet tijdig te worden teruggebracht naar de bibliotheek, want de bestanden worden na zeven dagen automatisch onbruikbaar gemaakt. Men kan de muziek niet overzetten op een mobiele drager en slechts één keer lenen. Als de muziek de 'leners' bevalt, verwijst DigiLeen naar een online muzikwinkel waar de cd te koop is. Om DigiLeen in heel Vlaanderen te kunnen aanbieden sloot de Vlaamse overheid via het Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken (VCOB) overeenkomsten af met de CDR, Sabam en de verschillende platenlabels. DigiLeen vult dus de bestaande bredere en diverse cd-collecties van bibliotheken aan. Ook bibliotheken zonder muzikafdeling kunnen nu een digitaal muzikaanbod aanbieden.

www.bibliotheek.be

4. Fedos vzw, S-Plus, Socius en Faro - De Verhalentafel

Een van de leertrajecten die met de werkmiddelen voor e-cultuur van het ministerie van Cultuur ondersteund werd, exploreerde de mogelijkheden van ICT voor educatie, vaardigheden en sociale cohesie bij ouderen. Dat gebeurde met de Verhalentafel, een mobiele verhalenbank. Voor de inhoud daarvan werd een beroep gedaan op Faro vzw, het Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed. Voor het initiatief 'Expo '58: Back to the future' hebben de erfgoedcellen in Vlaanderen en Brussel immers talrijke getuigenissen verzameld van senioren die vijftig jaar geleden aanwezig waren op de Expo. Deze herkenbare getuigenissen vormden, mét heel wat beeldmateriaal, de ideale inhoud voor de Verhalentafel. Aangezien Expo '58 binnen het jaarthema 'De jaren 50... toen werd alles anders' paste en de mogelijkheden van de Verhalentafel de

organisatie Fedos vzw aanspraken, ging zij in op een projectoproep om de waarde van de verhalenbank als sociaal-cultureel middel te exploreren en de omkadering voor haar rekening te nemen. Dat gebeurde in samenwerking met S-Plus en SoCiuS. Belangrijk was dat zowel senioren uit een woon- en zorgcentrum (residentiële senioren) als zelfstandig wonende senioren toegang zouden krijgen tot de tafel, die dan ook ging rondreizen in Vlaanderen en Brussel. Een van de belangrijkste conclusies van het project was dat ICT zich uitstekend leent om bij residentiële senioren herinneringen op te halen.

<http://www.fedos.be/html/activiteiten/verhalentafel.html>

5. HETPALEIS - Paola 246

HETPALEIS, theaterhuis voor kinderen, jongeren en kunstenaars in het hart van Antwerpen, heeft een trouw publiek van 12% virtuele bezoekers. Dit inspireerde hen om op zoek te gaan naar de grenzen van het virtueel theater en de mogelijkheid om theater op het web te brengen. In samenwerking met theatermaker en acteur Stefan Perceval en toenmalig webdesigner van HETPALEIS Stefan Kolgen creëerden ze in mei 2007 de virtuele productie Paola246, over de vijftienjarige Paola die alleen woont met haar vader en die de dingen die haar bezighouden, aan het web toevertrouwt.

De reactie van de bloggers was enorm. Zonder hen zou het project niet hetzelfde draagvlak gehad hebben. Ze verrasten de makers met suggesties en commentaren, en verschillende media raakten geïntrigeerd door het experiment. Het stuk speelde een maand lang op verschillende internetkanalen zoals YouTube, Twitter en Flickr. Dankzij de commentaren van de online kijkers/lezers bleef het scenario groeien en evolueren.

Voor HETPALEIS was deze virtuele theaterproductie in de eerste plaats een zoektocht naar publieksverbreding en waren de ingeschakelde virtuele kanalen geen promotiekanalen maar dragers van de productie. Paola246 was een zeer arbeidsintensief project waarbij communicatie, dramaturgie en regie verplicht werden om op een andere manier samen te werken. Het virtuele theater zette een aantal codes op de helling.

www.hetpaleis.be

6. Vooruit - Digitaal Community Platform

Op 20 april 2007 lanceerde Vooruit een vernieuwde communitywebsite, die tot stand kwam na een onderzoek van het IBBT. Het is een laagdrempelig webplatform met informatie en duiding, maar ook een uitnodiging tot interactiviteit en een kans tot personalisatie en profilering. Het platform is een radicaal nieuwe manier om met het publiek te communiceren, omdat het een uitgesproken tweerichtingskanaal tussen Vooruit en zijn bezoekers creëert. Zo biedt de website een opportuniteit inzake de verbreding, verdieping en vernieuwing van de cultuurparticipatie. Het is een uitdaging om de drempels tussen aanbod en publiek weg te werken. Op die manier wil Vooruit zijn bezoekers uitnodigen om meer te participeren, zowel reëel als virtueel.

Het nieuwe webplatform snijdt ook dwars door de organisatiestructuur: het wordt het belangrijkste communicatiemiddel. Terwijl het web vroeger de speelplaats was van de webmaster en de communicatieafdeling, is er nu ook voor de artistieke ploeg en de artiesten een belangrijke rol weggelegd. Sinds de lancering werd de Vooruitcommunity nog interactiever. Intussen is ook een audio- en videokanaal opgestart.

www.vooruit.be

© Caroline Vincart

GEMEENSCHAPSVORMING OP DE DANSVLOER

© An Nelissen

Pol Vervaeke

werkt sinds twaalf jaar in De Markten in hartje Brussel, een van de 22 Brusselse gemeenschapscentra. Hij is stafmedewerker voor de educatieve activiteiten, het podiumprogramma, de kinderwerking en de 'animatieve activiteiten'. De Markten wil in zijn grootstedelijke context een kruispunt zijn waar het lokale en het bovenlokale elkaar ontmoeten.

"Dé vraag voor een gemeenschapscentrum in Brussel is volgens mij: wat is je plek in een omgeving met een zeer ruim aanbod? Mijn analyse is dat niemand in Brussel centrum de educatieve werking zo uitgebreid covert als wij. We zagen dat mensen die hier een cursus volgden, verder wilden gaan. Daaruit zijn een toneelgezelschap, een orkest, een dansgezelschap, een improvisatiegroep en een majorettegroep ontstaan... En er komt ook een koor en een fotografenclub. Fantastisch, toch? Zeker als die groepen mekaar vinden, wat we nu proberen te realiseren. Mensen doen hierdoor dingen die ze zich vijf jaar geleden niet konden voorstellen en vinden een nieuwe vriendenkring. Zo creëer je rond De Markten een netwerk van mensen die hier actief blijven. Een project als Laplan wil dat nog versterken door professionelen en niet-professionelen samen te brengen in een context van 'samen iets maken', in diverse disciplines. Of we geven speelruimte aan amateurgroepen die buiten hun eigen buurt of context willen optreden."

"Als gemeenschapscentrum doen we aan gemeenschapsvorming door mensen informeel en in een gezellige sfeer bij elkaar te brengen, bij ons altijd met een streep cultuur: een concert, een visueel spektakel... Dat gebeurt aan het begin en het einde van het seizoen, met Nieuwjaar, op 11 juli... Sinds een viertal jaar organiseren we ook jaarlijks vijf tot zes Salons Dansants op zondagmiddag, die mikken op een divers publiek: dertigers, veertigers, 65-plussers, gezinnen met kinderen... In het begin deden sommigen laatzakken: een gerespecteerd cultuurhuis als De Markten dat bals organiseert? Maar ik heb daar gezien wat gemeenschapsvorming kan betekenen, bijvoorbeeld bij het eerste Salon Dansant, toen La Esterella optrad voor een publiek van vooral oudere dames en homo's; in dat milieu ligt zij zeer goed. Na het concert zag je mannenparen op de dansvloer en waren er aan sommige tafels hoorbare reacties. Tot de mannen de dames gingen halen om te dansen. De volgende keren gebeurde dat opnieuw en uiteindelijk is het normaal geworden. Dan denk ik: hier is iets belangrijks gebeurd. Ik kan alleen maar hopen dat het zich ook voortzet buiten De Markten."

"Een van de succesnummers in het kinderaanbod zijn de circusateliers. Die kwamen er vier jaar geleden toevallig bij, maar het is meteen 'ontploft'. We surfen nu mee op het succes van de circusgolf en de impulsen die het Vlaams beleid geeft. Door het succes en omdat we hiervoor samenwerken met drie lokale partners rees de vraag of we ons aanbod moeten blijven openzetten voor iedereen. Wat de circusateliers betreft, is er dan ook een voorrangsbeleid: er worden tot op het laatst plaatsen vrijgehouden, omdat er anders groepen uit de buurt worden verdrongen. We overwegen dat ook voor andere ateliers."

"Ik merk een toenemende aandacht voor kunsteducatie, zowel voor de 'theorie' als voor het actief beoefenen van kunst. Belangstelling en beleid spelen hier op elkaar in. Ik zie de jongste jaren ook veel meer gezinnen met kinderen. En nog een evolutie: hoge en lage cultuur zijn door elkaar gaan vloeien. Die pluim is voor het Vlaamse beleid, ondanks de builen en blutsen."

ACHTER DE CULTUURTAP

Mireille Himpe

werkt sinds achttien jaar in het cultuurcentrum van Evergem, in dienst van de gemeente. Het gebouw staat in deelgemeente Sleidinge en de zaal heeft een capaciteit van vierhonderd plaatsen. Een ploeg van vijf mensen staat in voor het onderhoud en de exploitatie van de cafetaria, en voor het ontmoetingscentrum in Doornzele. Mireille is de enthousiaste ploegcoördinator: “De meeste mensen denken dat het cultuurcentrum jonger is. Ze schrikken als ze horen dat het er al achttien jaar staat. Blijkbaar wordt dat hier goed onderhouden!”

“Ploegcoördinator wil zeggen dat ik de uren van ons ploegje regel. Wanneer moet er iemand komen om de deuren te openen? Wanneer en met hoeveel moeten we hier zijn tijdens de pauze en na de voorstelling? Dat is niet altijd evident als er op het laatste moment zaken veranderen. Wat moet er gebeuren met de opbouw, het afbreken, de opkuis? Dat regel ik samen met onze hoofdtechniker. Onderhoud doe ikzelf veel minder dan vroeger, omdat ik veel papierwerk heb. Ik ben daarin gegroeid. En door mijn ervaring zie ik nu ook dingen die voor de techniekers van belang zijn. Om de twee weken bespreken we alles op een planningsvergadering.”

“De cafetaria is steeds open bij podiumactiviteiten. Tijdens de pauze kan het enorm druk worden als je een paar honderd mensen tegelijk moet bedienen. En na de voorstelling is het hier heel gezellig. Veel artiesten komen een babbeltje slaan. Wij zijn de eersten om te horen of iets goed was. De mensen komen naar ons, zowel met hun klachten als met positieve commentaar, en wij zeggen dat door. De dienst vraagt dat aan ons. Ik ben zelf zeer positief ingesteld, maar ik kom ook voor mijn mening uit. Ze hebben dat hier graag.”

“In die achttien jaar heb ik de dingen enorm zien evolueren! We zijn begonnen met 2,5 personeelsleden en met tien tot vijftien voorstellingen op een jaar, en nu zijn er op jaarbasis al in de dertig avondvoorstellingen. Daar komen nog de school- en familievoorstellingen bij, de tentoonstellingen met de recepties bij vernissages en finissages... Ook veel lokale verenigingen, van wie er vroeger veel een eigen zaal hadden, treden hier op: toneelverenigingen – en dat zijn er nogal wat! –, ballet- en dansscholen, de muziekschool, de seniorenvereniging die jaarlijks iets programmeert, de fanfares en harmonies, Unizo komt hier ook elk jaar met z’n vrij podium... Ze worden hier verwend met de accommodatie, het professioneel materiaal, de techniekers...”

“Groot Evergem is rijk aan een boeiend en bloeiend verenigingsleven. Die voorstellingen trekken het meeste volk. Verenigingen brengen hun eigen publiek mee. Dan is het volle bak en zie je mensen die je anders niet ziet. Maar ook wat we zelf programmeren loopt meestal erg goed. Het publiek verschild uiteraard: je hebt mensen die voor theater komen, voor humor, voor de verschillende soorten muziek... Vooral humor zit in de lift, volgens mij. Het valt mij ook op dat het publiek jonger wordt. Ik bedoel dan dertigers. Het jongere volk komt minder, die gaan meer naar fuiven en dergelijke.”

“Het is zeer druk voor ons en het is natuurlijk avond- en weekendwerk, te beginnen vanaf de donderdagavond. Als ik zelf iets wil zien, vraag ik een avond vrij, maar meestal zijn we hier. Ik werk alle weekends. Dat is niet altijd vanzelfsprekend en men moet er thuis achter staan. In de zomer zijn we natuurlijk meer thuis, maar ook daar merk ik verandering: het cultuurseizoen duurt langer dan vroeger. Maar ik klaag zeker niet: ik heb mensen rond mij nodig en doe dit werk erg graag.”

10 JAAR PUBLIEKSWERKING

Ook wat publiekswerking en cultuurmarketing betreft, is er in tien jaar veel gebeurd. Je zou kunnen spreken van een ‘mentaliteitsverandering’ bij veel culturele spelers. Het begon met een geruchtmakende State of the Union en vervolgens werden diverse sporen bewandeld met als locomotief het koepelbegrip ‘participatie’. Hoe is deze evolutie verlopen? En waar staan we nu? Een schets.

Over het publiek dat nog geen publiek is
In zijn eerste State of the Union, uitgesproken in september 2000 aan het einde van Het Theaterfestival in de Gentse Vooruit, roept minister van Cultuur Bert Anciaux de culturele sector op tot meer aandacht voor publieksbereik. De reacties blijken niet direct positief: de ene commentator waarschuwt voor een afglijden van het beleid in de richting van cultuurpopulisme, een andere stelt dat je kunst en cultuur zomaar niet op hetzelfde hoopje kunt gooien. Nog een andere vindt dat er al meer aandacht voor publiekswerking is dan de minister laat uitschijnen. Maar de oproep wordt niet altijd goed begrepen, misschien omdat ze te provocatief en te ongenueanceerd werd verkondigd? De kern van de toespraak is te vinden in deze zin: “We mogen ons dus de vraag stellen hoe we met het publiek dat nog geen publiek is omgaan.” Zoeken naar nieuwe participanten dus als conditio sine qua non voor een ruimer draagvlak voor kunst en cultuur. Het nieuwe beleid zet daarom uitdrukkelijk in op het bereiken van een nieuw en sociaal divers samengesteld publiek. Niet per cultuurhuis maar veeleer per gemeente of regio, zoals later wordt genuanceerd.

Daarbij worden meerdere sporen bewandeld: de participatie aan kunst en cultuur verbreden (op zoek naar nieuw en ander publiek), verhogen (vaker deelnemen), spreiden (deelnemen aan nog andere kunst- en cultuurvormen) en verdiepen (bevordering van de kwaliteit van de participatie).

WHO’S AFRAID OF MARKETING?

De schrik voor de artistieke autonomie zit er aanvankelijk goed in, vooral dan bij de kunstensector. De vrees is onterecht. Hooguit leeft de vraag om het aanbod van kunst- en cultuurhuizen, en vooral van een regio als geheel, kritisch tegen het licht te houden. Verder ligt het accent vooral op het wegwerken van drempels: via publiekswerking, nieuwe methoden en extra aandacht voor communicatie. Er is nood aan professionalisering en meer en betere bemiddeling tussen aanbod en publiek.

De integriteit van het artistieke kernproduct is dus niet in het geding. Het zijn randfactoren waarop ingegrepen wordt, zoals locatie, bereikbaarheid, toegankelijkheid, personeel, omkadering, onthaal, sfeer, informatievoorziening, promotie en zelfs extra services zoals horeca of vestiaire. Elke individuele cultuurorganisatie kan op haar manier die relatie tussen aanbod en publiek vormgeven. Maar ook op een overkoepelende schaal – bijvoorbeeld op het niveau van een gemeente, stad, regio of sector – kan een goed inzicht in de relatie tussen vraag en aanbod nieuwe kansen zichtbaar maken.

De kwaliteit van de informatievoorziening wordt steeds belangrijker. Zeker omdat het vrijetijdsaanbod – inhuizig en uithuizig, gesubsidieerd en commercieel – een explosieve groei beleeft. En wie extra aanbod zegt, zegt extra stromen van informatie, nog versterkt door de opkomst van digitale technologie met een steeds lagere instapdrempel. In die steeds hardere ‘strijd om de vrije tijd’ kan cultuurcommunicatie niet louter informierend blijven. Ze moet ook prikkelen en activeren.

Beleidsinstrumenten voor een sterkere publiekswerking
De aandacht voor publieksverruiming leidt tot enkele nieuwe initiatieven en instrumenten die het cultuurbeleid met een tweede pijler moeten stutten. Het beleid blijft een kwalitatief hoogstaand en verscheiden aanbod ondersteunen. Maar het wil ook uitdrukkelijk de publieke deelname aan dit aanbod stimuleren.

In eerste instantie spoort de minister de recent opgerichte steunpunten aan om extra aandacht te besteden aan publiekswerking. Enkele sectorale koepelorganisaties gaan op die uitnodiging in. Kennisdeling en visievorming rond publiekswerking worden een vast onderdeel van hun aanbod. Daarnaast zetten steeds meer sectorale steunpunten ook in op de organisatie van grootschalige publieksevenementen die hun deelsector in de schijnwerpers zetten. Deze aanpak leidt vooral in de literatuur-, erfgoed- en bibliotheeksector tot enkele smaakmakende initiatieven, maar vindt ook elders navolging (Dag van de Architectuur, Week van de Amateurkunsten...). De bestaande succesformule van de Open Monumentendag wordt verder uitgewerkt en krijgt er met de Erfgoeddag en de Week van de Smaak twee geslaagde zusterinitiatieven bij. Het VCOB beperkt zich dan weer niet tot de Week van de bibliotheek, maar werkt op basis van een grootschalig gebruikersonderzoek marketingondersteuning én een marketingplan voor alle Vlaamse bibliotheken uit, inclusief een vernieuwde branding van ‘de bib’.

Ook koepelorganisaties met een meer transversale werking doen mee. Het steunpunt voor lokaal cultuurbeleid (‘Cultuur Lokaal’, nu ‘Locus’) plaatst publiekswerking centraal in de ontwikkeling van lokale cultuurbeleidsplannen en in de werking van cultuurcentra, met een belangrijke focus op kennisdeling en gebruikersonderzoek. Samen met CultuurNet Vlaanderen sensibiliseert de organisatie het ruime cultuurveld om publiekswerking te laten vertrekken van onderzoeksgegevens, die onder meer worden aangereikt door wetenschappelijk onderbouwde participatiesurveys van Re-Creatief Vlaanderen. Als kenniscentrum voor participatie en democratie richt de organisatie Kunst & Democratie (nu Démos) zich van haar kant op de vernieuwing en verdieping van de participatie vanuit het perspectief van kansengroepen. Met methodieken als sociaal-artistieke praktijken gaat dit proces veel verder dan ‘cultuurcommunicatie’ in de enge betekenis van het woord.

Tot slot biedt het beleid ook ontwikkelingskansen voor organisaties die zich toeleggen op cultuurcommunicatie voor en door specifieke leeftijdsgroepen. Zo verrijkt de culturele jongerenorganisatie CJP haar klassieke kortingskaarten met een sterke internet-gedreven strategie, waarbij jongeren niet alleen informatie ontvangen maar vooral zelf een zender van culturele prikkels worden. Ook steunt het beleid smaakmakende jongerenprojecten als AmuseeVous, dat bezoekers van de rockweide op Werchter gratis en met aantoonbaar succes laat proeven van een rijk museumaanbod.

CULTUURNET VLAANDEREN

In 2002 richtte de overheid CultuurNet Vlaanderen op, een organisatie met een dubbele missie:

- via cultuurcommunicatie en cultuurmarketing (meer) mensen stimuleren om (meer) aan cultuur te participeren (stimuleren van cultuurparticipatie).
- via informatie- en onthaalservices het belangstellen om aan cultuur te participeren (faciliteren van cultuurparticipatie).

Aanvankelijk profileert de organisatie zich als kenniscentrum. Daarnaast bouwt ze met vallen en opstaan aan de CultuurDatabank. Dit ambitieuze ICT-project is vandaag

een digitaal magazijn met alle eerstelijnsinformatie over de brede culturele activiteiten in Vlaanderen (én Brussel). Het kan geraadpleegd worden via cultuur- en vrijetijdskalenders in tal van media en via het eigen portaal www.cultuurweb.be (met een huidig bereik van ruim 160.000 unieke bezoekers per maand).

In het kenniscentrum van de organisatie worden onderzoeksgegevens, theorieën en praktijkvoorbeelden over diverse aspecten van publiekswerking, cultuurcommunicatie en -marketing verzameld en ontsloten. Dit mondt onder meer uit in een reeks praktijkgerichte studiedagen en publicaties en een digitale kennisbibliotheek. Opvallend is de jaarlijkse Dag van de Cultuurcommunicatie, een congres dat elk jaar meer bezoekers trekt en bij de laatste editie in 2007 bijna 800 deelnemers ontvangt.

In de schoot van die kenniswerking zijn twee publieksgerichte marketingtrajecten gegroeid. Het breed vrijetijdskoncept 'UiT' mikt vooral op mensen die slechts af en toe aan cultuur doen of er om tal van redenen net niet toe komen. Uitgangspunt is de sociologische vaststelling dat cultuurparticipatie zich vooral afspeelt in een perimeter van 30 minuten reistijd of 30 kilometer afstand om de eigen woning. Het regionaal verankerde informatie- en marketingnetwerk (UiTnetwerk), in samenwerking met steden/gemeenten en regio's/provincies, is daarom een prioriteit. Het krijgt in de toekomst een digitaal sluitstuk op Vlaams niveau: de opvolger van het huidige cultuurweb.be.

Het label 'Vlieg' staat voor het tweede groeitraject binnen CultuurNet. 'Vlieg' informeert en activeert kinderen tot 12 jaar en richt zich daarbij op hun hele netwerk (vrienden, ouders, grootouders, leraars, begeleiders...). Ouders spelen hierin een cruciale rol. Wie in gezinsverband kennismaakt met cultuur heeft immers de grootste kans op een actief cultuurleven, zowel op jonge als op oudere leeftijd. Zowat 30.000 gezinnen ontvangen maandelijks tips via e-zines op maat, terwijl tienduizenden kinderen letterlijk over de drempel van cultuurhuizen worden geholpen in het kader van acties in heel Vlaanderen.

PUBLIEKSWERKING IS NODIG

Sinds 2000 is er op diverse niveaus veel gebeurd inzake publiekswerking en cultuurcommunicatie. De brede culturele sector lijkt op tien jaar tijd gesensibiliseerd te zijn. Het belang van publiekswerking en de rol van cultuurmarketing daarin blijft het voorwerp van kritische beschouwingen – en dat is maar goed ook. Maar anders dan voorheen lijkt er vandaag de dag een breed gedragen consensus te bestaan over de essentiële rol ervan in het runnen van een culturele organisatie of het uittekenen van een collectief cultureel beleid. Het thema staat ook steeds hoger op de agenda van lokale besturen, wat tot een sterk hefboomeffect kan leiden. Het is dan ook wellicht geen boude hypothese te stellen dat een lezing als de beruchte State of the Union van september 2000 negen jaar later heel wat minder controverser zou veroorzaken.

DICHT BIJ DE MENSEN

HET LOKAAL CULTUUR- EN JEUGDBELEID

Wat is er de jongste tien jaar onder impuls van het Vlaamse beleid veranderd in het lokaal cultuur- en jeugdbeleid? Hoe werd dat veranderingsproces ‘op de vloer’ ervaren? En welke mogelijke stappen dienen zich nu aan? Deze drie vragen stonden centraal in een gesprek met een groep mensen uit het veld en uit organisaties die op Vlaams niveau actief zijn.

STERKE LOKALE BESTUREN

Er is de voorbije tien jaar véél veranderd in het lokaal cultuur- en jeugdbeleid: daar is iedereen het roerend over eens. Het lokaal cultuurbeleid werd geïntroduceerd en het lokaal jeugd(werk)beleid gemoderniseerd. Met een sterk samenspel tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid werd geprobeerd om de rol en de positie van het dorp, de gemeente, de buurt en de stad, evenals hun onderlinge verhoudingen, optimaal in te vullen.

De decreten op het lokaal jeugd- en cultuurbeleid hebben die veranderingen hard gemaakt. Ze zorgen ervoor dat gemeenten en steden die een kwaliteitsvol plan opmaken, sectorale middelen ontvangen die breed kunnen worden ingezet. Het Vlaams budget daarvoor is fors toegenomen. Het lokale bestuur krijgt een ruim speelveld, waarbij de Vlaamse overheid de methodische, strategische en operationele verwezenlijking helemaal overlaat aan de lokale en interactieve beleidsdynamiek. Het politieke gewicht van zowel ‘jeugd’ als ‘cultuur’ en van het bijbehorende beleid is zowat overal toegenomen, ook in kleinere gemeenten.

© Hans De Greve

Enerzijds is de professionalisering toegenomen, zowel op politiek als op ambtelijk niveau. Anderzijds is de drempel nu hoger dan hij vroeger was als je daar niet bij kunt aansluiten.

Hilde Plas,
Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

PLANNING EN PROFESSIONALISERING

In veel gemeenten ging het er een aantal jaren geleden als volgt aan toe: vereniging X of speelplein Y stapte met een ad hoc-vraag naar de schepen van Cultuur of Jeugd, die vervolgens al dan niet op het verzoek inging. Naar de motieven van de beslissing had je niet zelden het raden. Op lange termijn werd er niet gedacht, er was routinevorming (“wat vorig jaar gewerkt heeft, zal volgend jaar ook wel werken”), het ‘denkwerk’ gebeurde individueel of instellingsgebonden en objectiviteit was soms ver te zoeken. In het beste geval was er hier en daar een jaarlijkse prioriteitenlijst. Dat gefragmenteerde ‘ideetjesbeleid’ heeft plaatsgemaakt voor een breder, beargumenteerd denken-op-termijn én in termen van lokale netwerking. Dat vergt een heel andere, alles-boven-tafel-beleidscultuur én andere manieren om te onderhandelen, ook van de betrokken ambtenaren en politici. Dat tegelijk de bevoegdheid en de budgetten zich nu in grotere mate bij het lokale niveau bevinden, een toepassing van het subsidiariteitsprincipe, heeft bij de beleidsmakers een sérieux gecreëerd.

Waar er meer gemeentelijke initiatieven komen op het vlak van jeugd en cultuur, moet er een nieuw evenwicht worden gezocht tussen het bestuur, de instellingen, het verenigingsleven en particuliere initiatieven. Die zoektocht verloopt niet altijd even rimpelloos. Het blijft een onophoudelijke evenwichtsoefening. De vraag rijst ook of professionalisering niet op haar grenzen stoot, en of ze betaalbaar blijft.

Plannen betekent ook ‘planlast’, en die evolueerde in de diverse sectoren op verschillende manieren. De laatste jaren werd de regelgeving wel wat ‘verlicht’. Procedures werden aangepast, bewijsstukken in aantal verminderd, de voorwaarden aangepast. Toch moeten we blijven bewaken dat de planning het niet overneemt van de ideeën. Zowel jeugd als cultuur haalt daar zijn zuurstof.

Wie het hardst riep, kreeg in veel gevallen zijn goesting. Nu zijn er dankzij de beleidsplanning wel andere argumenten nodig om iets gedaan te krijgen.

Marleen Platteau,
diensthoofd Vrije tijd en Cultuur, Ternat

VAN DE THEORIE NAAR HET VELD

Dankzij het planmatig en strategisch denken dat de decreten verwachten, worden vandaag de dag in veel gemeenten langetermijnvisies ontwikkeld. Cultuur en jeugd (waar het plandenken al een iets langere traditie had) zijn wat dat betreft zelfs geëvolueerd tot de beste leerlingen van de klas. Er zijn meer middelen voor de ruwbouw, zoals infrastructuur en personeel, maar ook voor nieuwe thema's zoals pop- en rockmuziek, erfgoed, communicatie en participatie. Je merkt ook dat er nieuwe werkvormen zijn ontstaan, dat er meer en meer geïntegreerd wordt gedacht en gewerkt, en dat er dus

meer wordt samengewerkt. Samenwerking wordt op allerlei vlakken gestimuleerd: tussen cultuurcentra, musea en bibliotheken, tussen erfgoedactoren (dankzij de erfgoedconvenants), tussen jeugdactoren, tussen jeugd, cultuur en sport enzovoort. Het was tot voor enkele jaren ook ondenkbaar dat een jeugddienst zich ging inlaten met domeinen als infrastructuur, mobiliteit of milieu: nu gebeurt dat wél. Een grote noemer van de evoluties is bij nader inzien ‘professionalisering’: meer personeel dat bovendien sterk gekwalificeerd is. De steunpunten spelen als instrumenten van de Vlaamse overheid een belangrijke rol in die professionalisering.

DE JEUGD VAN TEGENWOORDIG

De financiering van het jeugdwerkbeleid werd al in 1993 gedecentraliseerd. In 2001 werd de focus verbreed. Het lokaal jeugdwerkbeleid is ‘opengetrokken’ tot lokaal jeugdbeleid, een switch met veel effecten. Het uitgangspunt is het beleid dat kinderen en jongeren nodig hebben in een gemeente, ook als het over jeugdwelzijn, mobiliteit, sport enzovoort gaat. Ook op die kruispunten wordt er nu naar synergie en samenwerking gestreefd. Dit maakt van jeugdambtenaren en –schepenen steeds belangrijker draaischijven in het lokale beleid. Het succesnummer ‘cultuurbeleidscoördinator’ bestaat al. Tijd voor een jeugdbeleidscoördinator? De discussie loopt.

Los van deze mentaliteitsverandering is er simpelweg meer aandacht voor de jeugdsector en kunnen we spreken van een boost in het aantal jeugddiensten en de kwaliteit van hun werking. Zo zijn de inspraak en de participatie van kinderen en jongeren decretaal hard gemaakt. Er wordt uitgegaan van hun reële behoeften, er is ruimte en tijd gemaakt voor experiment, en velen hebben ‘leren leven’ met het ernstig nemen van ‘de jonge gasten’, ook politici en ambtenaren. Er is ook opmerkelijk veel infrastructuur bijgekomen voor het jeugdwerk en voor jeugdcentra, waardoor een wezenlijk stuk van de historisch gegroeide achterstand is weggewerkt. Ook deze evolutie heeft deels te maken met het uitgaan van de (in dit geval: overduidelijke) behoeften van de ‘gebruikers’. De Vlaamse hefbomen spelen hierin een belangrijke rol. Het budget voor lokaal jeugd(werk)beleid steeg van 12.501.000 euro in 1999 tot 20.402.000 euro in 2009.

HET DECREET LOKAAL CULTUURBELEID

Het decreet lokaal cultuurbeleid introduceerde in 2001 een aantal nieuwe bouwstenen van beleid, met het cultuurbeleidsplan, de cultuurbeleidscoördinator, een proces van opmaak en evaluatie van het plan, met veel nadruk op open en levendige inspraak. De rol van bibliotheken en cultuurcentra werd gemoderniseerd en ze werden aangezet om niet verkokerd maar samenhangend te werken.

Er is ook meer aandacht voor het cultureel erfgoed, de cultuurparticipatie, de architectuur, gemeenschapsvorming, de professionele kunsten ...

De Vlaamse prioriteit voor het lokaal cultuurbeleid heeft zijn effect niet gemist en betekende niet alleen een stijging van de middelen (van 50.269.000 euro in 1999 tot 94.102.000 euro in 2009) maar ook van het aantal gemeenten dat daadwerkelijk is ingestapt in het decreet. Eind december 2008 dienden 227 Vlaamse en Brusselse gemeenten een cultuurbeleidsplan in. Bovendien zijn er nog slechts zes Vlaamse gemeenten en drie Brusselse gemeenten zonder een via het decreet gesubsidieerde bibliotheek. In 64 gemeenten is er een door de Vlaamse overheid gesubsidieerd cultuurcentrum. Dat is een enorm succes. De achterblijvers -vooral kleinere gemeenten- mogen de trein niet definitief missen. Intergemeentelijke samenwerking kan een oplossing bieden, maar de decretale mogelijkheden worden op dit vlak nog te weinig benut.

Als de cultuurbeleidscoördinator niet bestond, dan moest hij uitgevonden worden. De functie wordt wel op geen twee plaatsen op dezelfde manier ingevuld, en het vergt tijd om dit nieuwe gegeven zich te laten settelen.

Rik van Daele,
directeur cultuurcentrum Ter Vesten, Beveren

C

DE CULTUURBELEIDSCOÖRDINATOR, MET GROTE C

In de cultuursector groeide de jongste jaren een grotere gevoeligheid voor de context. Instellingen vragen zich intenser af 'voor wie ze het doen' en wat hun relatie is met het geheel van andere 'cultuurhuizen' in hun omgeving. Dat is een gelukkige evolutie, die in de plaats kwam van een vaak erg operationele werking en een verregaande onderscheidingsdrift ("hoeveel middelen krijgen wij en wat kunnen wij ermee doen?"). Een goede bibliotheek is bijvoorbeeld niet langer alleen een plek die netjes is gepoetst en waar alle boeken met rechte ruggen op het stofvrije schap staan, maar is een medium dat iedereen toegang biedt tot informatie en kennis.

De nieuwe functie van 'cultuurbeleidscoördinator' (cubeco), was van meet af een succes. De cubeco is de draaischijf of brug tussen het bestuur en de uitvoerders, en tussen het bestuur en het middenveld. Voor de integrale cultuurwerking in een gemeente zijn zij van groot belang. De cubeco's versterken de schepen van Cultuur: er is nu iemand die het lokaal cultuurbeleid opvolgt en voorbereidt. Coördinatie was op veel plaatsen nieuw. Dát ingang doen vinden behoort tot de groeipijnen van de professionalisering. Zeker in gemeenten met sterke culturele spelers verliep de inpassing van een nieuwe, vaak jonge, universitair geschoolde leidinggevende niet altijd eenvoudig. Cubeco's die al in een andere functie in de gemeente of in de cultuursector werkten, hadden vaak minder moeite om hun plek te 'veroveren'. Maar stilaan is iedereen overtuigd van hun rol: de cubeco is minstens een aanspreekpunt, en ook gemeenten die er nog geen hebben, beseffen dankzij de vele goede praktijkvoorbeelden wat de potentie van de functie is.

EEN BLIK OP DE TOEKOMST

Het lokaal cultuur- en jeugdbeleid komt enorm versterkt uit de voorbije tien jaar. Maar de grote snelheid in de vernieuwingen legt wel eens een zware druk op de veldwerkers. De vertaling van het strategisch denken naar de praktijk van alledag verloopt niet altijd en overal even gemakkelijk en moeiteloos. Er worden nieuwe competenties gevraagd, bijvoorbeeld rond participatie en integratie. Dat legt ook een verantwoordelijkheid bij landelijke organisaties, zoals steunpunten, die mensen moeten blijven bijscholen en vormen.

De evolutie naar een integraal vrijetijdsbeleid is geen vanzelfsprekende ontwikkeling. En nog ruimer dan het vrijetijdsbeleid is er voor het jeugdbeleid de aansluiting bij en de afstemming op het onderwijs – het brede-schoolverhaal – en moeten er links worden gelegd tussen het jeugdbeleid en een kwestie als opvoedingsondersteuning. De geïntegreerde aanpak moet met andere woorden verder gaan dan het concept 'vrije tijd'.

De samenleving houdt niet op te evolueren. Die dynamiek stelt permanente uitdagingen. Hoe zorgen we ervoor dat cultuurcentra, bibliotheken, jeugdclubs en andere lokale 'huizen' hun belangrijke rol in de samenleving blijven opnemen? De roep om 'decretale rust' mag in deze context geen uitnodiging zijn om op de lauweren te... rusten. Jeugd en cultuur moeten in beweging blijven om gezond te blijven.

GESPREKSPARTNERS

Marleen Platteau, cultuurbeleidscoördinator Ternat

Wendy Creten, jeugdconsulent en cultuurbeleidscoördinator in Kortenen

Freek Rombouts, cultuurbeleidscoördinator Kortenberg

Rik van Daele, cultuurfunctionaris en directeur van het CC Ter Vesten in Beveren

Stan Van Hees, diensthoofd bij jeugddienst Turnhout

Tom Willox, coördinator bij Formaat Jeugdhuiswerk Vlaanderen

Jo Van Den Bossche, algemeen coördinator Vlaamse Dienst Speelpleinwerk

Pat Rooseleers, medewerker lokaal jeugdwerkbeleid bij steunpunt jeugd

Marc Ipermans, algemeen coördinator VVJ (De Vereniging van Vlaamse Jeugddiensten en -consulenten vzw)

Hilde Plas, coördinator en stafmedewerker cultuur, sport, erfgoed & jeugd bij de VVSG (Koepelorganisatie van de Vlaamse gemeentebesturen en OCMW's)

Bert Mellebeek, stafmedewerker lokale jeugdinformatie VIPjeugd (het Vlaams InformatiePunt Jeugd VIPjeugd vzw)

Miek De Kepper, voorzitter LOCUS (steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid vzw, vroeger Cultuur Lokaal)

PROFIEL: PODIUMBOUWER-BELEIDSMAKER

Jan Leconte

is van opleiding jurist en moraalfilosoof, en heeft al zijn leven lang 'iets met kunst': muziek, beeldende kunst, hedendaagse kunst... Hij werkte onder meer op het departement Onderwijs (projecten rond kansarmoede, gelijke kansen) en bij Cultuur (internationaal beleid voor podium- en beeldende kunsten). Sinds mei 2007 is hij cultuurbeleidscoördinator in Ronse. "Ik heb altijd intense contacten willen hebben met mensen uit de sector zelf."

"Volgens mij is voor zo'n job de persoonlijkheid van de cubeco essentieel. Kennis van de streek en de stad of gemeente helpt natuurlijk ook. Je mag je niet in je kantoor opsluiten. Dit is een enorm sociale en gevarieerde functie: je moet met carnavalvierders een pint kunnen drinken en met arbeiders podia helpen opbouwen, maar je moet ook een programma voor het cultuurcentrum samenstellen, op een hoger niveau over het beleid nadenken, gesprekken voeren met kunstenaars, architecten, verenigingen... Je houdt van je stad en je wil ermee vooruit. In een stad als Ronse kun je écht veel doen als cubeco."

"In het begin was het hier van 'meneer Leconte', maar ik heb dat afgewimpeld. Ronse is daar trouwens niet moeilijk in: dit is een erg informele en volkse stad, zeer direct en zelfs een beetje anarchistisch. Ik houd daar wel van. De stad komt van ver, maar het zit hier goed nu: het verenigingsleven is erg rijk, het erfgoed ook, er is het sportverleden... Ik wil nu ook het eigentijdse sterker maken, onder meer door ook op de universele taal van beeldende kunst te focussen."

"Cultuurbeleid zijn voor mij twee grote sporen die parallel lopen en mekaar soms doorkruisen: er is eerst en vooral het cultuurcentrum, de bibliotheek en het museum. Daar moet je je middenklasse verzorgen, maar je moet uiteraard ook voor andere doelgroepen voor toeleiding zorgen. Een ander verhaal is dat van de sociaal-artistieke proceswerking die ik aan het opstarten ben in 'de wijken' waar een diverse en relatief arme bevolking woont. Dat gebeurt in contact met Samenlevingsopbouw, Diversiteit en de diverse gemeenschappen."

"Hoe kun je nieuwe cultuur enten op dingen die er al zijn? Dat is mijn dada: ik wil de dingen absoluut open-trekken, maar niet voortdurend het warm water uitvinden. Zo is er hier een jarenlange traditie met eigentijdse tekenkunst, de Grote Prijs Tekenkunst Stad Ronse. Ik heb daar een participatieproject voor kinderen rond opgebouwd, met Vlaamse middelen. Ik denk er ook aan bestaande wijkfeesten in te schakelen om er sterke artistieke activiteiten aan vast te hechten. Bestaande en nieuwe dingen met elkaar linken is een vorm van respect voor wat er aan de basis bestaat. Dat is mijn bottom line. Ik wil daarbij wel altijd een hoog inhoudelijk niveau halen, ook als het om volkskomedie gaat."

"Participatie aan cultuur is voor mij voor wie het wel zou willen, maar er om een of andere reden niet toe komt. Ik tracht mij altijd in de plaats te stellen van mensen. Ik ken bijvoorbeeld niets van voetbal en vraag me dan af: hoe zou het zijn als ik naar een match ga? Hoe moet ik mij gedragen? Hoe kom ik naar buiten? Waar ga ik het best zitten of staan? Zal ik daar iemand kennen? Dat zijn ook de vragen die mensen hebben in verband met cultuur. Het gaat vaak om onzichtbare barrières. Je verandert dat maar door procesmatig te werken en je tijd te nemen."

Danny Theuwis

verzorgt in de Leuvense openbare bibliotheek Tweebronnen de culturele en literaire programmatie. Hij volgde in Gent de bibliotheekopleiding en in Nederland een masterclass Jongerenbibliotheek. Sinds 1998 is hij in Leuven actief, in het team 'Projectontwikkeling': "Ik werk het liefst in een stedelijke context. Werken aan de inhoud, de vorm en perceptie, kleine veranderingen verwezenlijken, de bibliotheek in beweging krijgen."

"Ik ben programmator, een functie die nog in niet veel bibliotheken bestaat. Dat gaat voor mij breed en het heeft zeker niet alleen met lezen te maken. We organiseren echt 'literaire' activiteiten, zoals Uitgelezen met zijn behoorlijk vast publiek, maar ook exposities, optredens, vormingsreeksen. We steken zelf dingen in gang en we werken ook samen met partners, zoals Vormingplus, 30CC, het museum, CinemaZed, kunsteducatieve en jongerenorganisaties. Recent zijn daar de boekhandels bijgekomen, die we allemaal rond de tafel kregen. Verder participeren we in grote projecten: Kulturama, Rode Hond, de Jeugdboekenweek, de Bibliotheekweek... Het zijn vaak zogeheten 'uitbreidingsactiviteiten', die niet tot onze core business behoren, maar dat moet volgens mij veranderen."

"Als je scoort, zoals wij recent met Kulturama, krijg je spontaan voorstellen: van professionelen en amateurs, gebruikers en verenigingen, kunstenaars. Als ik in de bibliotheek rondloop, komen mensen op mij af. Of ik spreek ze zelf aan, wat we in bibliotheken te weinig doen: onlangs was er iemand die alles heeft van Miles Davis. We gaan zijn collectie nu integreren in een project. Dat alles brengt dynamiek en kruisbestuiving teweeg. Het besef dringt door dat de bibliotheek misschien niet zo saai is. Ik streef dan ook naar een belevingsbibliotheek, een bibliotheek die ook van de mensen is. De bibliotheek als een extra huiskamer, een venster op de wereld. Voor mij is het begrip 'ontmoetingsruimte' nog te vrijblijvend. Dit moet ook een plek van creatie worden."

"Onlangs was het hier groot feest, een combinatie van veel sfeer en een stevige inhoud, met schrijversgesprekken, muzikanten, een datingformule, fotografie. Resultaat: 600 tot 700 man, met een ongeziene mix van 18 tot 60 jaar, en een feest tot diep in de nacht. Dat gaf een waw-effect. Het was een uitvergroting van wat we allemaal doen. Zo breek je het ijs voor mensen. Ik heb achteraf zelfs sollicitaties gekregen van talentvolle jonge mensen die graag in de bibliotheek zouden werken!"

"Daar stoot je overigens op een probleem: er komt tussen nu en tien jaar een omvangrijke personeelsswissel in de sector. Dat biedt kansen, maar dan zullen de profielen ruimer moeten worden. Ik denk aan grafisch vormgevers, sociaal assistenten, etalagisten, digital natives... Mensen die mee zijn met de maatschappelijke context en de nieuwe content, ook die moet je in je bibliotheek krijgen. Anders mis je talent."

"Er wordt te veel gekeken naar bedreigingen. Ik kijk liever naar de mogelijkheden: welke kansen zijn er? De bibliotheek op Facebook? Ja natuurlijk, toon wie je bent. Een jongerenbibliotheek met en voor jongeren? Ja, en dat daar wat lawaai bij te pas komt, tja. Een bibliotheek moet een open omgeving zijn, met nu eens minder en dan weer meer geluid, en met stilteplekken. In de perceptie, ook van jonge mensen, is het niet gemakkelijk om het begrip 'bibliotheek' om te turnen. Hoe er soms over wordt gedacht, dat is confronterend. Maar ik ben absoluut niet pessimistisch over de toekomst van de bibliotheek. Je kunt er een levendige plek in het centrum van de stad van maken, zoals we hier proberen. Alleen mag je dan niet aan de zijlijn staan toe te kijken."

FEEST IN DE BIB

© An Nelissen

SAMENWERKINGSONTWIKKELING

ZUID-AFRIKA

Vlaanderen heeft iets met Zuid-Afrika. Toen de apartheid in 1995 afgeschaft werd, werden de banden dan ook aangetrokken. Wij kunnen heel wat leren van Zuid-Afrika en van de manier waarop het land omgaat met de wonden van het verleden en probeert een harmonieuze interculturele samenleving op te bouwen. Omgekeerd hebben we heel wat expertise in huis op het vlak van bijvoorbeeld jeugdwerk en lokaal cultuurbeleid. Die wilden we graag delen. Zuid-Afrika en Vlaanderen werkten daarom in een eerste fase samen opleidingen uit, wat resulteerde in een voortdurend leerproces, in een filosofie van wederzijdse bevruchting of 'samenwerkingsontwikkeling'. Deze aanpak werd een succes.

PARTNERS IN LOKAAL JEUGDBELEID...

Tijdens verschillende werkbezoeken had onze Zuid-Afrikaanse partner gemerkt dat het jeugdwerk in Vlaanderen sterk lokaal ingebed is. In 2000 werd daarom een samenwerkingsplan ontworpen voor het lokaal jeugdwerk, in de vorm van een actieplan met twee grote doelstellingen. De verschillende lokale spelers – jonge mensen, jeugdwerkers, politici en burgers – werden samengebracht om te bekijken hoe verantwoordelijkheid en actief burgerschap bij jonge mensen in de lokale gemeenschappen gestimuleerd konden worden. Dat moest leiden tot lokale netwerken; die zijn nodig om een samenhangend lokaal jeugdbeleid te ontwikkelen. In de tweede plaats zouden de resultaten van deze benadering in een praktische gids gegoten worden, een toegankelijk handboek voor alle betrokken partijen.

Het actieplan werd uitgevoerd in vijf specifieke gemeenschappen van Tswane (City Centre, Mamelodi en Eersteburg) en Mangaung (Thab Nchu en Botshabelo) en hield rekening met de lokale omstandigheden. Het focuste op drie specifieke elementen:

- structuren en communicatiekanalen tussen jeugdwerkers, hun oversten en de lokale autoriteiten;
- het opleiden van de betrokken spelers, met de intentie om ervaringen uit te wisselen en een gemeenschappelijk referentiekader te construeren;
- specifieke infrastructuur en accommodatie voor jonge mensen, met inbegrip van sport, recreatie en bijeenkomsten.

De resultaten van dit actieplan werden in de lente van 2002 gepresenteerd en bediscussieerd tijdens een conferentie in Johannesburg. De ervaringen in de vijf gemeenschappen bleken zeer waardevol, en er werd gepleit voor een uitbreiding naar andere gemeenschappen. Er kwam ook een voorstel om een concept voor het opleiden van lokale spelers in lokaal jeugdbeleid te ontwikkelen.

In de periode 2004-2006 liep de samenwerking op het vlak van lokaal jeugdbeleid verder. Met het oog op capacity building werden elk jaar 16 jeugdverantwoordelijken geselecteerd die naar Vlaanderen kwamen om goede praktijkvoorbeelden te zien en te ervaren. Op hun beurt zullen zij hun ervaringen delen met hun collega's en achterban. De bedoeling is de opgedane kennis zoveel mogelijk te verspreiden.

... EN IN LOKAAL CULTUURBELEID

Ook op cultureel vlak verliep de samenwerking goed. Een eerste aanzet kwam in maart 1997 met een prospectiereis naar Zuid-Afrika van zowel ambtenaren als veldwerkers. Op basis van hun bevindingen werden de volgende jaren verschillende zendingen naar Zuid-Afrika (in de provincies Limpopo en Free State) en studiebezoeken in Vlaanderen georganiseerd. De klemtoon lag vooral op deskundigheidsbevordering van bibliothecarissen en van stafme-

dewerkers in cultuurcentra en in het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Een brede waaier van onderwerpen kwam aan bod: kwaliteitsmanagement, vrijwilligerswerk, gemeenschapsvorming, cultuureducatie, culturele diversiteit, actief burgerschap en milieu-educatie.

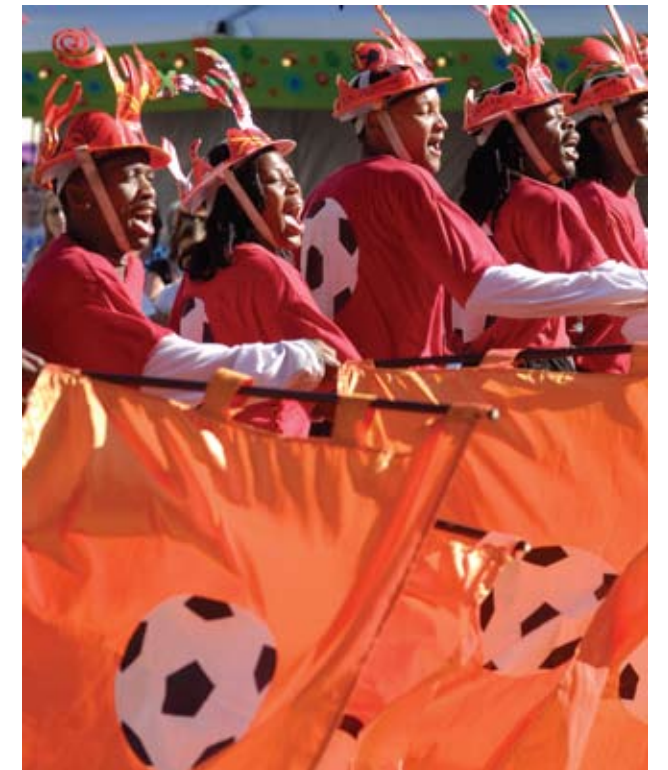
Tijdens die uitwisselingen bleek dat er bij de Zuid-Afrikaanse partners veel vraag was naar ondersteuning op het lokale niveau. In 2002 ging daarom het Culture Policy Project van start met de steunpunten Cultuur Lokaal en SoCiuS. Dat liep over drie jaar, vond plaats in drie provincies (Free State, Limpopo en Kwazulu Natal) en moest praktijkinstrumenten ontwikkelen voor een lokaal cultuurbeleid in Zuid-Afrika. Voor elk van de zes betrokken gemeenten werden local culture policy frameworks geschreven, die het proces van beleidsformulering in kaart brengen: verzamelen van data op verschillende manieren, analyse van de huidige situatie, visieontwikkeling, de formulering van beleidsdoelstellingen, strategische richtingen en aanbevelingen. Daarnaast resulteerde het project in de aanmaak van een guide for local authorities, een gids voor lokale besturen om stap voor stap een lokaal cultuurbeleid te ontwikkelen.

SAMENWERKEN VIA GEMEENSCHAPSCENTRA

In 2007 nam de samenwerking een nieuwe wending met een duurzaam samenwerkingsakkoord tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika. Dat werd afgesloten tussen Vlaams minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel Bert Anciaux en zijn Zuid-Afrikaanse ambtscollega Essop Pahad. Jaarlijks investeert de Vlaamse minister 1 miljoen euro in deze internationale samenwerking. Concreet gebeurt dat door de steun aan vier Zuid-Afrikaanse lokale gemeenschapscentra verspreid over het land:

- het Ipelegeng Community Centre in Soweto (Johannesburg, provincie Gauteng);
- het Mmabana Arts and Cultural Centre (en de satellietcentra) in de buurt van Bloemfontein (provincie Free State);
- het BAT-centre in Durban (de provincie Kwazulu Natal);
- het Nyyanga Arts Centre in Kaapstad (provincie Western Cape).

De vier centra hebben een groot bereik en een uitgebreid netwerk in de ruimere regio. Hun werking beslaat zowel het domein van de kunsten en sociaal-cultureel werk als jeugdwerk, erfgoed en in sommige gevallen ook sport. Doelpubliek zijn hoofdzakelijk Zuid-Afrikaanse jongeren uit de townships. Het is de bedoeling dat de centra door kennisuitwisseling en goede praktijken een voorbeeldfunctie gaan vervullen voor andere centra en steden in Zuid-Afrika. Ze werken structureel samen met Vlaamse actoren, die geselecteerd worden met bijzondere aandacht voor het sociaal-culturele aspect en de nood aan kennisopbouw in Zuid-Afrika. Om de uitwisseling van ervaringen en het ontwikkelen van een groeipad te verzekeren, komen deze operatoren op regelmatige basis samen met de betrokken ambtenaren van de Vlaamse administratie.

© Timeke D'haese

Enkele Vlaamse organisaties die in de gemeenschapscentra werken zijn: **Archidee** (lokaal geëngageerd dans-theater), **Crossroads** (muziekproject 'Zuiderwind' met logistieke ondersteuning voor lokaal zangtalent, zangstages en technische opleidingen om muziekoptredens professioneler te kunnen begeleiden), **Poppunt** (met o.a. wekelijkse workshops voor muzikanten, ook in de townships, over de promotie van je muziek, copyrights, optredens, de opname van je muziek enz.). De **Vlaamse Amateursmuziekorganisatie** (VLAMO) werkt al een tijd samen met de Zuid-Afrikaanse **National Field Band** aan de ontwikkeling van sociale en artistieke vaardigheden en aan aidspreventie bij jongeren via muziek en dans. **FARO**, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, organiseert projecten rond mondelinge geschiedenis. **Buurtsport** tot slot wil in de gemeenschapscentra een uitleendienst voor sportmaterialen opzetten en er de kennis van hun bewegingsanimatoren meegeven.

EEN BLIK OP DE TOEKOMST

Op geregelde tijdstippen wordt de samenwerking tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika zowel hier als ginds in de kijker gezet. Zo was er op 8 en 9 december 2007 in Ipelegeng een eerste toonmoment op het festival van amateurkunsten met muziek, theater, dans... Het tweede vond plaats in België, tijdens de Gentse Feesten van 2008, waar Zuid-Afrika het gastland was. Op 22 juli 2008 kon je Sioen en andere Vlaamse partners uit de samenwerking, samen met Zuid-Afrikaanse artiesten uit de gemeenschapscentra, op het podium van het Sint-Jacobsplein zien. De hele namiddag en avond waren er boeiende voorstellingen, waaronder The Champions, een meeslepende straatvoorstelling van de jongeren van Thesele, een theatergezelschap uit Soweto. Er vond ook een tentoonstelling plaats over de samenwerking en de gemeenschapscentra. Daar stond het project nog eens uitdrukkelijk in de kijker.

Uit de toonmomenten blijkt het succes van de samenwerking tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika. Ze werd dan ook verder inhoudelijk uitgewerkt voor een periode van drie jaar. Het project in de gemeenschapscentra in 2008 vormde de basis om tegen het einde van het driejarige project in Zuid-Afrika een Nationale Conferentie van Lokale Overheden bijeen te roepen en een maximale terugkoppeling te verzekeren. Het Vlaamse cultuur- en jeugdmodel en Zuid-Afrika hebben samen een mooie toekomst.

© Timeke D'haese

INTUSSEN, IN DE HOOFDSTAD...

VLAAMS CULTUUR- EN JEUGDBELEID IN BRUSSEL

De voorbije jaren waren de bevoegdheden 'cultuur en jeugd' en 'Brussel' toegewezen aan dezelfde minister binnen de Vlaamse regering. Die combinatie maakte een doorgedreven inspanning voor de Vlaamse culturele aanwezigheid in Brussel mogelijk. Een sterke rol van de Vlaamse Gemeenschap in haar hoofdstad is ook in de toekomst aangewezen, met het oog op de internationale uitstraling van Vlaanderen.

Brussel is in Vlaanderen uniek. Met zijn internationale instellingen en bijzonder diverse bevolking is het een echte 'globaliserende' cultuurstad. Net als Antwerpen en Gent wordt die gekenmerkt door een gedifferentieerd cultuuraanbod, een gedegen infrastructuur, veel vakkennis en een internationale horizon. Het Vlaams gemeenschapsbeleid wil bijdragen aan een open stedelijke atmosfeer in Brussel. Het Vlaams cultuur- en jeugdbeleid in Brussel is dan ook een verhaal van sterke spelers met een internationale uitstraling, maar evengoed van een stevig ingebed lokaal cultuur- en jeugdbeleid met veel aandacht voor het stedelijk weefsel.

VERVIERVOLDIGD

Sinds 1999 zijn de cultuurmiddelen van de Vlaamse overheid voor de werking van Brusselse instellingen en organisaties ruim verviervoudigd. Brussel was in die periode nominaal de sterkste stijger van alle grote centrumsteden. Samen met Hasselt kenden de Brusselse werkingsmiddelen ook de grootste relatieve stijging. (In dezelfde periode zijn de werkingsmiddelen voor de centrumsteden en hun particuliere actoren gemiddeld verdubbeld.)

CULTURELE INFRASTRUCTUUR

Sinds 1999 heeft de Vlaamse overheid bijna 50 miljoen euro geïnvesteerd in culturele infrastructuur in Brussel. Rond het Muntplein wordt gewerkt aan een '1 kilometer'-zone. Het toekomstige Vlaams Communicatiehuis Brussel zal daarin een centrale rol spelen, naast het Vlaams-Marokkaans Culturenhuis Daarkom en het Vlaams-Neder-

lands Huis deBuren. Ook Flagey, het Vlaams Huis voor de Amateurkunsten in Brussel en de Kaaistudio's werden de afgelopen jaren uitgebreid of beëindigen hun verbouwingswerkzaamheden weldra. De culturele cafés Dada en De Dolle Mol bleven behouden en het Vlaams Audiovisueel Fonds kreeg een nieuwe huisvesting in het Vlaams Huis van de Film aan de Bischoffsheimlaan. De Vlaamse overheid neemt ook de beheerskosten voor de culturele infrastructuur van het Kaaitheater, de KVS, de Bottelarij, de Ancienne Belgique en de Beursschouwburg voor haar rekening.

LOKAAL CULTUURBELEID

Het Decreet op het Lokaal Cultuurbeleid is ook voor Brussel belangrijk. Van 1,8 miljoen euro in 1999 stegen de middelen die via dit decreet naar de Brusselse gemeenten en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) gaan, naar net geen 5 miljoen euro in 2009 (+170%).

Intussen richtten de VGC en vijftien gemeenten een Nederlandstalige bibliotheek in; in 2001 – het jaar voor de start van het decreet – waren dat er nog maar negen. De ambitie om in elke Brusselse gemeente een stevige Nederlandstalige bibliotheekwerking te hebben is dus bijna bereikt. Naast de VGC werken ook heel wat gemeenten aan een geïntegreerd cultuurbeleidsplan. Het gaat concreet om Anderlecht, Brussel, Etterbeek, Evere, Elsene, Jette, Koekelberg, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Pieters-Woluwe en Vorst. Sociaal-cultureel werk in Brussel

Vanuit het Decreet op het Sociaal-cultureel Volwassenenwerk wordt de volkshogeschool

Citizenne-Vormingplus ondersteund om een educatieve werking op maat van Brussel te ontwikkelen. Deze jonge organisatie zet boeiende samenwerkingsverbanden op en betekent zowel voor de mensen zelf als voor andere organisaties en overheden in Brussel een rechtstreekse meerwaarde. De opstart van Citizenne zorgde in 2004 voor een meer geprofileerde investering door de Vlaamse Gemeenschap in het sociaal-cultureel leven en tegelijk voor een forse aangroei van de middelen: van 60.000 euro in 1999 naar ca. 500.000 euro in 2009.

In 2007 werd het Vlaams Centrum voor Amateurkunsten uitgesplitst, waardoor de Brusselwerking veel sterker kan worden uitgebouwd. Dit leidde tot een naamswijziging in Zinnema, Vlaams Huis voor Amateurkunsten in Brussel en de Rand. Zinnema ondersteunt activiteiten van individuen en groepen van mensen die deel uitmaken van de Vlaamse Gemeenschap en die in hun vrije tijd in een artistieke discipline uiting geven aan hun verbeelding in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad of de Vlaamse Rand. Voor het Vlaams Huis voor de Amateurkunsten in Brussel is er in 2009 een budget van 666.000 euro.

BRUSSEL EN HET CULTUREEL-ERFGOEDEBELEID

Brussel, een stad op het kruispunt van verschillende culturen, is ook een stad met een rijke, 'levende' geschiedenis én met een eigen taal, het Brussels. De Vlaamse Gemeenschap stimuleert initiatieven die begaan zijn met het levende cultureel erfgoed en het typische karakter van de (hoofd)stad. Het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet houdt rekening met de specifieke Brusselse situatie. De VGC krijgt in het nieuwe decreet een regiefunctie toebedeeld die te vergelijken is met die van de vijf Vlaamse provincies. In 2008 gaat van het budget voor de erfgoedconvenants met (samenwerkingsverbanden van) lokale besturen 6,6% naar het convenant met de VGC.

© Bart Van der Moeren

KUNSTEN

Vanwege zijn groot symbolisch kapitaal en internationale uitstraling werd in april 2008 de Ancienne Belgique aangewezen als Instelling van de Vlaamse Gemeenschap in het kader van het Kunstendecreet. De AB groeide de voorbije decennia uit tot het belangrijkste Vlaamse cultuurhuis van Brussel en een van de belangrijkste van Vlaanderen. Ook op Europees niveau staat de AB er. In 2008 ging in Brussel ook de eerste editie van de Brusselse Biënnale voor Hedendaagse Kunst van start.

PARTICIPATIE

Het bevorderen van de brede cultuurparticipatie blijft een belangrijke pijler van het Vlaams cultuurbeleid in Brussel. Dat richt zich met name tot de Brusselse gemeenschapscentra en het sociaal-cultureel werk om moeilijk bereikbare groepen in contact te brengen met het culturaanbod. De volkshogeschool Citizenne-Vormingplus Brussel speelt hierin een belangrijke rol. Ook het Participatiedecreet werkt volop in Brussel, in samenwerking met de VGC.

JEUGDBELEID

De Vlaamse overheid waakt erover dat de decreten, besluiten en regels uit het jeugdbeleid ook voor Brussel toepasbaar zijn. Zes procent van de middelen voor het Vlaams gemeentelijk jeugd(werk)beleid gaan naar Brussel. Zo vinden Vlaamse initiatieven voor kinderen en jongeren er een blijvende basis en worden thema's die passen in een integraal jeugdbeleid, zoals kinderrechten, participatie en interculturaliteit, ook in de Brusselse context ingevuld. Ook de uitbouw van kwalitatieve jeugdinfrastructuur in Brussel is een permanent aandachtspunt.

Brussel is vandaag de dag een internationaal erkende trekpleister voor jongerencultuur. In samenwerking met relevante partners op het terrein wil de Vlaamse Gemeenschap een verbreding en vernieuwing van de voorzieningen en initiatieven voor backpackers helpen realiseren. Zo onderstrepen we het imago van Brussel als een internationale, bruisende en creatieve stad, ook voor jongeren in Vlaanderen.

A man with a beard and short hair, wearing a dark blue button-down shirt and light-colored trousers, is sitting cross-legged on a dark stage. Behind him are rows of red theater seats. Above the seats, there is a complex metal truss structure with several warm-toned stage lights hanging from it. The overall atmosphere is that of a theater or concert venue.

EEN 'HUIS' VOL HERINNERINGEN

Eric De Vuyst

geboren Brusselaar, werkt sinds 18 jaar bij de AB ("Ik behoor stilaan tot 'de anciens']"). Met een ploeg van drie man verzorgt hij de productie: contacten leggen met de optredende artiesten, instaan voor de verzameling en verdeling van de informatie (licht, geluid, catering, security...), het onthaal en het goede verloop van de dag, van begin tot eind, zowel voor de artiesten als voor het publiek.

"Voor mijn job heb je veel goesting nodig, een beetje opoffering en veel geduld. Door het drukke programma breng je veel tijd op je werk door, vaak feestdagen en weekends. Gelukkig zijn we hier erg goed georganiseerd. Geduld en kalmte moet je hebben in het contact met groepen en met het publiek. Maar als er één kwaliteit bovenuit steekt, dan is het de goesting om mensen goed te ontvangen. Ik probeer groepen te onthalen alsof ze bij mij thuis komen. Als zo'n groep om twaalf uur 's nachts backstage problemen uitpraat, dan moet je geduld hebben. Dat is een deel van de AB-service."

"Hoogtepunten? Veel natuurlijk. De AB heeft ook altijd een ruim aanbod gehad. David Bowie en zijn madame aan het begin van mijn carrière door de gangen zien lopen, dat doet wel iets. Ik denk spontaan ook aan Henry Rollins, The Beastie Boys, The Urban Dance Squad... Met Mano Negra stond het kot hier een heel weekend op zijn kop. En de reünie van The Scabs onlangs was prachtig en ontroerend. Er zijn artiesten die ik eerst in de AB Club en later in de grote zaal heb zien optreden en zien groeien. Dat zijn mooie momenten. Of artiesten die je van een muziekgenre overtuigen, het je leren appreciëren. Zelf zie ik graag groepen bezig in een kleine zaal: daar 'vechten' ze om te bewijzen waar ze voor staan. Hoe dan ook, ons publiek is niet te vergelijken met bijvoorbeeld Vorst, en het publiek voor de kleine Clubzaal is niet te vergelijken met onze grote zaal. De verwachtingen, de context, de reacties: alles is anders."

"De Belgische muziek heeft er de jongste tijd serieus bij gewonnen. De grote helft van de groepen die hier staan, de Club erbij gerekend, is van hier. Terwijl er vroeger twee of drie het huis vol kregen – nog altijd een vorm van artistieke erkenning! – is dat nu schering en inslag: Ozark Henry, dEUS, Gabriel Rios, Novastar, Axelle Red... Ik weet niet of het makkelijker is om door te breken, maar er zijn meer mogelijkheden: goedkoper materiaal, de computer, meer repetitiekoten. Maar er is ook veel concurrentie en het aanbod is groter. De muziek lijkt me ook een pak interessanter. In het algemeen is de sérieux toegenomen. Noem het professionalisering, met het management dat daarbij hoort."

"De digitalisering heeft de boel een stevige stamp gegeven en biedt enorme mogelijkheden. Ik vind dat prachtig. Er zijn subculturen waar je het bestaan niet van vermoedt, maar die dankzij internet een circuit opbouwen en kunnen toeren. De wereld en alle soorten muziek zijn maar een click verwijderd. Nu, wat nu met You Tube gebeurt deden wij vroeger op een andere manier ook met cassettes, en ook toen had je circuits. Ook wij namen volop op: voor het lief, voor de vrienden enzovoort. Alleen is alles nu veel toegankelijker. De wereld is tegelijk groter en kleiner geworden."

"Of de AB buiten Brussel denkbaar is? Zo'n huis heeft door zijn geschiedenis een sfeer, een persoonlijkheid. Als je het verplaatst, ben je dat kwijt. Een verhuizing buiten Brussel zou van de AB iets anders maken. Dit kan dus alleen maar in Brussel. Als ik 'Vooruit' zeg, denk ik ook 'Gent'. Zo'n instelling is verbonden met de stad en met de herinnering van mensen. Hopelijk kunnen wij aan AB-bezoekers tonen dat deze stad niet beantwoordt aan de vele vooroordelen."

De jonge Kortrijkse popgroep **Balthazar**

heeft al een behoorlijk indrukwekkend 'verleden': in 2005 wonnen ze de Kunstbende en West Talent van de Provincie West-Vlaanderen. Ze kregen in 2006 de publieksprijs op Humo's Rock Rally, werden gekozen voor het project 'Raymond en zijn jonge helden' van Poppunt en verzorgden tientallen optredens (Dour, Dranouter), onder meer in het circuit '100% Puur'. Je kon ze zelfs op tv zien. Maarten Devoldere (zang en toetsen) en Jinte Deprez (zang en gitaar) studeren aan het conservatorium in Gent.

Devoldere: "Het is begonnen voor de Kunstbende, een competitie over heel Vlaanderen voor jonge gasten tot negentien jaar. Ik schreef liedjes en wilde meedoen. Ik heb toen gevraagd aan Jinte, die ik in Kortrijk op straat had zien spelen, en aan onze violiste Patricia Vanneste, met wie ik op school heb gezeten, om mee te spelen. Tot onze verbazing wonnen we. We hebben toen besloten voort te doen. Eind 2006 of zo is het concept geworden wat het nu is, met bassist Simon Casier en drummer Christophe Claeys. Overigens heeft de naam 'Balthazar' zelf niets te betekenen."

Deprez: "We hebben een voorgeschiedenis in andere bandjes. Als je, zoals wij, geluk hebt in die wedstrijden, kom je direct in goeie circuits terecht, die je duidelijk maken wat je moet doen. En hier zijn we dan..."

Devoldere: "Wedstrijden maken dat je bekender wordt, nog niet meteen op nationaal niveau, maar wel al in bepaalde circuits. Daardoor kun je optreden in jeugthuizen en clubs, en op festivals... Dat hebben we intens gedaan. Nu werken we aan ons debuutalbum en treden we minder op. Met een album heb je als groep pas echt een verhaal. Dat is belangrijk voor je promotie."

Deprez: "In die wedstrijden speel je met andere, betere bands en zie je wat er schort aan je eigen show. Door de concurrentie ligt de lat hoger. Daardoor gaat het volgens mij sneller. Je hebt ook een doel voor ogen. Door de Rock Rally zijn we bij onze agency Quiet Concerts beland, die instaat voor onze planning: singles plaatsen, concerten boeken... Zo'n boekingskantoor onderhandelt in jouw plaats. Het zorgt ook voor geloofwaardigheid."

Devoldere: "Studio Brussel is voor jonge bands heel belangrijk. En Humo. We zijn in elk geval tevreden over onze airplay. Echte kwaliteit wordt opgepikt, daar ben ik zeker van. Wij hadden daar in elk geval geluk mee. Maar als je hoort hoe bands als Soulwax er gekomen zijn, dan is dat ook door hard te werken en de dingen strategisch goed te bekijken. Compromissen sluiten we niet: je muziek veranderen 'om gedraaid te worden' tast je geloofwaardigheid aan. Maar commercieel succes is ook niet vies en wil niet zeggen dat je niet goed bent, zoals sommige puristen denken."

Deprez: "Nu moeten we het zelf beginnen te doen. We weten wat we willen, ook dankzij het parcours dat we al hebben afgelegd. 't Is hard werken en we evolueren voortdurend. Maar we hebben al toffe dingen kunnen doen."

Devoldere: "Aan het steunpunt Poppunt hebben we veel gehad. Door de finale van West Talent te halen zijn we in hun circuit '100% Puur' beland, waarin jonge en beloftevolle bands uit provinciale wedstrijden ook in andere provincies speelruimte krijgen. En 'Raymond en zijn jonge helden' komt van hen. Ook als adviescentrum hebben wij er veel aan te danken. Waarschijnlijk zijn er nog andere aspecten die we nog niet doorhebben. Maar we gaan met hen praten."

Deprez: "Poppunt is bijzonder nuttig voor beginnende bands. Hun neutraliteit is een grote troef en ze doen heel veel."

POP IS EEN WERKWOORD

© An Nelissen

TOEN POPMUZIEK (PLOTS) GEEN LAWAAI MEER WAS

HET POPBELEID

De tijd dat popmuziek ‘gewoon plat commercieel lawaai’ was, ligt nog niet ver achter ons. De aandacht ervoor in het Vlaamse cultuurbeleid is dan ook relatief nieuw. De voorbije tien jaar groeide het besef dat een popbeleid nodig is, en dat beleid en industrie best niet elk op hun eiland blijven zitten.

WIJ WILLEN HITS!

Nederland subsidieert popmuziek sinds 1977. In Vlaanderen was het wachten tot het Muziekdecreet van 1999 op subsidies voor ‘muziekclubs’. Minister Luc Martens maakte toen voor het eerst steun aan niet-klassieke muziekgenres mogelijk. Het moest gaan om ‘niet-commerciële vormen van lichte muziek’ en de muziekclubs moesten ‘onafhankelijk van het commerciële concertcircuit’ zijn. De schrik zat er nog goed in.

Pas vanaf het jaar 2000 werd popmuziek echt ondersteund. In de gesprekken en discussies over wat het ‘popbeleid’ moest worden, werd snel duidelijk dat wat muziek betreft vooral de aanvragen uit de popmuziek ontbraken. De popsector vond de weg naar de Vlaamse Gemeenschap niet en dus kwam het eropaan wegwijzers te plaatsen.

‘Wij willen hits!’: in het felste geel en roze schreeuwden posters, bierkaartjes, advertenties en banners het uit. Je kon er als muzikant moeilijk naast kijken. De campagne wilde vooral duidelijk maken dat er ook voor popmuzikanten en popmuziekorganisaties ondersteuning bestond. Sindsdien is het aantal subsidievragen uit de popsector spectaculair gestegen. Op enkele jaren tijd verdubbelden bijvoorbeeld de projectsubsidies voor popinitiatieven en in 2002 (één jaar na de ‘Wij willen hits!’-campagne) hadden ze hun achterstand ingehaald.

Het beleid heeft van bij de start begrepen dat een degelijk popbeleid een meersporenbeleid moet zijn. Spreiding, creatie, bewaring, informatie en begeleiding kregen elk

een plek. In 2000 kregen vooral het clubcircuit en het Muziekcentrum Vlaanderen specifieke aandacht. In de ‘Wij willen hits!’-campagne ging het ook al over het ondersteunen van buitenlandse tours, het belang van jeugdruimte en –infrastructuur, de alternatieve popopleidingen en – belangrijker nog – over het belang van en de nood aan een goede relatie tussen het popbeleid en de muziekindustrie.

AMATEURS!

De eerste beleidsmaatregelen van het popbeleid pasten allemaal binnen het Muziekdecreet. Net op dat moment diende zich een organisatie aan die zich voor 100% op popmuziek richtte: Poppunt was een initiatief van enkele bevlogen (ex-)muzikanten die wilden werken aan meer speelkansen, informatie en ondersteuning binnen de popmuziek. Dankzij structurele subsidies uit het Amateurkunstendecreet, een pak sponsors en de inbreng van verschillende provincies kon Poppunt tal van concrete initiatieven en meewerken aan de uitbouw van een echte popsector. Niet voor niets stelt Poppunt als steunpunt voor de popsector ‘bondgenootschap’ centraal in zijn missie.

KATE RYAN EN DE KNIEZWENGEL

In de beleidsperiode 2004-2009 is populaire muziek vanzelfsprekend geworden, ook voor de brede cultuursector. Er werden nieuwe pistes verkend: er ging veel aandacht naar de samenwerking met de industrie en naar het belang voor de populaire muziek van het slaan van bruggen naar het buitenland.

In de aanloop van het Eurovisiesongfestival van 2006 gebeurde iets wat weinigen hadden zien aankomen: de Vlaamse gemeenschap investeerde 60.000 euro in een Europese promotie van Kate Ryan. Het spel zat meteen op de wagen en de verwijten van populisme en wegge-

© Madelien Waegemans

smeten geld kwamen snel. Dat de Vlaamse inzending ondanks de steun slechts twaalfde werd in de halve finale, deed de kritiek niet meteen verstommen. De ondersteuning van Ishtar met 25.000 euro zorgde twee jaar later nog nauwelijks voor kritiek. Ook nu weer lijkt de evolutie in de hoofden al een stuk verder te staan.

KEERPUNT: GEEN SUBSIDIES VOOR BANDS

In de eerste fase koos het popbeleid voor de succesformule in andere cultuursectoren: ensembles ondersteunen die hun productie vervolgens geboekt zagen in cultuurcentra en (concert)organisaties. Das Pop en Zita Swoon waren voorbeelden. Vanaf 2007 werd deze piste verlaten. Niet langer popgroepen, maar vier alternatieve managementbureaus worden sindsdien structureel ondersteund. Drie daarvan (Rock’O Co, Gentlemanagement en Kermos) staan voor popgroepen, Kultuurburo Link houdt zich bezig met wereldmuziek. Deze werkplaatsen vormen een nieuwe, cruciale schakel tussen het prille beginnersniveau van jonge muziekgroepen en het niveau waar de markt zijn rol speelt. Als collectieve zakelijke omkadering van talloze groepen kunnen ze deze kunstenaars op een efficiënte en kostenbesparende manier ondersteunen.

BELEID VERSUS INDUSTRIE?

‘Commercieel’ leek bij de start van het popbeleid wel het schrikbeeld bij uitstek. Gaandeweg werd duidelijk dat het beleid de muziekindustrie niet mag en kan negeren. Uiteraard blijft het water tussen beide partijen diep. De platenindustrie staat niet altijd te springen voor overheidsinmenging en een subsidiestroom richting bedrijfsleven ligt niet voor de hand.

Daarom werd CultuurInvest opgericht, een investeringsfonds onder de koepel van de Participatie Maatschappij Vlaanderen dat de hand reikt aan culturele projecten met een degelijk businessplan maar onvoldoende privéfinanciering. In de muzieksector investeerde het fonds tot nog toe in de internationalisering van Absynthe Minded en Si-oen, en in de werking van de platenfirma’s/managementbureaus Play-out en Megadisc.

EEN GROTE INSTELLING ALS SLUITSTUK VAN DE PIRAMIDE.

Tien jaar popbeleid betekent ook tien jaar werken aan een concertlandschap. Parallel met het succes van het commerciële livecircuit werd het alternatieve circuit steviger uitgebouwd. De Vlaamse Gemeenschap investeert intussen in vijftien clubs en maakte een stevig statement door van de Ancienne Belgique tegen 2010 een grote instelling te willen maken. In 2007 stegen de middelen voor de muzieksector nog met 23,3% . Hiermee lijkt een eerste fase van de noodzakelijke inhaaloperatie voor de popsector geslaagd. Als het goed gaat, zal de sector vanaf 2011 ook de eerste lichting professionals krijgen die als manager, muzikant of technicus afstuderen aan de PHL Music in Hasselt.

EEN BLIK OP DE TOEKOMST

De knowhow en het netwerk van platenlabels zullen onmisbaar blijven in de popsector. Tegelijk moet het beleid de vele artiesten ondersteunen die – al dan niet ‘van moeten’ – in eigen beheer werken. De toekomst is dus aan managementkantoren die muzikanten daarbij kunnen begeleiden voor alle aspecten van releases, optredens, rechtenexploitatie en merchandising. De verdere ondersteuning en uitbouw van deze managementkantoren zou wel eens een van dé hefbomen kunnen zijn voor het verdere succes van popmuziek uit Vlaanderen. Om nieuwe zuurstof in de markt te brengen moet er absoluut een sterkere doorstroming naar het buitenland tot stand komen. We hebben dringend nood aan een echt speerpunt in de popmuziek. Een band die, zoals Daft Punk in Frankrijk, de weg baant voor een slipstream van succes. Samenwerkingsontwikkeling

© Madelien Waegemans

© Madelien Waegemans

OVER DREMPELS EN HOE JE ZE WEGWERKT

DE PARTICIPATIE VAN KANSENGROEPEN

In tien jaar cultuur- en jeugdbeleid is er hard gewerkt aan uiteenlopende initiatieven om drempels weg te werken. Meer gemeenschapsvorming en meer kansen om van cultuur en jeugdwerk te proeven en eraan deel te nemen: het was een dikke rode draad. De focus lag op het brede publiek maar evengoed op kansengroepen, met het Participatiedecreet als orgelpunt. In deze bladzijden gaan vijf betrokkenen na hoe het stond en staat met de cultuurparticipatie van de vijf in het decreet genoemde kansengroepen: mensen met een handicap, gedetineerden, mensen in armoede, mensen met een diverse etnisch-culturele achtergrond en gezinnen met kinderen jonger dan 18. Het gesprek vond plaats op de Dag van Verzet tegen Extreme Armoede...

Wat houdt mensen uit kansengroepen tegen om deel te nemen aan cultuur en aan jeugdwerk? Wat zijn de belangrijkste drempels? *Meer dan financies*

Monique De Dobbeleer: “De kostprijs is natuurlijk een drempel, maar de jongste tien jaar groeide het inzicht dat de drempels om het basisrecht dat cultuur is waar te maken, veel meer inhouden dan een financiële kwestie. Hoe vind ik aansluiting bij een wereld die niet de mijne lijkt? Voel ik mij in een cultuurcentrum wel op m’n gemak? Mag ik een deel van mijn inkomen aan cultuur besteden? Heb ik het recht op ontspanning en om erbij te horen? Dat zijn de grote vragen van mensen die in armoede leven.”

Naima Charkaoui: “Dat verhaal herken ik helemaal: ook voor etnisch-culturele minderheden is niet de financiële drempel de essentie. Wel het sociale gevoel: ‘dat is niets voor mij’, ‘die zijn met andere dingen bezig’. Het programmaboekje van het plaatselijke cultuurcentrum wordt dan ook vaak aan de kant geschoven. Als mensen toch de stap zetten, dan voelen velen zich niet thuis, om di-

verse redenen: financieel, tastbare culturele elementen, de mono(sub)cultuurachtige mentaliteit bij jongerengroepen...”

Drempels in het hoofd en in de portemonnee

Jan Baeck: “Wij hebben recent onderzoek gedaan naar de culturele keuzes die gezinnen met kinderen maken. Er kwamen daarbij twee belangrijke drempels naar voren: te weinig tijd en het financiële aspect. Maar als je doorvraagt en naar de praktijk kijkt, zie je inderdaad die drempel in het hoofd van mensen, in twee betekenissen: ‘ik hoor daar niet thuis’ en ‘dat is iets wat niet bij mij past’. Dát moet je doorbreken.”

Greet Firlfyn: “Om aan cultuur deel te nemen blijft voor mensen met een handicap de financiële drempel, ondanks heel wat inspanningen van de aanbieders, groot. De fysieke of materiële aanpassingen zijn meestal wel oké, maar voor een persoon met een handicap is het bijvoorbeeld niet altijd evident om van thuis tot in het cultuurcentrum te geraken. Dit betekent vaak extra vervoerskosten. Of neem de tolken voor dove mensen die cursussen willen volgen: wie betaalt dat? Daar zijn vaak discussies over. Veel organisaties willen hun aanbod wel openstellen, maar als het erop aankomt, draaien de personen met een handicap zelf op voor de extra kosten die dat met zich meebrengt . Er zijn ook psychologische drempels: worden mensen niet herleid tot hun handicap? Hoe kijkt men naar mensen met een handicap? Kan men met open blik op de persoon met een handicap afstappen? Ziet men de persoon achter de handicap? Dat bepaalt mee het zelfbeeld van velen en daar is nog werk aan de winkel.”

Hoe pak je die drempels aan?

Aansluiten bij de leefwereld, openbreken

Jan: “Je moet zorgen dat initiatieven wél bij mensen passen en omgekeerd. Dat kan bijvoorbeeld door de boodschap te geven: ‘Als je met ons als groep – de afdeling, de organisatie – op stap gaat, hoor je er wél bij. Je moet het aanbod ook een meerwaarde geven die aansluit bij de leefwereld van je doelgroep, in ons geval gezinnen met jonge kinderen. Zo hebben veel mensen via onze Brus-seldagformule, stadsverkenningen op gezinsmaat, onze hoofdstad ontdekt en met Krokuskriebels de musea. Voor de podiumkunsten hadden we Tinteltenen.”

Frederik Janssens: “De belemmeringen voor gedetineerden zijn eerst en vooral uiteraard nogal concreet: dikke muren, stalen deuren, netten boven ‘de wandeling’. We moeten culturele actoren dus naar de gevangenis krijgen, en niet iedereen staat daarvoor te springen. Niet elk cultuurcentrum wil bijvoorbeeld categoriaal werken. Je merkt ook de neiging om gevangenen te associëren met graffiti, tattoos of rapmuziek. Dat kan best, maar het mag gerust ook Bach of Shakespeare zijn. Je moet mensen juist uit hun kleine leefwereld halen, dat is toch een taak van cultuur! Mensen staan daar ook voor open.”

Naima: “Het hoeft met allochtone jongeren niet altijd te gaan over integratie, migratie, hoofddoeken... Je kunt iets doen met zulke thema’s en ze als vertrekpunt gebruiken, maar je moet ook andere, nieuwe en minder stereotiepe dingen aanbrengen. Als er in raden van bestuur of in adviesraden gepraat wordt over de participatie van alloch-tonen, dan kijkt iedereen meteen naar de allochtoon van dienst: ‘Leg jij het maar uit, jij kent dat toch’. Mensen knappen daar snel op af. Je zit daar toch ook gewoon als bewogen mens. Maar allochtoon-zijn is ook een factor die mensen kan verenigen in zelforganisaties. Sociale facto-ren spelen daarbij een rol, maar ook de afkomst en de belangstellingssfeer.”

Van alles proeven

Greet: “Mensen met een handicap zijn vaak actief in zelf-organisaties, waar ze zich thuis voelen. Maar de groep die mee wil deelnemen aan het ‘gewone’ verenigingsleven wordt groter. Nog een andere groep wil ook zélf dingen doen en tonen wat ze kunnen en waar ze voor staan.”

Jan: “Elke kans om drempels weg te werken is meege-nomen en het is voor ons uiteraard positief dat het mid-denvel daarbij wordt betrokken. Ik zie trouwens een evolutie in de programmering van projecten voor gezin-nen met kinderen: het hokjesdenken maakt plaats voor een soort continuüm, waarbij mensen van alles kunnen proeven. Het aanbod is groter geworden, meer open ook: cultuur met een kleine c en met een grote C hebben beide een plaats, en een organisatie als de Bond kan impulsen geven met zijn ruime aanbod aan toegankelijke en min-der toegankelijke, commerciële en minder commerciële initiatieven. De discussie of we wel naar Plopsaland mo-gen gaan – ik heb toen voor het eerst gezinnen met een diverse etnisch-culturele achtergrond gezien bij onze ac-tiviteiten – is achter de rug. Tegelijk gaan we ook naar het Brusselse Koninklijke Museum voor Schone Kunsten De decreten reiken middelen aan om ook wat minder toegan-kelijk is, toegankelijk te maken.”

Waarom is cultuurparticipatie zo belangrijk?

Hebben kansengroepen geen belangrijker zorgen?

Wezenlijke voldoening

Monique: “Het heeft te maken met erkenning, fierheid, een zelfwaardegevoel. Kunnen participeren aan cultuur helpt om een gevoel van waardigheid te krijgen. Het so-ciale verhaal is heel belangrijk. Als armen zelf cultuur máken, en als het lukt, zie je ze opbloeien. Ik heb daarnet de mensen van het sociaal-artistiek project ‘Tutti Fratelli’ gezien die liederen van Kurt Weil vertolkten. Op een jaar tijd hebben ze met stemcoaching ongelofelijke resulta-ten bereikt. Een andere dame had de afspraak met haar groep op het perron gemist en is voor het eerst met de trein helemaal alleen van Roeselare naar Brussel geko-men. Omdat ze op het podium moest staan! Ik kan me de voldoening levendig voorstellen.”

Frederik: “Het leven in de gevangenis moet bijdragen tot de integratie in de samenleving, en cultuur kan daarin een belangrijke rol spelen. Sociaal-cultureel werk waar-bij gedetineerden een krantje of een radioprogramma voor elkaar maken bijvoorbeeld zorgt voor een informele sfeer, een ‘vrije’ ruimte die gedetineerden als wezenlijk ervaren. De nieuwe basiswet op het gevangeniswezen (die de rechten van gedetineerden vastlegt; red.) erkent dat,

maar die mentaliteit moet nog doordringen op de werkvloer. Sociaal-cultureel werk wordt door de penitentiaire beambten soms nog als een ‘luxe’ gezien, zeker in vergelijking met onderwijs of gezondheidszorg. Een toename van het aantal sociaal-culturele werkers is aangewezen. Het zijn er nu vijf voor vijftien gevangenen. Al zou in het ideale der werelden elke cipier een sociaal-cultureel werker zijn.”

Tien jaar in perspectief: hoe evalueren de gesprekspartners de impulsen en maatregelen?

Grote stappen

Monique: “In 1999 hebben we een heel belangrijke stap gezet, toen sociaal-artistieke projectondersteuning decretaal mogelijk werd. Voor het eerst werd het mogelijk om stevige, langdurende cultuurprojecten met kansengroepen op te zetten.”

Frederik: “Klopt. De stimulansen voor instellingen om op sociaal-artistiek vlak structureel samen te werken met gevangenen hebben effectief goede voorbeelden opgeleverd. Voor ons was ook het decreet op het Sociaal Cultureel Volwassenenwerk in 2004 een echte mijlpaal. Het maakte de structurele ondersteuning van vzw De Rode Antraciet mogelijk. Sindsdien kunnen we verder kijken dan het volgende project. Het Participatiedecreet heeft die structurele ondersteuning nog versterkt, vooral op het vlak van sport. Ik denk ook aan de samenwerking met bibliotheken, bijvoorbeeld in Brugge en Leuven, maar ook met andere organisaties, waardoor er bijvoorbeeld kunstenaars in gevangenen actief zijn, met boeiende interacties als resultaat.”

Greet: “Er is voor mensen met een handicap nogal wat gebeurd in tien jaar, op het vlak van het verenigingsleven, de sociaal-artistieke praktijken, cultuurparticipatie. Je hebt ook specifieke maatregelen, zoals de decretale erkenning van de Vlaamse gebarentaal, bibliotheekvoorzieningen voor blinden en slechtzienden... De belangrijkste omschakeling is dat organisaties van en voor mensen met een handicap nu een plaats hebben binnen het sociaal-cultureel werk, terwijl we voordien altijd bekeken werden vanuit de invalshoek ‘welzijn’. In Welzijn ga je uit van een nood. Je werkt meer individueel zorgend en therapeutisch, terwijl sociaal-cultureel werk meer op zelfontplooiing en maatschappelijke participatie is gericht.”

Monique: “Er is een cultureel verhaal in de welzijnsector binnengeslopen, en dat is zeer positief. Welzijn heeft gezien dat cultuur een belangrijke hefboom is.”

Greet: “Zo kunnen we duidelijk maken waar mensen met een handicap toe in staat zijn, en aan een mentaliteitsverandering werken. Ik denk aan de actie autismevriendelijkheid: organisaties en mensen kunnen een intentieverklaring ondertekenen en krijgen een logo, waardoor mensen met autisme weten dat ze goed zullen worden ontvangen.”

Zelfbevraging en erkenning

Monique: “Het Fonds Cultuurparticipatie uit 2001, dat sinds het Participatiedecreet is opengetrokken naar de lokale netwerken, zorgt voor een financiële ondersteuning van jaarlijks 15.000 mensen in armoede die bijvoorbeeld een theatervoorstelling bijwonen. Dat is een goede zaak. Ik denk ook aan de verdere ontwikkeling van de sociaal-artistieke projecten en het Participatiedecreet. In het algemeen kun je stellen dat alle partijen een hele weg afgelegd hebben. De armen hebben zich verenigd en laten hun stem klinken. Je hoort nu meer het verhaal van de mensen zelf. Ook in de culturele sector is veel gebeurd: de sector heeft zichzelf bevraagd, het begrip ‘cultuur’ werd opengebroken en de toeleiding is verbeterd. Er is vooral ook nagedacht over het samenspel: mensen in armoede, toeleiders, welzijn en cultuur werden samengebracht. Zoiets maakt dat de dingen wérken: je moet dicht genoeg op het vel zitten van de mensen die het nodig hebben.”

Naima: “Voor ons is de erkenning van de landelijke zelforganisaties belangrijk geweest, en binnen het jeugdwerk kan ook het allochtonenjeugdwerk zich nu ontwikkelen, dankzij het Participatiedecreet. De erkenning als sociaal-culturele vereniging wordt anderzijds ook als een keurslijf ervaren: het is een noemer die niet alles dekt. Je hoort organisaties zeggen dat ze veel meer doen, bijvoorbeeld voor onderwijs, werk enzovoort. Daar worden ze óók op afgerekend.

Het Actieplan Interculturaliseren was essentieel voor de dynamiek en stimuleerde het denkwerk. Je ziet dat verenigingen nadenken over hun missie en hoe ze aansluiting kunnen vinden bij andere groepen. Ik hoorde onlangs het voorbeeld van een fanfare waar werd gesuggereerd om zichzelf meer te bekijken als een manier om samen in het openbaar muziek te maken. Zo’n kleine wending kan de ogen doen opengaan.”

Jan: “Onze Brusseldagen en Tinteltenen zijn spontaan gegroeid toen enkele dromers de handen in elkaar sloegen. De overheid heeft dergelijke projecten enthousiast ondersteund, en geleidelijk aan heeft dat structurele effecten gehad op de culturele sector. De kinderprogrammering verloopt op veel plaatsen nu veel professioneler dan tien jaar geleden, toen er vooral ad hoc werd gewerkt. Het is een goede zaak dat het Participatiedecreet de ruimte voor dergelijke projecten decretaal heeft verankerd.”

Zetten organisaties en verenigingen zelf spontaan de stap naar kansengroepen, of is het duwtje in de rug van de overheid noodzakelijk?

Een niet vrijblijvende uitdaging

Jan: “De overheid moet vooral blijven uitdagen. Niet verplichten, want dat werkt averechts. De organisatie moet als organisatie bepaalde evoluties willen en ervan overtuigd zijn. Zo wordt het allemaal veel fundamenteeler en authentieker. Anders wordt zo’n verplichting snel ‘een hoekje in de werking’ met het oog op subsidies. Maar het groeit, de maatschappij evolueert en de overheid kan en moet het voorbeeld geven en argumenten aanleveren.”

Monique: “Er zijn inderdaad organisaties die stappen zetten om hun aanbod toegankelijk te maken. Sommigen beseffen dat ze een deel van hun publiek niet bereiken en dat de kloof groter wordt. Men voelt dat er iets schort, al gaat het soms traag.”

Naima: “Je moet voorbij het vrijblijvende. Denk aan het criterium dat interculturaliteit vereist is in raden van bestuur, commissies en jury’s die een directe relatie hebben met de Vlaamse overheid. Dat is belangrijk en het brengt een dynamiek op gang, ondanks de groei pijnen. Het is voor mij dé manier om er snelheid in te brengen en meer draagvlak te creëren. Je ontdekt er nieuwe mensen door.”

Monique: “Ik onderschrijf dat. Vergelijk het met vrouwen

in politiek. Je moet zoiets afdwingen, met alle voor- en nadelen. De huidige glazen plafonds, ook voor mensen in armoede, zijn op termijn gewoonweg niet goed voor de organisaties en het verhaal dat ze willen schrijven. Dat kansengroepen meedenken op bestuursniveaus is een meerwaarde.”

Greet: “Het is overigens goed dat in het Participatiedecreet kansengroepen worden genoemd. Je ziet wel eens dat diversiteit wordt beperkt tot interculturaliteit.”

Hoe zien jullie de toekomst? Een pril verhaal

Greet: “Zal het allemaal blijven bestaan? Dat is een bekommernis die leeft. De structurele verankering is nog broos en pril. De opname in het Participatiedecreet van mensen met een handicap zal zeker zijn effecten hebben. Er leven wel vragen rond de aanpak van projecten: die moeten een ‘uitzonderlijk karakter’ hebben om gehonoreerd te worden, maar hoe dat zal evolueren is nog onzeker. Misschien is men te optimistisch geweest: projecten kunnen voor een organisatie ook opstappen zijn.”

Monique: “De opvolging van het lokaal participatieverhaal wordt zeer belangrijk. Dat mensen in hun eigen omgeving kansen krijgen, is essentieel, en cultuur kan daar een belangrijke rol in spelen. Dankzij de cultuurbeleidscoördinatoren is er meer ruimte om met kansengroepen aan de slag te gaan. Dat verhaal is nog pril en moet nu gehandhaafd worden. Het Participatiedecreet maakt dat mee mogelijk en zou tien jaar geleden ondenkbaar zijn geweest. Het gaat om het matchen van culturen en contexten, om het creëren van netwerken. Cross-overs, verbinden, verbanden leggen tussen welzijn, het middenveld, onderwijs cultuur, het lokale niveau... Dat is wezenlijk. Als tussenschotten worden weggewerkt, dan zie je dat het kan werken. In alle sectoren zit veel knowhow, die bundeling verdient. Zo krijg je mooie resultaten.”

GESPREKSPARTNERS

Frederik Janssens, educatief medewerker de Rode Antraciet vzw (vormingsinstelling voor gedetineerden)

Greet Firlefyn, algemeen coördinator Vijftact vzw (samenwerkingsverband van vijf vormingsdiensten die werken volgens de sociaal-culturele methodiek en die streven naar een volwaardig burgerschap van personen met een handicap (in ruime zin), in een samenleving die hierop is afgestemd)

Jan Baeck, Departementshoofd Sociaal-cultureel werk en Communicatie, Gezinsbond vzw

Monique De Dobbeleer, vormingsdienst ACW; voormalig Coördinator project Armoede in-zicht bij Welzijnszorg

Naima Charkaoui, coördinator Minderhedenforum vzw

BOUWEN AAN DE SAMENLEVING VAN DE TOEKOMST

INTERCULTURALISEREN

Vlaanderen is etnisch-cultureel divers. Zowat tien procent van de Vlamingen groeide op in een culturomgeving die vaak verschillend is van de doorsnee Vlaamse omgevingscultuur. Daardoor is Vlaanderen een rijke en diverse samenleving waarvan de identiteit bepaald wordt door de groepen die er deel van uitmaken. Dat creëert een heel speciale dynamiek. Individuen uit verschillende culturen ontmoeten en beïnvloeden elkaar continu. En daarin ligt nu net de essentie van interculturaliteit. De interculturele ontmoeting biedt unieke kansen... maar komt niet vanzelf. Nog al te vaak blijven culturen naast elkaar leven en komt het moeizaam tot echte ontmoeting. De voorbije jaren heeft het cultuur- en jeugdbeleid sterk ingezet op de participatie van kansengroepen, met bijzondere aandacht voor personen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond. Maar interculturaliteit gaat over zoveel meer dan de participatie van die ene kansengroep. Het dwingt iedereen om 'culturen' in vraag te stellen en psychische en fysieke muren af te breken. Interculturaliseren betekent op zoek gaan naar verbindingen, daarbij vertrekkend van het respect voor de waarde, de eigenheid en de kracht van elke cultuur. Interculturaliteit is gebaseerd op het geloof in de maatschappelijke, politieke, economische en sociale verrijking van de samenleving door interculturele ontmoetingen. Het gaat over de samenleving van de toekomst. Vanuit de overtuiging dat de samenleving van morgen intercultureel zal zijn of niet zal zijn, werd voor cultuur en jeugd extra ingezet op interculturaliteit, met het Actieplan Interculturaliseren in 2006 als krachtig actiemiddel.

Minderheden' hebben wat cultuur betreft veel te bieden. Dat beeld dringt stilaan door. Ze vormen niet alleen 'een probleem'. Er is wederzijdse verrijking.

Abdelmalek El Houari

TROEF OF PROBLEEM?

Sectoren als erfgoed, sociaal-cultureel werk, kunsten en jeugd kunnen slechts maatschappelijk relevant blijven als ze de etnisch-culturele diversiteit van de samenleving actief erkennen en erop inspelen. Er is nog veel werk aan de winkel, maar tegelijk ziet men ook steeds meer de kansen die zich aandienen. Bij cultuur en jeugdwerk leeft al veel meer dan in andere domeinen de idee dat diversiteit zorgt voor vernieuwende impulsen, invalshoeken en nieuwe inspiratie. De diverse culturen hebben ook volop gedeelde thema's waaruit blijkt dat mensen dichterbij elkaar staan dan ze zelf denken. Cultuur heeft een bevoorrecht positie als het op interculturaliseren aankomt. Er kan 'gespeeld' en geëxperimenteerd worden – cultuur is dat aan zichzelf verplicht – en zelfbeelden kunnen worden aan de orde gesteld, nog zo'n eigenschap van cultureel bezig zijn.

MOTOR VOOR VERNIEUWING

De participatiedrempels voor mensen met een andere etnisch-culturele achtergrond komen aan bod in het gesprek over de participatie van kansengroepen (zie p. x) Maar waarom moeten organisaties eigenlijk intercultureel worden? Mogen ze hun kenmerkend en historisch gegroeid profiel niet behouden? Hugo De Vos: "Veel organisaties in het sociaal-cultureel volwassenenwerk richten zich historisch op de emancipatie van afgebakende groepen: de vrouwen, de arbeiders enzovoort. Maar mensen bepalen hun identiteit nu eenmaal in een maatschappij, en die maatschappij is vandaag de dag zeer divers. En dus moet je die diversiteit binnenbrengen in je organisatie. Dat gaat niet spontaan en er zijn hefboomen voor nodig." Of nog: "Vertrek van de vraag 'waar kunnen we verbindingen tussen mensen leggen?' Denk bijvoorbeeld aan een thema als 'werken met jonge moeders'. Zo kan je het aanbod vernieuwen en krijg je een nieuwe dynamiek. Verbondenheid als uitgangspunt biedt kansen." (Fred Dhont)

De interculturele samenleving biedt inspiratie, doet ons vragen stellen over onze canon, ons repertorium en onze kunstvormen. Het is een motor voor vernieuwing. Het hart van kunst en cultuur verandert dankzij de veranderende samenleving.

Ann Van Dienderen

We zoeken nog altijd diploma's, geen mensen, hoe sterk en waardevol ze ook zijn. Als je wil interculturaliseren, lukt dat vaak niet. Het is bovendien discriminerend.

Krist Biebauw

© Casa Louisa

KLEURRIJKE AFFICHES, WITTE SECTOR

Interculturaliteit is als beleidsgegeven vooral een thema uit de periode 2004-2009 en er dienen zich steeds meer goede voorbeelden aan. Ook voordien waren er al aanzetten. Het thema en de noodzakelijke ingrijpende veranderingen sijpelden door, maar nog niet op alle vlakken: je zag vooral dat men met allerlei projecten mensen met een diverse etnisch-culturele achtergrond probeerde te bereiken. Maar dat gebeurde globaal gezien met een aanbod dat niet ten gronde anders was dan voorheen, of met een programmering die wel eens leed aan 'affiche-interculturalisme': hoera, er staan vreemde namen op het programma! Wat personeel en raden van bestuur betrof, bleven cultuur en jeugd echter overwegend witte sectoren. Nog te zelden werd het functioneren van de eigen organisatie in een heel nieuwe context in vraag gesteld. Gelijkelijk aan, zij het nog met voorzichtige passen, kwamen ook de eerste medewerkers en bestuursleden met een etnisch-cultureel diverse achtergrond op het voorplan.

Om sneller stappen vooruit te kunnen zetten, heeft het beleid een vliegwieltje in stelling gebracht, een instrument dat door zijn gewicht moeilijk op gang te brengen is, maar eens het draait nog moeilijk af te remmen is. Dat is het Actieplan Interculturaliseren geworden.

HET ACTIEPLAN INTERCULTURALISEREN

Het Actieplan Interculturaliseren dat in 2006 werd gelanceerd, heeft zijn effect niet gemist. Dat men 'wortels' krijgt aangereikt, is daar niet vreemd aan: de vrijblijvendheid heeft plaatsgemaakt voor positieve sanctionering. Het plan heeft mensen en organisaties ook verplicht na te denken over de thematiek en over hun houding tegenover interculturaliteit, in de ene sector al meer dan in de andere.

Het Actieplan Interculturaliseren in een notendop

Verankering van interculturaliteit als een belangrijk aandachtspunt in alle decreten

Alle structureel gesubsidieerde organisaties moeten zich in hun beleidsplannen en eventuele beheersovereenkomsten duidelijk positioneren tegenover etnisch-culturele diversiteit. De inhoud en het resultaat van deze denkoefening blijven uiteraard behoren tot de absolute autonomie van elke organisatie.

Het interculturaliseren van de adviesraden, de advies- en beoordelingscommissies

De overheid zelf verbond er zich toe om uiterlijk tegen juni 2008 alle adviesraden, advies- en beoordelingscommissies samen te stellen met 10% personen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond. Een brede publiekscampagne 'Iedereen kan zetelen' en een gerichte doelgroepcommunicatie moest zo veel mogelijk mensen warm maken om hun kandidatuur in te dienen. Ook in de cultuur-, jeugd- en sportadministratie wordt gestreefd naar etnisch-culturele diversiteit. De particuliere instellingen die de Vlaamse overheid zelf heeft opgericht of die heel dicht bij de overheid staan, moeten hun verantwoordelijkheid opnemen bij de samenstelling van hun bestuursorganen en personeel. Ook de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de provinciale en de lokale besturen werden uitgenodigd om voor hun advies- en beheersorganen mee op de kar te springen.

Het Actieplan heeft mensen in elk geval gedwongen om over de problematiek na te denken, of het nu pro of contra is. Dat is ook gebeurd.

Mohamed Chakkar,
Federatie van Marokkaanse Verenigingen

Flankerend

✗ een verhoogde aandacht voor projecten waarin interculturaliteit centraal staat én voor projecten die ingediend worden door personen of groepen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond.

✗ de oprichting van een Kennisknooppunt Interculturaliseren op het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, waar twee nieuwe medewerkers interculturele ervaringen op een toegankelijke en praktijkgerichte manier inventariseren, duiden, ontsluiten en een sectoroverschrijdend netwerk ontwikkelen, onder meer via de website www.interculturaliseren.be

✗ de oprichting van het Expertisecentrum voor Islamitische Culturen in Vlaanderen, dat de ontwikkeling, inventarisering en verspreiding van kennis over de dislam als cultuuruiting beoogt. Het kenniscentrum verschaft informatie en speelt in op de noden en behoeften van zowel moslims als niet-moslims. Het heeft ook specifieke aandacht voor het immaterieel en materieel erfgoed van mensen uit landen met een islamitische cultuur die zich in Vlaanderen gevestigd hebben.

VANZELFSPREKEND, MAAR NIET VANZELF

Het Actieplan blijft bewust bescheiden. Organisaties moeten over interculturaliteit nadenken in hun beleidsplan, maar de overheid legt niet op wat er moet gebeuren. Zo houdt je rekening met de geschiedenis en de context van een organisatie, en met de omgeving waarin ze actief is. Diversiteit is een bijzonder divers gegeven... en het beleid moet dus ook de diverse snelheden aanvaarden. De vrijheid om eigen keuzes te maken blijft voor de vele duizenden autonome organisaties een heilig principe. Van steunpunten en andere aan de overheid verbonden organisaties wordt een actief pluralisme verwacht. Het is logisch dat zij – zowel wat het personeel, het bestuur, het aanbod als de publiekswerking betreft – er consequent naar streven om zoveel mogelijk een eigentijdse spiegel van de samenleving te zijn.

De verplichting om raden van bestuur en beoordelingscommissies divers samen te stellen is natuurlijk controversieel en zal dat altijd blijven. Krijg je dan geen alibi-Ali's? De vrouwenbeweging heeft die discussies ook meegemaakt. Het is een manier om de deur open te breken als blijkt dat veel andere manieren niet gewerkt hebben. In het begin komt dat wat kunstmatig over, maar als de dynamiek eenmaal op gang is, blijkt het wel te werken. Met deze maatregelen is Vlaanderen een internationale voorloper. In een globaliserende wereld is interculturalisering vanzelfsprekend, maar het gaat niet vanzelf. Echte verandering heeft vaak te maken met het sprankelend enthousiasme van de juiste mensen die op de juiste plaats en op het juiste moment elkaar ontmoeten, verandering als een uitdaging zien en er honderd procent voor willen gaan. De cultuursector en het jeugdwerk zijn dan ook als het ware genetisch voorbestemd om ook op dit domein een voortrekkersrol te spelen.

GESPREKSPARTNERS

Krist Biebauw, stafmedewerker LOCUS (steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid vzw, vroeger Cultuur Lokaal)

Mohamed Chakkar, voorzitter van de Federatie van Marokkaanse Verenigingen

Hugo De Vos, directeur van de Federatie van Organisaties voor Volksontwikkelingswerk

Katrijn D'hamers, medewerker FARO (Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw)

Fred Dhont, directeur van SoCiuS (Steunpunt voor Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk)

Abdelmalek El Houari, stafmedewerker bij Zinnema, het Vlaams huis voor amateurskunsten in Brussel

An van Dienderen, post-doctoraal onderzoekster aan de Academie voor Schone Kunsten in Gent, filmaakster

DE CULTURELE REVOLUTIE

© An Nelissen

Saskia Slegers

werkt sinds kort bij de federale overheid als ervaringsdeskundige in de kansarmoede en sociale uitsluiting: “Had je mij twee jaar geleden gezegd waar ik nu zou staan, ik had je zot verklaard.” De tweede hoofdrolspeler in dit verhaal is Ons Gedacht, de Lierse vereniging waar armen het woord nemen en die onder meer Kunstproeven organiseert, een reeks cultuurprojecten (cursussen, workshops, tentoonstellingen...). Vaak gebeurt dat in samenwerking met (Lierse) partners.

“In 2005 ben ik door omstandigheden in een opvangcentrum beland, officieel als dakloze. Ik zat in mijn eigen wereldje, sloot mezelf op en kwam niet buiten. Na een tijd ben ik dan weer alleen gaan wonen, hier in Lier, waar ik nog dezelfde week naar Ons Gedacht ben gegaan, vandaag op de kop twee jaar geleden. Ik voelde mezelf weer beter en nam deel aan de vergaderingen over projecten van Ons Gedacht, bijvoorbeeld over onderwijs en cultuur. Ik kwam weer onder de mensen en kreeg meer zelfvertrouwen, onder meer door verslagen te maken van de vergaderingen en daar schouderklopjes voor te krijgen. Bij Ons Gedacht is het begonnen en heb ik de draad weer opgepikt.”

“Ons Gedacht werkt met het project Kunstproeven; nu is dat binnen het Participatiedecreet. In mijn geval betekende dit dat ik eerst de workshop muziek, zang en dans heb gevolgd in de academie. Dat was voor mij een grote stap. We hadden een externe leerkracht, maar je ziet intussen wel hoe het er in de academie aan toegaat. De eindvoorstelling in de grote jezuïetenkerk was voor mij m’n eerste ervaring op een podium. Ik moest met mijn stem tot achter in de kerk gaan, zonder micro. Mijn zelfvertrouwen en m’n gevoel voor eigenwaarde waren toen helemaal terug, ook al omdat iedereen zei dat ik moest voortdoen. Ik heb nadien ook de workshop beeldende kunst gevolgd.”

“Via het Fonds Cultuurparticipatie en de regeling 80/20 heb ik mij dan aan de academie ingeschreven voor notenleer en zang. Die regeling 80/20 betekent dat je zelf maar 20% van de prijs moet betalen. Ik had gelukkig een goede lerares die sociaal voelde. Ik ben toen voor notenleer geslaagd met 87%! Voor zang moest ik optreden voor een jury, wat niet gemakkelijk is als je faalangst hebt. Maar ze vonden het goed. Zang doe ik intussen het liefst. Dat is voor mij ook werken aan je geestelijke gezondheid! Ik zit ook in het Euterpe-koor in Lier.”

“Dankzij Kunstproeven is mijn wereld veranderd, en ik ben niet de enige hier. Ik kwam onder de mensen, kreeg weer sociale contacten, werd socialer en mijn zelfvertrouwen werd groter. Mijn faalangst verdween. Ik voelde me stilaan klaar om weer te gaan werken, eerst als vrijwilliger. Na veel solliciteren kon ik in het systeem van de pwa-cheques voor de Steinerschool beginnen te werken.”

“Ik ben nu moeten stoppen met de muziekschool. Maar eigenlijk is dat goed nieuws: een gevolg van Kunstproeven is dat ik in september ben beginnen te solliciteren voor mijn huidige job. Na drie maand en een half selectie en veel doorzetting ben ik sinds 1 december bezig bij de federale overheid! Ik was erbij, tot mijn grote verbazing. We zijn met negen die pas zijn begonnen. Het is onder meer de bedoeling dat we ons getuig-schrift halen als ervaringsdeskundige. Ik wil zelf ook nog mijn diploma van middelbaar onderwijs halen.”

“Het is een hele strijd geweest en ik heb lang gedacht dat ik het niet zou kunnen. Nu is het zover en heb ik het bewezen. Ik kan het nog niet geloven, maar het begint stilaan door te dringen. Ik zou het iedereen aanraden: voor mij is cultuur een grote meerwaarde!”

Mol Mertens

komt sinds haar vijfde naar Het Paleis (het vroegere Jeugdtheater). En ze is blijven komen: als jongere, als student Germaanse, als lerares, als moeder van drie kinderen en sinds 26 jaar ook als pleegmoeder van tien pleegkinderen. Al zeven jaar komt ze met haar jongste pleegkind Shana (19), die het syndroom van Down heeft.

HET GELUK IN HET PALEIS

“Shana is voor mij een alibi om naar Het Paleis te blijven komen. Zij kan alles hier aan en ze blijft genieten van alle stukken voor alle leeftijden, van 2,5 tot 16+. We komen naar alle opvoeringen waar zij iets aan kan hebben. Soms komt mijn man mee, en allemaal genieten we ervan. Er bestaat wel zoiets als een minimumleeftijd, maar geen maximumleeftijd! Ik ben ook nog ‘vanaf 5 jaar’, en ik ga vaak liever naar jeugdtoneel dan naar volwassenentoneel. Sinds er hier een café-restaurant is, komen we zowat elke woensdag en zaterdag. Shana volgt ook nog een danscursus. Het mooie is dat zij volgens een heel eigen ritme leeft waar wij met onze jachtigheid jaloers op kunnen zijn. Sinds ik gepensioneerd ben, kan ik me daaraan aanpassen. Je kunt heel veel van haar leren.”

“In het begin bleef Shana na afloop zitten en vroeg ze: ‘Nog eens.’ Door haar heb ik een tweede, derde, vierde keer naar bepaalde stukken leren komen en zie ik elke keer nieuwe aspecten. Dat zou ik vroeger nooit hebben gedaan. Zij ziet ook andere dingen, en omgekeerd. Soms vindt ze een stuk raar en is één keer genoeg, maar ze blijft altijd gedisciplineerd en rustig zitten.”

“Wij zijn hier thuis. Heel plezant is, als we naar premières komen maar ook naar ‘gewone’ voorstellingen, dat de acteurs en de mensen van Het Paleis achteraf vaak iets komen drinken. Ze vragen Shana dan wat zij ervan vond. Zij kent ze intussen bijna allemaal, ook als ze hen in de stad tegenkomt. Mij zien ze niet staan, maar Shana kennen ze wel! Dat speelt ze ook uit. (lacht). Er gaat een ongelooflijke warmte uit van dit huis. Dat is toch schitterend? Het Paleis is haar lang leven.”

“Het is nog niet zo lang dat ze het verschil ziet tussen ‘de acteur’ en ‘de mens’. Sinds onze Maarten meespeelde in Kaat & Co, heeft ze de klik gemaakt en maakt ze het onderscheid. Een anekdote in dat verband: Shana speelde zelf in een dansvoorstelling en gaf toen aan iedereen een uitnodiging voor de première, behalve aan Warre Borghmans. Die speelt een blinde koning in een van de afleveringen van een favoriet programma van haar, Wa is da?. Toen hij vroeg waarom hij niet werd uitgenodigd, zei ze lachend: ‘Jij bent toch blind?’ Dat was voor mij het beste bewijs dat ze het door had.”

“Je ziet nog veel te weinig kinderen met een handicap in het toneel. Onder meer daarom kent iedereen Shana ook... Maar eigenlijk zou het anders moeten. De scholen doen inspanningen en Het Paleis doet er alles aan om de drempel zo laag mogelijk te houden, ook voor kinderen met een andere achtergrond, maar gezinnen worden nog te weinig gesteund. Mensen die niet alleen naar het theater kunnen komen, bijvoorbeeld omdat ze gehandicapt zijn, zouden gesteund moeten worden voor de begeleiding. Ik kreeg het met de paplepel mee, en mijn kinderen en pleegkinderen ook, maar andere kinderen niet.”

“Shana zou iets willen doen in het toneel. Ook dat gebeurt bij ons nog veel te weinig. In andere landen zie je wél in veel milieus mensen met het syndroom van Down aan het werk. Dat zou bij ons toch ook moeten kunnen?”

HET GELUK IN HET PALEIS

CULTUUR ALS INDUSTRIE?

CULTUURINVEST

Het cultuurbeleid in Vlaanderen is traditioneel subsidiërend, vanuit een artistieke, culturele of maatschappelijke finaliteit. Die rol als subsidiërende overheid werd de voorbije tien jaar gevoelig versterkt. Tegelijk koos de Vlaamse overheid voor een ondersteunend beleid ten aanzien van cultureel ondernemerschap. Met CultuurInvest ging in 2006 een investeringsfonds van start voor cultuurgebonden ondernemingen. Het fonds is operationeel onder de vleugels van de zelfstandige investeringsmaatschappij PMV (ParticipatieMaatschappijVlaanderen) en investeert exclusief in ondernemingen die actief zijn in de creatieve industrie. Door in te zetten op dit kruispunt van culturele en economische belangen wil de overheid de ontwikkeling van Vlaanderen als creatieve culturele regio bevorderen. Een gesprek met Peter Leyder, fondsmanager van CultuurInvest.

Zijn jullie een alternatief voor het lenen bij de banken, die de cultuursector als een groot risico beschouwen?

“Wij bieden geen alternatief, maar geven eerder een zetje in de goede richting. Een investering door CultuurInvest moet gelden als een kwaliteitslabel en ervoor zorgen dat bijvoorbeeld banken of private fondsen ook willen investeren in de betrokken culturele ondernemingen. We merken dat de bedrijven waarmee wij in zee gaan meer aanzien krijgen bij de banken. Ze zien dat wij een serieuze analyse van het bedrijf maken en beschouwen onze tussenkomst als een sterke pijler. CultuurInvest speelt de rol van partner en financier van beloftevolle creatieve bedrijven door zich als eerste op het ijs te wagen. Op die manier zullen andere private investeerders gemotiveerd raken om hetzelfde te doen.”

CultuurInvest wordt beschreven als een rollend fonds. Wat houdt dit juist in?

“CultuurInvest ging van start met een kapitaalbasis van 21,5 miljoen euro. De Vlaamse overheid heeft tien miljoen euro toegewezen aan de PMV. De overige 11,5 miljoen euro is opgehaald via een obligatielening bij acht strategische spelers: de vier grootbanken, Sabam, Landbouwkrediet, Triodos en Ethias Verzekeringen.

Het management van CultuurInvest heeft inderdaad de opdracht om het fonds te organiseren als een rollend fonds. Dat betekent dat het niet mag worden uitgehold en dat de geïnvesteerde middelen op termijn moeten terugvloeien met winst. Hierdoor kunnen dezelfde middelen verschillende keren worden geïnvesteerd. Om die taak tot een goed einde te brengen is CultuurInvest in zekere mate wars van risico's en zijn we zeker geen blinde risicokapitaalverschaffer. De combinatie van een rollend fonds met de faciliterende rol van CultuurInvest moet binnen tien jaar resulteren in een impact van ongeveer 100 miljoen euro op de creatieve industrie in Vlaanderen. Bovendien wil CultuurInvest zorgen voor verdere professionalisering, groei, continuïteit en duurzame tewerkstelling in de sector.”

Hoe wordt bepaald wie gefinancierd kan worden?

“De beslissingscriteria zijn voornamelijk van zakelijke aard. Culturele elementen zijn wezenlijk, maar niet doorslaggevend. We kiezen voor dossiers waarin we kunnen geloven, na een grondige analyse van personeel, financiën en de marktstrategie van een onderneming. In elk dossier wordt gekeken of er voldoende terugbetalingscapaciteit is bij de initiatiefnemers. Zoals ik zei, moet de investering op termijn worden terugbetaald. Bij een investering in het kapitaal hoeft er niet te worden terugbetaald, maar daar is het de bedoeling dat de onderneming op termijn meer waard wordt.”

Hoe zou je de doelgroep van CultuurInvest omschrijven?

“Ondernemingen die kwalitatieve, cultuurgebonden producten met een marktpotentieel voortbrengen en verspreiden in een economische context. Het gaat om dynamische ondernemers in de creatieve industrie die een product of dienst met culturele inhoud creëren en instaan voor de commerciële vermarkting ervan, aan de hand van een evenwichtig businessmodel. Ze zijn actief in de sectoren van de nieuwe media en de computergames, de audiovisuele sector en digitale vormgeving, de muziekindustrie en het concertwezen, design en designermode, gedrukte media en grafische vormgeving, uitgeverijen en boekhandels, musical en podiumkunsten, distributie binnen de beeldende kunst en zo verder... De opsomming is niet exhaustief maar het gaat in ieder geval om actoren op het kruispunt van economie en cultuur.”

Kun je enkele concrete voorbeelden geven?

“James nv is de vennootschap van Veronique Branquinho, die al jaren behoort tot de top van de Vlaamse designermode. Haar onderneming werd opgericht in 1998 en kende een steile omzetgroei. Om de internationale expansie te versterken en ook de volgende tien jaar krachtig door te groeien, investeert CultuurInvest in het kapitaal van de onderneming.

Een ander voorbeeld is Tales bvba, een onderneming van twee Gentse webdesigners, Michaël Samyn en Auriea Harvey, die artistieke, interactieve entertainmentsoftware ontwikkelen. CultuurInvest verstrekt het bedrijf projectfinanciering voor de ontwikkeling en commercialisering

van hun eerste game: het computerspel The Path. Via Music Hall Promotions nv prefinanciert CultuurInvest ook drie musicals van Music Hall Group: Cyrano de Bergerac, Suske & Wiske: De Circusbaron en Peter Pan. De totale investering is een hefboom voor het productiebudget van Music Hall. Deze middelen laten de firma bovendien toe om musicals rendabeler te maken, onder meer door de markt te verruimen richting Nederland.”

Ook de overheid subsidieert culturele ondernemingen. Waar zit dan het verschil?

“Dat verschil is enorm. Subsidies worden verstrekt vanuit een appreciatie voor het culturele product op zich. Er is geen verplichting tot terugbetaling van de ontvangen middelen. Die hebben een artistieke, culturele of maatschappelijke finaliteit en zijn daardoor onmisbaar voor de creatie van pril of broos artistiek werk. Zakelijke criteria doen er minder toe. Investeringsdaarentegen hebben een overwegend economisch belang en vereisen wel degelijk terugbetaling, mét rendement.

In Vlaanderen, waar de culturele sector in het verleden enkel vertrouwd was met subsidiemiddelen en -systemen, is dan ook een mentaliteitsomslag nodig. CultuurInvest heeft dan ook een soort missionarisrol om aan de markt duidelijk te maken dat subsidiëren en investeren twee verschillende dingen zijn. Er ligt daarbij een belangrijke uitdaging in het zoeken naar de juiste balans tussen culturele en economische objectieven. Die evenwichtsoefening vraagt grote inspanningen, zowel van de ploeg van CultuurInvest als van de ondernemer zelf. Cultureel ondernemerschap is vaak een kwestie van kunnen, van opleiding en talent, maar even dikwijls van willen, van ambitie.”

Worden jullie niet vaak beschouwd als een alternatieve subsidiepot voor wie uit de boot van het Kunstendecreet vallen?

“Nee, het fonds richt zich immers tot diegenen die een project voorstellen met een duidelijk marktpotentieel en om die reden misschien geen subsidies kunnen of willen krijgen. Het is van groot belang dat creatieve ondernemers beseffen dat er een duidelijk financieel rendement is vereist op een investering, en dat dat anders ligt als je

met subsidies werkt. Om het onderscheid scherp te stellen kiest CultuurInvest van meet af aan voor een duidelijke en zakelijke aanpak. Zo worden mogelijke misverstanden in de kiem gesmoord.”

Wat onderscheidt jullie van de bestaande private spelers in de investeringsmarkt?

“Wij kiezen voor een koers met beperkte risico’s die diversiteit nastreeft en de beste kansen biedt aan een bloeiende creatieve industrie. Maar wij zullen met CultuurInvest nooit in de plaats treden van een platenmaatschappij of instaan voor ‘toursupport’ zonder dat een andere private partij instapt of meefinanciert. Verder mag CultuurInvest niet meestappen in maatschappelijk onaanvaardbare initiatieven die gebruikmaken van extremen, zoals racisme, xenofobie of pornografie.”

Als afsluiter: is CultuurInvest uniek?

“CultuurInvest is een pionier in Vlaanderen, maar ook in de rest van de wereld heeft het fonds weinig of geen gelijken. Er bestaat wel een aantal initiatieven dat wordt gedreven door een gelijkaardige betrokkenheid bij de creatieve industrie en haar financieringsproblematiek.

Zo zag Nederland in 2001 de oprichting van de Participatiemaatschappij voor Kunst en Cultuur (PaKC). In het Verenigd Koninkrijk zie je vooral op lokaal vlak initiatieven voor de creatieve industrie.

Er zijn ook interessante vergelijkingen mogelijk met Catalonië en Québec, regio’s die net als Vlaanderen worden gekenmerkt door een kleine culturele (taal)gemeenschap. Het Institut Català de les Indústries Culturals, dat werd opgericht door de Catalaanse overheid, deelt met CultuurInvest de rol van investeerder en facilitator voor de cultuurindustrie. In Québec is er Le Fonds d’investissement de la Culture et des Communications. Dat is een risicokapitaalfonds pur sang dat investeringsopportuniteiten en rendement zoekt in de culturele sector, maar ook in die van de communicatie- en informatietechnologie (ICT). Er zijn dus wel wat voorbeelden. CultuurInvest zal écht wereldwijd uniek zijn wanneer we slagen in onze ambitie om een rollend fonds te zijn.”

CULTURELE INFRASTRUCTUUR

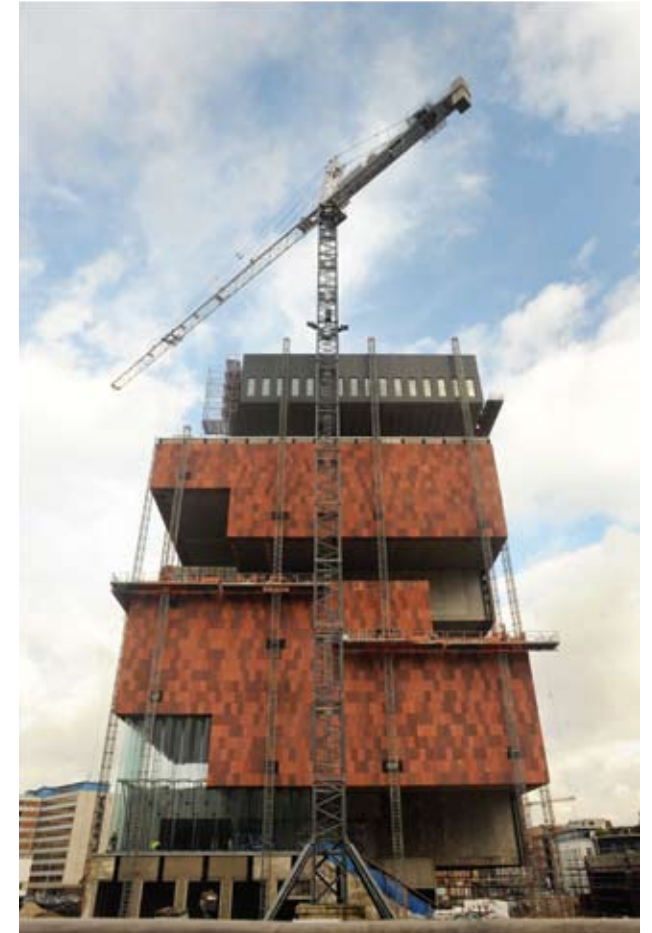
FoCI

Het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI) werd in 1998 opgericht om de inspanningen voor infrastructuur door de verschillende jeugd- en cultuursectoren op elkaar af te stemmen en efficiënter te laten verlopen. Het FoCI heeft twee grote opdrachten:

- het verstrekken van investeringssubsidies voor het aankopen, bouwen, uitbreiden of verbouwen van bovenlokale accommodaties voor jeugd en cultuur;
- het (ver)kopen, (ver)bouwen, (ver)pachten en (ver)huren van de eigen culturele accommodaties (een der tigtal) van de Vlaamse Gemeenschap en het ten laste nemen van de eigenaarverplichtingen en het eigenaar onderhoud van de eigen culturele accommodaties.

© An Nelissen

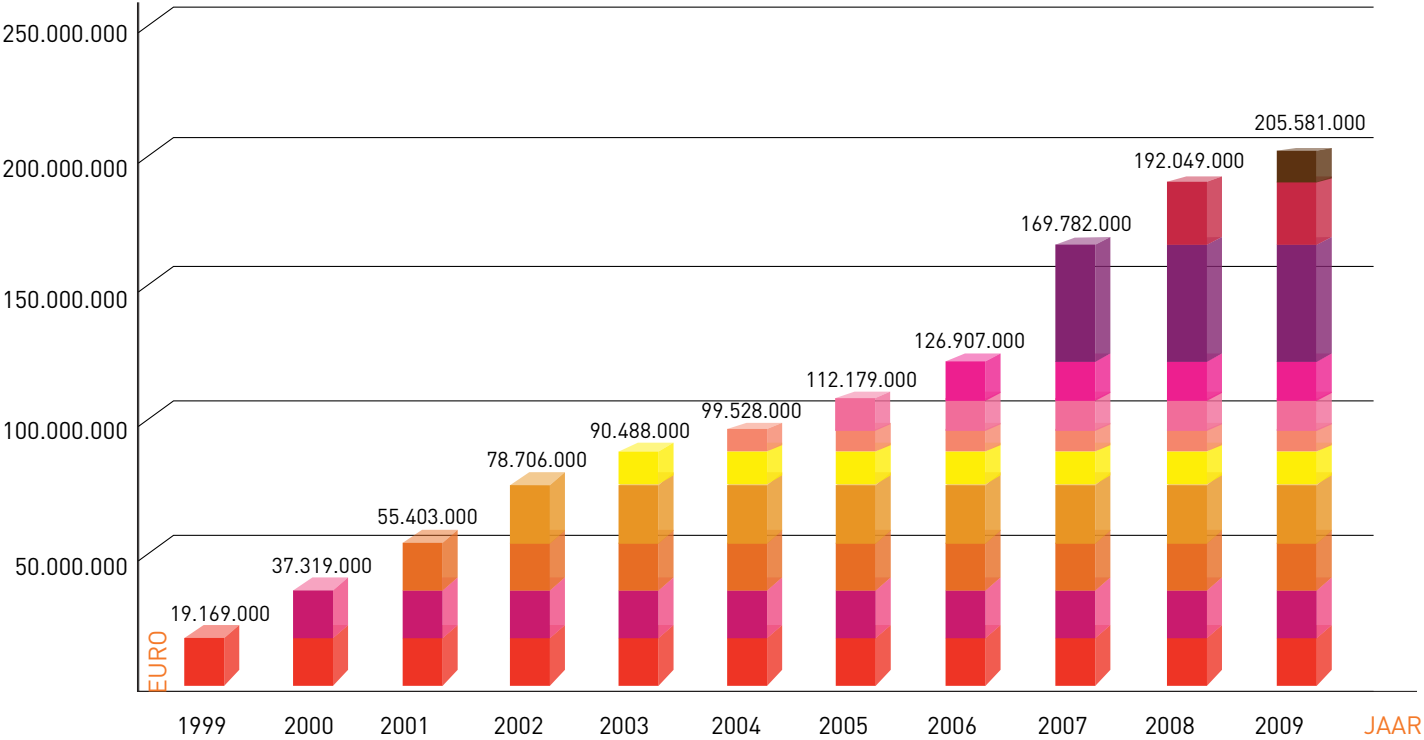

© An Nelissen

HET BEDRAG

De voorbije jaren trok de Vlaamse overheid in totaal 205,58 miljoen euro uit voor bovenlokale cultuur- en jeugdinfrastructuur. Dat bedrag werd voornamelijk gedragen door het FoCI, maar kwam soms ook uit andere begrotingspos- ten voor Cultuur & Jeugd.

Investerings in infrastructuur voor cultuur/jeugd (cumulatief)

INVESTERINGEN EN SUBSIDIES

Dit zijn belangrijke investeringen, naast het preventief eigenaaronderhoud, in de eigen accommodaties van de Vlaamse Overheid:

- ✕ de grondige renovatie van de Beursschouwburg te Brussel;
- ✕ de realisatie van (fase 4.1. en 4.2. van) de nieuwbouw van deSingel te Antwerpen;
- ✕ de aankoop van een kantoorgebouw en twee bijkomende bouwpercelen, en de investering in de nieuwbouw voor het Vlaams-Nederlands Huis te Brussel;
- ✕ de renovatie van het Kasteeldomein in Gaasbeek;
- ✕ de opstelling en de uitvoering van het masterplan voor De Hoge Rielen in Kasterlee;
- ✕ de aankoop van het centrum voor dans, De Nieuwe Werkplaatsen, in Vorst;
- ✕ het opstellen van het masterplan en de voorbereiding van de grondige renovatie en 'het verticale museum' voor het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) in Antwerpen;
- ✕ de aankoop van de gebouwen voor de huisvesting van de administratie aan de Arenbergstraat 1D en 3 in Brussel.

Belangrijke subsidiebedragen werden verleend voor de volgende grote bouwwerken:

- ✕ de nieuwbouw voor het Museum Aan de Stroom (MAS) in Antwerpen;
- ✕ de renovatie van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS) in Brussel, via de VGC;
- ✕ de renovatie van de Vlaamse Opera in Gent en Antwerpen;
- ✕ de nieuwbouw van de Concertzaal in Brugge;
- ✕ de renovatie van de Bijlokesite (Stadsmuseum en vzw H&L – Lod en Les Ballet C de la B) in Gent;
- ✕ de nieuwbouw en de renovatie voor de Museumsite in Leuven;
- ✕ de renovatie van het Kunstencentrum De Vooruit in Gent;
- ✕ de renovatie van het Kunstencentrum Het Stuc in Leuven;
- ✕ de renovatie van het Ringtheater/Troubleyntheater in Antwerpen.

Sinds 2001 werd op de begroting elk jaar circa 1,5 miljoen euro ingeschreven voor sectorale culturele infrastructuur. Het accent werd gelegd op bovenlokale jeugdinfrastructuur, erkende kunstencentra, muziekclubs en muziek-educatieve organisaties. Vanaf 2008 is er in de begroting ook ruimte voor investeringssubsidies voor verenigings- lokalen. In 2008 en 2009 lag de prioriteit op jeugdinfrastructuur. Het budget (2 miljoen euro in 2008 en 1 miljoen euro in 2009) wordt beheerd door de afdeling Jeugd.

COÖRDINATIE

Sinds 2008 vormen het FoCI en de Sportfacilitator samen de Stafdienst Infrastructuur – STIN van het departement CJSM. Op deze wijze worden de voorbereiding en de uitvoering van het infrastructuurbeleid voor jeugd, sport en cultuur in één dienst gecoördineerd. De Sportfacilitator is verantwoordelijk voor het Vlaams Sportinfrastructuurplan, een inhaalbeweging van 225 miljoen euro voor sportinfrastructuur.

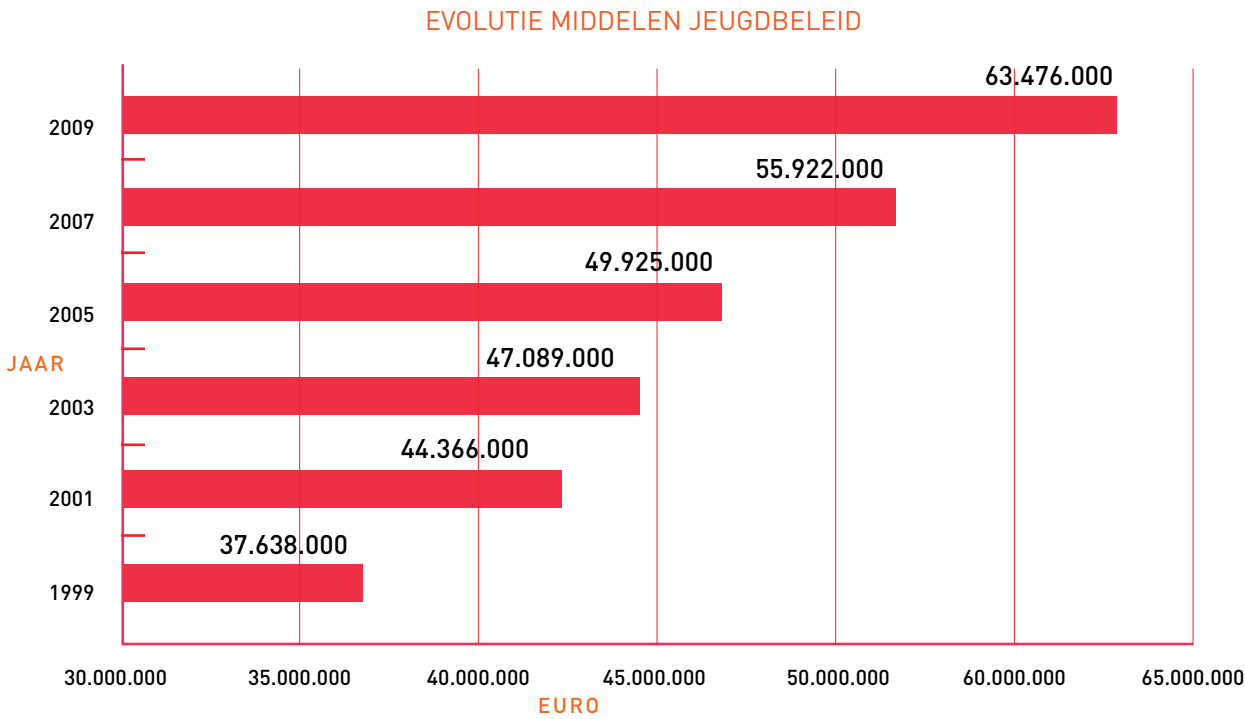

© An Nelissen

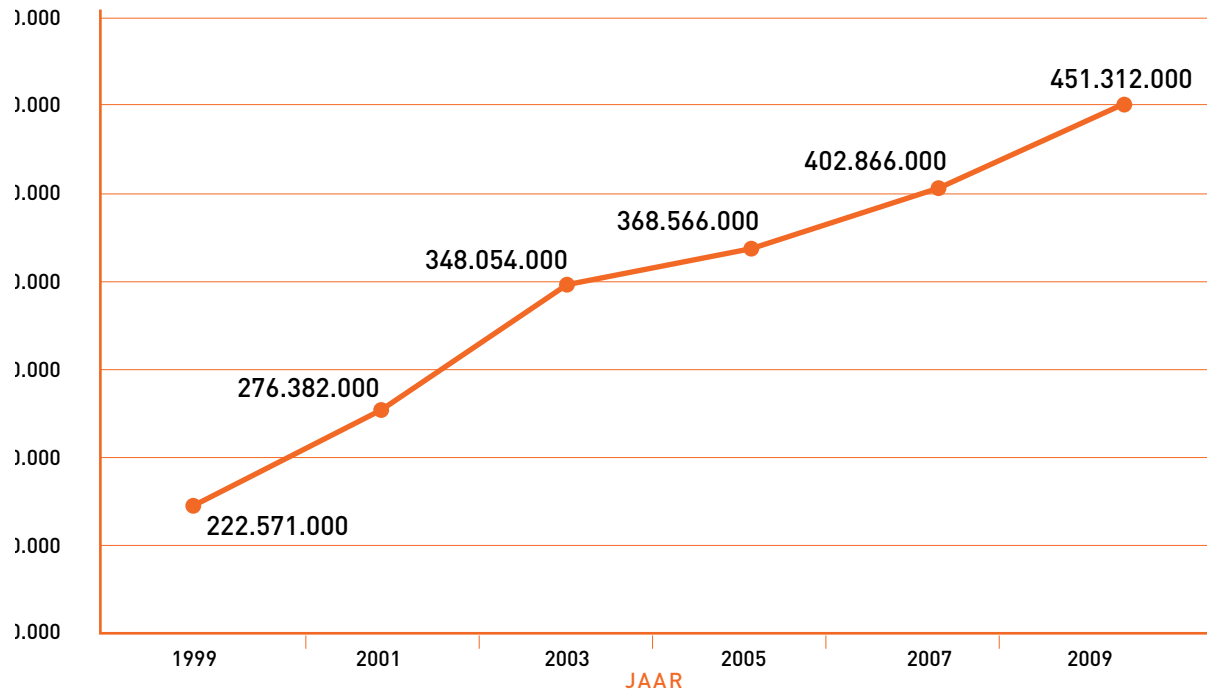
EEN BREEDBEELD VAN DE BEGROTING

Het cultuur- en jeugdbeleid in Vlaanderen omvat een rijk en divers landschap: van sociaal-cultureel volwassenenwerk en jeugdverenigingen over bibliotheken, vormingsorganisaties voor kinderen en jongeren, circussen, letteren, cultuurcentra en culturele jongerenprojecten, cultureel erfgoed, kunsten, tot internationaal cultuurbeleid en amateurkunsten. Het strekt zich uit van wijken over gemeenten tot de Vlaamse en internationale gemeenschappen.

In 1999 was de uitdaging: cultuur en een geprofileerd jeugdbeleid (met het jeugdwerk als kernspeler) opnieuw op de politieke kaart zetten. Ervoor zorgen dat cultuur en jeugdwerk meer nog dan voorheen de maatschappelijke uitdagingen kunnen aangaan. Daarvoor was onder andere een financiële inhaalbeweging noodzakelijk. En wat voor één.

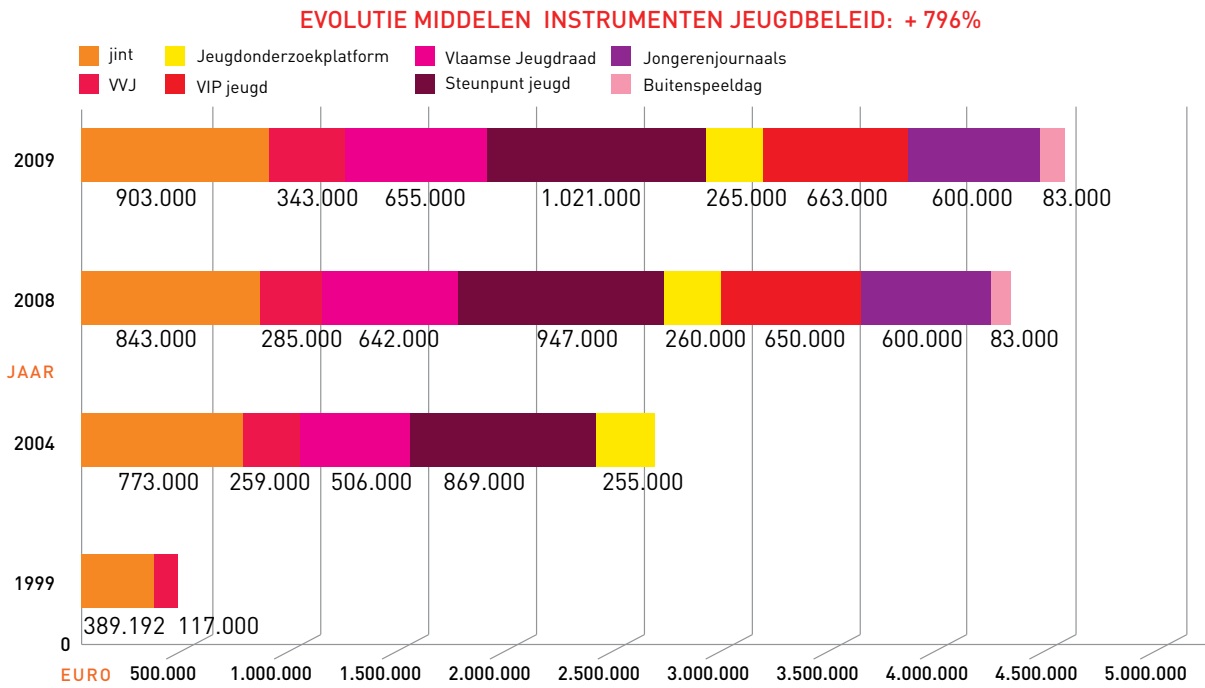
In 1999 bedroeg de begroting voor cultuur 222.571.000 euro en die voor het jeugdwerk 37.638.000 euro. Vandaag hebben we een jaarlijkse jeugdbegroting van 63.476.000 euro en een cultuurbegroting van 451.312.000 euro. Sinds 1999 betekent dit voor jeugd een stijging met 68,7% en voor het cultuurbeleid met 102,8% . Daarnaast waren er de afgelopen jaren ook eenmalige investeringen binnen de cultuursector, voor een bedrag van 58,5 miljoen euro en infrastructuurinvesteringen ten belope van 205,6 miljoen euro.

1. EEN VOLWASSEN JEUGDBELEID MET MEER ARMSLAG

De begroting jeugd kan in twee grote delen worden opgesplitst. Enerzijds zijn er de middelen om het jeugdwerk in al zijn vormen en gedaanten te ondersteunen. Anderzijds zet de Vlaamse overheid ook middelen in om de aandacht voor kinderen en jongeren in andere beleidsdomeinen te verhogen ('breed jeugdbeleid'). Dit laatste hangt sterk samen met de keuze om in 1999 een minister specifiek bevoegd te maken voor een coördinerend jeugdbeleid. In 2004 werden hier ook de kinderrechten aan toegevoegd. Deze coördinatieopdracht werd vertaald in middelen om een instrumentarium uit te bouwen en specifieke projecten te ondersteunen. We verwijzen hiervoor ook naar het hoofdstuk rond het jeugd(werk)beleid in dit boek.

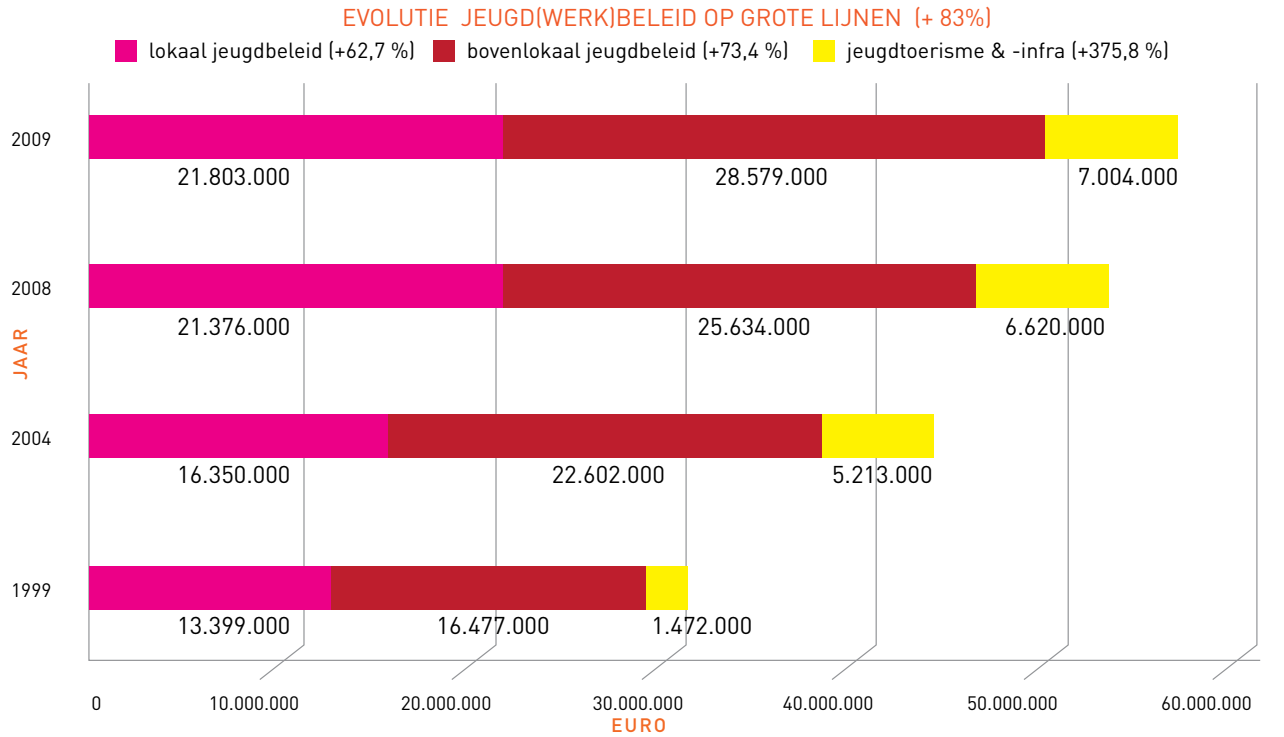
Het jeugdwerk was van bij het begin vragende partij voor een coördinerende jeugdminister en voor een sterke uitbouw van de instrumenten met het oog op een breder jeugdbeleid. Een minister voor Jeugd, stevige inspraak- en participatiestructuren (Vlaamse Jeugdraad, Steunpunt Jeugd), internationale mobiliteit van jongeren (Jint), een planmatig en wetenschappelijk onderbouwd beleid (Jeugdonderzoeksplatform), de begeleiding van lokale jeugdamttenaren (VVJ), informatie voor kinderen en jongeren (VIP Jeugd en Jongerenjournaals), ruimte voor jongeren (Buitenspeeldag)... waren de uitgangspunten om deze instrumenten te ontwikkelen.

In 2004 kwamen in de begroting jeugd ook expliciete middelen ter ondersteuning van de kinderrechten: de Kinder- en Jongerentelefoon en de Kinderrechtswinkels, projectmiddelen en een dotatie aan de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind. Alles bij elkaar 944.000 euro.

Kenmerkend voor Vlaanderen is dat de kernspeler van het jeugdbeleid het jeugdwerk is en blijft. De middelen voor de belangrijkste begrotingsposten voor jeugdwerkbeleid namen de jongste tien jaar toe met 83% of ruim 26.038.000 euro. In 1999 stond er 31.348.000 euro ter beschikking, in 2009 was dit 57.386.000 euro

Het lokaal jeugdbeleid (gemeentelijk en provinciaal) beleefde een toename met ruim 8,4 miljoen euro of 62,7%. Voor het beleid dat vooral gevoerd wordt vanuit een bovenlokaal perspectief (landelijk jeugdwerk, experimenteel jeugdwerk, jeugdculturele initiatieven, participatie/communicatie/informatie & internationaal) noteren we een toename met ruim 12,1 miljoen euro of 73,4 %. De expliciete investeringen in jeugdtoerisme en -infrastructuur (ADJ/DAB, Vlaamse jeugdherbergcentrale en CJT, jeugdverblijfcentra, subsidie verenigingslokalen) kenden in verhouding duidelijk de grootste toename sinds 1999: plus 375,8 % of 5,5 miljoen euro.

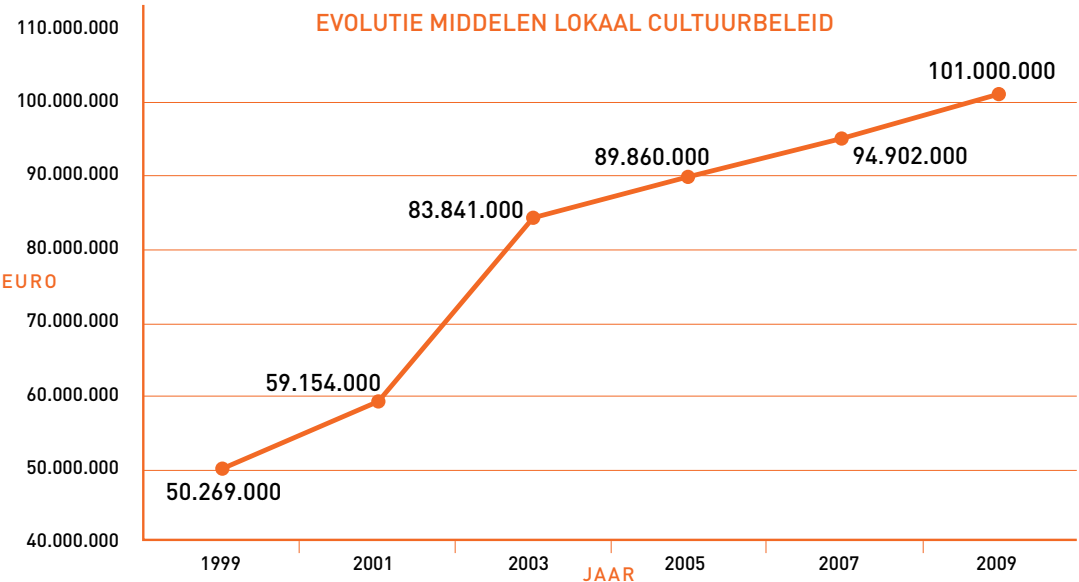
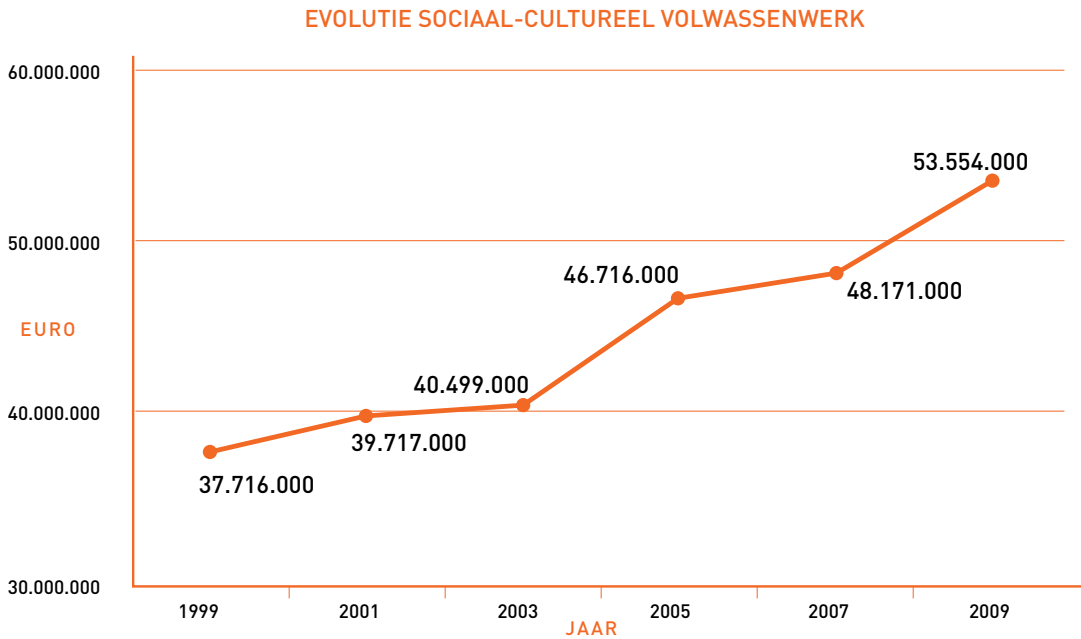

Daarnaast werd in de periode 1999-2009 een budget van 8.069.000 euro besteed aan het tentenbestand. Naast de gewone jaarlijkse investeringen om de tenten in stand te houden, betekende dit in de jaren 2000 en 2001 telkens een eenmalige inspanning van 1 miljoen euro en in 2008 van 2 miljoen euro. Op die manier kon het tentenbestand ook gevoelig worden uitgebreid.

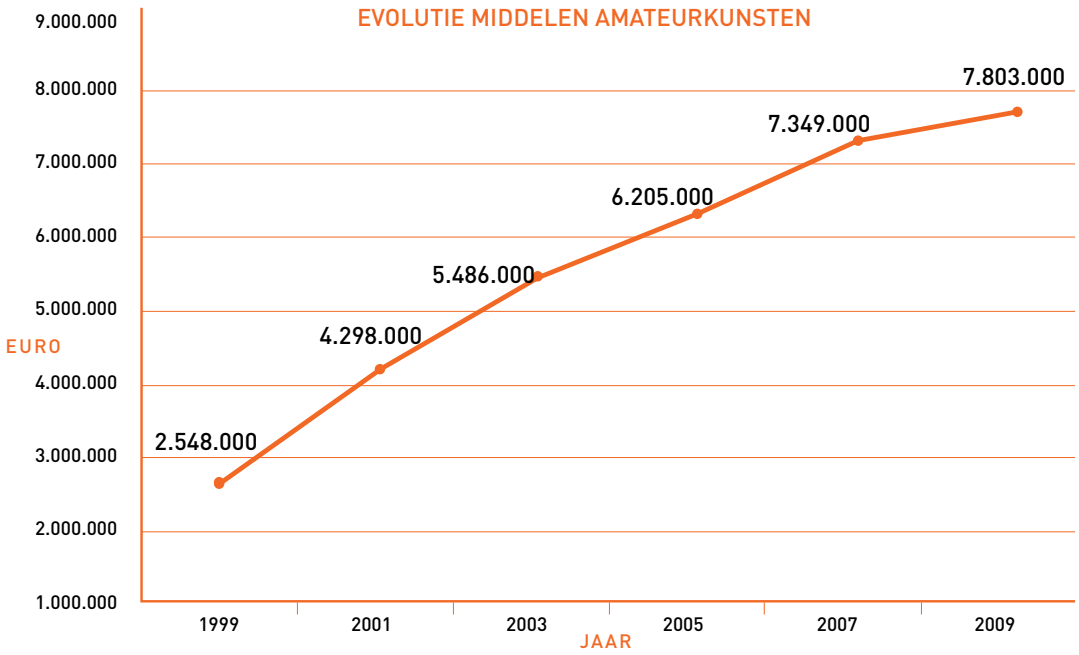
2. EEN VERDUBBELING VAN DE MIDDELEN VOOR EEN BREED CULTUURBELEID

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk kreeg sinds 1999 een stevige injectie. Een nieuw decreet zag in 2003 het licht. De sector heeft ook een noodzakelijke en ernstige financiële ondersteuning gekregen en groeide rechtstreeks met 42% tot een jaarlijkse ondersteuning van ruim 53,5 miljoen euro. Als we daar de middelen voor de aanvullende tewerkstelling bijtellen, komen we aan 63,2 miljoen euro.

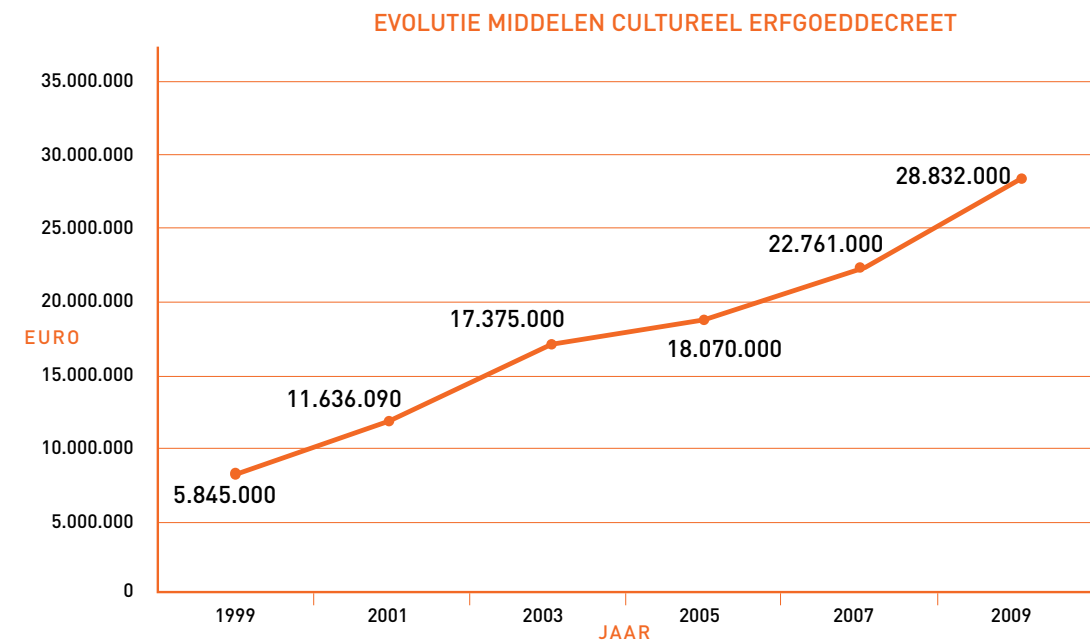
Bovenop de ondersteuning van de landelijke organisaties werd het sociaal-culturele veld ook vanuit het lokaal cultuurbeleid ondersteund. De impuls van het decreet op het Lokaal Cultuurbeleid zorgde vanaf 2002 voor een ondersteuning van het plaatselijke cultuurleven. Dit decreet verstevigde eveneens het draagvlak voor cultuur. De subsidies voor cultuurcentra, bibliotheken en lokaal cultuurbeleid stegen sinds 1999 met 87% tot een jaarlijks bedrag van 94 miljoen euro. Daarnaast ontstond het nieuwe instrument van de cultureel erfgoedconvenants die lokaal een extra dynamiek moeten geven aan een breed en dynamisch cultureel erfgoedbeleid en – heel recent – de ondersteuning van lokale netwerken in het kader van de armoedebestrijding (Participatiedecreet). Deze structurele inspanningen vertalen zich in 2009 in een duurzame input van 101 miljoen euro in het cultuurbeleid van de lokale besturen, het dubbele van de geldstroom in 1999.

Samen met het decreet op de amateurkunsten – een sector die zijn budget sinds 1999 meer dan verdrievoudigd zag – stimuleerden de decreten op het sociaal-cultureel volwassenenwerk en op het lokaal cultuurbeleid de verdere participatie van mensen aan cultuur en aan de samenleving.

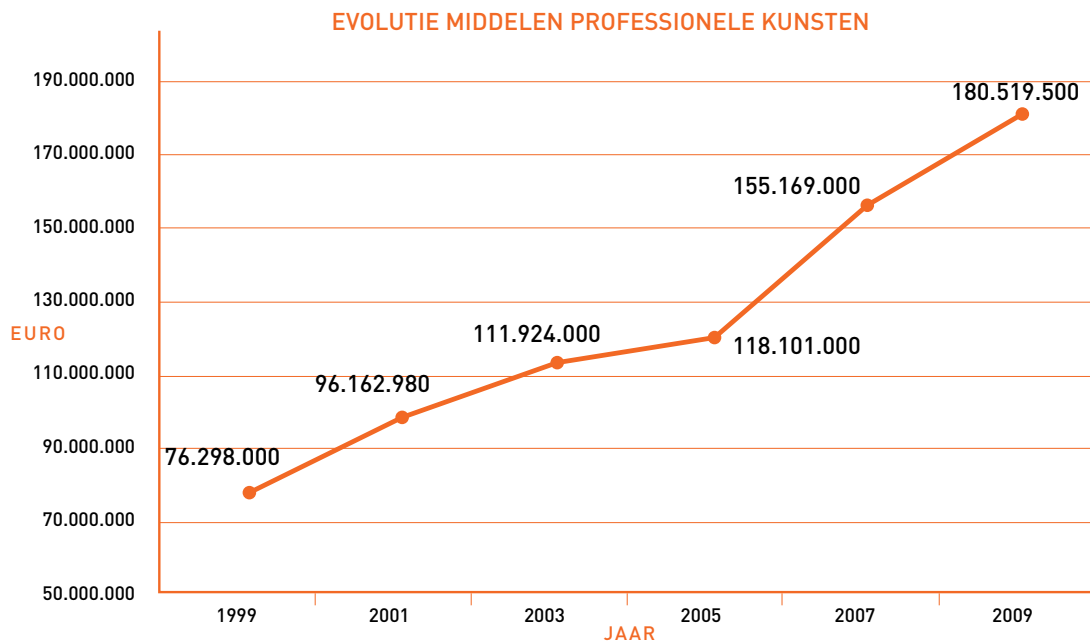

Door de ontwikkeling van de cultureel erfgoedsector, samen met archieven en volkscultuur, is het draagvlak van cultuur binnen de samenleving nog verruimd. De erfgoedsector is sinds 1999 gegroeid met 268%, van 10,5 miljoen euro in 1999 naar een jaarlijks bedrag van bijna 39 miljoen euro in 2009. In 2008 werd het geïntegreerd Cultureel-erfgoed-decreet door het Vlaams parlement goedgekeurd. De budgettaire evolutie van dit decreet en zijn voorgangers ziet er als volgt uit:

De aandacht voor de kunstenaar blijft een essentiële graadmeter om na te gaan hoe het staat met onze democratie. Het Kunstenbeleid werd in 1999 ondersteund met 76,3 miljoen euro. In 2009 vloeit er 180,5 miljoen euro naar de sector: een verhoging met 137%. De inhaaloperaties voor beeldende kunst, kunsteducatie, sociaal-artistisch werk, architectuur, film en letteren kregen vorm. Door een veelheid aan instellingen en organisaties is er binnen de kunstensector een ruim en divers aanbod aan creatie ontstaan. De bijkomende middelen zorgden ervoor dat inspanningen voor deze nieuwe accenten niet hoefden te worden verhaald op andere subsectoren.

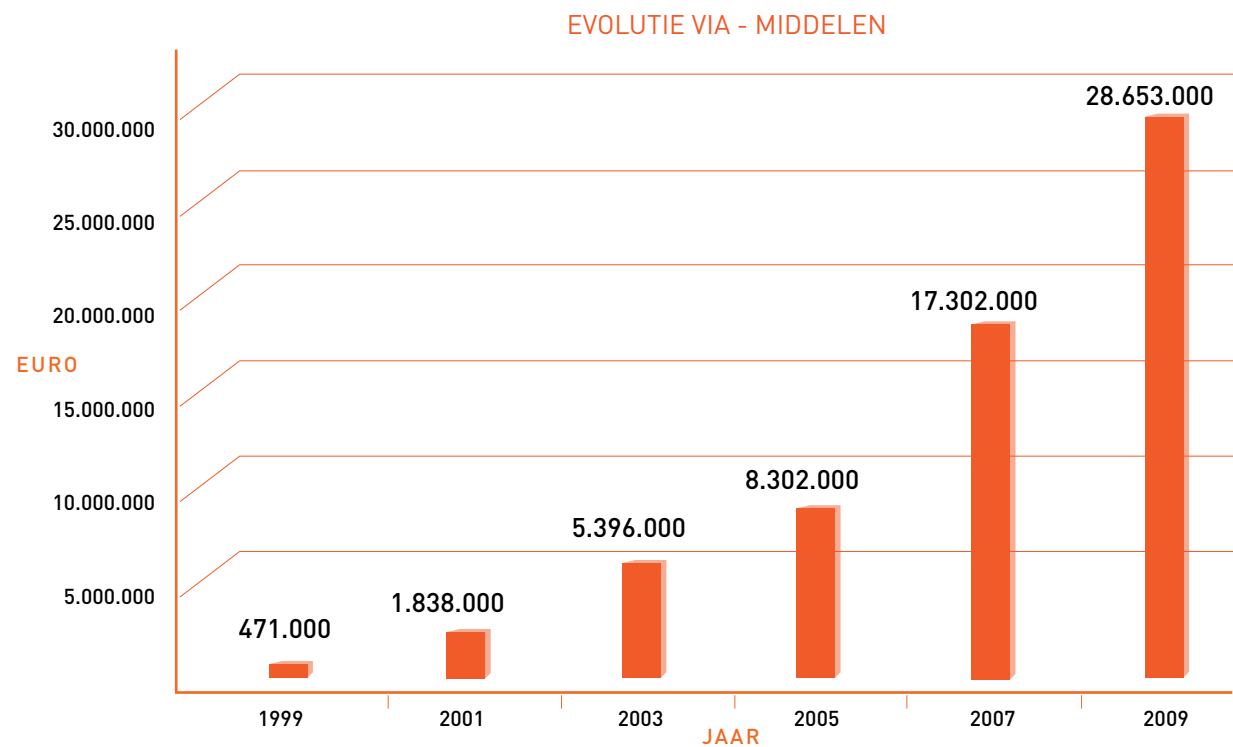
Naast het traditionele subsidiesysteem is er voortaan ook een nieuw instrument dat ‘cultuurondernemers’ kan ondersteunen. Het kreeg de naam CultuurInvest en werd in 2006 opgestart. CultuurInvest investeert in projecten met een marktpotentieel die toch een berekend duwtje in de rug kunnen gebruiken. Dit gebeurt via projectfinancieringen, achtergestelde leningen en kapitaalparticipaties. CultuurInvest is een rollend fonds, wat betekent dat het geld dat wordt geïnvesteerd, na verloop van tijd terugkeert en dus ook opnieuw kan worden ingezet. In 2009 beschikt CultuurInvest over een basiskapitaal van 21 miljoen euro, waarvan 10 miljoen door de publieke sector is ingebracht en 11 miljoen door privépartners werd geïnvesteerd. Hierdoor heeft het cultuurbeleid zijn afspraak met de 21ste eeuw niet gemist. Integendeel, vandaag de dag gaat cultuur over veel meer dan tien jaar geleden.

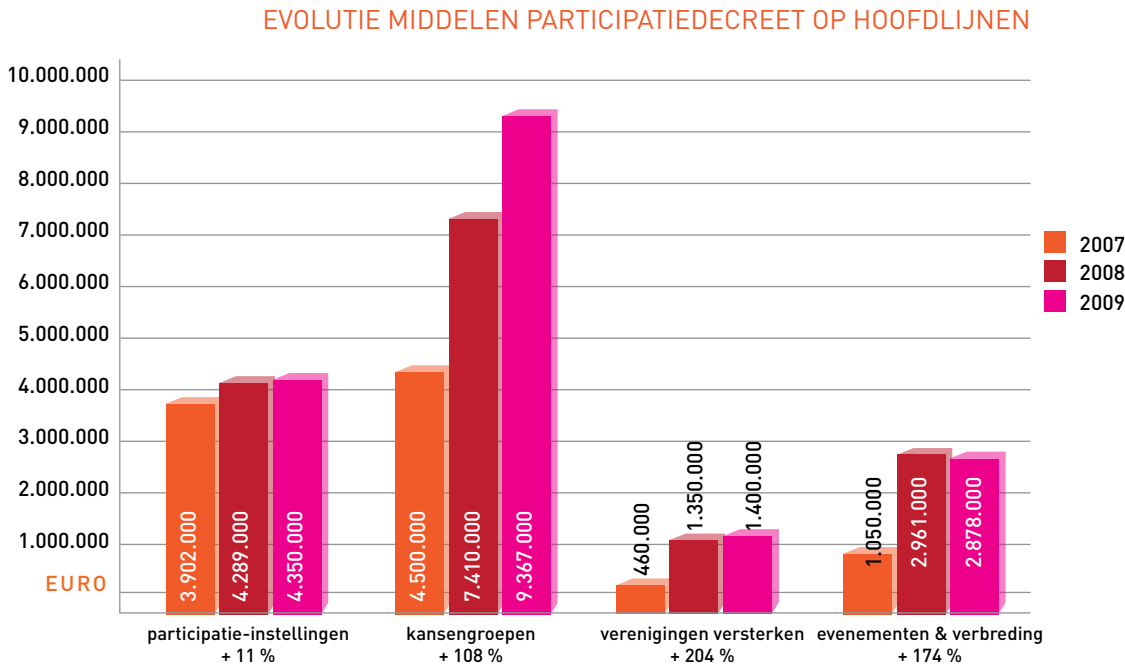
3. MEER MIDDELEN OM BETER TE KUNNEN WERKEN... EN SPELEN

Niet enkele de afgebakende (sub)sectoren deelden in de budgettaire groei. Ook voor het zogenaamde ‘transversale beleid’ werden inspanningen geleverd. In een samenleving die complexer en diverser wordt, is het immers ook belangrijk om de randvoorwaarden te verbeteren waarbinnen instellingen, verenigingen en mensen aan cultuur en jeugdwerk kunnen doen.

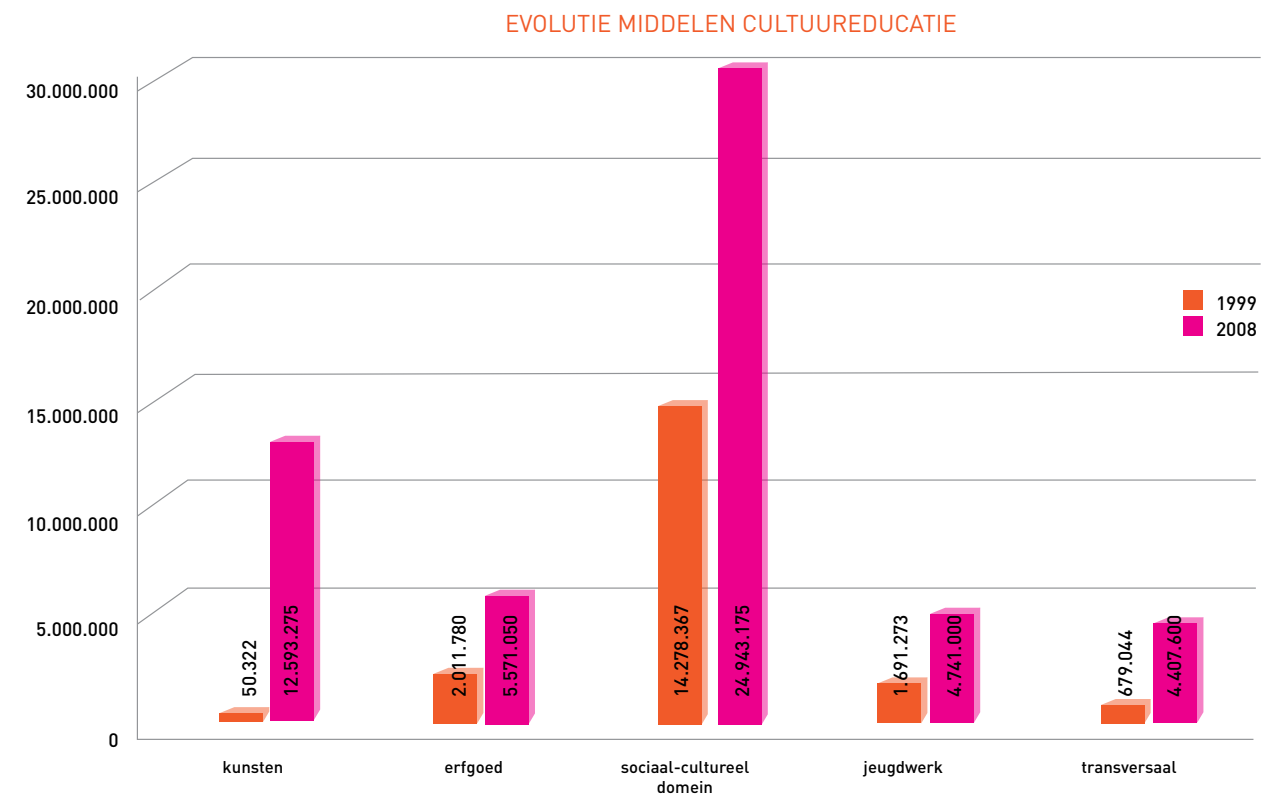
Ook voor de inhaaloperaties inzake het sociaal statuut van werknemers uit de culturele sector en voor bijkomende tewerkstelling zijn er nieuwe middelen. Vandaag de dag investeren we extra 28,6 miljoen euro per jaar voor de ondersteuning in het kader van de afgesloten interprofessionele akkoorden, de zogenaamde VIA-akkoorden. Ook op dat vlak hebben we sinds 1999 (471.000 euro) een enorme weg afgelegd. De sociale situatie van de werknemers in de cultuursector is er stevig op vooruitgegaan.

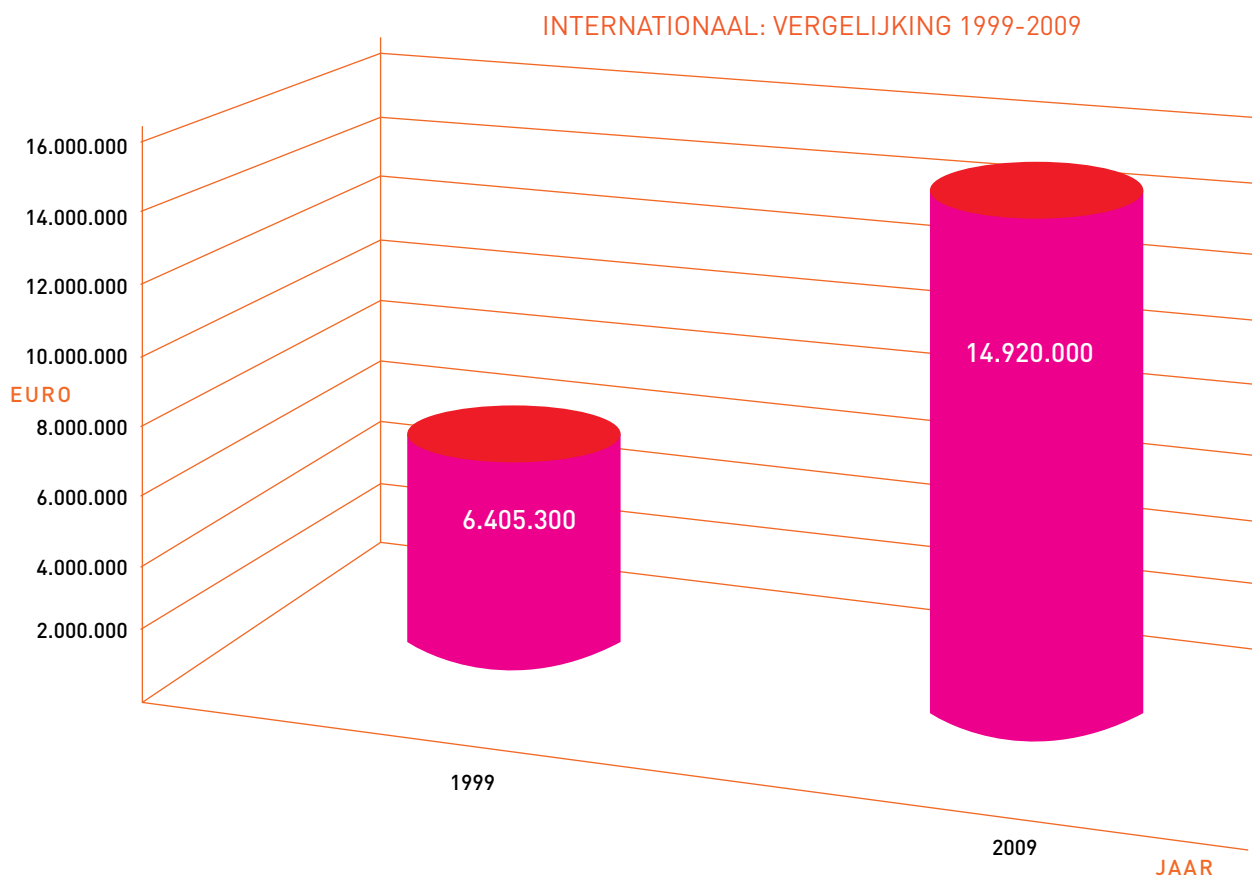
Om de participatie aan cultuur, jeugdwerk en sport bijkomend te bevorderen keurde het Vlaams parlement in 2008 zonder tegenstem het Participatiedecreet goed. Dit decreet bundelt een aantal maatregelen die meer inspanningen voor participatie willen stimuleren, met een accent op het wegwerken van drempels voor kansengroepen. Hiervoor werden op twee jaar tijd 8,6 miljoen euro bijkomende middelen ingezet.

De participatie bevorderen is ook een verhaal van het bevorderen van competenties. Daarom werd de afgelopen tien jaar op vele plaatsen en manieren geïnvesteerd in cultuureducatie. In 2008 ging hier in totaal 57,2 miljoen euro naartoe. In 1999 was dit nog 18,7 miljoen euro of 7,3% van de cultuur- en jeugdbegroting. In 2008 was dit percentage 11,8%. Er is dus naast een nominale ook een relatieve toename.

Cultuur en jeugdwerk internationaal op de kaart zetten is ook een beleidsdoelstelling. Dankzij het internationale cultuur- en jeugdbeleid bevordert u bovendien de samenwerking tussen regio's en culturen. Vele internationale initiatieven vinden een plaats binnen de bestaande subsidie-enveloppes voor de organisaties. Daarnaast zet de Vlaamse overheid ook gericht in op internationale evenementen, zoals partnerschappen met Nederland en Zuid-Afrika, uitwisselingen tussen jeugdgroepen... Sinds 1999 stegen de middelen hiervoor met 133%.

4. TOT SLOT

Een beknopte samenvatting van het begrotingspanorama voor het cultuur- en jeugdbeleid kan enkel de grote lijnen aanstippen. In die grote lijnen zitten vele kleine en grote maatregelen en budgettaire accenten verscholen.

En toch zijn de toegenomen middelen niet de belangrijkste graadmeter voor de toegenomen aandacht van de Vlaamse regering en het Vlaams parlement voor Cultuur en Jeugd. Sinds 1999 zijn die middelen immers op zowat alle departementen en binnen alle domeinen van de Vlaamse Gemeenschap toegenomen. De vraag of en in welke mate de aandacht van de Vlaamse overheid voor Cultuur en Jeugd binnen het geheel van haar bevoegdheden al dan niet groter is geworden, kunnen we beantwoorden door na te gaan of de middelen voor Cultuur en Jeugd in staat zijn geweest om de fors groeiende totaalmiddelen van de Vlaamse Gemeenschap bij te benen.

In totaal stegen alle middelen van de Vlaamse Gemeenschap in het afgelopen decennium met 56,8%, die voor het cultuur- en jeugdbeleid met 97,8%. In de volgende grafiek zien we de evolutie van die stijging, telkens ten opzichte van het startjaar van dit beleidsboek, 1999. Er tekent zich een inhaalbeweging af waar de Vlaamse Gemeenschap best trots op mag zijn.

